

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ YIL:16 SAYI:93 HAZİRAN-TEMMUZ 2019 ISSN 1304-7604

Rasim Özdenören • Selçuk Azmanoğlu • Necati Mert • Hasibe Çerko • Müzeyyen Çelik
Mehmet Kahraman • Safiye Gölbaşı • Esra Özdemir Demirci • Zeynep Sati Yalçın • Mehmet Aycı
Soner Oğuz • Sema Bayar • Betül Ok • Meral Afacan Bayrak • Cahid Efgan Akgül • Merve Özgenli Çelik
Erkam Evlice • Ayşe Hicret Karakaya • Yunus Nadir Eraslan • Abdullah Harmancı • Hatice Bildirici
Emin Gürdamur • Ali Necip Erdoğan • Tuba Dere • Sercan Ceylan • Hâle Sert • M. Fatih Kutlubay
Selvigül Kandoğmuş Şahin Ayşe Bağcivan • Mustafa Uçurum • Said Ahmad • Veli Savaş Yelok • Sofya Kurban
Rümeysa Kılıç • Müge Oskay • Banu Altınova • Rüveyda Durmaz Kılıç • Özlem Güner • Fatma Aydar
Eda Saklı Köksal • Şeyma Subaşı

Söyleşi:

Abdullah Harmancı ile Behçet Bey Neden Gülümsedi Üzerine
Emin Gürdamur ile Herkesten Sonra Gelen Üzerine
M. Fatih Kutlubay ile Misak'ın Aynaları Üzerine
Ayşe Bağcivan ile Alim Üzerine

Esra Özdemir Demirci: İğne

Müzeyyen Çelik: Benim Öyküm

Ali Necip Erdoğan: Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Öykü

Heceöyküde İlkler: Sofya Kurban, Rümeysa Kılıç, Müge Oskay

93

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ YIL:16 SAYI:93 HAZİRAN-TEMMUZ 2019 ISSN 1304-7604

HECEÖYKÜ

HAZİRAN
TEMMUZ
93

KÜNYE

HECEÖYKÜ

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ

ISSN 1304-7604

YIL: 16 SAYI: 93

Haziran-Temmuz 2019

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni Rasim Özdenören

Yayın Kurulu Ali Karaçalı, Ali Necip Erdoğan, Ali Ulvi Temel,

Dinçer Eşitgin, Emin Gürdamur, Hatice Bildirici

Yönetim Yeri Konur Sk. No: 39/1 Kızılay/Ankara

İletişim Tel: (312) 419 69 13

Fax: (312) 419 69 14 P.K. 79 Yenışehir/Ankara

İnternet Adresi: www.hece.com.tr

e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Son Okuma : Beyza Nur Demirci

Teknik Hazırlık: Hece

Kapak: Hece www.hece.com.tr

Baskı: Dumat Ofset www.dumat.com.tr

2019 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 120 TL.

Kurumlar İçin: 405 TL.

Hece ve Heceöykü Dergisi İçin: 320 TL.

Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582

Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez.

İlkelerimize uymayan ilanlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.05.2019

İÇİNDEKİLER

ÖNYAZI

Rasim Özdenören / 5

FOTOĞRAF ÖYKÜ

Selçuk Azmanoğlu / 7-81

ÖYKÜ

Necati Mert/Ada Treninin Ada'ya Gelişi /	8
Hasibe Çerko/Güney /	14
Müzeyyen Çelik/Folik Asit /	20
Mehmet Kahraman/Eksik Olanı Görmek /	23
Safiye Gölbaşı/Sürgün ve Kökleri /	28
Esra Özdemir Demirci/İğne /	32
Zeynep Sati Yalçın/Sarı Safran Bir Günün Soluğu /	35
Mehmet Ayıcı/Söylenemeyen /	44
Soner Oğuz/Telaşlıca Sakinleri /	47
Sema Bayar/Aydınlık Apartmanı /	53
Betül Ok/Güneşin İzleri /	58
Meral Afacan Bayrak/Yara İzindeki İşaret /	61
Cahid Efgan Akgül/Ring /	63
Merve Özgenli Çelik/Rüzgârın Getirdikleri /	65
Erkam Evlice/Yaz Adam /	67
Ayşe Hicret Karakaya/Beyaz Mendil /	72

SÖYLEŞİ

Yunus Nadir Eraslan/Abdullah Harmanlı ile Behçet Bey Neden Gülümsedi Üzerine /	76
Hatice Bildirici/Emin Gürdamur ile Herkesten Sonra Gelen Üzerine /	82

ÖYKÜ ÜZERİNE

Ali Necip Erdoğan/Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Öykü /	89
Tuba Dere/Masal Analarından Günümüze Anlatıcılık Geleneği ve Masallar /	95
Sercan Ceylan/Theatrum Mundi: Edebiyatta Uzakdoğu, Doğu Asya'nın Öyküleri /	101

BENİM ÖYKÜM

Müzeyyen Çelik / 108

YAKIN PLAN

Söyleşi: Hâle Sert/*M. Fatih Kutlubay ile Misak'ın Aynaları Üzerine* / 112

Hâle Sert/*Misak'ın Aynaları, Çevreci Eleştiri ile Okunabilir mi?* / 116

M. Fatih Kutlubay/*Oltudan Bir İş Görüşmesi* / 119

Söyleşi: Selvigül Kandoğmuş Şahin/*Ayşe Bağcivan ile Alim Üzerine* / 122

Mustafa Uçurum/*Gül Ali'min Saçları Pırıl Pırıl Parlıyor* / 126

Ayşe Bağcivan/*Köstekli Saat* / 128

YAŞADIĞIM GİBİ

Mehmet Ayıcı/*Geçiyoruz İçinden Zamanın...* / 131

BAŞKA DÜNYALARIN ÖYKÜLERİ

Said Ahmad/*Türkçesi: Veli Savaş Yelok/Karagöz Mecnun* / 133

HECEÖYKÜ'DE İLKLER

Sofya Kurban/*Tian An Men Vakası* / 146

Rümeysa Kılıç/*Eski Bir Leyla* / 151

Müge Oskay/*Bir Diğer Pazartesi* / 155

KİTAPLIK

Emin Gürdamur/*Edebiyat Atlası* / 159

Ali Necip Erdoğan/*Herkesten Sonra Gelen* / 161

Banu Altınova/*Edebiyatın Doğası* / 163

Rüveyda Durmaz Kılıç/*Kılçıklı Hikâyeler* / 165

Sema Bayar/*Dönemeçler* / 168

Özlem Güner/*Evimizi Böyle Yaktım* / 170

Fatma Aydar/*Tarihçilerden Başka Bir Hikâye* / 172

Eda Saklı Köksal/*Kördüğümün Kanatları* / 174

Şeyma Subaşı/*Akvaryum Fırtınası* / 175

RASİM ÖZDENÖREN

DİL ÖZDEŞ: İNSAN

İnsan, son tahlilde dil demektir. Başka varlıklarda olmayan temel özelliktir dil. İnsanı insan yapan en temeldeki, en dipteki özellik.

Kelime marifetiyle konuşan, kelime marifetiyle iletişim kuran biricik varlık: insan...

Ancak sanılmasın ki, insanla insan arasındaki temel anlaşma aracı olan dil, kendi özgün işaretleriyle konuşmaya başladığında herkes tarafından aynıyla anlaşılabilir...

Her farklı alanın kendine özgü oluşmuş/kurulmuş bir dili vardır...

Hukuk, başka özel uzmanlık alanlarında olduğu gibi kendine özgü bir dil kullanır. Bu dile vakıf olmayan, onun mantığını kavramaktan da uzak kalır. Veya tersi: onun mantığını kavramadan meramını anlamak imkân dâhiline girmez. Borç, borçlu kelimelerinin hukuktaki referansı ile gündelik dildeki referansı farklı anlamları işaret edebilir.

Tıp dilinde, bir laboratuvar tahlili belli bir konu için müspet (olumlu) dıyorsa, bu, araştırılan husus her ne ise onun orada var olduğunu anlatır. Diyelim ki, kanda verem mikrobunun olup olmadığı araştırılıyor. Sonuç “olumlu” olarak işaretlenmişse, bu, orada verem mikrobunun bulunduğu delalet eder. Bu dili anlamayan dışardan kimse ise “olumlu” işaretini sevindirici bir haber diye kabul edebilir. Sait Faik’in “*Dört Zait*” başlıklı bir öyküsü vardı. Dört zait (+++++) kanda frenginin mevcut olduğuna delalet ediyormuş. Anlatıcı, elinde dört zait işaretli kan tahlili kâğıdının anlamını öğrenmek isteyen vapur iskelesinde bir adama rastlar... Kahraman, bu dört zaiti (artı işaretini) müjdeli bir haber olarak kabul etmek ister.

Siyasanın dili ile askerliğin dili de farklıdır. Vaktiyle, bir milletvekili seçimi arifesinde, emekli bir üst düzey asker, bana askerlikteki başarılarından bahsederek aday olmak istediğini söylemişti. Anlaşıyordu ki, emekli askerimiz, askerlikteki başarısını siyasaya tahvil etmek istiyordu. Ona nasihatın kâr etmeyeceği belliydi. Buna rağmen, o dönem adaylığını koymamasını, şimdilik biraz

alandaki hizmet etmesini salık vermek istedim. Fakat o, kararını çoktan vermişti. Seri adımlarla aramızdan uzaklaşırken, arkasından: “Umutsuz bir vaka” dedim yanımdaki arkadaşlara. Nitekim aday olamadı. Ama sonucun olumsuzluğunu kendinde değil, etrafın anlayışsızlığında aradı. Siyasanın dilini bilmiyordu, askerlikteki başarısının siyasa ortamında da geçerli olacağını düşünüyordu. Oysa iki alanın başarıyı değerlendirme ölçütü, dolayısıyla dili farklıydı.

Bir orgeneral, vaktiyle, TV ekranlarında ahaliye bilgi verme sadedinde elinde tuttuğu bir kullanılmış lav silahını: “Bu bir borudur” diye açıklama gereğini duymuştu. Aynı orgeneral, bir başka vesileyle, elinde tuttuğu bazı kâğıtları: “Bu bir kâğıt parçasıdır” diye açıklamıştı. Böylece onların delil değeri taşımadığını anlatmaya çalışıyordu. Olayın dışında olanlar sayın generalin ne demek istediğini doğaldır ki bilemezdi.

Burada, aynı dili konuşan insanların birbirini anlaması için dilin hangi bağlamda kullanıldığına vakıf olunması gerektiğini anlatmak istiyoruz. Kullanılmış lav silahını boru olarak tanımlayan biri, “boru” kelimesi ile onun su borusu veya soba borusu olduğunu değil, fakat onun patlamayacağını, dolayısıyla elindeki silaha benzer nesnenin herhangi bir boru değerinde olduğunu, dolayısıyla elinde tuttuğu nesneden korkulmaması gerektiğini ifadeye çalışıyordu.

Dil, elbette insanlar arasında anlaşma aracıdır. Ama herkes herkesi anlar mı? Aynı dili konuşuyor olsalar bile acaba tümüyle anlaşmaları mümkün müdür? Hekim askerin, asker siyasanın, siyasa ticaretin dilini konuşmaya başladığında anlaşma şöyle dursun; anlaşılabilir olan bile anlaşılmaz hale gelir; işler arapsaçına döner...

Bir alanın dilini anlamak için o alanın terminolojisine vakıf olmak gerekiyor. Ancak o takdirde tarafların anlaşması kabil olur.

Tarafların anlaşmasının en zor olduğu alan ise kanımca edebiyattır. Edebiyat bilimini kastetmiyorum, edebi ürünü kastediyorum. Bir öykünün, şiirin, romanın vb. dilinin karmaşıklığı öylesine aşikâr ki aynı metni okuyan her bir okur ona farklı bir anlam yükleyebilir. Bunun ilk nedenini okurun birikimiyle ilişkilendirebiliriz. Dostoyevski’nin faraza Karamazov Kardeşler romanını bir kriminoloğun okuması ile sıradan bir polisiye roman okurunun okuması arasında, bir psikoloğun okuması arasında veya bir dedektifin okuması arasında fark vardır. Sosyolog ise belki onların hepsinden farklı bir gözle yaklaşır o romanı okumaya...

İşte tam da burada yorum farklılıklarının kökeni ile ilişkili bir noktaya evriliriz.

Son yüzyılın felsefe telakki tarzlarının kökünde dil üzerine gelişmiş olması boşuna olmasa gerek. Dili anlama demek insanı anlamaya yaklaşma demektir. Çünkü son tahlilde dil, insan demektir...

FOTOĞRAF ÖYKÜ

Selçuk Azmanoğlu

NECATİ MERT

ADA TRENİNİN ADA'YA GELİŞİ

“Ağbi, kim bunlar yav? Kaç haftadır her cumartesi bangır bangır... Yetti.”

“Ne diyorsun Sezai? Demokrasi var. Engelleyemezsin.”

“Ama yazarken demokrasi memokrasi demiyor, gönlünce kesiyor, ekliyorsun. Olanı atıyor, olmayanı katıyorsun.”

“Yok devenin pabucu! Evet, yapıyorum. Ama gelişigüzel değil. Her öykünün bir amacı vardır ve bir öykü nelerden oluyorsa: kelime, cümle, kişi, tasvir şu bu, yazar, o amaca göre seçer, sıralar, kurgular bunları. İrade öyküdedir.”

“O zaman da gerçeği zorluyor, doğruyu engelliyorsun. Eğip bükmeden yazsana.”

“İşte’ler! Meydandalar. Öyle, çıplak. Dolambaçsız. Senin gerçek saydığın, bu!”

“Gerçek diye gözümün gördüğüne derim ben. Sen görmüyorsun. Seninkiler hayal. Yalan.”

“Öyküyü okuduğunda, dediklerinden pişman olabilirsin.”

“Meraklandırдын. Yanlarına gideyim hele, anlarız. Allah sana kolaylık versin! Öykünle kal!”

Orhan Veli bilir: “Ada demek, Adapazarı demek.” Biz istasyon deriz. İstasyon küçüktür, mescit sıcaklığındadır. Gar bilmeyiz. Bizim trenler, gelir, istasyonu sağına alarak durur. Ada, hattın son istasyonu değilmiş gibi. Demiryolunun soğuk beton duvarla burun buruna geldiği yerler gar oluyor galiba. Orhan Veli’nin treni gelir, usulünce durur. Trenden iner şair, Çark’a gider: “Kadehler şişe olur Çark’ın başında.”

Şu tren yolu var ya tam yüz otuz yıldır burada. Son yedi yıl dışında İstanbul’a taşıdı hep: meyve, sebze, hububat; İstanbul’dan taşıdı hep: işlenmiş, kutulanmış fabrikasyon, çoğu ithal, olmasa da olur ıvır zıvır, para tuzakları. Ambarlar istasyonun çaprazındaydı. Yan yana, yan yana. Önlerinde yedi sekiz hat. Yük vagonları bekler. Sırayla mal indirir, mal alırlar, giderler. Çocukluğumda böyle bir hengâmeydi burası. Ve yolcu, yolcu, yolcu. Üç sınıftılar: Kalantörler kompartımanda gider, koltukları kırmızı deridir. Orta halliler açık alanda, bir

arada otururlar, koltukları yeşil. Üçüncü mevki garibanlarındır, sıraları tahta... Öykücü haklı.

Kemalizm, “İmtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz.” dese de trenler, özellikle tek parti dönemi trenleri kaynaşmadığımızı apaçık gösterir. Ama Menderesli yıllarda da trenler yolcuya sağlanan konfora ve bilet ücretlerine göre düzenlenmişti. Aslında hiçbir zaman kaynaşmadık. Şöyle ki ulaşımında seçenekler ve kolaylıklar arttıkça sınıfsal ayrışma dar alandan çıktı, gayet büyüdü ama o ölçüde de kendini gizledi.

Büyük dönüşüm 12 Eylül Darbesi ile başlar. Demiryolu ulaşımını, o 80’li liberal yıllarda komünist işi gördüğünü söyler Turgut Özal. Yeni yeni karayolları yapılır, demiryolu ulaşımı ihmale uğrar. Taşımacılık, epey zamandır zaten karayolu ile yapılmaktadır, dönüşüm yıllarında kargo firmalarının eline geçer, hız kazanır. Hele ki şu son on beş yirmi yıl içinde yurt içi hava ulaşımının özendirilmesiyle demiryolları iyice bırakılır. Trenler, paraları kıt, paraları sayılı yurттаşlarındı artık.

“Necati Ağbi?”

Sese dönüyorum: Öykücü. Desteğimden memnun, sağ elinin dört parmağını yummuş, başparmağıyla selam çıkıyor. Ben de çıkıyorum. Haydi öykücü, konuş! Kim tutar seni be! Kulağım sende:

“Bu Adapazarı treninin hemen bütün yolcuları İzmit’te, İstanbul’un Anadolu yakasında çalışanlar. Sabah gidip akşam dönenler: işçiler, küçük memurlar, öğrenciler, ucuzcu semt pazarlarını kovalayan kadınlar... İnsancıklar. Tam yedi yıldır trenlerinden uzaklar.”

Garın dışında, meydana bakan tarafında bağrıış çağrıış arttı. Öykücü garın içinden oraya seğırtti. Ben de peşinden. Basamaklarda otuz, otuz beş kadardı. Çoğu kadın. Megafonları var. Sırayla konuşuyor, iki konuşma arası şarkılar söylüyor, slogan atıyorlar. Sezai de aralarında. Hiç şikâyeti yok. Bağırıyor, hoplayıp zıplıyor, böyle yapmakla gerçekliğinin görünür olduğuna ancak inanıyor gibi ve öykücüye nispet verdiğine...

Alt dudağı geniş boyalı bir kokona: Arkadaşlar, Ada treni Ada’ya gelecek, getireceğiz. Mithatpaşa şuracıkta; Mithatpaşa’ya kadar gelen tren Ada’ya niçin gelmesin, gelemesin? Götürdüler, getirmiyorlar. Hurra! Ada’ya da gelecek, gelecek, başka yolu yok!

Gözleri kara boyalı bir kraliçe: Neden getirmiyorlar? Gar yıkılacak, meydana, demiryolu ve yolun iki tarafı tek parça hâline getirilecek de ondan. Rant, bu işte. Sonra bu rant iktidardakiler tarafından paylaşılacak. Yağma yok arkadaşlar! Öyleyse haydi koro: Yağma yok, biz varız, biz varız!

Saçları ıslıl ıslıl kızıl boyalı bir kontes: Efendim, Ada treni daha hareket etmez üç hemzemin geçitten geçiyor, bu da şehir trafiğini aksatıyormuş. Yalan!

Geçtiği doğru, aksattığı yanlış. Yedi yıl öncesine kadar aksatmıyordu... Şimdi aksatıyorsa demiryolunu eksiye indirin, artıya çıkarın. Çaresi var, yok değil. Neden duruyoruz, öyleyse hep beraber: Çare belli, çare belli; çaresizlik sizde!”

Eteği kısa, üstü askılı, teni yanmaktan kapkara bir akide şekeri matmazel, pembeli yeşilli: İçim yanıyor! Cumhuriyet’le kazandıklarımızın bir bir elden gittiğini görmüyor muyum içim yanıyor. Yanıyor. “Çıktık açık alınla on yılda her savaştan...” Ata’mız Cumhuriyet’i ‘sonsuzluğa değin saklama ve savunma’ görevini bize verdi. Gençlere. “...On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan!” Yurdum insanını karanlıktan, kağından ‘O’ kurtardı, aydınlıkla, trenle buluşturdu. Şimdi eller havaya ve aşk ile: “Başta bütün dünyanın saydığı Başkumandan / Demir ağlarla ördük Anayurdu dört baştan.”

Laci kruvaze kostümü içinde bir kıranta, papyonlu, ayakkabısı bağcıklı, başında fötr elbette: Atatürkümüzün Ada trenini kimse buradan götüremez dostlar! O tren gelecek! Getireceğiz dostlar! Buyurun, aşk ile bir dahi: “Demir ağlarla ördük Anayurdu dört baştan.”

Öykücü bu kadarını bekleliyormuş demek, telaşla baktı, ben ne diyeceğim diye. Ne diyeceğim? Cahillik.

Efendiler! Demiryolu ulaşımı dünyada ilk kez 1825’te İngiltere’de başlar, Avrupa’da hızla yayılır, bize de aynı hızla gelir. Osmanlı’nın Avrupa topraklarındaki ilk demiryolu 1856’da Sultan Abdülmecit döneminde Cenova-Köstence arasında İngilizler tarafından yapılır. Aynı yıl, Osmanlı’nın Asya topraklarındaki ilk demiryolu 130 kilometrelik İzmir-Aydın demiryolunun yapımına da başlanır, bitirilmesi on yıl sürer, açılışı 1866’da Abdülaziz zamanındadır.

Demiryollarının yapımını ve işletilmesini kilometre kâr garantisiyle yabancı şirketlere verir Osmanlı. Fakat çalışmalar 1880’lere kadar yavaş gider, Düyunu Umumiye İdaresi’nin kurulmasından sonra hızlanır. Abdülhamit dönemidir; İdare, teminat gösterilen vergilere şirket adına el koyma imtiyazı almıştır. Saray, borçlanmaktan kaçmaz; yoğun demiryolu yapımı bu dönemde gerçekleştirilir. Nitekim 1871-1873 arasında Abdülaziz döneminde açılan Haydarpaşa-İzmit hattı ancak on yedi yıl sonra, Abdülhamit döneminde, 1890’da Adapazarı’na, 1891’de Bilecik’e, 1893’te Ankara’ya ulaşır.

1856-1918 arası bu yöntemle Avrupa, Anadolu ve Arap topraklarında yapılan demiryolu 6778 kilometredir. Devlet de kendi imkânları ve dünya Müslümanlarının bağışlarıyla 1464 kilometrelik Hicaz demiryolunu yapar. Toplamı 8342 kilometredir. Ne ki imparatorluğun 62 yılda ördüğü demir ağlardan 1918’de kala kala, 3756’sı yabancı şirketlerden, 356’sı Rus işgalinden olmak üzere toplamda 4112 kilometre kalır.

Cumhuriyet’in bu hatlara on yılda ek olarak yaptığı 1500 kilometreyi bulmaz. Yani şair ikilisinin sözünü ettiği, Anayurt’a dört baştan örülen demir ağların dörtte üçü Osmanlı’dan kalmadır. Demiryollarının 7755 kilometreye

ulaştığı 1940'ta bile, eklenen, kalanın önünde değildir.

“Tren gelir hoş gelir (ley ley limi limi ley) / Odaları boş gelir (mini mini güzel gel bize) / Duydum yâr bize gelmiş (ley ley limi limi ley) / Safa gelir hoş gelir (mini mini güzel gel bize)”

“Öykücü, bunlar da kim?”

“Yakında yerel seçimler var ya, treni getiriyorlar, birazdan burada olacaklar. Bunlar da karşılayıcılar.”

“Sen nereden biliyorsun?”

“Ben uyduruyorum Sezai. Öykü yazıyorum.”

“Ama trenin geleceğini Cumhuriyetçiler bilmiyor.”

“Onların bilmemeleri gerekiyor, öykü gereği.”

“Yırtınıp duruyorlar, ‘Biz getireceğiz!’ diye.”

“Geç! Kurusıkı atıyorlar!”

“Halleri hiç de öyle görünmüyor. Baksana ley ley limi limi ley’cilerle cumhuriyetçiler birbirlerine nasıl hain hainler!”

“Geç, dedim. Yaptıkları, tiyatro. Oyunun adı: Düşman Kardeşler. Biz ne’yiz? Seyirci.”

“Yine uyduruyorsun! Yazıyorsun!”

“Cumhuriyetçilerin, treni dert edindiklerini düşünüyorsun değil mi? Yaya kalırsın! Şu boyalı, askılı, papyonlu otuz kadar kişi trene hiç binmedi Sezai. Babaları, dedeleri -evet- bindi, ama onlar da kırmızı ya da yeşil mevkide gittiler. Şimdi kalkmış, trenimizi istiyoruz, diyorlar. Hadi canım!”

Daha konuşacaklardı. Bir ses... Uzaktan. Dümdüz. Israrlı. Yaklaştıkça büyüdü, kalınlaştı, tam, yoksa tren mi, trenlerinin sesi mi diye düşündüğümüzde, bir es, ardından bir ses: “Hasdur, ya Allah!” bir mübalağa koptu ki sanırsınız at sırtında sekiz davul, üç devenin sırtında sağlı sollu üç çift kös ve on ikişer adet zurna, nakkare, boru ve zilden olma mehteran geliyor: iki adım ileri, bir adım geri.

Üçüncü hemzemin geçitte başladı marşlar: “Yine de şahlanıyor aman / Kolbaşının yandım da kır atı / Görünüyor yandım aman / Bize serhat yolları.” Peş peşe, peş peşe: “Ey şanlı ordu, ey şanlı asker / Haydi gazanfer, umman-ı saf-ter / Bir elde kalkan bir elde hançer / Serhadde doğru ey şanlı asker. (...) Allahü ekber, Allahü ekber / Ordumuz olsun daim muzaffer”.

Tren gara girdi. Önünde defne dallarıyla çerçeve edilmiş büyük boy bir Sultan Hamit fotoğrafı, pencereler çiçekler içinde renk rengârenk. Koca mehter bir CD’ye alınmış, ya da şöyle: koca tren baştan başa mehter kesilmiş: “Ceddin deden, neslin baban / Hep kahraman Türk milleti / Orduların pek çok zaman / Vermiştiler dünyaya şan.” Yolcular marşlarla indi. Hepsi erkek. Peron tıklım tıklım. Bayraklar. Flamalar. Meydandan hatta ta ötelerden, sesi duyanlar, nedir bu, seferberlik mi var merakıyla koşu koştular. Gar âdeta mahşer. Öykücüye

bakındım. Yerelin gazetecileri. Televizyonlar. Canlı yayın ekipleri. Bir hengâmedir gitmekte. Aralarında öykücü. Yanında Sezai. Öykücü heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyor. Kızmış. Sağa sola bakındı, beni arıyorsa eğer, görmesi zor; bağırsam buradayım diye, duyuramam. Cebini çıkardı, cebim çaldı:

“Necati Ağbi, bu Ada treninin mehterle ne ilgisi var Allah aşkına! Harbe mi gidiyoruz? Sezai’ye anlatamıyorum.”

“Haklısın öykücü, yok. Mehterlerinin de mehterle ilgisi yok. Yaptıkları, cahillik.”

Şimdi Bilal Aksoy ve Nuri Özcan’ın yazılarından derlenmiş bir dipnot:

Efendiler! Mehter, yeniçeri askerî bandosudur. Bektaşî akidelerine bağlıdır. Orduyla birlikte sefere çıkar, gümbür gümbür sesiyle askere cesaret verir, düşmana korku salar. On İki İmam’a, Hz. Ali’ye ve Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli’ye gülbank (dua) okuyarak çıkılır sefere. Bugünkü gibi marşlar II. Mahmut’a kadar yoktu; Bektaşî şairlerinden deyişler seslendirilmekteydi. Bunlardan biri, mesela Muhyî’nindi: “Zahid bizi tân eyleme / Hak ismin okur dilimiz / Sakın efsane söyleme / Hazret’e varır yolumuz.” Şehzade Beyazıt’ın ölümünde, Mehteran’ın seslendirdiği deyiş de budur.

1826 yılında II. Mahmut Yeniçeri Ocağını, ocakla aynı akidelere bağlı Ahilik teşkilatını ve Mehterane-i Hümayunu tasfiye eder. Bektaşîler zorda kalır, kendilerini bir koruma refleksiyle Nakşibendilik içinde gizlemeye çalışırlar. Mehteran’ın yerine 1828 yılında III. Selim tarafından Mızıka-i Hümayun adıyla batı kopyası bir saray bandosu kurulur, başına da Giuseppe Donizetti getirilir. Bektaşî deyişlerinin yerini batı tarzı marşlar alır: Reşadiye Marşı, Hamidiye Marşı gibi. Uzun bir aradan sonra, Türkçülük akımının etkisiyle tekrar hatırlanır mehter, 1914’te Mehteran-ı Hakaniye adıyla tekrar kurulur; mehterbaşılığı da Eyyûbi Ali Rıza Bey (Şengel) getirilir. Ali Rıza Bey kendi bestelerine ve dönemin kimi bestekârlarının eserlerine klasik fasılları da katarak milliyetçi/kavmiyetçi yeni bir repertuar oluşturur. İçlerinde eski Bektaşî deyişlerinden konjonktüre uyarlananlar da vardır: Bektaşî şair Teslim Dede’nin bir deyişinin “Ceddin deden, neslin baban” yapılması gibi. Cumhuriyet, saltanatın bir kurumu olarak görür mehteri, 1935’te lağveder, fakat 1952’de Genekurmay Başkanlığına yeniden kurulur; marşları da galiba Türk-İslam tezini seslendirir artık.

“Ya Cumhuriyetçiler?”

“Onlar da o kadar biliyorlar işte! Gelmesini istedikleri trenin Abdülhamit treni olduğunu bilselerdi, merdivene çıkarlar mıydı?”

“Anladım. Dediklerini Sezai’ye söyleyeceğim.”

Sezai dinlemiyor, Cumhuriyetçi kadınlar ucun ucun demokrasi treninden inenlere katılmakta, trenin geldiğine mi sevinirler, baskına uğradıklarına, basın açıklamalarının piç olduğuna mı yansınlar, iki arada bir derede kalmış adımlarla yürümekteler, onları gösteriyor öykücüye. Kavga bekliyor herhal! Çıkıyor.

“Teslim Dede’n, Teslim Baba’n” sustu.

Aldı sazı, sesine güvenen bir partili:

“Hemşehrilerim! Demiryolunuzun bakım ve onarımı tamamlandı. Treninizi getirdik. Artık güven içinde yolculuk yapacaksınız. Nifakçılar, türlü iftiralarla bizi karalamaya çalıştılsa da muvaffak olamadılar. Bundan sonra da olamayacak, aramızı açamayacaklar. Biz demiryolu seferberliğini Hicaz demiryoluyla başlatan ve sadece dünya Müslümanlarından gelen bağışlarla sürdüren Ulu Hakan Abdülhamit Han Hazretlerinin -Rabbim ona rahmetiyle muamele etsin inşallah- ahfadiyız çünkü. Onun açtığı yoldan yürüyoruz. Yapamazlar, deniyordu. Yaptık. Onu da yaptık. İşte Yüksek Hızlı Tren -ki saatte 250-300 kilometre hız demek bu-

“Kıymetli hemşehrilerim! İlimiz milletvekilleri de trendeydiler, treni büyükşehir belediyesi başkan adayımız ve on altı ilçe belediye başkan adayımız birlikte getirdiler. Tren sizin. Tren bizim. Kimseler alıp götüremez artık.”

Platformdaydılar. Adayların alınları dar, saçları sık ve siyahtı. Malla mülkle ve parayla geç, çok geç tanışmışlarda görülen bir oturmamışlık da mı vardı üzerlerinde? Yahut müstear bir alçakgönüllülük mü? Neysel!

“Tren sahiden bunların mı Sezai? Treni dert edinmişler, getirdikleri nümayiş treni dışında bir trene hiç binmişler mi hayatlarında? Trenin yokluğundan hiç sarsılmış mı bütçeleri?”

“Ama mazlumlar.”

“Kendileri değil, bakışları mazlum.”

“Yani?”

“Bakışları dedelerinden kalma. Onlar, mazlum. Sevkiyatlarda cepheden cepheye trenle gönderilenler, onlar.”

Aslında öykü burada bitti. Öykücü, finali benimle yapacaktı; peşine Sezai de takılmıştı. Geldiler.

Öykücü sordu:

“Dalgınsın Sezai, hayrola! Kavganın niçin çıkmadığını mı düşünüyorsun?”

Platformdakiler de son sözlerini söylediler:

“Hemşehrilerim! Beş dönemdir hizmetinizde olduk; başkan adaylarımız yine hizmetinize talipler, oylarınızı bekliyorlar. Allah’a emanet olunuz!”

Kalabalığı sağ ellerini kalplerine götürerek selamladılar. Alkışlarla, ıslıklarla indiler platformdan.

Lahzada bir marş koptu. Demiryolu, gar, meydan, bütün şehir, cumhuriyetçisi, demokrati hep bir ağızdan: “Dağ başını duman almış / Gümüş dere durmaz akar / Bu ağaçlar güzel kuşlar / Yürüyelim arkadaşlar!”

Sezai, kalabalığa baktı, mırıldandı: “Madem yürüyeceksiniz, size tren ne lazım!”

Öykücü omuzuma sıçradı. Yeni bir öykü için Kütüphane’ye gidecek, çalışacaktık. Arkamıza bakmadan yola koyulduk.

HASİBE ÇERKO

GÜNEY

Hatırlıyorum, eski bir dünyaydı.

Şafak inceltmişti güney bahçelerinin tuzunu, yapraklar silinmişçesine ıslak ve arı, kenar çizgilerinden eser yoktu, gökyüzünün bir yansıması veya bir tekrar gibi, kesintisizce devingendi.

Yukarıda kökleri kayanın ve eriklerin içinde güller çiye batırılmış kor gibi yanan renklerle çağıldadığı için çok hoş biçimde saydam, pembe bir yakamoz alnımı, ellerimi yalıyordu.

Sonsuzca yaban parıldayış mekânı en içeriden kavrayan büyük akışa katılıyordu.

Yürüdüm, o nemli yolda kiraz fidanlarının melek entarilerine benzediği.

Gençliğimle sarhoştum, hassas nabız atışlarını, alevleri canlandırdım, sonra şerit gibi gerildi en canlı renkleriyle özdeş bir dünya. Bir esinti gibi başlayıp uçsuz bucaksız beliriverdi sonra. -Derin karanlığın lal biçimlerini taşıyan şelalelerinin canlı ve ılık soluklarını, değişen çiçeklenmelerin mırıltılarını, ölümü, aşkın dopdolu güvercin berraklığını, dost yüzlerini, gerçek anlamıyla kendini tam bir görüş açıklığıyla tanıyabilirdi bu yüzeyde insan.-

Tarlalar ve ağaçlar boyunca aşırı duyarlı ısıltı gölgeleri, ısıltı çemberleri koparıyordu zincirlerini. Adımlarımın yöresinde otlar yanıyor, eriyorlardı.

Güneş, çiyli akıntıya kapılmış, parçalanmış bu sabahyıldızı kendinden geçiyordu ve sarıyordu bahçeyi, esrik ve kabarmış ağzı çamuru emmekteydi. Otlar, meyveler, silkinerek kurulanmaktaydı.

Ağır ağır özümserlerdi ışığı fidanlar ve dönüşürlerdi üzümmler gibi, iyice tatlılaşmış, görüneni aşıp gitmiş ağaçlara.

Ve ürün yüklü topraklardan çıplak tepelere dek vadide usul usul kubbelenen bu ışıklar, sevginin doluluk saçan imgesinin ışıkları, muhteşemdi. Gözü kesen gül ısıltılarıyla kokuları mekânı belirliyordu.

Ben bu mekânda bu bahçede birkaç kez dinlenmiştim. Kendi çekirdekliğinde, kendi boşluğunda göveren biçimin az veya çok aşına yüzüydü artık bah-

çe. Daima aşılan, yeni görünüşlerle beliren bu yüz yine de her seferinde üzgün bir imge olarak gönlümdeki yerini kazınıştı.

Düzgünce sıralanmış, bakılmış meyveler, o boşlukta kökler hep salıntılı ama nasıl sağlandı ve güçlüydü. Mekân nasıl da kutsaldı. Kuşatılmayı geciktirirdi, tutkuluydu nasıl da. Bir yönüyle tedirgin ediciydi. Belli belirsiz bir şeytaniliği dışlayamıyordum.

...

Mavi gök yeni doğan, el değmemiş ışınlar yolluyordu. Kırkların kokusuyla aşılansmış, hafifliğiyle bile baş döndüren gül kokusuyla zenginleşmiş hayat kokusu, benzersiz bolluk yükseliyordu.

Daha bir ısınmıştı ortalık.

İnsanların küçük bahçenin alt yanındaki suyun şırıltısına karışan sesleri yankılanıyordu, kesikli hâliyle işitilebilen sözcükler kayboluyordu hızla. Böylelikle aşılan biçimler de çoğalıyordu: bazen toprak yolu saran, sertleştiren kökler katırların ayakları altında, tekerlek demirleri altında çatırdıyordu ki, yolun üst yanında yüksek bahçelerden aşağı dökülen yemişler zedelenmiş oluyordu. Ufak bir esintide yenileri dökülürdü. Işıldayan turuncu lekelerin sönmesi, mırıltıların kaybolması kesin bir yas duygusu yaşıtmıştı bana. Havayı sıkıştıran bu bolluk, bu izler yüzünden mor gölgeleri ürperiyordu ağaçların.

Genişleten duyarlıkları titreşimleri hep sevinç yüklerdi gölgelere.

Herkes arazisine gitmek için yoldan geçerken veya fırlatılıp atılırken sıcak toprak ipek gibi dağılıyor, ıslıl ıslıl bir toz yükseliyordu. Güneşin uzaklardaki huzurunun dibiydi bu topraklar, bu havalar.

Cıvıldaıyıp konuşuyordu gül, eriklerle çevrili adacığına çekti: “Bu mesafe, bu kıyı hissedişini nasıl da bütünlemiş. Beni kendinde duyuyor ve kendi kendinde yaşıyorsun. O hâlde, al canımı, al kokumu.” Bakındım sessizce, hayran oldum körpe aydınlığına, benzersiz inceliğine. Tek tek konuştum, öpüştüm, içi titriyordu. Akımlarını geçirmişti kollarıma, göğsüme.

“Git” dedi, “yayıl, gizlen, çöz.”

Bakışlarım tüketiyormuş.. taç yapraklarının ucundan buruşmaya başladı ve hepsinin birden soldu diri rengi. Büküldü kolları, yerlere serildi fidanlar. Kokular bir kıyıdan öteki kıyıya esip coştı, mahkûm etmek ister gibi manzarayı.

Yorgundum. Unutmak istesem de yorgundum. Arkamda bıraktığım mezarı son bir defa okşayarak, parmaklarımın arasında zedelermiş gibi dokunarak gittim oradan.

Aklımda hep ona açıldım. -Onun gözüyle gördüm ışıkla, kanla boğulmayı. Öğrendim, onun benliğiyle gümüş ve altın mezarları aşmayı.

Aşmak, aşmak, aşmak... Yüreğime korku salan kızgın demir gibi yükü et-

kisiz kılmak için hep aşmak için açıldım boyuna.-

Senin en güzel ceset görünümünle, sende olduğumda artık, ruhumun genişledikçe genişleyen uçurumuna sığıyordu ilk imgenin uçurumu gül! Belki de bana öyle gelmişti. Fakat konuşmanın gelişiminin canlı ısıltısı üzerime boşalmıştı, ciğerlerimi yakmıştı ısıltın. Dış dünyaya bu beden ve bu felce uğramışlıkla nasıl dönerdim?

Bedensiz bir nabız atımı gibi, varlıksız bir titreşim gibi iç ve dışın birleştiği kıyıda kaybolmaktır kader. Çünkü saydamlık hiç bu kadar görkemli ve aynı anda ürkünç gelmemiştii bana.

Hey, bu bedensiz varoluş nasıl bir neşeydi, kasvetli de olsa yaşadığım en neşeli oluşum muydu ki?

Bakıyorum, cıvıldaayan âlem dışarıdaki bahçelerden ayırt edilir gibi değil artık. Solanlar yerini yeni tazeliklere bıraktı, yapraklarının yerine yenileri geldi, anlatılmaz bir gürlükte ve güçte açtılar çiçeklerini. Kayalıklara açılan geçitleri, kıyıları, avluları sardılar. Evimin duvarı neredeyse görünmüyor. Kapıların kimisi ağırlığı taşıyamayıp yarıldı bile.

...

Mor gölgeliklerde tertemiz sular ve ışıklar kaynaştı yapraklar için. Tellerle ayırıldılar parmaklarla, duman duman taşındılar mekânlara kuş gibi.

Avlularda dinlenen yapraklar... Bağlarda...

Dilsiz avlularda, taş duvarların çevrelediği koskoca bakır kaplar içinde hep o imge:

Pembeleşen avuçta uyuşup kalmış yumuşaklık, pınarı özünden tatlandıran, yemyeşil bir yamaçtan toplanıp arabalarla getirilen esinti, meyvelerin yaşamına zarar verdiği için kökünden kesilmekte olan, düşlere, ölümsüzlüğe atılan, çiy örtüsü altında unutulmuş bırakılan biçim, bırakılan can.

Kesilip kokular bütünlüğüne kavuşturulması gereken ölümlü gül, kuş-kum yok, köklerinden kesilmiş de olsa her tarafa açılmıştır. Günler, haftalar almıştır tatlılığın kaynaması. Kadınlar, genç kızlar ateş başlarında köpüre köpüre taşıp giden rayihayı solumaktan bitap düşmüştür. Sıcak buharı içlerinde uzun uzun tutmuşlardır. İçlerine sinmiştir; yalnızca damların ucundan ve kapılardan sarkan asmaları mı? Giysileri yıkayıp teni ve içeriyi delip geçmiştir sıcak buhar.

Nitekim, uzamı bütünüyle kavırıyordu. Şelalelerin önündeydi. Pınarlarından akıyordu. Karanlığı için sabahyıldızına doğru atılmaktaydı sıcak kokular, sımsıcak renkler, ısıtılar.

Yolların elmas tozunda, otlaklarda koyunların kara bakışlarında kuyu gibi, ruhun salınımında, kuzey nohutlarının ve akla gelmeyen çeşitli dokuların tuzunda tütüyordular.

Kaynayan ak gözyaşında dile gelmez bir dokunuş vardı ki işte bu dokunuş olan görünmez özdü. Tadın özüydü.

Karşılaşmalarımızın, karşılıklı dost bakışlarımıza sinmemizin, âşık edimlerimizin olgunluğunda eriyen, silinip giden imgelerin çizgisinde yine o ilk belirti.

Mekân bir rüya mıydı? Fıskıran bir rüya mıydı? Neden böyle kalmamıştı?

Kokunun gitgide genişleyen atmosferi rüyanın sessiz boşluğuna akıyordu. Sınırları çökertiyordu o gül renkli ufuklar.

Sıcak havanın kokuyu gidilebilecek en son derinliğe taşıdığı kesitte meyvelerin arasında insanlar doğallıkla parlıyordu.

Dolu mekânın kokusuyla yani bu bahçenin tek gerçek nedeni olan yoğunlaşmış havayla içli dışlıydı bedenleri. İçli dışlıydı edimleri. Dalların altında uzanmışlardı. Bahçe komşularımızdan birisi kurumuş bir cevizin yanına oturmuştu. Cevizin iri yapraklarını toplayıp yanı başındaki çuvala doldurmaktaydı. Soğuk günde ceviz yaprağını kaynatıp şeker torbalarının ardından çile çile yün ipliklerini boyardı. Şalvarına yapışan bir iplik parçasını alırken düşünceli görünüyordu. Bu mekânı şenlendiren herkes bir ölçüde düşünceliydi. Letafetleri düşünceli hallerinden kaynaklanıyordu. Burada bir fitrattan söz edebilir miyim bilmiyorum. İnsan bu uzamda nasıl düşünceli olmalıysa öyle bir düşüncelilikti bu. Annemler de yaşlı kirazın gölgesindeydi. Oturma yerlerine ve meyvelerin toplanma yerlerine kocaman sayvanlar seriliyordu. Semaverler kaynatılıyor, demlenen çayın buğusuyla demleme hareketleri bu havayla bütünleşiyordu. Eylem bir vücutmuş gibi yansıyor. Tıpkı vücutlar gibi havayla birleşiyordu. Düşünce bir yansımaya dönüşüyordu. Bellisiz nefes alışlar ilk imgenin bir özelliği hâlinde dışavuruyordu. Koşuşan, çağrılan çocukların kaslarını oynatış iradesi, oynatışın yönü, yumuşaklığı, anne ve babalarının çağırın parmakları, çocukları çağırın düşsel ağız, çene, gövdenin kıpırtısı yetkindi. Kadınlı erkekli bir grup havanın gül dokusunu etkileyerek kırmızı yemişli ağacın yanındaki düzlüğe bir yığın tahta götürüyordu. İnsanın derisini çizen dikenli vişneler dikkatlice toplanıyordu. Kasalara boşalan kovalar bir yemiştan diğerine taşınırken havanın gül dokusunu yaran kolun dışarı dönüşüne bağlı biçimde yolaklar oluşturuyordu. Ardından kısa sürede koyuluyordu aklık.

Koku, aynı ölçüde yarılıyor ve insana eziyet verecek yoğunlukta yeniden dolaşıma katılıyordu. Açığa çıkan eylem ne kokudan ne de gülün ilk doğasından ayrı düşünülebilirdi. Koku ve doğa eylemin ikili mayasıydı.

Eylemin içsel doğası bir kartal gibi süzülüp uzayı sarsması değil miydi? Bir turna gibi uçup olağanın ötesine geçmesi değil miydi?

İç dünyanın bir nehir gibi bentleri yıkmasını mayayla açıklayabilirdim, fakat eli yaralanmış bir genç kız bana doğru geliyor. Sarışın kız, neye mal olur-

sa olsun, dengeyi sarsacak en ufak harekette bulunmadan dikenlerin kestiği elini gösteriyor. Göstermeksizin gösteriyor. Elini tutmam gerekemekte. Fakat nasıl? Bu namevcut kız elini tutmamı onun hakkında bir şeyler düşünmemi istemekte. Hakkında ne düşündüğümü biliyor olabilir mi? Minicik çizigiyle aşırı bir ilgiyi fazla buluyorum kendime. Kırılıyor. Gerçek bir kırgınlık sergileyerek tepenin eteğindeki kavaklarda hızı kesildiği için durgun ayrımlarla dereciğe yöneliyor. Uzayı şiddetle değil de narince kımıldatarak yürüyor. Umursamaz bir tavrı da yok değil gerçi. Eteklerde yaşayan fasulye karıklarını sevgiyle düzenliyor. Keserin sapı somut fasulyelere değişiyor.

Kendi kendinde çoğalıp yayılan edimin bir niteliği bu anlaşılmasız haldir. Güzelliğin derin anlamından, derin ve esrik salınımından çıkıp gelen bir hal.

Gül benim düşündüğümü nasıl bilebilirdi bu hal olmasa.

Hayvanların bağlı bulunduğu demir halkalar yerlerinden sökülürken zorlanma, kuvvet içeren başka bir durum olmadığı gibi maya yerden fışkırırcasına ufka doğru atılmıştı.

Ufku koyuluğuna aşınaydı biçimler. Gündüz zamanına rağmen yerin hafif loşluğuna aşınaydılar. Her harekette açığa çıkıyor, yine kendi boşluğuna dönüyordu maya. Hiçbir şey kaybolmuyordu. Değişimleri tutuyordu ufuk. Gü-lün eriyen dokusunda tutulup kalıyorlardı. Gülümseyen bir dudak kıvrımının çizgisi orada bir varlık özelliği oluyordu.

Mesela şu tepedeki armut ağacından armutları sırkılarla düşüren birkaç kişinin sırtığı kullanma ve düşürme edimi açığa çıkan sıcaklıkla anlamlıydı, dalların zirvelerine gürültü çıkarmadan erişmeleri, solukların ve tenlerin güzelim dinlenişi iç içe gerçekleşiyordu.

Hepsi, bütün büyümlü edimler, yürüyüşlerinin fildişi renkli ıslak geçitleri, ıslaklığı temelden saran daha da ıslak gül renkli ufuklar içimden geçiyormuş gibiydi.

Rüzgârda eğilip kalkan dalların sert bir düşüşünü, dilsiz gürültüyü böylece duyuyordum. Sanki uzamın kendi kendisiyle alabildiğine çoğalan dinginliğinde olgun meyveler olarak doğuyordu insanlar. Hatırlıyorum da ağaçların salınımı kadar basit bir dizilişti eylemleri. Süssüz bir yürüyüş, birbirinin gölgesinde dinlenmenin tatmin yüklü huzuru.

Geriden gelmişlerdi: ilk kez bu uzamda birbirlerini gören erkekle kadın dış dünyada anlaşılmasız bir sevgiyle birbirlerine akmışlardı. Elleri birbirini nasıl da tanıyordu. Nasıl da aynılık sergiliyordu hissedişleri. Gülümseyen dudakların ışıltısına yönelmeleri derinden derine acı vericiydi. Gerçekdışı bir aşk, gerçekdışı bir yaşam ve ölüm. Fakat aşk, bütün saydamlığı içinde yalnızca böyle bir uzamda gerçek olabilirdi.

Aşk, yaşam ve ölüm olan. Olanaksız olanın kendisini teslimiyetle bıraktığı

sahile. Şerbeti daima tekil ikiliklerle içme eylemi. Sonsuzca tek.

...

Uzam baş dönmesinin, uğultunun üzerinde yürünen, kendi kendine açılan yolların ucundaki kokularla mırıltılarla genişlemiş miydi?

Omzumun üstünde bir mesaj mırıltısı:

“Ruhumdaki dalgalanışları kendinde duyabiliyor musun, oy?”

“Güzelim, tam bir inançla ruhumda dinlenmeni istiyorum.”

“Fakat sevginin taşkınlığı ne kadar yüce...”

Havanın ışığında bir dalgalanma.

Ah, çılgınca gürleyen bu dünya, ah, pembe ışıkların, gölgelerin bin türlü hallerinin ötesinde, imgenin bin türlü hallerinin ötesinde, şedit duyguların, korkuların ötesinde inandım gerçekliğine. Gelip dinlendim varlığında, korkunçtu yine de eylemin çekiciliği.

Basit görüldüğün kadar dokunulabilir hissettirmen ne garipti. Uzak ve dokunulamaz olduğun kadar çok yakınımda ve dokunulabilir oluşun ne acıydı. Cennet miydin, cennetin kıyısı mıydın?

MÜZEYYEN ÇELİK

FOLİK ASİT

Çocukluğumun bir kısmı halalarımın düşük hikâyeleriyle geçti. Sürekli düşük yapıyorlardı. Belirli aralıklarla hamile kalıyorlar sonra da o bebekleri düşürüyorlardı. Kimisi kendi evinde düşürüyordu, kimisi bizim evde düşürüyordu, kimini de hastaneye yetiştiriyorlar, bebek orada düşüyordu. Taburcu olduklarında ellerinde küçük bir kutuyla cenini getiriyorlar, sonra dedem ve enişterim gidip uygun bir yere cenini gömüyorlardı. Bir keresinde eniştemin kutunun içindeki cenini çomakla kurcaladığını, bu da erkekmiş dediğini duymuştum ama cenini görememiştım. Hem çok korkuyor hem de merak ediyordum. Cenin kelimesi bana çok ilginç ve değişik şeyler çağırıyordu.

Her düşük sonrası ya annem ya da babaannem hastanede halalarım kalıyor, ben babamla ya da dedemle takılıyordum. Dedemle kahvehaneye gidiyor, sınırsız gazoz ve oralet içme hakkına sahip oluyordum. Esnaf lokantalarında köfte yiyor, günümü gün ediyordum. Onların hastanede olmasından dolayı üzölmek bir yana, bu duruma seviniyordum çünkü dedem hiçbir isteğime hayır demiyordu.

Büyük halalarım ikizdi. İkisi ikiz olmayan iki kardeşle aynı anda nişanlanıp aynı anda evlendiler. Enişterimin anneleri vefat etmişti. Babaannem için iki eniştem de çöpsüz üzömdü. Küçük halam bir kayınvalideye sahipti ama kadının ağzı vardı dili de vardı ama hiç konuşmuyordu. Bu durumda bütün konuşma ve karar yetkileri babaanneme kalıyordu. Yani halalarımın evliliklerinde damatlar istenilen kıvamdaydı.

Kızlarda çocuk durmuyordu ama. Bütün planlar tıkırında işlerken kızların üçü birden döl tutamıyor, bu da ailenin dengesini alt üst ediyordu. Her üç kızı da üçer yıllık evliliklerine üçer düşük sığdırmışlardı.

Türlü ilaçlar, türlü otlar, türlü hocalar devreye giriyordu. Doktorlar bir şeyler yazsa da ilaçları kızlarına kullanırmıyordu babaannem. Çünkü ilaçlar kısır yapabilirdi. En çok da hocalar devredeydi bu yüzden.

Babaannem diyordu ki kısır olsalar hamile kalamazlar. Ağır iş yaptıkları

yok ki, kızlar gebe kaldılar mı yengeleri onların elini sıcak sudan soğuk suya değdirmez. Yerlerinden kalkmazlar. Bunca ihtimama rağmen bebeleri karınlarında tutamazlar. Sağlık ocağındaki ebe, kocaları yaklaşmasın bunlar gebe kalınca demiş babaanneme. Zaten ne mümkün, evlerine gittikleri mi var ki!

Televizyonda ne gördülerse, soğan kürleri, incir kürleri, keçiyoynuzu kürleri... Hiçbiri fayda etmedi. Hoca aranmaya başladılar. Zemzem suyuna dualar üflediler, ayet yazılı kâğıdı suya atıldılar, mürekkep suyun içinde tamamen solunca o suyla yıkandılar ama kâr etmedi. Bebekler beşinci ayı göremeden annelerinin karnından sıyrılıp gittiler.

Ulviye Teyze gelmişti Isparta'dan bir seferinde. Bizde kalacaktı. Babaannemin kardeşliği. Rahmetli babası Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenmiş. Bu Ulviye Teyze'nin babasıyla büyük dedem aynı köyde çalışmışlar. Babaannemle o zamanlar kardeşlik olmuşlar. Senede bir iki gelip giderler birbirlerine.

Ulviye Teyze anlattı. Kimi kadının bedeni erkek çocuğunu tutmaz. Bebek kız olursa düşmez, demiş. Babaannem, zere dedi bizim damat dedi, gömdüğü ceninler hep erkekmiş de ötekiler bakmamıştır belki. Hem biz ne bilelim kız mı erkek mi? Nasıl kız olacak bu bebekler? Kolayı var dedi Ulviye Teyze. Damatlardan altı ay eti, yumurtayı keseceksiniz. Bi yaşma daha girdim dedi babaannem. Lakin bu yeni yaşı onun aklında bir ışık yakmış olacak ki hemen kızlarına haber saldı. Damatlar diyete başladı. Altı aydan önce hamile kalmayın, vücudunuz toparlansın diye de sürekli tembih etti. Halamlar yemeğe çağrıldığında ıspanaklı börekler açıldı, zeytinyağlılar, sebze yemekleri. Herkes olayın ciddiyetinde, kimse birbirine belli etmeden sessizce bu plan uygulandı. Kızlarını tıp fakültelerinde delik deşik, müzmal ettireceğine damatlarına diyet yaptırdı kadın.

Eniştereler de hiç şikâyet etmediler bu durumdan. Her seferinde eşleri hamile kalıyor, sevinip hayaller kuruyorlar sonra bebek düşüyor, üzülp hastanelere doluşuyorlar ve bu kısır döngü sürekli devam ediyordu. Denemekten zarar gelmezdi ve büyükler bir şey biliyorlarsa tecrübelerine dayanarak biliyorlardı. Büyüklere inanmak lazımdı.

Bu diyetin ilk meyvesini Gülten halam aldı. İkinci meyveyi Güler halam ve son çiftte meyveyi de Gülden halam aldı. Bebekler beşinci ayı geçtiler, kanama ve ağrı olmadan hepsi bebeklerini kucaklarına aldılar. Fazla stres yaşamadan da hamileliklerini geçirdiler. Evde bir bayram havası vardı. İki ay içinde eve dört bebek birden girmişti. Lakin bebeklerin hepsi erkekti.

Ulviye Teyze'nin dedikleri tutmuştu ama cinsiyeti tutturamamıştı. Bunun şimdilik pek önemi yoktu. Her bebek için kırk mevlidi tam kırk günlük olduklarında okundu. Her bebeğe ayrı ayrı şehzade kıyafeti alındı. Evde aylarca bir telaş hâkimdi. Her şey yolunda görünüyordu.

Her şey yolundaydı da. Halalarım gebe kalmadan aylar önce bir doktorun tavsiyesiyle folik asit kullandıklarını da babaanneme hemen söylemediler tabii. Bebek mevlitleri bitti, tebrik için gelenlerin ayağı kesildi de öyle ortaya çıktı bu mevzu. Anne, bizde B vitaminleri hep eksikmiş, o yüzden de bebekler sağlıklı olmuyormuş, sağlıklı olmayan bebek de düşüyormuş, dediler. Babaanneme bu anlatılanlar hiç mantıklı gelmedi. Üstelik kendisinden gizli iş çevrildiğini düşünmesi de onu biraz sinirlendirdi. Onun lafını çiğnediklerini söyleyip duruyor ama sonucun olumlu olmasıyla durumu bağdaştıramıyordu. Neyse ki kucakları artık boş değildi. Torunlarını çok seviyor, kızlarının mürüvvetini gördüğü için bir rahatlama hissediyordu. Ne de olsa evlat dost düşman kilidiydi.

Ben mi?

Bütün bu olanların kıyısında büyümüş bir çocuktum sadece. Ömür boyu rüyalarım misafir olacak ölü bebekleri saymazsak eğer yaşamaya devam ediyorum.

MEHMET KAHRAMAN

EKSİK OLANI GÖRMEK

Gazetedeki ilan için geldiğini söyledi. Sesi yumuşak ve tedirgindi. Toyluk her hâlimden belli oluyordu. Elimle koltuğu gösterdim. Oturdu. Bir çay söyledim. Bizim işimiz insanla, yirmi küsur yıllık tecrübeden sonra ilk görüşte kim olduğunu, ne istediğini anlıyorsun. Gençlerin hepsi aynı şeyi arzuluyor: Çok para, güzel hayat. Güzel hayatı açmaya gerek yok, onun ne olduğunu biliyoruz.

Çayları içerken ben de delikanlının özgeçmişine bakıyordum. Şimdi ne bölümü olduğunu unuttum ama iyi üniversitelerden birinin önemsiz fakültesiydi. Oradan çıkan ne oluyor, diye sordum. Hiçbir şey, dedi cesur yüreklilikle. Torpil bulursan her şey olur, diyerek devam etti. İş görüşmesine göre gayet rahattı ve üstelik az konuşuyordu. Çok konuşan insanları sevmem, çünkü ben-merkezci ve ukala olurlar. Fakat Cemil hoşuma gitmişti, sanki onda kendimi görmüştüm. Biz patronlar için en büyük mutluluk kaynağıdır potansiyeli görüp ortaya çıkarmak. Ben keşfettim, benim eserim demek elbette hepimizin hoşuna gider. Cemil muhtemelen beni uğraştıracaktı ama buna değeceğini düşünerek ona kendi hikâyemi anlattım.

Liseyi bitirmiş, üniversiteyi kazanamamıştım. Aslında okumaya da niyetim yoktu. Hangi enayi okur ki! Babam demirciydi, dedim Cemil'e. Yanında çalışmam için çok ısrar etti. Hatta şöyle dedi: Burada çalış dükkân senin olsun. Para pul sıkıntısı yok yani. İşler iyi. Fakat ben zora gelemiyorum. Biraz narin bir yapım var, o yüzden masa başı iş istiyorum. Var mı öyle bir iş? Her yere haber bırakıyorum. Adım vasıfsız eleman. En nefret ettiğim kelime bu: Vasıfsız. Patronlar önce diplomaya, sonra becerine bakıyor; nasıl olduğuna değil. Diğerleri Allah'la olan meselen, diyor adam. Ona eleman lazım. Tecrüben var mı, diye soruyor. Kaç dil biliyorsun, diyor. Masa başı iş istiyorsan olağanüstü yeteneklerin olması gerekir. Ama ben vasıfsızım.

Cemil ilgiyle dinliyor ama altından ne çıkacağını merak ediyor. Sanki bir şey söyleyecekmiş gibi yutkunuyor. İnsan sarrafi olmak böyledir. Daha içeri girerken kimdir, nedir tahmin ediyorsun. Affedersin ama adamın gözüne bakınca yüreğinin çapını ölçebiliyorum artık. Anlıyorsun değil mi? Cemil gariban

bir ailenin çocuğu, her hâlden belli. Doğuştan mahcup bir yüzü var. Ama bunları aşmaya çalışıyor. Büyük olasılıkla İmam Hatip'te okumuştur. Babasının nalbur olduğuna kalıbımı basarım; nalbur değilse nalbanttır yani. Tuttum ben Cemil'i. Tuttuğum adamı kolay kolay bırakmam.

Cemil dedim, bir kere anlaşılm, kolay para diye bir şey yok. Çalışma ve çalışmanın karşılığı var. Dinle beni, diye devam ettim. Ben bu şirkete senin gibi elaman olarak girdim ama şimdi gördüğün gibi buranın sahibiyim. Belki bir gün sen benim yerimde olacaksın, dedim fakat inandığını zannetmiyorum. İlk başta ben de inanmamıştım. Daha işe başlarken yıkılmıştı hayallerim. Müracaat sırasında ne fiyakalı cümleler kurmuşlardı. O zamanlar kişisel gelişim seminerlerinin zirve yılları. *İkna Sanatı, Dost Kazanma Sanatı, Satış Teknikleri, Büyük Düşünmenin Büyüsü* gibi kitaplar revaçtaydı. Satış temsilcisi olarak girmiştim sözde. Prim usulü çalışacaktık, böylece paraya para demeyecektim. O espriyi yapmadım ama. "Allah'ım hayırlı kapılar aç." demiştim başlarken.

Oryantasyon eğitimi adı altında dandik bir kişisel gelişim semineri verdiler bize. Benimle birlikte yedi kişi başlamıştı. Şirket sahibi olduğunu söyleyen adam sürekli çok paradan ve sabırdan bahsediyordu. "Sabır ve umut" demişti, "bir pazarlama elemanın en önemli özelliğidir. Belki günlerce hiçbir şey satamayacaksınız ama sabrınızı ve umudunuzu kaybetmeyeceksiniz. Umudunuzu kaybederseniz buraya gelmeyin, gidin bir çatıdan atın kendinizi." Sonra hayata pozitif bakmanın öneminden, potansiyeli görmekten, insanı tanımaktan, lider olmaktan, özgüven-den, kendini gerçekleştirmekten, her zaman *very important person* olmaktan, büyük düşünmekten bahsetti. İnsanı geleceğe taşıyacak olan şey 'büyük' düşünmekti. Büyük insan ancak büyük düşünebilirlerdi. Zirvede küçük insana yer yok.

Gerçekten güzel konuşuyordu patron. Ömrümde böyle güzel konuşan birini görmemişim. Babam hiç konuşmazdı. Sınıflandırmaya tabi tutulamayacak kadar küçüktü. İyi bir insandı, çalışkandı, haram lokma yedirmezdi ama dünyanın da kuralları var. Onu dinledikçe ne kadar doğru bir karar vermiş olduğumu görüyordum. Olmak istediğim yer burasıydı. On yıl sonra kendimi nerede görmek istiyordum? Yirmi, otuz yıl sonra? Gözümüzü kapatıp hayaller kurduk. Neredeyiz, üstümüzde ne var, evimiz, eşimiz, çocuklarımız, arabamız... Ben hayal âleminde sörf yaparken patron hâlâ konuşuyordu. "Pazarlama elemanın en önemli meziyeti insanda eksik olanı görmesidir. İkinci en önemli yeteneği ise, eksik bir şey bulamıyorsa eksiklik olduğunu hissettirmesidir. Bu iki meziyet olduğu sürece paraya para demezsiniz." Bütün satış tekniklerini, hilelerini öğretiyorlardı bize. Müthiş heyecanlanmıştım. "Biz insanları mutlu etmek için yola çıkıyoruz. Satış felsefemiz mutlu etmek. Bu yüzden bizim hedef kitlemiz ev hanımları, familyanın en zayıf halkası. Kanmak için gözünüzün içine bakarlar. Sattığınız ürünün ne işe yaradığı değildir aradıkları, onunla

kendilerini nasıl hissedecekler, mesele bu. Siz onlara kendilerini iyi hissettirecek hikâyeler satacaksınız. Sattığınız şeye ihtiyacı yok mu? Hayır, var, yetenekleriniz devreye girecek, ihtiyaç hissettireceksiniz. Yani, satmadan çıkmak yok. Ağzından girip burnundan çıkacaksınız, yine de satacaksınız.”

O an babam aklıma geldi. “Ne zalimce!” dediğimi bugün de hatırlıyorum. İnsanana ihtiyacı olmayan bir malı satmak ne zalimce. Sonra bununla ilgili bir hikâyeye anlattı patron. Görmek ve satmakla alakalıydı. Ama ben babamı görüyordum. Sonra annemi. Fakat can alıcı soru: Kendimi on yıl sonra nerede görmek istiyorum? Demir atölyesinde görmek istemediğim kesin. Kravatlı, takım elbiseli, güzel parfümlerle, jöleli saçlarla güzel kızların arasında görmek istiyorum. Hayal ve istek net. “İnsan ne istediğini biliyorsa bütün rüzgârlar ona yol verir.” Hayatın sırrı bu.

Cemil beni dinliyor ama sonunun nereye varacağını merak ediyor. Sürpriz finalle şaşırmak istemiyor. Buldun toy çocuğu, hava atıyorsun diye düşünüyordur muhtemelen. Yeri geldi mi artistlik de yapacaksın. Fakat Cemil bir şey satabileceğine inanmıyordu, görüyordum. Çok büyük korkuları vardı onun. Bu çocuğun bir kıza, seni seviyorum, deme olasılığı bile iddia tahminlerine girmez. Baştan kaybedersin çünkü. Yetiştireceğim seni Cemil diyorum. Paraya para demeyeceksin. Büyük düşün. On yıl sonra kendini nerede görmek istiyorsun? Kendini benim yerimde görmüyorsan hiç başlamayalım. Denemek zorunda, başka şansı yok. Aç köpek fırın deler. Yoksa tekrar yıldırıcı bir iş arama temposuna girecek. Benim vaat ettiğimi kimse sunmaz. Ya eşek gibi KPSS’ye çalışacak ya bu deveyi güdecek.

Başarının kolay bir şey olmadığını söyledim Cemil’e. Tecrübe, yenen kazıkların toplamıdır, dedim. Başarısızlıklardan ders almak büyük adam işidir, diye ekledim. Umutsuz, depresif günlerimi ve ilk yenilgimi hatırladım. Bizi bir minibüse doldurup kenar mahallenin birine bırakmışlardı. Seminer bitmiş, uygulamaya geçmiştik. Kapı kapı pazarlama yapmanın adı satış mümessilliği idi. Bir kere kelimeleri doğru kullanmalısın, kelimeler inanmanı ve inandırmanı sağlar. Uzatmayayım, herkes hevesli olarak sokaklara dağıldı. Ben şaşkın ördek misali kalakaldım, ne yöne gideceğimi bilemedim. Elimde elektrikli su ısıtıcı, saç kurutma makinesi, saç düzleştirici ve blender vardı. Çıplak kalsam herhâlde bu kadar utanmazdım. Suçüstü yakalanmış gibi hissettim kendimi. Patronun söylediklerini düşünerek moral bulmaya çalıştım. Besmeleyi yüze tamamladım. Sokak başında dua edip hayırlı iş diledim. Tam Ahi olacak adamım ama düzen başka maalesef. Ev ev dolaşıp zillere basacaktım ha! Tabii ki ev hanımları açacaktı kapıyı, iyi satış olacaktı. Hayır öyle değil, teoriyle pratik her zaman farklıdır. Heyecanla ilk evin kapısına vardım. Bekledim. Sanki biri benim yerime zile basacaktı. Bekledim, basan olmadı. Sen basacaksın oğlum, dedim kendi kendime. Elimi uzattım, sonra çektim. Tekrar uzatıp çektim. O zile bir türlü basamadım. Kim çıkacak, ne diyeceğim, nasıl ihtiyaç hissettireceğim? Avludan geri çıktım. Sokak-

ta huzursuz bir şekilde dolaştım. Ara sokaklara daldım. Bir çay ocağı bulup iki bardak çay içtim. Allah'ım, diyorum, ben nasıl bir adamım! Ne kadar korkağım. Bir sincabın cesareti benden fazladır. Dedim ya, biz doğuştan mahcup insanlarız. Edep erkân öğretilmiştir bize. Ne kadar yıl geçerse geçsin garibanlık üzerimizden gitmez, yalnız makyajla, maskeyle örtmeye çalışırsız biz onu. Kaldırırma oturup en ağır hakaretleri ettim kendime. Toplanma saatimiz yaklaşıyordu ve daha bir zile bile basamamıştım. O endişeyle hemen ilk zile bastım.

Altmış yaşlarında bir kadın açtı kapıyı. Hiç duraksamadan, "Teyze," dedim, "ben su ısıtıcı, saç kurutma makinesi, blendır satıyorum. İhtiyacın var mı?" "Yok guzum," dedi teyze, kapıyı kapattı. Hiç moralimi bozmadım, yandaki kapıyı çaldım. Güzeller güzeli genç bir kadın. Güzel olmasa bile o yaşta her kadın güzel. Ama genç olduğu doğru. Evden yemek kokuları geliyor. Açım. Allah'ım evlilik ne kadar güzel bir şey, diyorum içimden. Satmaktan ziyade konuşmanın yollarını arıyorum onunla. Beklemeden kapıyı kapatıyor. Son cümlesi "sapık" oluyor. Üçüncü kapıyı atletli bir adam açıyor. Özür dileyerek kaçıyorum. Bunların hepsi on dakika sürüyor. On dakikada üç kapı. Önümde yarım saat var. Aklıma olumsuz bir şey getirmemek için hiçbir şey düşünmüyorum. Bugün eli boş gidersem kendime olmayan inancımı tamamen kaybedeceğim. Bir daha el içine çıkamam. Korkularımı yenmem lazım. Fakat kimse dürüstlükten anlamıyor. Böyle mal satılmaz. Öğretilen satış hilelerini düşünüyorum. Şimdilik kimseye ihtiyaç hissettiremedim.

O anki ruh hâlimi gözünde canlandırıyor Cemil. O da benim gibi zamanla alışacak. Önce direnecek, etik metik diyecek, haktan hukuktan bahsedecek, başka iş bulamayacağını bildiği için mecburen devam edecek. Zaten bir kere millî olduktan sonra geri dönüş olmaz. Kanın yanar resmen. Yerinde duramazsın. Daha fazlasını arzularsın. Bak, sana potansiyeli görmek hususunda iki örnek anlatacağım: "İki ayakkabı satıcısı yeni pazarlar aramak için Afrika'ya gitmişler. İkisi de hevesli ve heyecanlı. Birinci satıcı Afrika'ya iner inmez hayal kırıklığı yaşamış. Bakmış kimsenin ayağında ayakkabı yok. Üzüntüyle şirketi aramış. Burada kimse ayakkabı giymiyor, bizim iş yattı demiş. İkinci satıcı da gitmiş. Uçaktan inince bir de ne görsün? Kimsenin ayağında ayakkabı yok. Harika demiş. Hemen şirketi aramış. Yaşadık demiş, kimsede ayakkabı yok. Hepsi satarız, bütün malları gönderin." İkisi de aynı şeyi görüyor ama biri pozitif bakıyor diğeri negatif. Satış yapacak kişi daima olumlu tarafından bakmalı işe. Eksiği gören hep bir adım öndedir, bu da büyük adam işi Cemil. Sen büyük müsün küçük mü? Kendini nerede görüyorsun?

İlk satış ânı, dünyanın en muazzam keyfiydi. Bu tat var ya başka bir şeyde yok; sıırıyla yüksek atlama gibi ya da yamaç paraşütü yapmak. Sevinçten bağırarak istiyorsun. Başardım! Yalnız iyi bir teknik direktör gibi hızlı düşünüp karar vereceksin. Kapıya çıkana göre taktik geliştirmen lazım. Mesela genç bir kadın

açtı kapıyı hemen 3-5-2 yaparsın, baktın orta yaşlı 4-5-1, yaşlı biri çıktı, o zaman da 4-4-2'ye geçersin. Tabii ki oyuncu performansını da göz önüne alacaksın. Uzatmaları oynuyordum o gün. Son taktiği verdim kendime. Birazdan maç bitecek, golü attın attın, atamazsan eve kelimenin bütün anlamlarıyla yenik döneceksin. O yüzden çirkeflik de dâhil her yolu deneyeceksin. Kırmızı karta rağmen. Allah affetsin ilk böyle başladı. Bazen diyorum, keşke yenik dönseydim ama taktiğim tutmuş ve maçı kazanmıştım. Genç bir kadın çıktı kapıya. “Tebrikler hanımefendi, saç düzleştirici kazandınız bizden (kadının uzun saçlarını gördüğüm için düzleştirici idi, yoksa kurutma makinesi de olabilirdi. İhtiyaca göre)” dedim. “Aa!” diyerek elini ağzına götürdü kadın. Kanmaya hazır familya. “Hayatımda ilk kez bir şey kazanıyorum.” Teknik direktör saha kenarından eliyle bastır işareti yapıyor. “Yalnız” dedim, “bu büyük hediyeyi almak için bizden küçük bir alışveriş yapmanız gerekiyor. Firmamızda adınız görünmeli.” Kadın durdu. Bilmem kaçınıcı kural, asla düşünmesine fırsat vermeyeceksin. Sürekli konuş. Kafası yansın. Kendinizi aynanın karşısında hayal edin bir. Nasıl güzel ve zarıfsınız. Herkes sizi beğenecek ve kıskanacaklar. “Ama benim param yok,” diyor kadın. Yeme beni diyorum içimden. “Hiç sorun değil, senet imzalarsınız olur biter. Beş parasız iki ürün sahibi olacaksınız. Komşularınız, arkadaşlarınız sizi nasıl kıskanacak kim bilir!” “Kıskanırlar mı gerçekten!” İş bitmiştir, bu kadar. Kısacası satmak dünyanın en kolay mesleği. Önce kendine inan, sonra ihtiyaç hissettir.

Bu kadar kolay mıydı, diyor Cemil. Sanki ona satıyorum. Evladım saf mısın sen, ne anlatıyorum deminden beri? Ama öğrenecek. Sevdim Cemil'i. Demek sistem böyle çalışıyor, diyor. Yarın seni oryantasyon eğitimine alacağız. Orada bütün satış tekniklerini göreceksin. Satış temsilciliğinden başlayıp müdürlüğe çıkacaksın. Tabii artık gelişen çağa ayak uydurmak lazım. Kapı kapı pazarlama işi bitti. Şimdi internet var. Yani Cemil, masa başı harika iş. Denerim, diyor Cemil. Kendine inanmıyorsan hiç başlama, diyorum. Benim ikinci sınıf insanlarla uğraşacak vaktim yok. Büyük düşünüp büyük oynayanlarla çalışırım ben. Mızımız, depresif, ne istediğini bilmeyenlerle işim olmaz.

Peki, dedi arkadaşım, neden onu ikna etmek için uğraştın? Hiçbir patron işçisini ikna etmeye uğraşmaz. O gider, başkası gelir. Türkiye’de yığınla işsiz var. Sadece sevgi değildir herhâlde. Ağabeylik yapıp elinden tutmak için mi?

Saçmalama, dedim. Bizim meslekte duygusallık olmaz. Kendine aşırı güvenenler er geç hata yaparlar. Oysa bir yanlış bizi bitirir. Özgüven patlaması yapmış ergenler ve çok konuşanlar kimseye güven vermez. Her an seni satabilirler, ama Cemil satmaz. Gidemez o. Büyük korkuları onu hep buraya bağlar. Sadık bir köpek gibi. Bu yüzden onu herkes sever.

“Beni onunla tanıştıtır mısın?” dedi. Arenaya çıkacak bir aslanı bekliyormuş gibi heyecanlandı. Eserimi görmek için merakla kapıya bakıyordu.

SAFİYE GÖLBAŞI

SÜRGÜN VE KÖKLERİ

Otobüs hareket etti. Elimdeki kitabı kapattım. Bir şey okuyacak hâlde değilim. Heyecanlı mıyım, gergin miyim, sinirli miyim bilmiyorum. Yolculuk on iki saat sürecek. Zaman nasıl geçecek onu da bilmiyorum. İçimde dayanılmaz bir konuşma isteği var. Ahmet'e gelme demeseydim keşke. Beni uğurlamaya gelseydi daha sakin olurdu şimdi. Şoförün hemen arkasındaki koltukta oturuyorum. Yanımdaki koltukta genç bir kız var. Henüz selamlaşmadık. Muavin eline mikrofonu alıp ağzına yapıştırarak konuşmaya başladı. Bize onları tercih ettiğimiz için teşekkür ediyor, iki şehir arasındaki yolculuk şu kadar saat sürecek diyor, onu zaten biliyorum. Başka şeyler de söylüyor ama tam anlamıyorum. Şu an o mikrofonun benim elimde olmasını, uzun uzun konuşmayı ve bunun normal karşılanmasını ne kadar isterdim. Benim için imkânsız olan şey muavin için çok tabii. Yanımdaki kıza bu sefer alıcı gözle bakıyorum. Pekâlâ, onunla konuşabilirim. Üstündeki hırkayı çıkarıp çantasına koyuyor. Çantasından bir şey almak üzere hırkayı yeniden çıkarıyor. Evet bu kızla konuşabilirim. Beyaz düğüm düğüm olmuş bir kulaklık ve büyükçe bir güneş gözlüğü çıkarıyor çantasından. Hırkayı yeniden yerleştiriyor. Başını kaldırıp bana baksa ona doğru gülümsediğimi görecekti ama özellikle mi kaçırıyor bakışlarını acaba? Kulaklığını telefonuna ve kulağına takıyor. Yoksa konuşmak istemiyor mu? Güneş gözlüğünü de takıp yüzünü cama doğru çevirerek koltuğa gömülüyor. Aslında o konuşmayacak sadece dinleyecek ama sanırım benimle herhangi bir şekilde iletişim kurmak istemiyor. Hâlbuki ne kadar ihtiyacım var şu an meraklı bir dinleyicinin ilgisine. Canım müthiş sıkılıyor. Kıza bir kez daha bakıyorum. Kollarını göğsünde birleştirmiş. Kendisini iyice kapattı. Anlaşıldı ne konuşacak ne dinleyecek.

Tam da muavin kek ve içecek dağıtmaya başlamıştı. Biz de şunlardan birer tane alıp birbirimize hayırlı yolculuklar dileyerek derin bir muhabbete koyulsak olmaz mıydı sanki?

Memleketimi mi sordunuz, deseydim mesela. Benim memleketim tek bir şehir değil bütün ülke. Ben böyle deyince gülümseydi. Doğduğum şehri söylemek istemediğim için böyle söylediğimi sansaydı. Hâlbuki vaziyet tam olarak

bu. Durun şöyle izah edeyim deyip başlasaydım konuşmaya. Efendim ben, memur olan babamın o sırada görev yaptığı A şehrinde doğmuşum. İlk adımlarımı attığımda B şehrindeymişiz. İlkokula C şehrinde başlayıp Ç şehrinde bitirmişim. D şehrinde ortaokula başladım. Bu arada babam bizi asıl memleketi olan E şehrine, evet şu an gitmekte olduğumuz şehre, babaannemlerin yanına bırakıp iki yıl boyunca F şehrinde kaldı. Bu iki yıl boyunca annem kardeşlerim ve ben bazen F şehrine bazen de annemin memleketi G şehrine gidip geldik. Sonra babamın tayini Ğ şehrine çıkınca bu sefer ailecek oraya gittik. Ama liseye H şehrinde başladım. Üniversiteyi I şehrinde okurken bizimkiler İ şehrine taşındılar. İlk atama yerim J şehriydi. Ahmet'le orada tanıştık. Şu an K şehrinde yaşıyoruz.

Affedersiniz adınız neydi deseydim, isimlerimizi sormadan memleketlerimizi konuşmaya başladık. İkimiz de gülseydik. Sema deseydi. İştme, duyma manasındaki Sema. Memnun oldum, benimki de Tuba. Adımı doğduğum gün evimizde olan bir misafir koymuş. Zaman zaman bahsi geçer ama onu hiç görmedim. Adımı severim, söylenişini, anlamını severim. Ancak onu doğumuma tesadüfen şahitlik eden biri değil de bizimkiler koysun isterdim. Uzun uzun düşünsünler, onlar için de benim için de özel bir mana ifade etsin. Ama yapacak bir şey yok. Öyle ya da böyle adı da kendisi de Tuba olmuş biriyim. Tuba, muhakkak duymuşundur (bu noktada artık senli benli konuşmaya başlamışızdır) İslam kültüründe de Hint kültüründe de bir ağaç ismidir. Ancak İslami gelenekte devasa ve türlü yemişler veren bir ağaç olarak tarif edilirken, Hint geleneğinde kökleri gökyüzünde olup dalları yeryüzüne sarkmış bir ağaç olarak resmedilir ki kendimi bu resme daha yakın hissederim. Bütün ağaçlar gibi bir ağaç ama göz ardı edilemez, tamiri imkânsız bir farkla. Bilindik köklerden ve sabit kalacağı bir zeminden yoksun, belli bir yeri olmayan, savunmasız, tepetaklak...

Evli miyiz? Evliyim. Daha doğrusu Ahmet'le evliyim. Çünkü evli olmakla Ahmet'le evli olmak arasında bence fark var. Ahmet... Ahmetciğim. Çok garip bir insandır o, değişik bir adamdır. Nesi değişik dersen Semacığım, sinirli değil derim. Daha doğrusu herkes kadar sinirli ama kimseyi azarlamıyor. Çünkü kimseyi değiştirmeye çalışmıyor, herkesi olduğu gibi, olduğu kadarıyla kabul ediyor. Bu, çok basit gibi görünen ama o kadar zor bir şey ki bende hayranlık uyandırıyor. Açıkçası ben biraz fevriyimdir. Buna rağmen bana en sık söylediği sözü tahmin et: Sen üzülme yeter. Şimdi diyeceksin ki bu adam sana çok âşık. Aslında tam olarak öyle değil bu adam ne biliyor musun, bu adam iyi. Ve bu tutarlı iyilik hâli o denli nadirattan ki çok kıymetli. İşte bu yüzden evli değil Ahmet'le evliyim ve onunla evli olduğum için dünyanın en talihli kadınıyım.

Çocuğumuz? Yok. Burada dursam mı yoksa geçsem mi?

Kaç yıldır evliyiz? On dört yıldır. Geçeyim. Belki dönerim... İllaki döneceğim.

Hiç mi olmadı? Hiç. Çaresiz döneceğim.

Semacığım konuyu değıştirseydi. Memlekete neden gittiğimi sorsaydı. Hayırdır inşallah Tubacığım deseydi. Hayır olur inşallah deseydim. İnanır mısın Semacığım, anneme memlekete gideceğimi söyledüğimde inanmadı. Evinin bir sokak ilerisinde kurulan pazara gitmeyen ben, evden işe işten eve mekik dokuyan ben, tuttum memlekete gideceğim dedim. Üstelik uzak bir akrabanın, babaannemin yeğeninin kayınpederinin cenazesine. Rahmetlinin adını duymuştum. Sevilen sayılan bir adamdı ama itiraf edeyim özellikle kalkıp cenazesine gitmedim. Annem ben de mi gelsem acaba dedi, gelmem gerekir mi dedi, en iyisi geleyim hatta baban da gelsin dedi, sonra kızım bizim doktor kontrollerimiz var dedi vazgeçti. Kadıncağız böyle şaşırmakta haklı çünkü cenaze bahane. Ben aslında onları görmeye gidiyorum. O iki kadını. Anneannemi ve babaannemi. Neden peki? Nasıl söylesem? Bir şey arıyorum. Acaba aradığım onlarda mı diye bakacağım. İşin doğrusu bu aslında ama kulağa biraz tuhaf geliyor kabul ediyorum.

Büyükkannelerimin örnek bir dünürlük ilişkileri var. Birbirlerine karşı son derece saygılı, dostane, iyi niyetli ve yakınlar. Mesela annem söylemese dahi bu cenazeye, anneannemin de dayılarımla beraber geleceğini ve bizzat babaannem tarafından ağırılanacağını biliyordum ve ikisini bir arada görme fırsatını kaçıramazdım.

Biri ağa kızı biri şeyh kızı olan bu iki kadın birbirlerine benzemezler aslında ama pek çok ortak noktaları mevcuttur. Mesela ikisinin de yedişer çocuğu otuza yakın torunu var. İkisi de rahmetli olmuş kocalarından daha akıllı, daha sakın, daha becerikliler. Ev yönetimi konusunda akranlarından daha mahirler. Biri daha kuralcı biri daha esnek ama ikisi de basiretli ve ferasetliler. Hoş sohbetler, kime nerede ne söyleneceğini bilirler, namazlarında oruçlarında titizler, çok lezzetli yemekler yaparlar. İkisi de hâlihazırda yaşadıkları şehirlerde doğmuş, büyümüş, evlenmiş, anne ve büyükanne olmuşlar. Biri esmer biri sarışın ama ikisi de hâlâ çok güzeller. İkisinin de bir ağırlığı, bir saygınlığı, dünyada bir yerleri var. Peki dördü ortak, bu altmış torundan biri olan bende, anneannemden veya babaannemden hiçbir şey yok mu? Yok gibi. Ama olmalı değil miydi? Onlara ait olduğumun bir ispatı, bir delili, bir işareti...

Birden sözümü kesip, tam olarak ne yapacaksın oraya gidince anlayamadım deseydi. Ben de bakacağım deseydim. Sadece bakacağım. Bulduğum her fırsatta onlara bakacağım. Onlar da bana bakacaklar. Beni, bu, uzun yıllardan sonra memlekete gelen okumuş yazmış torunlarını gördüklerine memnun olacaklar. Yeğeninin kayınpederinin cenazesine geldiğim için babaannem bilhassa sevinecek.

Ahmet de cumartesi günü gelecek yanıma. Muhtemelen bizi İbrahim amcamın evinde misafir edecekler. Ahmet gelene kadar cenaze de havası da dağılmış olacak. Pazar sabahı camdan dışarı bir bakacağım ki evin avlusunda yan yana iki plastik sandalyede oturuyor büyükkannelerim. Amcamın gelinleri ka-

meriyeye kahvaltı sofrası kurmuşlar, tepsi tepsi yiyecek taşıyorlar oraya. Önce Ahmet'i uyandırıp hemen aşağı inmek isteyeceğim ama perdenin arkasından ayrılamayacağım. Sanki yasaklı bir iş yapıyormuşum gibi bu sefer de gizlice izleyeceğim onları. Damarlarından, hücrelerinden, yaralarından, kırgınlıklarından, hayallerinden, umutlarından süzülüp geldiğim, günlerdir seyretmekten bıkmadığım, bana ait olan, onlara ait olduğum bu iki kadını onlardan habersiz uzun uzun inceleyeceğim. Eğer o zamana kadar bütün ısrarına rağmen onlarla kendi aramda bir ortaklık bulamamışsam bu sefer onlardan görüp taklit edeceğim bir şey arayacağım. Bunu neden bu denli şiddetle istediğimi bilmiyorum ama bir şeyimi muhakkak onlara benzeteceğim. Ahmet uyanacak sonra. Pencerenin önüne yanıma gelecek. Yılın bu vakti ne güzel oluyormuş bu şehir diyecek, yemyeşil. İbrahim amcam bir oğlak kesiyor olacak avluda. Bak bu senin için diyeceğim Ahmet'e. İyice acıkmış olacağız. Yatakları toplayıp içerideki yüklüğe taşıırken amcamın küçük torunları bize bakıp utangaç utangaç gülümseyip kaçacaklar. Kameriyede kahvaltı yapacağız hep birlikte. Ben bahçedeki kavaklara, kavaklara konan kargalara, şehri saran mor dağlara, memleketimin havasına, çayın kokusuna, akrabalarımın seslerine, yüzlerindeki çizgilere ama en çok da işte o ikisine dalıp dalıp gideceğim. Hem insanlar hem ağaçlar için ancak tohumunun düştüğü toprakta giderek daha derinlere kök salmanın, büyümenin ve nihayet meyveye durmanın mümkün olduğunu düşüneceğim ve etrafımdaki her şey bu denli yerleşikken ben, bir Tuba ağacı olarak, o neşeli o geniş sofrada olduğum hâlde, yine yersiz yurtsuz yine tepetaklak duracağım.

Bir an sanki gitmeden oraya varmışız, şu an o sofradaymışız gibi sussaydık. Sema, ne zaman döneceksiniz deseydi, bir müddet sonra. Dönmemiz gerektiğini unutmuş olsaydım, bir gün bir saat söyleyemeseydim. Bilmiyorum ama şey olacak deseydim, evimize dönmek üzere yola çıkacakken bir köşeye çekecek büyükannelerim beni. Anneannem bir muska, babaannem bir poşet ot tutuşturacak elime. Bunların kimlere kimlere şifa olduğunu, hangi gelmeyen çocukları getirdiğini anlatacaklar. Bana, evli olup da çocuğu olmayan tek torunlarına nasıl dua ettiklerini söyleyecekler. İnanacağım onlara, birden fevkalade umutlanacağım, sevinip heyecanlanacağım. Dönüş yolunda Ahmet'e göstereceğim büyükannelerimin bana verdiklerini. Elini omzuma atıp gülecek. O da umutlanacak. Muhtemelen böyle olacak. Yani belki. Yani umarım.

Tam bu esnada adının Sema olmadığından nedense emin olduğum Semacığım bana doğru dönüp, "Pardon bir şey mi söylediniz?" demesin mi? Desin. Ben de kafamı usulca sağa sola sallayıp gülümseyeyim. Muavin kapının yanına ilıştirdiği küçük taburede uyuyakalmış olsun. Şoför kısık sesle müzik dinlesin. Hava iyice kampsın. Bir ince yağmur başlasın hatta. Damlalar sessizce cama vursun. Uzağıkça uzasın önümdeki yol. Ta ki bütün yitiklerimi onun uzunluğunda bulayım.

ESRA ÖZDEMİR DEMİRCİ

İĞNE

*“Herkes nasıl da dikiyor yarasını hayret
Herkesin çatlağında usta eliyle yapılmış bir sıva
Ben bir iğneye geçip sonra yaraya
Ben bir kuma karışıp sonra çatlağa
Ben nasıl, beni kim, benimle niye”
Devrim Horlu*

Ne zaman rastlaştık elinde bir iğne. Bu iğneyi eline kim vermiş olabilir? Bu yaşta bir kız çocuğu elinde balonla gezmeliyken. Kırmızı bir balondan söz ediyorum, evet. Eline ne çok yakıştırdı. Her kırmızı balon içinde bir çocuk taşır çünkü. Bu masalı deniz kenarında balon satan bir adamdan devşirdim. Küçük bir kız çocuğuyken inanabileceğin çok fazla masal vardır. Anlatılan her masal iz bırakır hafızanda.

O gün, o bankta oturan adamın elinde kaç tane balon olduğunu tahmin etmeye çalışıyorduk babamla. İkimiz de iyi değildik bu konuda ama bu oyunu oynamayı severdik. Kaç taş vardır mesela sahilde? Denizin suyu kaç litre? Bir kiloya kaç erik düşer? Kaç damla düşüyordur yağmur yağınca gökten yere?

Hararetli konuşmamız kulağına varmış olacak ki atıldı: Tam kırk yedi çocuk var burada! Balon, demek istediniz herhâlde, dedim çocuksu şaşkınlığımla. Başını öne eğmesiyle birlikte yüzüne yayılan tebessümde iki balon vardı sanki. İki yanağında oluşan şişkinliklerde birer balon görmüştüm o an. Sonra birden, başını kaldırmasıyla birlikte az önce ortaya çıkan iki balon sönüverdi. Görünmez bir el, saniyeler içinde patlatmıştı onları âdetâ. Şimdi dümdüzdü yanakları, yüzü, ifadesi. Bir şey söyleyecekken susturulmuş gibi. Ya da çok eski bir anıyı hatırlamanın verdiği buruklukla öylece kalakalmıştı sanki.

Ani bir hareketle oturduğu banktan kalktı. Elini kırk yedi balonlu buketin içine daldırdı. Biraz daha arkalardaydı aradığı. Bulduğu anda, kirli sarı renkteki ipi buketin içinden çekerek önüme uzattı. Kırmızı renkte bir uçan balondur bu. İpi uzun

olduğundan yükseğe, daha yükseğe doğru süzülüyordu. Önce önüme uzatılan ipe, sonra göğre doğru süzülen balona, hemen ardından babama baktım. Bakışlarıyla onayladığını gördüğümde, elimi kirli sarı renkteki ipe uzattım. Aynı anda baloncu, işinin ehli ustalara has bir el çabukluğuyla ipi koluma geçirip düğüm yapmıştı bile.

Bu kez bakışlarımı ona çevirdiğimde babamın parayı uzatan eli girmişti aramıza. Adam bu isteği geri çevirdi. Babamın ısrarına mahal vermeden kırk altı balonlu buketi ve yanaklarında tekrar beliren iki kırmızı balonla, usul usul yanımızdan uzaklaştı. Babamla göz göze geldiğimizde, içimizde ayaklanan sesler birbiriyle muzırca kucaklaşmıştı: O bukette otuzdan fazla balon yok!

Bu onayla gülümsedik birbirimize. Sahilden ana caddeye, oradan eve kadar aynı gülümseyişle ve ipi koluma düğüm edilmiş kırmızı balonla birlikte yürüdüm. Balona çocuk diyen bir adamın gizine takılı kalmıştı zihnim. Eve varır varmaz, balonda çocuk gören bir adamla tanıştığımızı Eda'ya anlatmalıydım. Muhtemelen gülüp geçecek ya da üzülmeyeyim diye inanmış gibi yapacaktı. Ne fark ederdi? Bunu bilmesini istiyordum.

Eve vardığımızda kapının eşiğinde kırmızı bir leke gördük ilkin. Annem nasıl olup da görmemişti bunu, hayret! Görmüş olsa bir saniye bekletmez, temizleyiverirdi. Babam sıkıca tuttuğu balonsuz elimi aniden bıraktı. Gözlerine, ardından yüzüne oturan telaşı benden gizlemek ister gibiydi. Eliyle bahçe kapısını işaret ederek, sen biraz burada bekle, dedi. Sağ koluma bağlı kırmızı balonumla bahçenin giriş kapısının eşiğine oturdum. Aklımda kırmızı leke ile babamın gözlerindeki hayretin çarpıştığı o birkaç saniye vardı.

Babamın telaşla açık bıraktığı kapıdan önce annemin sesi geldi. Konuşmuyor, sadece hıçkırıyordu. Ardından babamın ambulans şoförüne direktifler veren telaşlı sesi; çok hızlı, çok hızlı! Sakinliğiyle bilinirdi her ikisi de. Annem konuşurken harflerin canını acıtmaktan korkar gibi usul usul konuşurdu. Babamın sesindeki tek telaşı ise oyun oynadığımız zamanlarda verdiği çocuksu tepkilerden bilirdim. Şimdi ne olmuştu da sesleri bunca yükselmişti?

Sesler, elimdeki kırmızı balon gibi yükseliyordu göğre. Çocuk düşümde, göğre doğru yarıştıklarını bile düşündüm. En yükseğe önce hangisi varacaktı? Balonum mu, yoksa bağırışlar mı? Ne ara bu kadar hayal kurar olmuştum sahi? Ben nasıl?

Annemin haykırışı, kapı eşiğinden ikinci kez geçti: Bu kadar mı dayanabildin yavrum?

Babam cevapsız bıraktı bu haykırışı. Oysa onu tanıyordum. Mutlaka bir cevap vermeliydi. Böylesi durumlarda, verilecek cevapların tümünün babamın havsalasında toplanmış olduğunu düşünürdük. Biz; ben ve kardeşim. Evet, o da bilirdi babamın cevapsız kalmayacağını. Onu daha çok sevdiklerini düşünürdüm çoğunlukla. Çünkü o sürekli iğne olmak zorundaydı. Her gün bacaklarına batırılan iğnelerin acısıyla bağırduğunda babamın ellerini kulaklarına

daha çok bastırıldığını görür, üzülürdüm. O anda yok olurdu kıskançlık hissi. Yerini sarmaş dolaş bir kardeş sevgisine bırakırdı.

Üç yaşından beri parka gitmiyordu Eda. Üç yaşından beri ağzına beyaz bir örtü geçirmişlerdi. Konuşmasını engellemek istercesine. Ama Eda severdi konuşmayı. Şen ötüşleriyle insanı kendisine hayran bırakan kuşlara benzerdi sesi. Eda konuştuğunda içimize bir bahçenin huzurlu yeşilliği dolardı. Ama örtmüşlerdi ağzını işte. Artık böyle olacaktı, bu onun iyiliği içindi. Mikrop kapmamalı, hasta olmamalıydı. Yıllarca sesini perde ardından duyacağım kardeşime karşı bir merhamet doğmuştu içime. O günden sonra onu hiç üzmedim.

Yedi yaşına kadar perdeler ardından dinledik onu. Artık alışmıştık buna, başlardaki gibi garip gelmiyordu hiçbirimize. Eda'nın perdeli sesinden şarkılar dinlemeye bayılırdık. Yedi yaşını doldurduktan bir hafta sonra, hastane dönüşü Eda'nın hiç konuşmadığını fark ettim. Sorularımı cevapsız bırakıyor ve yanından gitmemi istiyordu. Bir şeye anlam vermeye çalışırken annemin ikazı ile burun buruna geldim: Eda artık daha az konuşacak! Nedenini sormadan susturulmuş ve bu karara istemeden boyun eğmiştim. Bu, onun iyiliği içindi. Peki ama beni kim?

Eda, on dört yaşını doldurduğunda yanımızda değildi. Son yedi ayı hastanede, doktorların gözetimi altında geçirmiş ve eve sadece iki kez, ikişer saatliğine gelebilmişti. Eda büyüdükçe ağzındaki perde de büyümüş, nefes alıp verdikçe genişleyip koca bir balona dönüşmüştü. Elime bir iğne alıp patlatmak istiyordum o arsız balonu. Olmadı. Balon şiştikçe şişti ve daha sert, daha kalın bir set çekti aramıza. Kardeşimin sesini susturan o perde, aramıza örülmüş kalın bir duvar gibiydi artık. Arada çatlaklar oluşsun da sesi bize ulaşabilsin diye çok dua ettim. Ama zaman, maharetli bir duvar ustası gibi, oluşma ihtimali olan her çatlağı sıvıyordu âdeti. Eda'nın sesi geri gelmedi.

O gün, bahçe kapısının eşiğinde otururken içime yerleşen acıyı nerede görsen tanıyım. Annemi bağtıran da babamı susturan da aynı acıydı. Evlat acısı. Eda'nın cenazesinde söylemişti imam; en ağır acıydı evlat acısı. Allah kimsenin başına vermesin, diye eklemişti. Peki ama Allah bizim başımıza niye vermişti?

O günden sonra balonlara düşman oldum. Her balon, Eda'nın nefesiyle şişiyordu sanki. Her balonla Eda'nın yokluğu büyüyordu içimde.

Ne zaman rastlaştık elimde bir iğne. Bu iğneyi elime kim vermiş olabilir? Bu yaşta bir genç kadın elinde balonla gezmeliyken. Kırmızı bir balondan söz ediyorum, evet. Elime ne çok yakışırdı. Her kadın, içinde bir çocuk taşır çünkü. Bu masalı deniz kenarında balon satan bir adamdan devşirmiştım yıllar önce. Şimdi anlatsa inanmazdım. Genç bir kadinken inanabileceğin bir masal yoktur. İnanabilme ihtimalin olan her şeyin adı hikâye olmuştur artık. Ve anlatılan her hikâye iz bırakmaz hafızanda.

Hayat, benimle niye?

ZEYNEP SATI YALÇIN

SARI SAFRAN BİR GÜNÜN SOLUĞU

Pamukçuklara sarılmış takvim yaprağı, düğme, çam iğneleri, şişe kapağı, arı ve karınca ölüsü üzerinde kurulmuş yatağa yatmış tavana bakıyorum. İki tren rayı gibi uzayan kirişler duvarın başlangıcında son buluyor, biraz boşlukla geri dönüyor. Rayların duvarı aşıp dışarıya doğru uzadığını, bir istasyonda hareket etmek üzere olan vagonları taşıyıp kara dumanlar eşliğinde buraya getireceğini görüyorum. Bu görüş boşuna değil, trende camın ardında oturan biri var, görüyorum ama net değil, başını cama dayamış dalgınca istasyonda vedalaşan insanları izliyor, belki de uyuyordur. Onun vedalaşacağı, camdan el bile sallayacağı bir kimsesi yok. Görüntü net değil, ama oturduğundan, ben böyle yorumluyorum.

Gelecek o, teyze öyle demişti. Gelecek, sarfanla yazılmış kitabı okuyacak ve ben kim olduğumu bileceğim. Bilirsem bir geleceğim olacak. Geçmiş olmadığından geleceği de olmayan biriyim, merakla yarını bekliyorum. Yolcunun raylardan atlayıp yarı çamurlu yollarda arada bir durup çocuk oyunlarının arasında kendini düşleyişini, sayısız yokuşları inip çıkıp ahşap kapıyı çalışını, teyzenin hoyrat sevişlerine maruz kalıp şaşırışını, ölümün karşısında yüzünün alacağı şekli hayal edip gülümsüyorum.

Bugün buradan bir cenaze kalkmıştı, onun bu yataktaki son hâlini görmüş, son cümlesinden bir öncesini duymuş, bakışı bakışıma benzeyen gözlerine bakmıştım. Korkacağımı sanırken içimdeki bu rahatlık, bu uyum beni şaşırtıyor... Başkasına şaşırdığımı sanırken, şaşılmalı olanın kendim olduğumu anlıyorum şimdi. Daha önce hiç ölü yatağında yatmadım, yatmadığımı sanıyorum yani. Cenazenin diri zamanlarını hissetmeye, neler yaşadığını, nasıl biri olduğunu anlamaya çalışıyorum. Bir deli mi? Belki de deli olan benimdir. Birden burada oluşumu yadırgamaya başladım. Ne işim var benim daha önce hiç tanımadığım bir ölünün yatağında? Belki de şimdi, hemen şu anda, geldiğim gibi çıkıp gitmeliyim buradan...

...

Eli yüzü kir pas içindeki çocukların arasından geçtim. Çok kısa bir an

dönüp süzdüler beni, sonra oyunlarına geri döndüler. Durup bir süre izledim onları, pembeli mavili çizgilerle el örmesi kazak ve altında lastik çizmeye sokulmuş çiçekli pijama giymiş, elindeki yufka dürümü kemirmeye çalışan süt dişleri düşmüş kız benmişim gibi oldu bir an. Serbest bırakılmış seyrek saçları şimdiki saçlarım gibi. Cıvıltılı çocuk sesleri kafamın içinden geliyor, onların cılız seslerini bastırıyordu. Bu yollarda ben de koşmuşum, şu kiremit parçasıyla sek sek oynamışım, ekmeğimi elimden almışlar ağlamışım, bir gazoz kapağı bulup gülmüşüm, saklambaç oynarken şu taş sokunun ardına saklanmışım gibiydi...

Yaşamları gibi sade ve az gürültülü oyunlarından başlarını kaldırıp tekrar tekrar baktılar. Sadece çocukların ve delilerin bana her zaman yaptığını yaptılar onlar da, gülümseyip el salladılar, ben de onlara...

Biri bitince öteki başlayan yokuşlardan yürüdüm çamurlara bata çıka. Yeryüzüne eşit inen güneş buranın çamurunu kurutmakta biraz tembel davranmış ki bu bölgeler doğallığın yansıması olmayı biraz daha sürdürsün, bahar ortasına dek yaşasın toprağın uyanış coşkusu...

Isıtmayan bir güneş kör kılıçlarını uzatmış dar sokaklara. Bendeki koruma kalkanı kör bir sarı ceket olarak karşı koyuyor kılıçlara, hissettirmeden çarpıp dönüyor sırtımdan geri. Evlerin duvarıyla sokaklar bütünleşmiş, diplerde yonca filizleri, sütleğenler, çimenler, sarı nazlı çiçekleriyle karahindibalar, ayrık otları hızlı davranmış doğmak için.

Kalbimde bir lav taşması, kollarıma bacaklarıma yürüyor. Derin derin soluyup duruyorum her yokuşun sonunda. Daha ne kadar sürecek diye telefona bakıyorum. Navigasyon otuz dakika gösteriyor. Buraların Google haritalarda kayıtlı olması beni şaşırtıyor. Her türlü unutulmuş olmasını bekliyorum güneş unuttu diye. Oysa yağmur, rüzgâr, kar, kış unutmamış buraları. Google haritalar da unutmamış. Otuz dakikada belki on belki on beş yokuş çıkıp inerek çamurlarla hemhâl olarak, camlardan uzanan başların kimine gülümseyerek kiminin kenafir bakışlarından euzu besmeleyle kaçarak çıkıp iniyorum...

Birden kendimi ve bulunduğum yeri yadırgadım. Ne işim vardı benim buralarda? Gidilmemiş yerleri sevdiğim, farklı yollardan geçmeyi sevdiğim doğrudur, ama ya orası... Orası sahiden gitmeyi istediğim yer mi? Biraz delidir dikkat et, diyenleri dinlemedim. Deliler severdi beni, ben de onları çok...

Navigasyon hedefiniz sağda diyor, sağ uğurlu taraf. Sağa dönüyorum ve yetmiş iki numara yazan mavi teneke levhayı görüyorum, eski aşınmış ağaç kapının üzerinde, son model kalitesiz ve anlamsız bir kolye gibi duruyor. Kapıya paslı demir tokmağıyla değil elimle vuruyorum eklem yerime kıymıklar batıyor.

Kapıyı açan teyze pamuklar pamuğu, akça pakça yüzüyle karşıladı beni, gülüşü de pamuk pamuk açıldı antrede. Tarazlı parmakları kedi cırmalar gibi kaydıyor yanağımdan. Elleri üzüldü gülümsedim, onu mutlu etmek için. O da

bunu bekler gibi kıkırdayarak sırtımda elini tarttı birkaç defa, epeyce de ağırdı.

Gözünde deli bakışı da yoktu ya neyse... Böyle karşılanmak iyiydi... Benim de yüzüm gelincik oldu o gülünce.

Elini uzattı öpeyim diye, hiç sevmezdim el öpmeyi, öpmedim. Biraz havada kaldı öylece, erkenden açılıp yağmur bekleyen eski bir şemsiye gibiydi.

Botlarını çıkar, deyip kocaman gri fareler gibi tüylü bir terlik attı önüme, yüzünde aynı gülümsemeyle. Demese de çıkaracaktım botumu, yıpranmış ellerine benzeyen koca fareleri sırf attı diye de giymek istemedim. Havanın güzelliğinden dem vurdum, birazcık soldum. Terlikler, elleri gibi kaldı ortada.

Salon sandığım bir odaya girdik. Ortada kocaman kuzine soba yanıyor, cızır cızır sesiyle bir ibrik oturuyordu sobanın üzerinde.

Dantelsiz olan eski ceviz yeşili, kadife döşemeli, oymalı, tekli koltuğa oturmuştum ki, ısrarla kolumdan çekip dantelli olanına iterek oturttu beni kıkırtısına devam ederek. Bitişliğimdeki kanepeye de kendisini atar gibi oturup tüylü farelerin siyahını giydiği ayaklarını neşeyle sallamaya başladı. İyice soldum. Önceden hazırladığım bütün sorularımı unuttum. Unutmaya yazgılı mıydım, her gün yeni bir şey öğrenirken eski olan her şeyi unutmaya yazgılı...

Beni pek sevmediğini hissettim. “Eee, de bakalım ne ediyorsun?” deyince “İyilik sağlık, öylesine uğramıştım, hoşçakalın.” deyip saçma bir cümleyle kalktım. Sanki tanıdığım biriymiş de öylesine uğramışmışım, lafa bak, lafa... Biraz daha kalsam yaprak dökecektim. Yeterince akıllıydı, bir deli böyle mi olurdu, ona ne sorabilirdim ki...

“Otur kız, otur... Daha göreceğin vardır belki, madem geldin, azıcık otur bari...” diyerek koluma sarıldı, aynı sert parmakların güçlü kavrayışını kolumda da duydum. Sahiden deli mi bu, deli kuvveti taşıdığına göre olabilirdi. Bu yaşta bu kuvvet... Vursa yıkılacağıma inanırım da üflese uçar mıyım onu da merak ettim... Uçup tavanda süzülen bir sivrisinek gibi tavanda gördüm kendimi, simetrik çatılmış ağaç gövdeleri koyu kahverengi rengiyle yan yana uzanmış raylar hâlinde duvarın bittiği yerde son buluyordu. Üflese uçabileceğime kanaat getirdim, hatta tam köşe başındaki raya geri örümcek ağına yakalanacağımı sanarak titredim.

“İsten karardı kız, bembeyazdı o kirişler, yüzün gibiydi. Örümcekten mi korktun, korkma, bir şey yapmaz, ben sana Nas okurum üflerim şimdi, börtü böcek de yaşayamaz.”

Karnımda bir ağrı beliriverdi, ham erik yemiş gibi yüzüm de buruştu. Kendimi bir kez daha köşede vızıldarken gördüm.

“Yok teyze okuma, istemem, korkmadım, üşüdüm ondan titredim galiba...”

“Ben dedim üşürsün diye, giymedin pofudukları, soğuğa yiğitlik olmaz kız.”

Sobanın ardındaki ip gerilerek perdelenmiş alanı merak ettim, yüklük olabilirdi, gece yatmak için kullandığı yastığını yorganını koymuştur belki,

ama tavandaki mesafeye bakınca yatak yorgana bu kadar geniş bir alan ayırmayacağını anladım. Sanki bana neydi, kadının dolabını, giysilerini, fazlalıklarını, belki odun kömürünü toparlayıp koyduğu bir alandır. Tüh bana, gelme amacımı unuttum da kıyı köşe merakına mı tutundum...

Kalkıp sobaya yanaştım, ellerimi uzatıp ısınıyor gibi davrandım, teyzenin gözünden doğru, “numaranı anladım” bakışı dolaştı yüzümde. Kıyın kıyın perdeye yanaşıp gizemli alanın ardına şöyle bir göz atacaktım.

“Çay koyuyorum kız, içeceğe benziyorsun.”

Bana merakımı giderme fırsatı tanıyordu, içmeyeceğimi biliyordu, galiba biliyordu, yani bildiğini sanıyorum, of, çayı sevip sevmediğimi bile hatırlamıyorum... Beni tanıyor gibi bir his bulutu gezinip duruyordu kafamın üstünde ve o, bu bulutu görür gibi bakıyordu kafama.

Mutfaktan tangır tungur metal sesleri gelmeye başlayınca yeşil üzerine siyah çiçekli perdeyi araladım. Perdenin hemen ardında demir başlıklı somyada bir insan kafası gördüm. Muhayyilem yine beni şaşırtıyor muydu, perdeyi bıraktım, elimi yeniden sobaya uzattım, hatta kızgın yüzeyine değdirip parmağımın yanmasına izin verdim kendime geleyim diye. Gidip perdeyi tekrar araladım, aynı kafa yerinde duruyordu. Kalbim çarparak yeşil koltuğuma geri döndüm. Mutfağın tangırtı sesinden daha yüksekti kalbimin sesi. Teyze yanıma damlayıverdi. Benim onun çıkardığı sesleri duyduğum gibi o da benim kalbimin çıkardığı sesi duymuş olmalıydı.

Elimden tutup beni perdeye doğru sürükledi âdeta. Kalbimin gümbürtüsü beni ele vermişti. Perdeyi araladı, kafa orada duruyordu, kolumu ellerinden çekip ceviz yeşili koltuğuma döndüm, koltuk oradaki tek sığınağım gibiydi.

“Yüzün mum gibi sapsarı kız, onu buldun, bulmasan gönderecektim seni.”

Bulmasam gidebilecekmişim, şimdi gidemeyecek miydim? Ne işim vardı burada?

Gidip perdeyi iyice açtı, elimden tutup beni yatağa yaklaştırdı.

Mum sarısı yüzüyle, kuş üzümü kadar kalmış gözleriyle rengi kaçmış pilili etekleri olan bir somyada yatan adamı gördüm. Hayattan çoktan vazgeçmiş de hayat onun peşini bırakmıyor hatta esir almış zulmediyor gibi duruyordu. Dizlerimin bağı çözüldüğü için ayakta durmam zorlaşıyordu. Titreyerek koltuğuma geri döndüm.

Pütürlü parmaklarını ellerimde hissettim teyzenin. Zorla oturttuğu dantelli koltuktan kaçınıcı kez zorla kaldırıp adamın yattığı yere sürükledi beni. Sanki topacıydım, çekip bırakıp oynuyordu gönlünce.

“Herif bak, o geldi, verelim mi?”

Hayatın elinde zorla tuttuğu bu adamın bir avuçuk kalmış suratını soypayla itekliyor gibi kalın parmağıyla bana doğru çevirdi. Kımıltısız gözleri gözlerime değince, aradığım delinin teyze değil amca olduğunu anladım. Deli

gözleriydi gözleri. Yaşamdan vazgeçmiş ama yaşam onu bırakmıyor olsa da deliydi işte. Acemi bir çocuğun yaptığı resme eğri büğrü bir çizgiyle kondurduğu ince ağzı yukarı büküldü, iki soluk sarı renkli diş ucu göründü.

“Bak güldü, seni bildi kız.” derken sırtıma vurdu tekrar ağır eliyle. Çizgi hâlindeki dudaklar kıpırdadı, ama sessiz bir film gibi sadece bakışları vardı görüntüde.

Teyzenin eli omuzumdan tutup sertçe eğdi beni amcanın dudaklarına doğru, göz göze bakakaldık amcayla. Bakmak istemesem de gözümü bu donuk gözlerden çekip alamıyordum, belki de aklıma gelemeyecek kadar derinine düşmüştüm gözlerinin. Teyzenin kedi cırmalaması parmakları çenemi tutup yana çevirdi de çıkabildim kuyudan. Azıcık da itti kulağımı amcanın ağzına doğru. Bunca yakın olmasına rağmen nefes sesini duyamıyordum. Deli inadıyla nefes almayarak protesto ediyordu hayatı. Az önce deli gözlerinde takılıp kalmasam, ölü bir adamın üzerine eğilip ötelerden haber bekleyen bir deli kadın sayacaktım kendimi, ama zoraki bile olsa bir hayat emaresiydi kıvrılan dudakları.

“Kitap, yattığım, şiltenin, altında, beni, sağa, çevirin, sonra, sırtımı, azıcık, kaldırın, sağ, kaburgamın, denk, geldiği, yerde...”

Bir şey daha dedi, ama teyzenin “Haydi!” diyen sesi anlamama engel oldu. Elimle sus işareti yaparak ona döndüm, kıkırdıyordu, eğildiği için de soluğu sıkıştıyordu. Kafam eğik, belim bükük pür dikkat dinledim, tek ses tek nefes yoktu yine. Merak, teyzeye öfke, amcaya merhamet derken, gelirken yolda gördüklerim zihnimde birbiriyle yer değiştirip duruyordu. Saatler mi, yıllar mı bekledim bu hâlde, bilmeden bekledim. Bulunduğum an’ı yadırgamayı dilerdim hep olduğu gibi, ama ısrarla buraya aidiyet duygusu dalga dalga yayılıyordu benden odanın havasına ve eşyalara doğru, ya da eşyalardan ve havadan bana sirayet ediyordu.

Sanki burada doğdum, zayıf ve nazenin bir dal gibi süzgülün annem, beni şu koca memeli kadının iri ellerine bırakıp gitti. O beni emzirdi bereketli göğüslerinden, kıkırdayarak ak sütüyle besledi, kalın parmakları ipek yanağımda dolaştı. Amcanın şimdi tutmayan dizlerinde oturdum, zıpladım, aksakalını çekiştirdim, o beni havaya atıp tuttu. Sobanın çevresinde emeklerken kulağımı yaktım, bezlerimi yıkayıp astılar borulardaki demir askılara... Şu mavi battaniye uyurken üzerimdeydi, kaşındırıyordu ipek tenimi. Ben en çok bana her akşam bir avuç leblebi getiren amcayı seviyordum. Gözlerimiz, şeklen olmasa da bakışlarımızın içe odaklanıp oradan ağlarla bir şeyler çekmesi yönünden benziyordu. Sevdığım için mi benzedim, benzerliği fark edip mi sevdim bilmiyorum, sevmiştim işte...

Teyze kolumdan çekip doğrulttu da kendime gelip bu yaşıma döndüm. Daha okula gidecek, bahçede çamurla oynayacak, dut ağacına tırmanıp bayramlık karpuz kollu basma elbisemi yırtacak, çamaşır yıkanan leğenlere çamur topakları atacaktım. Erik ağacına tırmanıp aksak kargayla koyu bir soh-bete dalacaktım...

“Daha demez bir şey, hepsi bu kız! Çay olmuştur, içelim gel!”

“Bıraksan diyecekti, son cümleyi duyamadım senin yüzünden.”

“Yok kız yok, dememiştir bir şey, bu kadar demiştir. Hep bu kadar konuşur o, fazlası yoktur.”

“Ama son cümle hep önemlidir ve ben onu duyamadım senin yüzünden...”

Çın çın kahkahası yankılandı odada, iteklenerek oturtuldum ceviz yeşili koltuğuma. Bak bak bak hemen de koltuğum oldu koltukları, sığınağım...

“Duymadığın şeyin önemli olduğunu ne biliyorsun kız?” dedi.

Yeterince akıllıydı. Sustum ben de. Ayaklarım üşümüştü ama inatla o farelere ayağımı sokmak istemiyordum. Donup kalmıştım geçmişle gelecek arasında, ne geri dönebiliyordum ne de sokağa.

Teyzenin, amcanın ağzına ayna tuttuğunu görünce bir tuhaf oldum.

“Ölmüş ya kız! Herif ölmüş!”

Bunu hiç tuhafsamadan söyledi. Sanki çoktandır beklediği, olacağını bildiği şey olmuştu da sadece haber vermek kalmıştı. O da onu yapıyordu şimdi. Belki de tuhaf olan bendim, ölmek zaten bilinen beklenen bir şey, ben neden tuhafsadıysam... Ölümü değil de ölümün böyle karşılanışını tuhafsadım sanırım, öğrenip kafama kodladıklarına aykırı oluşuydu tuhaf gelen. Bağırıp çağırırsa, kendini yerlere atsa, ağlayıp yakasını yırtsa, hiç olmadı başında bir iki hıçkırırsa diye ummuşum. Gerçi ne değişecekse, bizde neyi değiştirecekse öyle veya böyle karşılamak, böyle absürt beklentiler içine girip şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürüyordum kendimi... Biri doğuyor, bir hayatı oluyor, yaşanıyor, bitiyordu. Şaşkınlık, heyecan, korku, merak, aşk, savaş, nefret neye yarardı ki... Duygular çok anlamsızdı, yaşadık gittik, yaşadı gitti, hepsi bu kadardı...

“Gel çevirelim herifi de kitabını al. Cenazeye gelen olur şimdi, sana koyan olmaz kitabı.” Hemen de duymuş kulağıma söyleneni.

“Duymadım kız, biliyordum zaten, gel!”

Güçlü elleriyle kuş kadar kalmış amcayı çevirdi, kitap sayfası çevrilir gibi döndü amca, kaburga hizasına elimi soktum, şilte sıcacıktı. İlkokul Türkçe sözlüğü kadar minik ama ondan ince, bir küçük defter ulaştı elime. Alıp çevirdim, sayfalar bomboştu... Hayal kırıklığımın sınırına ulaşmadan kapattım, şaşkınlıktan öküzgözü gibi kocaman olduğundan emin olduğum gözlerime baktı teyze.

“Boş sanma kız, boş değil, safranla yazılmış da ondan. Kimse okuyamasın diye.”

“Sarfan da ne? Kim niye okumak istesin ki benim hayatımı? Keşke kara mürekkeple yazsaymış, kara bahtımı...”

“Sen şimdi koy şöyle de bak gelenlere, kaç kişi alıp gitmek, okumak isteyecek gör. Ama o sana ait, sende kalması daha iyi. Hem bahtı ak olan var mı ki kız...”

Kalın parmaklarıyla amcanın gözlerini ovuşturdu sakince, sonra iç yemenisini çıkarıp çenesini bağladı, ellerini yanına uzattı, ayak parmaklarını bir-

birine yanaştırıp ak saçlarından çıkardığı tokayla bağladı. Nasıl pratikti nasıl sakın ve sağ duyuluydu böyle... İri ellerini çaprazlama koltuk altlarına sokup kapıya gitti, dış kapının gıcırdayan sesinin ardından rüzgâr doldu, o zaman evin rutubet kokusunu aldım, geleli alışmış burnum hiç koku almamıştı.

“Komşular!” diye birkaç kere bağırdı. Sesine gelen cevaplara amcanın ölüm haberini verdi. Oda birkaç dakika içinde ağzına kadar adamla doldu, sanki sokakta hazır ve nazır bu haberi beklermiş gibi çıkıp gelmişlerdi. Fısıltılı sohbetler eşliğinde çaylar içildi, Kur’an okundu, dua edildi, evin önüne ateş yakılıp küpeli koca kazanlar konuldu.

Çıplak ayaklarımla bir içeri bir dışarı girip çıkarak izledim insanları. Evin kızı gibi boşalan bardaklara çay doldurup götürdüm, çıkan bulaşıkları yıkadım soğuk mutfakta. Benden başka da ağlayan olmadı, ağlanmayacak bir ölüydü demek ki, ama herkes iyiliğini konuştu...

Yıkayıp pakladılar, ak kefenlere sardılar, tabuta koyunca teyzeyle beni çağırıldılar. O karısı da ben kim oluyordum ki son kez bakacakmışım? Gözlerine bakmak isterdim, ama teyze onu hemen kapatmıştı, o yüzden gitmedim tabut başına. Teyze gitti baktı, elini sürdü yüzüne amcanın. Bana el etti, gittim. Cenazenin göz kapaklarını kaldırdı. Baktım o deli gözlere, kendimi gördüm orada, ölünce de gözü dünyadan kalan son şeyi yansıtıyormuş meğerse, son kalan bendim. Karası kaybolmuş bir göz beklemiştim, oysa onun gözlerinin akıyla karası yerinde duruyordu.

Herkes hakkını helal edince tabutunu yükledi erkekler.

Sessiz gözyaşlarım çıplak ayaklarımı ısıttı. Ayaklarımın garipliğine acıdım, bu beni daha çok ağlattı, hıçkırıklarımı tutamıyordum artık. Benden başka ağlayan yoktu hâlâ. Beni tanıyıp bilen tek insan gidiyordu, dönüşü yoktu, her soru içimde düğüm olmaya devam edecek ve bu düğümleri ölene dek taşıyacaktım.

“Aman kız ağlama yeter, biz de gideceğiz sonunda. İnatlaşma, git ayağına bir şey giy, hasta olacaksın.”

Omuzlarımda güçlü ellerini hissettim yine, o çılgın o hayata meydan okuyan gülüşü yayıldı ortalığa ölümüne de meydan okurcasına. Benim hıçkırığımı onun gülüşüne sarılırken ben de onun boynuna sarıldım. Boynu sabun kokuyordu, azıcık sarsıldığımı iç çekip titrediğini hissettim, sıkıldığı yanağım kızarmıştır emindim. Böyle bir durumda neler düşündüğüme hayret ettim.

Alıp gittiler geçmişimin tek şahidini. Konan göçer, diye bir ilahi düştü dilime, söylemekten utandım, ağlayışıma bulayıp anlaşılır olmadan kelimesiz bir sesle söyledim yine de. Güçlü eller eve çekti beni. Cenaze alayı yokuşta kaybolmamıştı daha, biricik görevi benim ayaklarımı ısıtmakmış gibi teyze yine gri fareleri attı önüme, bende de aynı inat geri çevirdim fareleri. Sobanın arkasından alıp verdiği çorapları giymekle yetindim.

Birkaç kadın maharetli ellerle çarçabuk çarşafı, yorganı, battaniyeyi topladı. Pencere açıldı ki ölüm kokusu kaçıp gitsin ölünün ardından ve sahibine kavuşsun toprağın altına gizlenmeden. İçerinin havası çabucak yer değiştirdi dışarının kokusuyla. Kimse ölümden ve ölüden bahsetmiyordu. Birazdan, akşam ve yarın sabah yapacaklarından kısa kısa bahsedip çıktılar. Kapı pencere sıkı sıkı kapatıldı, boşluklara bezler tıktırıldı ama yanan çarşafın yorganın kokusu keskin keskin doluyordu burnuma. Yeni kıyafeti verilirmiş ölünün, eskileri yakılrırmış, amcanın verilecek bir şeyciği yokmuş.

Geriye bir tek adı ve hatıraları kaldı sevenlerine, bana da bir kitap! Sahi nereye koymuştum o hengâmede? Yeşil koltuğumun kıyı köşesinde, çantamda, yerlerde, hiçbir yerde yoktu. Kalbime bir sancı saplandı, geçmişim oradaydı, onu bilmeyince geleceğimi de bilemezdim, hayatıma yön veremezdim... Sarfan mıdır nedir yazdığı madde, harfleri nasıl göreceğimi de bilmiyordum. Yine de o kitabı istiyordum... O benim hayatımdı, bendim, ne yazdığını bilmesem de benim olan benimle olmalıydı.

Elime tutuşturulan çayla düştüğüm yeis çukurundan kafamı çıkarabilirdim. Çayı uzatan komşu kadınlardan biriydi, teyze olsaydı itip kakarak uzatırken başıma boca ederdi çayı.

Amcanın pijamalarını, yorganını, çarşafını yakarken benim kitabı da bulup yaktılar mı? Belki yatağın altındadır diye somyanın altına eğildim. Pamukçukların içine yuvarlanıp kalmış şişe kapağı, düğme, çatal iğne, takvim yaprağı, çam iğneleri, ceviz kabuğu gibi birçok nesneyi elimle yokladım.

Ayaklarımdan çekilince başka bir dünyaya geçecek gibi ürperdim. Az önce bir hayat bu somyanın üzerinde son bulmuştu, amcanın ruhu hayata kafa tutmayı başarmış, inadının ödülünü almış, başka bir âleme doğru yola çıkmıştı. Somyanın altında da bir hayat son bulabilirdi. Kafam somyanın dışına çekilirken arı ve karınca ölüsünü de pamukçukların içinde seçtim, hayata inat soluk almayıp gitmeyi seçmişlerdi. Kıkırdayan gülüşünden, ayak bileklerimi kelepçe gibi kavrayışından, beni çekebilişinden bu güçlü ellerin ona ait olduğunu anlamalıydım.

Daha önce de çekilmiş miydim ayaklarımdan... Doğarken... Ebe mi? Teyze ve ebe... Elimde ip mi vardı? Çocukken... İp boynumda mıydı? Ergenken...

“Orada olur mu hiç? Koynuna koydun ya kız deli, unuttun mu?”

Unutmasam ne işim var burada?

“Kitap aradığımı ne biliyorsun?”

“Somyanın altında börtü böcek ölüsü arayacak değilsin ya ilahi kız, başka ne aranır orada?”

Bunun her şeyi bilmesinden yoruldum, aslında yorulmadım, ne zaman telaşla açıklama yapmam gerekse buna ihtiyaç olmadığını, beni anladığını gös-

teren, imdada yetişen tavrı güzel bir şeydi. Ama tam hazırlanıp konuşacakken kelimeler boğazıma geri kaçıyor ya işte o yoruyordu beni.

“Sen sarfanı okuyabilir misin?”

“Okuma bilsem okurdum, ama bilmem ki... Hem o sarfan değil kız, safran. Safra taşı gibi düşün de aklında kalsın gayrı...”

Aklımda ne var ki bu kalsın diyemiyorum... Safran, safran diye kaç kez tekrar ettim.

Komşu kadınlar yere sofraya bezi serip çamaşır selesi koydular. Ben de onlara yardım ettim. Eve getirilen cenaze yemeklerini, kaşığı, çatalı, tabağı hep ben taşıdım. Mutfaka girip çıkarken giriş kapısındaki gri koca farelerle göz göze geliyordum her seferinde ve terlik olduğunu bile bile ürpermeye devam ediyordum. Sofraya malzemeleri bıraktıkça elim karnıma gidiyor, kitabıma dokunup mutlu oluyordum. Ben vardım karnımda, silik de olsa henüz okunmamış olsam da bendim bu kitap.

Sofraya oturmam, teyze ekmek arasına bir şeyler koyup bana uzattı, içinde ne vardı bilemedim. Neden hâlâ buradaydım, yadırgama duygum artmıştı tekrar. Kitabımı da aldığıma göre çıkıp gitmeliydim artık. Ben bunları düşünürken yanağımda tarazlı parmakları hissettim, teyze başıma dikilmiş beni seviyordu, sırtımdaki vuruşlarına gülüşü eşlik ediyordu.

“Somya boş, herif yok artık, hazırlarım, orada sen yatarsın.” dedi.

“Ben niye burada yatayım teyze? Gideceğim şimdi.”

“Bu saatte göndermem, ölümü gör kalmazsan!”

“Daha ölüm görmeyeyim Allah korusun teyze... Ben gideyim.”

Ölümünden bahsederken de kıkırdıyor teyze.

“Aman kim bekliyor sanki, kal kız, laflarız gece. Belki kitabını okuyacak biri gelir yarın.”

“Sahiden gelir mi?”

“Sen geldin ya o da gelir herhâlde.”

Kesin bir bildiği vardı, biri gelecekti, sarfanlı kitabımdan bana hayatımı okuyacaktı. Bu gece burada kalacaktım. Sinek pisliğinden kara beneklerle kaplı ampulden ölgün bir ışık odaya yayılmıştı, tavan kirişleri iyice kararmış, örümcek ağı görünmez olmuştu. Uyumamak için direnmeliydim, uyursam yine unutturdum, kim olduğumu öğrenmeden uyumamalıydim. Yolcu; zavallı direncimin bittiği, uykuya yenileceğim vakitten önce gelebilseydi...

Teyze; yatağıma hazırladı, tarazlı parmaklarıyla yanağıma çiziktirerek beni ölünün sıcaklığına yatırdı. Karşıdaki kanepeye uzandığı anda horultusu sobanın gürüldemesine karışıp odaya yayıldı... Laflayamadık...

Ben, tavanın raylarındaki yolcuyu izleyip uykuya direnerek kendimi yarına hazırlıyorum.

MEHMET AYCI

SÖYLENEMEYEN

İki kısrağımız vardı.
Yularını çıkarıp salardık.
Evden fazla uzaklaşmazlardı.
Akşam getirmeye ben giderdim.
Beni görünce ikisi birden küçük kişnemelerle selamlardı.
Hava kararırken kuşlar, o rengârenk küçük kuşlar ardıcılarda şarkıya dururdu.
Ağacın dibine gelir onları seyrederdim.
Serçeler daldan dala sekerlerdi.
Hava karardıkça sesleri de azalırdı.
Bazıları erken uyurdu, kafalarını kanatlarının altına sokanları pek severdim.
Sonra başka ağaca gider alt dallara bakardım.
Gözüm çok keskindi.
Tüneyen küçük kuşları görür sevinirdim.
Gelir vurur diye yerlerini Mustafa'ya söylemezdim.
Mustafa, abimdi.
Merhametliydi ama küçük kuşların etine bayılırdı.
Kafalarını da kızartır yerdı.
Arada bir atlarımıza bakardım.
Akşam onların sırtlarından daha tam kararmamış gözükdü.
Binboğa dağlarının tepesine akşam daha geç gelirdi.
Dağlar da seçilmez olunca atlarımızın yanına giderdim.
Evden adımı çağırırlardı.
Geliyorum diye onlara cevap verirdim.
Sesim meşelikten yankılanırdı, korkmazdım.
Sesimden kuşlar uyanmazdı.
Tekrar çağırırlardı.
Atlarımızın birine bir gelin birine diğer gelin binerdi.
Eğilip yelelerini örerlerdi.

Korkmazdım.
 Atlarımızın gözleri hiç görmediğim kadar ürkek bana bakardı.
 Varlığım atlarımıza güven verirdi.
 Küllüğe kadar beraber gelirdik.
 Orada aklıma gelmiş gibi bismillah derdim.
 İki gelin iki kuş olup karanlığa uçardı.
 Atlarımızın gözleri eski haline gelirdi.
 Yeleleri o kuş gelinler uçarken peşlerinden çözülürdü.
 Ben bir daha bismillah derdim.
 Anlarımızı ağıla koyar ne kadar çok kuş gördüğümü kardeşim Duran'a anlatırdım.
 Kuş gelinleri kimseye söylemezdim.
 Söylesem de inanmazlardı.
 Kuş gelinler onları kimseye söylemedim diye bir ara gelirler beni kayaların yüzünden yürütürlerdi.
 Gece herkes uyurken ben en yalçın kayaların sarpllarından taze otlar toplardım.
 O otları atlarımıza yedirirdim.
 Kuş gelinlerin beni kayalarda gezdirdiklerini de kimseye söylemezdim.
 Söylesem inanmazlardı bir de aklımdan şüphe ederlerdi.
 Kayaların mağaralarında babaanneme benzer kadınlar görürdüm.
 Bazen babaannemi de görürdüm.
 Nasılsın Koca Ana derdim.
 Bana tuhaf bakarlardı. Cevap vermezlerdi.
 Kuş gelinler beni eve bırakırlardı.
 Koca Ana'mı yatağında iki dizini karnına çekmiş bulurdum.
 Uyandırıp seni az önce mağarada gördüm, seslendim, bana tuhaf baktın
 Koca Ana demezdim desem de inanmazdı.
 Ertesi gün kısırağımız burnunu göğsüme sürter bana bir şey söylerdi.
 Onun ne söylediğini anlardım.
 Anlatamazdım.
 Kısarak benimle konuştu diyemezdim.
 Desem de bana kimse inanmazdı.
 Ne kadar diyemediğim, desem de başkalarının inanmayacağı şey varsa mendilime çıkırdım.
 Düğünlerken bismillah derdim.
 Mendilimin çiçekleri daha bir canlanırdı.
 Kuş gelinlerin yanında bismillah demezdim.
 Ya beni uçururken kollarımı bırakırlarsa, yere düşersem, ya kayanın yüzünde bırakırlarsa, orada kalırsam, o sarpa Aycı Ahmet bile çıkamaz diye düşünürdüm.

O sarpta sarımsak olurdu.
Hiç Aycı Ahmet'in çıkabileceği yerde sarımsak bulunur muydu?
Nerede ne zaman bismillah diyeceğimi bildirdim.
Kuş gelinler bazen gelirler ses çıkarmadan takadan tabak götürürlerdi.
Bakır kazan götürürlerdi.
Kaşık götürürlerdi.
Onları sadece ben görürdüm.
Sabah götürdükleri ne varsa aynı yerinde olurdu.
Koca Ana'm bunları görmüş gibi o tabakları kullanırken önce suyla çalkalardı.
Bir gün kuş gelinlerle birlikte kara yüzlü bir oğlan geldi.
Babamın tüfeğini alacaktı.
Bismillah dedim.
Kara yüzlü oğlan kayboldu.
Tüfek askıdan düştü. Babam uyandı.
Bunu bir mıha bile doğru dürüst takamıyorsun karı diye anneme kızdı.
Aldı, kayışından yerine tekrar taktı.
Onu kara yüzlü oğlan ben bismillah deyince düşürdü diyemedim.
Desem de inanmazdı.
Babam böyle şeylere zaten hiç inanmazdı.
Okula başladığımda defterime kuş gelinlerin resmini çizdim.
Atlarımı da çizdim.
Ardıca tüneyen kuşları da çizdim.
Sabah uyandığımda o sayfalar yırtılmıştı, resimler yoktu.
Kara yüzlü oğlan gecenin bir vakti geldi. Kulağıma bir daha öyle resimler yaparsan seni çarparım dedi.
O gün bugündür resim ödevlerinden zayıf aldım.
Bilerek resim yapmadım, yaptım da kötü resimler yaptım.
Yoksa ressam olacaktım.
Hem iyi ressam olacaktım.
47 yaşına geldim, yüzlerce sergi gezdim, sergi katalogları karıştırdım, dünyanın pek çok yerinde galerileri dolaştım, müzelerde vakit geçirdim, kilise resimlerine baktım, hiçbirisini kuş gelin resimleri kadar çekici bulamadım.
O resmi tekrar çizerim çizmesine, belki sadece o resmi çizerim de içimdeki çarpılma korkusu o resmi çizme düşüncesi aklıma düştüğünde öyle büyüyor, öyle ağırlaşıyor ki parmaklarımı kımıldatamıyorum.
Bismillah diyorum.
Bir daha bismillah diyorum.
Felak-Nas okuyorum defalarca.
O ağırlıktan ancak kurtuluyorum.

SONER OĞUZ

TELAŞLICA SAKİNLERİ

İsim kaderdir, derler. İnanırım. İsimlerle yüzler ve alınlara yazılanlar arasında bir bağ olduğuna iman ederim. Adlarımız kaderlerimizin bir parçası. Üstelik bu parça bütünü etkileyecek bir kuvvete de sahip. Cami avlusundaki çay ocağını işleten Abbas Amca'nın müşterilerini bir çay için yalvarırcasına bir eda takınmaya mecbur ettiği, sert, asık yüzü ve bunun aksini doğrulayan oğlu Halim'in yumuşak ve cana yakın tavırları aklıma ilk gelen şahitleri bu inancımın. Yine Selim'in oğlu Hamza'nın heybeti, öz dayım İsmet'in ahlakı ve yengem Nesibe'nin asaleti buna birer örnektir diyebilirim. Tabii tefeci Adil gibi istisnaları da var bu hâlin. İstisnalar olmak zorunda değildir. Can sıkıcıdır çoğu zaman. Ama vardır. Çok değerli Kıymet halamızın uysal ve kuralcı kızı Müstesna gibi. Müstesna'yı hiç tanımayan Romalılar, "Nomen est omen" demişler yüzyıllar önce. İsrailoğulları harflerin gizemine inanıp Talmut ve Eski Ahit'i yorumlayarak kadere ve geleceğe dair birtakım çıkarımlarda bulunmuşlar. Ebcet ve cifir ise cabası. İsimlerimiz tek başlarına kaderimiz olamasa da yazgımız üzerinde önemli bir etkiye sahip muhakkak. Milyon kere duyduğumuz o ses kombinasyonları boşuna değil. Usul usul karışıyor ruhumuza. Ve kaderimize çıkan yollarda bir taş oluyor her isim. Sonra bir taş daha. Bunca şeyi neden anlattım? İnsan isimleri kader ile ilişkiliyse şeylere ve mekâna insan tarafından verilen adların, şeylerin ve mekânın yazgısıyla incecik de olsa bir bağı neden bulunmasın? Mekânın da bir kadere varken üstelik. Dinle:

Akşam karanlığı çökmüştü Sekenelilerin üzerine. Üzerimize. Yatsı ezanı demince okunmuş; ruhları iyice ağırlaşan Sekeneliler, namazdan sonra derin bir uykuya dalmışlardı rahat yataklarında. Son rahat uykularını uyuduklarından habersiz, eğlenceli düşler görmeye başlamışlardı bile. Yarın çok şey değişecekti. Bilmiyorlardı.

Sekene, dağlar içinde, derelerin ve servilerin yeşiliyle bezeli bir köy. Burada hayat durgundur. Ağır çekim bir mutlu sona doğru usul usul akar her şey. Yaşamının hazzı yavaş ve doyasıya olursa tadılır ancak. Sekeneliler olarak bu hazzı hepimiz duyduk. Bir vakte kadar.

...

O gün çınarın gölgesindeki hasır taburelere oturmuş, Abbas Amca'dan kimin çay isteyeceğini kararlaştırmaya çalışıyorduk. Abbas Amca'dan çay istemek, en müşkil meselemizdi çoğu zaman. Rica minnet istenen çaylar kaç vakte gelirdi, bilinmez. Hele ki geciken siparişi hatırlatmak kimin haddine? Muhtar, heyecanı yüzüne yansıtmış bir hâlde cami avlusuna girdi. Ama dedim ya en müşkil meselemiz Abbas Amca'dan altı çay istemektir. Bu yüzden muhtarın heyecanını fark etsek de önceliği çaylara vermiştik. Neyse ki muhtar bizi o dertten kurtardı tüm masaları işaret ederek. Tabureyi çekip oturdu. Köyün okumuş işsizleriydik. Yaşlarımız yirmi sekiz ile otuz üç arasındaydı. "Beyler" dedi. "Gözümüz aydın. Belediyelik oluyoruz." Kısa bir şaşkınlıktan sonra "Ne ki?" dedi Hüseyin. "Sekene köyü Sekene kasabası diye anılınca ne olacak sanki?". "Bunca telaşın bundan mıdır muhtar?" diye araya girdi Süleyman. "Beyler" dedi muhtar, "Okumuş yazmış adamsınız, siz bari yapmayın yahu!". Okumuş adam lafını duyunca dikkat kesilmişti. Demek anlamamız gereken bir şey vardı da anlayamıyorduk. Muhtar anlattı da anlattı. İlahi bir müjde gibi içimize işledi bu haberi. "Sekene, Sekene olarak kalmayacak ki Telaşlıca kasabası olacağız. Telaşlıcalılar diye anılacağız artık." Ve bu izahatın devamında gelen "şehir-kentleşme-sermaye-kazanç-modernlik" konulu tiradın ardından içimde bir jilet kesişinin sancısı gibi sonradan başlayan bir yanma duydum. Ne var ki, o gün başımıza geleceklerden habersiz, belde olmanın sevincine kapılıp gittik çınarın gölgesinde. İkindiye unuttuk. İkindinin unutacaklarımızın yalnızca ilki olduğunu nerden bilecektik? Telaşlıca ismi bize önceleri garip gelse de "Olsun, olsun!" dedik. "İsmin ne önemi var?" Mademki "şehir-kentleşme-sermaye-kazanç-modernlik..." "Olsun, olsun!" Aynı gün, o masada muhtarı bu müjdenin hatırına belediyemize ilk reis seçeceğimize söz verdik.

Her şey bir anda değişmez ama değişim ansızın başlar. Bu kırılma noktasına kadar hiçbir şeye acelemiz yoktu. Bir bardak çayı yarım saat bekleyebilen adamlardık nasıl olsa. Ve nasılsa yavaş yavaş yaşılanıyor, ağır ağır yaklaşıyoruz ölümlerimize. Yaşlanmak ve ölmek için fazladan bir çaba harcamadığımız gibi yaşamak için de çokça bir şeye ihtiyaç duymuyor; şehirliler gibi manasız bir koşturmacaya lüzum görmüyorduk. Değişim apansız başlamıştı ve yavaş yavaş sürüyordu. Sonunda her şey değişmese de çok şey başkalaşacaktı.

Belediye seçimlerine kısa bir süre kala Süleyman'ın yeni doğan kızıyla iki bin iki yüzü çoktan aşan nüfusumuzdaki düzenli artışın bir sonucu olarak kasaba yapılmış, Abbas Amca'nın deyişiyle "belediyelik" olmuştu. Bu söz bana ilk zamanlar "mahkemelik olma"yı çağırırsa da zamanla alıştım galiba. Ama o gün çınarın gölgesinde başlayan jilet kesişinin sancısını ara ara duymaya devam ediyordum. Yalaka koyun kasabın keskin bıçağını över misali, muhtar

durup dinlenmeden bu hâle vesile olan amirinden memuruna kim varsa met-hiyeler diziyordu. Bu arada değişim, dönüşüm bir ivme kazanarak sürüyordu fasılasız.

Cuma sabahıydı. Telaşlıcamızın eski camisinin imamı Rıza Hoca son uykusundan uyanamadı. Cenazeyi müftü efendi yıkayıp kefenledi. Namazını kıldırıldı. Meradan çevirdiğimiz yeni mezarlığa ilk onu yatırdık. Âdem'in salak oğlu "İnşallah" dedi, "On ikiden sonra ölmüştür." Müftü efendi, bizim çokça anlayamadığımız şöylece bir nutuk çekti namazdan sonra:

"Sevgili Telaşlıcalar, hepimiz ölümlüyüz. Faniyiz. Ne çok unutuyoruz ölümü de-ğil mi? Oysa Ömer yüzüğünde taşırdı "Kefa bil-mevt vaizan"ı. Evlatlarımız, eşlerimiz, mallarımız var. Oysa ne kadar tekiliz, ne kadar تنها! Öz suyumuz olan iman çekilmiş damarlarımızdan. Bizi dünyaya bağlayan taksitlerimiz var şimdi. Ödenmesi gereken krediler... Sonunda kesilecek faturanın habersiziyiz. Taksitlerle boğuşup ay ay yaşıyo-ruz. Peşin öleceğiz oysa. Bakınız bu güzel kardeşimizin evlâd u ıyaline, evine, arabası-na... Her ölüm ibretliktir. Rabbim hoca efendiye ve bizlere rahmetiyle muamele etsin; evdeşine, evladına sabır ihsan eylesin."

Âdem, ellerini iki kez birbirine vuran oğlanın kolunu çimdiklerken dişle-rini sıkıyordu.

...

Cenazenin kırkından sonraydı, başkan Çinli mi Japon mu olduğunu anla-yamadığımız birkaç adam ve bir kızla çay ocağına geldi. O ara Nihat, jandar-maların Gedik mevkiindeki "Kale" dediğimiz tepeciğin altını dereye kadar di-kenli tellerle çevirdiklerini anlatıyordu. Eski muhtar, çiçeği burnunda başkan onun kaldığı yeden devam etti. "Ağalar, yine güzel haberler getirdim. Bu arka-daşlar Japonya'dan gelmişler. Bizim Gedik mevkiinde kazı yapacaklarmış. Ata-mızdan dedemizden öğrendiğimiz üzere "Kale" dediğimiz tepeciğin civarında sahiden bir kale mi ne varmış. Onu arayacaklarmış." Hamza'nın alnı kızarmış, boyun damarları şişmişti. Eyvahtı. İri cüssesiyle doğrulunca Japonlar yanında oyuncak bebekler gibi ufalıp cansızlaştılar. "O çevirdikleri yer, babamın tarlası başkan. Bak, Japon mapon dinlemem, çiğnerim hepsini. Yağma mı var! Hem gâvura toprak mı verilir?". Başkan, araya girdi: "Bu beylerin şirketi arazi kira bedelini misliyle ödeyecek. Sakin ol. İki yıla kalmaz tarlan yine senin. Yattığın yerden kazanacaksın. Daha ne?" Hamza, eski Sekeneliliği ile yeni Telaşlıcalı-lığı arasında gitti geldi. Sekeneliliği daha ağır basmış olacaktı ki sustu. "Hele bir sonunu dinleyelim." dedi kendi kendine. Ben duydum nasıl olduysa. Baş-kan bize dönüp fısıldarken tercüman kızdı dudaklarını gizliyordu sağ eli-yle. "Adamlarda para gani. Korkmayın hepimiz kazanacağız. Zengin olacağız. Hem karşı dursak ne çıkar! Devlet de onlardan yana. Adamlar çalışma ruh-satını çıkarmışlar bile. Üç yıla kalmaz turizme açılmış buralar. Her birimiz

elimizi çabuk tutup civara dükkânlar açacağız. Onlar kazı yaparken biz de boş durmayıp turistlerin konaklayacağı oteller, yemek yiyebilecekleri lokantalar ve alışveriş edecekleri büfeler, marketler açacağız kasabaya. Yetiştirdiğimiz ürünlerin nakliyesinden kurtulup oturduğumuz yerden satacağız mallarımızı. Zengin olacağız yakın zamanda. Siz oturun da kim ne iş yeri açacak onu kararlaştırın.” Küçük kaşlı, çekik gözlü, alçıdan yapılmış gibi bembeyaz duran Japon kızını tüm bunları duymuş gibi tekrarladi: “Kazançlı çıkacak siz”. Parayı duyunca Süleyman’ın yüreğine serin sular akıyor; Hamza’nın öfkesi, sıcak bulmuş tekir kedi gibi mayışlıyordu. Oysa müftü efendi “Ömer’in yüzüğü” demişti. Unuttuk.

Aynı gün kazma-kürek çalışacak otuz kadar genç işe alındı. Sigorta bile yapacaklardı her birine. “Bakın,” dedi muhtar ve “daha bu ne ki?”

Birkaç hafta sonra kesme taşlardan örülü bir yapıya ulaşılmıştı. Kahveden, bahçelerden, tarlalardan koşup kan ter içinde geldik. Müftü efendi haberi bizden önce almış olacaktı ki çoktan kazı alanındaydı. Kazıda çalışan Hilmi mermerden oyulmuş bir su giderini gösterdi. “Bir Roma hamamıymış burası. Şu tandır bacasını ve olukları görüyor musunuz? Oluklardan akan su ateşin üstünde ısındıktan sonra şu bölmelere dağılıyor.” Tandır bacasına benzeyen isli duvara bakan müftü: *“Katedralleri bezeyen bir delikanlı yahut şu su giderini itinayla oyan mermerci bugün nerededir? Bunlar nasıl toprak olduysa şu an çeyizindeki kanaviçeleri tamamlama telaşındaki kızımız da bir gün öylece asıl yurduna dönecek.”* dedi. Hamza’nın nişanlısı Zeliha o ara iğne batan parmağını ısıırıyordu balkonda. *“Ülkeler fetheden piyadelerden ne kaldı geriye? Düşünün!”* Nihat, açacağı hediyelik eşya dükkânında karısı ve kızlarına yaptırdığı patikleri kaçtan satacağını hesaplıyor; Hamza, tarlanın dönümünü çok iyi fiyattan okuttuğunu düşünüp keyifleniyordu. Müftü efendi kalabalığı eğlencesiyle bırakıp giderken *“Ha”* dedi. *“Bu arada camiye en kısa zamanda vekâleten de olsa bir imam görevlendirceğiz, tasalanmayın.”* “Evet,” dedi Nihat, “İmamsız cami olmaz. Kaç ay oldu hocam Allasen!” Daha derininde başka dilden bir ses: “Yarından tezi yok inşaata başlamalı!”

Sonraki günlerde bir telaş aldı yürüdü. Adımlar hızlandı. Sesler yükseldi. Herkes varını yoğunu tuğla, çimento ve demire yatırıyor; imkânlar dâhilinde ne işe yarayacağını sonradan düşünecekleri binaların inşaatına başlıyordu. Çevre köylerden usta-amele arayan da vardı, henüz biçilmemiş ekinlerini kabala satan da. En kazançlı çıkan tefeci Adil’di. Bire iki senetler imzalatıyor; fakir fukaranın solugunu düğümleyeceği için gözlerinin yeşili parlıyordu. Başkan ise böylesi bir güzelliğin kendi dönemine isabet etmesine seviniyor, en az iki seçim daha koltuğu garantilediğini düşünüyordu.

O günlerde yaşamak mı telaşın, telaş mı yaşamanın bahanesiydi bizler için anlayamadık. Anlayamadığımız onca şey içinde bir anlayamadığımız da

buydu. Bir avuç buğdayı yuvasına çeken karıncalar gibi koşturup duruyorduk. Bir haber bültenine dahi konu olmuştuk. Beldeye kısa zamanda küçük bir şehir hüviyeti kazandıran Telaşlıcalıların azmi tüm ülkeye örnek gösteriliyordu televizyonlarda. Bir tarafta ölümlerin diktiği binalar gün yüzüne çıkarılırken öte yanda diriler; temel atma, demir-çimento taşıma, ruhsat alma, sermaye ve işçi bulma telaşındalardı. Sekene'nin sakinleri, Telaşlıca'nın ivecenlerine dönüşmüşü bir anda.

Nuri: “Şu arada ölmeyeydi bari. Onca iş güç varken. Daha temel bile atamadık.” diye yatalak babası yahut açmayı düşündüğü market için kaygılanıyor; karısı “Amiiin!” diyordu biteviye. Abbas Amca kızgındı önceleri. Cami avlusu haftalardır boştu. Demlik demlik çayları hiç bozmadan çöpe döküp kapatıyordu dükkânı. Çareyi semaverî kazı alanına kurmakta bulduğundan beri keyfi yerine gelir gibi olmuştu. Zeliha ertelenen düğününe yanyor, içini kurtlar kemirse de nişanlısının “Zengin olacağız, zengin!” lafıyla avunuyordu.

Çok sürmedi, Roma hamamının yanına koca bir yer altı şehri ve yarım yamalak bir kilise eklendi. Sonra birkaç ev ve bunların mutfaklarından çıkan bakır eşyalar... Kasabalılar da projelerini telaş melaş tamamlamış, binalarını dikmiş, sit alanı çevresindeki dükkânlarını faaliyete geçirmişlerdi. Şimdilik müşteri yine kendileriydi ama nasıl olsa olacaktı. İşe en geç koyulan Abbas Amca dahi derme çatma da olsa bir kafeterya açmayı başarmıştı kendine. Hem de dere kenarında.

Nuri'nin babası öldü. Cenazeyi birkaç gün duyurmayıp kapı pencere işlerini halletmeyi aklından geçirse de bastıran sıcaklarda babasının na'şını kokutmaya gönlü razı gelmedi. Battal Emmi'nin namazı çarçabuk kılındı. Taziye bir gün sürdü iş güç yüzünden. Haftaya açılış vardı zira. Belki de ilk turist kafilesi kasabayı şenlendirecekti. Öyle bakanlar falan gelmeyecekti umulduğu gibi. Bir vekil ve vali tarafından yapılacaktı açılış. Herkes keyifliydi. Zira kazanacakları paraları düşünmek yetiyordu bunun için. Erkeklerin hayalinde son model otomobiller, kadınların hayalinde ise çil çil bilezikler yalazlanıyordu. Çocuklarsa pahalı oyuncakların düşlerini görüyor; bilgisayarlar, patenler, konuşan bebekler, kumandalı arabalar umuyorlardı gelecekten. Vali ve vekil konuşmalarını tamamlayıp kalabalığın alkışları seyreldikten sonra ayrıldılar. Müftü efendi megafonu eline alıp *“Sevgili Telaşlıca sakinleri, yurt dışı görevim nedeniyle uzun zamandır sizlerle bir arada olup hasbihal edemedik. Rıza hocamızı ve hizmetlerini saygıyla anıyorum. Sizler sağ olun ki aylarca camide kendi kendinize imamlık ettiniz. Bizi anlayışla karşıladınız. Dört ay evvel Remzi hocamızı camimize görevlendirdik. İnşallah memnunsunuzdur kendisinden?”*

– Dört ay mı?

– Remzi mi?

– Hoca mı?

...

– Ulan Cuma'ya da mı?

Müftü efendi de alkışlar arasında indi kürsüden. Makam aracına bindiğinde vali de vekil de çoktan kasabayı çıkmışlardı. Müftü efendinin aracı da toz duman içinde gözden kayboldu. Müftüyü namaza yetiştirecek kadar zaman geçmişti ki ikindi serinliğiyle beraber yeni imamın sesi düştü sit alanına. Hepsi ilk defa duyuyordu sanki. Birbirlerine baktılar. Beğendiler Remzi Hoca'nın sesini. Alıcısız mallarının, müşterisiz dükkânlarının başına geçtiler. Yıllar sonra yer altından çıkacak bir şehir için çalışmaya devam ettiler. Remzi Hoca ile sekiz yaşındaki oğlu namaza durmuşlardı.

SEMA BAYAR

AYDINLIK APARTMANI

Bir mektup daha. Bu defa sarı bir zarf. Oldukça şişkin. Belki hâlâ mektupların arasında küçük hediyeler gönderenler var. Mesainin son günü. Haftanın son mektubu. Parmaklarıyla zarfı sıkıca kavradı. Sıktı, sıktı. Mektup, elinde bir kâğıt yumağına dönüştü. Sonra elini istemsizce gevşetti. Topak elinden kayıp düştü. Ciğerlerinde bir yanma hissetti. Nefes almakta güçlük çekiyordu. Boğazına bir öksürük çörekledi. Boğuk sesler çıkarmaya başladı. Gözleri karardı. Yüzü buruştu. Ayakları yerden kesildi. Yukarı baktı. Tavandaki lamba ileri geri sallandı. Hayır, sallanan kendisiydi. Gözlükleri burnunun ucundan aşağıya doğru kaydı. Düşüyordu. Can havliyle rafa tutundu. Etrafında uçuşan zarflar. Alabildiğine beyaz, biraz kahverengi, belki birkaç tane de pembe. Az ileride sarı bir topak. Biraz kan. Kırık bir cam. Burnunun ucundaki yazıları kolaylıkla okuyabiliyordu. Kapının sesini duydu. Tiz bir çığlık. Topuk sesleri...

Kemal Bey boylu boslu, yapılı bir adamdı. Yaz kış başından kalpağı eksik olmazdı. Devetüyü renginde uzun paltosunun içinde devler ülkesinden gelen bir masal kahramanını andırırdı. İç yeleşinde hep kenarı lacivert şeritli eski zaman mendillerinden taşır, bu hâliyle başka bir devrin adamı olduğunu hissettirirdi. Tütününü eskici Musa Efendi'den alır, yeni sigaralardan ağzına sürmezdi. Kasabalının aksine içkiyle arası yoktu. Cumaları caminin yolunu tutar, arada sırada imam efendiyle cami avlusunda ayaküstü iki çift laf ederdi. Yalnız başına yaşar, her işini kendi görürdü. Ailesiyle ilgili söylentiler muhtelifti. Kimileri karısının genç yaşta öldüğünü, kimileri onu terk ettiğini söylerdi. Evladüiyalı var mı yok mu, kimseler bilmezdi. Yalnızlığına meftun bu eski toprak, kimseyle sohbetin ucundan tutmaz, kiraathanenin sokağından dahi geçmez, kendisine sorulan soruları en kestirme yoldan geçirir, kolay kolay sözün arkasını getirmezdi. Sessizliği, çevresindekilerle arasında görünmez bir duvar inşa etmişti.

Kasabaya yedi yıl önce yerleşmişti. Postane müdürü onu görünce önce biraz irkilmiş, ilerlemiş yaşına nazaran (göre, rağmen) oldukça dinç görünen bu adamın tavırlarını biraz da garipsemişti. Müdür Bey, iş bilir bir edayla kasabadaki yaşantı hakkında konudan konuya atlayarak konuşuyor, Kemal Bey ise

oturduğu koltukta, eski yazıdaki dal harfi gibi iki büklüm, söylenenleri dinliyordu. Bütün bir geçmişi elindeki şu kahverengi zarfta yazılıydı. Memuriyetinin son yıllarını bu kenarda köşede unutulmuş kasabada, şu köhne binada geçirecekti. Zorunlu bir yer değişikliği idi bu. Sinirlerine iyi gelecek bir hava değişimi.

Postanedeki çalışma temposuna hızlı ayak uydurmuştu. Kimselerle konuşmaz, diğer memurlar gibi çay kahve muhabbetlerine katılmaz, erkenden işe koyulurdu. Saat tam beşte bankodaki görevini tamamlar, arka odaya geçer, her mektubu gideceği şehre göre duvardaki rafın bölmelerine yerleştirirdi. Bu ayırtırma işi ona bir yarım saate mal olur, saat tam 5.30'da mesaisini tamamlar, evinin yolunu tutardı. Raftaki her bir petek, bir harfin yuvasıydı. Sadece şehrin ilk harfine yoğunlaşır ve hızlıca o iri puntolu harfin olduğu peteğe yönelirdi. Beyaz kutuda kaç mektup biriktiğinin önemi yoktu. O, bir yarım saati dilediği kadar yavaşlatıp onlarca mektubu mesai bitmeden hatasız bir şekilde istifleyebilirdi.

Şimdilerde artık kimse eskisi gibi mektuplaşmıyor, bayramlarda tebrik kartları göndermiyordu. Acelesi yoktu. Bankodaki mesaisi bitmiş, büyük beyaz kutuda sadece sekiz on mektup birikmişti. Her bir zarfı itina ile alıyor, elinde evirip çevirdikten sonra yakın okuma gözlüklerini burnunun üzerinde oynatıp zarfta yazılı şehri okuyordu. Kutudaki zarflar azaldıkça bu defa da zamanı hızlı akıtmayı öğrenmişti. Tek bir gün işlerini erken bitirip postaneden zamanından önce çıktığı görülmemişti. Artık tek bir harfle yetinmiyor, adresleri en ince ayırtısına kadar okuyup şehirleri, zihnindeki çağrışımlarla tokuşturuyordu. Askerdeki çavuş Adanalıydı, Berber Hüseyin Kastamonu ağzıyla konuşuyordu. Geçen yaz Necla Hanımlar Muğla'ya gitmişlerdi. Güvenlikçi Necmi Balıkesir'deki akrabalarından zeytin getirtirdi...

O gün, yani Cuma saat tam 5.27'de, Necla Hanım öğle arası çarşıdan aldığı ayakkabıyı arka bölmede unuttuğunu fark edip geri dönmese Kemal Bey, hafta başına kadar çok sevdiği mektuplarıyla burun buruna yatacak; pazartesi saat tam sekizde, iş arkadaşlarını mide bulandırıcı kesif bir koku, depo faresinin kemirdiği yarım kulaklar, sarkık bir dil ve morarmış şişkin göz torbalarıyla karşılaşacaktı. Ama öyle olmadı. Kalp krizi geçirdiği günden tam yirmi sekiz gün sonra çarşamba saat ikide postanenin kapısında görüldü. Üzerinde yeşil bir hırka vardı. Maaş çekini almak için postanenin yolunu tutmuş ihtiyarları andırıyordu. Yüzü tıraşsızdı ve başında kalpağı yoktu. Gömleğinin son düğmesi iliklenmemişti. Gür kaşlarının altındaki yorgun yeşil gözler, başka âlemlerden yarım yamalak haberler taşıyormuş intibasını uyandırıyordu.

Güvenlik görevlisi hürmetle kapıyı açtı. Bankolardaki memurlar sırayla hâl hatır sordu. Büyük geçmiş olsunlar dilendi, ucuz atlattınlar denildi, ya Necla Hanım olmasaydı Allah korusunlar tahtalara vuruldu. Başının etrafında uçuşan uğultuların içinden kelimeleri seçmeye çalıştı. Konuşanlar kimdi? Hayatını kur-

taran Necla Hanım, çevresini saran kadınlardan hangisiydi? Topuk sesleri, tiz bir çığlık, ince bacaklar, ten çorap, lacivert döpiyes... İfadesi eski fakat tavırları yeni ve yadırgayıcıydı. Müdür Bey'in odasına yöneldi. Girmeden önce tabeladaki ismi okumadığına hayıflandı. Postanede çalıştığını biliyordu. Her gün sekiz otuzda başlayıp beş buçukta biten mesaisini, her ayın ilk çarşambası torununa mektup yollayan yaşlı kadını, Berber Hüseyin'in toptancıdan ucuza aldığı şampuanları afili şişelere doldurup fahiş fiyatlara sattığını, köşedeki köftecinin salataları hiç de temiz yıkamadığını pekâlâ biliyordu. Fakat bazı şeyleri hatırlayamıyor, kimi yüzleri, dudaklarını ne kadar kemirirse kemirsin, anımsayamıyordu.

Postaneye son kez gittiği çarşambadan tam on dört gün sonra saat 5.23'te terminaldeydi. Yanında küçük bir valiz, elinde sıkı sıkıya kavradığı ağzı kesik sarı bir zarf. Dev cüssesini ikına sıkına koltuğa doluşturdu. Otobüs birkaç tıslamanın ardından hareketlendi. Derin bir nefes aldı. Uzun zamandır bu anı bekliyormuşçasına garip bir heyecan duydu, yüzü al al oldu. Yedi yıldır yaz kış demeden çalıştığı, bayram tatillerinde bile hiç çıkmadığı bu kasabadan ayrılıyordu. O sıralarda postanede, mesai çoktan bitmiş olmasına rağmen bir hareketlilik vardı. Müdür Bey, paraya kıyıp üzeri bol fıstıklı pasta yaptırmıştı. Kemal Bey'in veda partisi için herkes hazır. Saatler uzayıp gelen giden olmayınca yan dükkândaki berber çırağı, Kemal Bey'in evine kadar yollandı. Çok geçmeden kendi değil ama haberi geldi. İkinci vakti elinde valiziyle terminale doğru giderken görülmüştü.

Otobüs, kızılığın içinde ağır aksak yol adı. Güneş tepelerin ardına gizlenmiş, çok geçmeden de ışığını alıp götürmüştü. Gece, sevecen bir örtü gibi üzerine serildi. Kıvrımlı yollar boyunca karanlığın içine dalıp gidiyor, gecenin hayaletleri ile dertleşiyordu. Zihninde beliren gölgelere ad koyuyor, kafasında şimşek gibi bir parlayıp bir kaybolan sahneleri uç uca eklemeye çalışıyordu. Sabah kendiliğinden mi geldi yoksa otobüs gide gide, uzaklarda kalmış bir sabaha mı vardı bilemedi. Günün ilk ışıkları yüzünde gezinirken uyandı. Deniz, yanı başında sere serpe uzanmıştı. Bir süre karabatakların dalıp çıkışlarını, martıların denizin çarşaf gibi gergin yüzünü didikleşilerini seyretti. Ardından otobüs sağa doğru kıvrılarak kıyıyı ardında bıraktı ve toprağın içine doğru yol aldı.

Şehir merkezindeki terminalde otobüsten indi. Bütün gün, şehrin ağır bir hasta gibi boylu boyunca uzanan sokaklarında gezindi. Ucuzundan bir otel odası kiraladı. Kaç gün kalacağını soran görevliye epeyce bir para bıraktı. Odasına çıktı, rutubetli havayı ciğerlerine doldurdu, kendini yatağa bıraktı. Bedeni yorgun, kafası karışık. Burada ne yapıyorum, diye düşündü. Sarı zarfı iç cebinden çıkarıp mektubu bir kez daha okudu. Aysel, dedi. Kulağına oldukça tanıdık gelen bu ismi birkaç kez tekrarladı.

Postane binasına son gidişinde yedi yıldır yüksünmeden çalışıp durduğu bankoya yönelmiş, eşyalarını toplarken çekmeceliğin alt boşluğuna sıkışmış

sarı bir zarf bulmuştu. Üzerindeki tarihe bakılırsa mektup uzun zaman önce çekmecede unutulup gitmişti. Zarfı yanına aldı. Yedi gün sonra bir gece, gecenin karanlığından da güç bularak mektubu açıp okudu. O zamana kadar işini eksiksiz yaptığını düşünürdü. Mesaisini aksatmaz, her işi vaktinde yetiştirirdi. Fakat işte bu eski mektup, tarihin bir yerinde sıkışıp kalmıştı. Emekliliğe dair herhangi bir hayali yoktu, doğup büyüdüğü topraklara dönmek istemiyordu, bu şehirde de kalamazdı. Zihninde uzun, upuzun bir arayış belirdi. Ve o gün mektubu sahibine ulaştırmaya karar verdi. Zarfta gönderenin adı sanı yoktu. Adres bölümü neredeyse tamamen silinmişti. Sadece “Aydınlık Apartmanı” yazısı kolayca okunabiliyordu. Bir de şehrin ilk ve son harfini seçebiliyordu.

Şilteye iyice sokuldu, gözlerini yumdu, alacakaranlık, üzerine hücum etti. Gece iri kollarıyla bütün bedenini sardı, onu kucaklayıp rüyalar âlemine götürdü. Genç bir kızın ağlamaları karanlık sokaklarda yankılanıyordu. Denizin hırçın sesini duyuyor, terden sıırıslıklam olan bedeni rüzgârla birlikte buz kesiyordu. Soluk soluğa uyandığında henüz gün doğmamıştı.

Günün ilk ışıkları yumuşak bir çarşaf gibi asfalta, kaldırımlara, eski Tekel binalarının sarı duvarlarına ve dükkân camlarına serilivermişti. Açık büfelelerin birinden bir tomar gazete alıp koltuğunun altına sıkıştırdı. Sabahçı kahvelerinin birine girdi. Cam kenarında boş bir masaya oturup çay söyledi. Bir adam elindeki kâğıt hamurunu karıştırıyordu. Bir başkası yabandan saydığı bu ihtiyar adamı göz ucuyla süzüyor, yakalanma korkusuyla bakışlarını sık sık meydandaki heykele kaydırıyordu. Üçüncüsü, kapıdan henüz girmiş hatta gülümseyerek selam vermişti. Belli ki masaya buyur edilmeyi bekliyordu. Kemal Bey oralı olmadı. Yüzünü gazetelerden yana çevirdi. Sonra bu yaptığına pişman oldu. Bu yabancı şehirde ona bazı ipuçlarını sunabilecek bir arkadaş edinme fırsatını kaçırdığına hayıflandı. Sokaktan geçen simitçiye el edip çayın yanına iki simit aldı. Gevrek simidi ağzında dolandırırken şehrin haritasını önüne serdi.

İlk gün tam yirmi bir sokak ve yedi cadde gezdi. Sokaklar birbirine ve caddelere, caddeler ise şehir meydanına bağlanıyordu. İnsan ne yana giderse gitsin sonunda yolu bu kasvetli meydana çıkıyordu. Üç “Aydınlık Apartmanı”na rastladı. İlki mektubun sahibine ait olamayacak kadar gençti. Henüz birkaç yıl önce dikilmiş, Fransız balkonlu, geniş çehreli bir apartmandı. İkincisi terk edilmişti. Zaman bu apartmanı yavaş yavaş eksiltmiş, en sonunda dağılmış harap bir mabede dönüştürmüştü. Yüzü yaralı, pencere pervazları pörsümüş, camları kırık döküktü. Üçüncü apartman, aradığı bütün özellikleri taşıyordu. Geçkin yaşına rağmen hayat doluydu. Bahçesindeki çiçek tarhları fark edilmeyecek gibi değildi. Demir çitleri petunyalarla bezeliydi, ön cephesi mozaikten örülmüş, apartmanın ismi de bu mozağin köşesine işlenmişti. Derken birinci katın balkonunda bir kadın belirdi. Uzaktan kadının hareketlerini izledi. Yü-

zindeki çiller o mesafeden bile seçilebiliyordu. Kıvrıkcık saçları, yeşil kocaman gözleri vardı. Otuz, otuz beş yaşlarında olmalıydı. Gün batmak üzereydi. Kadın içeri girdi. Yaşlı bir kadın bahçedeki çamaşırları topladı. Üst kattaki gelin, sokakta oynayan çocuğuna seslendi. Eli siyah torbalı bir adam usulca bahçe kapısını açtı. Kemal Bey, bugünlük bu kadar diye geçirdi içinden, akşamın hayrındansa sabahın şerri yeğdir diye mırıldandı. Saat 5.17'de ertesi gün buluşmak üzere bu ihtiyar bina ile kavilleşip sokaktan sessizce ayrıldı.

Kol kola giren sokaklarda, birbirine açılan caddelerde gelişigüzel dolaştı. Huzursuz apartmanlar, sokakta oynayan çocuklar, kendi hâlinde duramayan ağaçlar, sırnaşık kediler gördü. Esnaf lokantasında karnını doyurdu. Geniş vitrinli buzdolabında kim bilir hangi yolcuların midesini fesada uğratacak yağlı, yapış yapış yiyeceklerin üstünde sinekler uçuşuyordu. Lokantadan sonra doğruca otele gitti. Uzun uzun balkonda gördüğü kadını düşündü. Yüzü oldukça tanıdıktı. Aysel, dedi. Zihninde canlanan her bir görüntüyü isminin bir harfine ilişti.

Ertesi gün dinmemecesine bir yağmur yağdı, kederli ağaçların eli yüzü yıkandı. Dalları otelin pencerelerini yoklayan iri akasya, gün boyu camdan bakan yorgun yeşil gözlerin içinde birbiriyle pek de ilgisi olmayan hayalleri tutuşturup durdu. O kadar ki odada hapis kaldığı günün akşamında, bütün bir hayatını, düşe kalka ve bir yol almadan dolaşmışçasına bitkinlik içindeydi. Yatağa, yenilmiş ama neye yenildiğini bir türlü anlayamamış bir adam olarak yığıldı.

Üçüncü günün sabahında yeniden yola koyuldu. Akşamın kızılığı apartmanın yüzünü okşayana kadar sokakta bir ileri bir geri dolaştı. Sık sık gözlerini yukarı dikip birinci katın balkonunu yokluyordu. Hâli tavrı köşedeki bakkalın dikkatini çekmişti, beyaz önlüklü pos bıyıklı bakkal, önce sesli sesli öksürüklerle ardından da ulu orta sarf ettiği yakışsız sözlerle bu ne idiği belirsiz adamı kendince uyardı. Kemal Bey kelimeleri ağzında dolandırdı, çiğnedikçe yumuşar sandı. Bakkalın yüzünde kendince bir terazi kurdu, hesap defteri açtı. Eğer şu anda apartmana giremezse bir daha bu sokağa gelmesi imkânsızdı. Ağzından, "Birine bakacaktım, adresten emin olmak istedim." dedi ve bir ok gibi Aydınlık Apartmanı'na doğru yürüdü. Şakakları zonkluyordu, gene o hiç sevmediği uğultu kafasının içine kurulmuş, nabızlarını hızlandırmıştı. Merdivenlerden çıkarken dengesini korumak için tırabzanları bir an olsun bırakmadı. Derin bir nefes alıp zile bastı. Kapı açıldı. Çilli yüzünde kocaman yemyeşil gözleri olan kadın onu görünce duraksadı. Kemal Bey için yüzü okunaksız bir adrese benzeyen kadının dudakları titremeye başladı. "Ben postacı Kemal." dedi. Cebinden zarfı çıkarırken mesleki bir ciddiyet takınarak, "Aysel. Aysel Hanım burada mı yaşıyor." diye ekledi. Kadının dudakları hâlâ titriyordu. Kollarını bir anda özlemle açıp "Baba!" dedi. Merhamet ve vicdan azabı karışımı bir duyguyla dakikalarca babasının terli yakasını kokladı.

BETÜL OK

GÜNEŞİN İZLERİ

Hava çok sıcak, yorulдум. Yaşlandım artık. Geçen gün sahafın okuduğu kitapta diyordu: “Her uyuduğunda rüya gören birinin yorgunluğu.” Dükkâna gidip dinleneyim biraz. Arabada bugün çok iyi parçalar var. Öyle böyle değil. Hele şu radyo, bizim antikacı Ekrem görse delirir Allah’ıma. Bu insanlar almayı, satmayı, sevmeyi, nefret etmeyi, biriktirmeyi, tüketmeyi ne çok severler. Her şey zıttıyla var filan. Koca kafalı Osman, sevdiği kızı tavlamaaya çalışırken böyle diyordu parkta. Zıttı mıttı hayat akıyor işte.

Bizim mahalle bir acayip. -Belki de acayip olan benim-. Esmer yüzlerinde çeşit çeşit kavga. Gece boyu içki masalarında Allah’ın varlığını tartışan zıpçıklar, eşlerinden memnun olmayan adamlar, kocalarını bir gece cinnet geçirip boğazlamak isteyen kadınlar. Fakirlik insana bazı haklar tanıyor galiba. Bunu Osman’dan duymadım. Tabii hepsi kötü değil arada iyileri de var. Mesela sahafın üstündeki evde oturan kız. Nasıl sakın nasıl uslu. Saçlarını daima yandan örür, çiçekli elbiseler giyer. Gözleri renkli. Dün yolda karşılaştığımızda bana hatırlımı sormuştu. O an görmüşüm gözlerini, gülüşünü, gamzelerini.

İte kaka geldim işte. Sahafın dükkânı önündeyim. Radyoda lisanını bilmediğim bir şarkı. Sanki kış gelmiş lapa lapa kar yağıyor da kırmızı elbisesinin eteklerini savuran genç kadın, uzun paltolu, şapkalı bir adamla dans ediyor. Öyle bir his. Az buçuk biz de okuduk, biliyoruz böyle şeyleri anladın mı?

İki sene önce benim de eşim, şarkılarım, sesim ve ümitlerim vardı. Şimdi hiçbirisi yok. İyi bir işim, iyi bir maaşım da vardı. Fabrikada parmakla gösterilirdim. Fakat kumar merakım yüzünden hepsini kaybettim. Yaşım kırk ve yalnızım. Eşim beni terk ettiği için ona kızmıyorum. Çünkü kadınlar kendilerine hiçbir zaman rakip istemezler. Ben ona güçlü bir rakip edinmişim. Hâlâ uslanmadım. İşin içinde yarış olunca nasıl heyecanlanıyor insan anlatamam. Allah’ıma billahıma. Şimdi bile heyecanlandım.

Bir keresinde, fabrikanın kasasından paraları aşırıldığında, fabrikanın kapısını gizlice açtığımda, fabrikanın yolunu hızlıca yürüdüğümde, antreden paltomu hızla al-

dığımda, evden gece yarısı çıktığımda, eşim yapma etme dediğinde, eşimin karşımda öylece heykel gibi kalıp, donuk yüzüne baktığımda, paralar suyunu çektiğinde.

Paralar suyunu çektiğinde, eşimin karşımda öylece heykel gibi kalıp, donuk yüzüne baktığımda, eşim yapma etme dediğinde, evden gece yarısı çıktığımda, antreden paltomu hızla aldığımda, fabrikanın yolunu hızlıca yürüdüğümde, fabrikanın kapısını gizlice açtığımda, fabrikanın kasasından paraları aşırıldığımda, bir keresinde

Yapmalıydım. Paraları almalıydım, kazanınca yerine koyacaktım. Hepsinin planını yapmıştım. Akıllı bir adamdım. Korkacak ne vardı ki? Kazanan var, kaybeden yoktu. Eşim belki o gece benim gibi birinden çocuğu olmadığı için Allah’a dua etmiş, bu kez gitmek için ant içmişti. Daha sonra da annesini arayıp ağlamış, cesaret dilemişti. Düğün günümüzü, gerdek gecemizi hatırlayıp hıçkırıklara boğulmuştu. Belki de bunlar olmuştu bilmiyorum. İlk gecemizde ona namus, ahlak ve insanlık üzerine afili cümleler kurmuştum.

-İnsan bazen kendisinde ne yoksa onu varmış gibi anlatmakta mahirdir.-

Yeşil örtülü kumar masaları, şingirtılar, kahkahalar, endişeli suratlar, kapının önündeki pahalı arabalar, yarısı çıplak bedenli kıvrak kadınlar, hepsi paranın cebime girmesiyle sanki benim olacaktı. Ortağım Murat, çalacağım paranın yarısını istemişti. Ona göre günahlar insanı eşitler çünkü. Oysa bütün maharet bendeydi, o oynamayacaktı, sözleşme de yapmamıştık. Tek görevi gözcülüktü. Arkamı kollayacaktı. Planı yapıp kumarhaneden çıktığımızda kafalarımız da güzelken ortağım Murat’la kavga etmiştik. Küfür kıyamet, yumruk üst üste. “Sana bunu ödeteceğim, herkese anlatacağım.” demişti. İnanmamıştım. “Ulan sana mı inanacaklar bana mı be!” demiştim. Benim altımda çalışan bir işçi olarak cesaret edip de gammazlayacağını düşünmemiştim. Az evvel plan yapıp, bir günaha ortak olduğun adamla kavga etmenin ne demek olduğunu sonradan anlamıştım. Gammaz Murat kaderle hesabını kapatmıştı. İçkiliyken yaptığımız planın peşinden gitmiş, beni gözlemiş ve paraları alırken görmüştü. İçinde o kinle, kırbaç vurulmuş bir at gibi, soluk soluğa beklemişti. Vakti geldiğinde, o gecenin sabahında patrona her şeyi ayrıntısıyla anlatmış, çektiği fotoğrafları göstermişti. Onlar da kamera kayıtlarıyla karşılaştırmışlardı. Anında bana tekme koymuşlardı. Hemen kurtulamamıştım tabii ki. Elimde avucumda ne varsa almışlardı. Bütün bunlar sessizce olmuştu. Gammaz Murat’a da fabrikanın adı kötüye çıkmasın diye sus payı vermişlerdi. Öyle böyle demeden gerisin geri baba evine tornistan yapmıştık. Gurursuz ve sefil bir hâlde. Eşim bu olaydan sonra benim adam olmayacağıma kâni olmuş ve jet hızıyla boşanmıştı.

Radyoda şimdi de eğlenceli bir Rumeli türküsü çalmaya başladı. Hoppaa. Eğlenin ulan. Düğün şarkısı herhâlde bu. Sahaf çayları getiriyor. El arabasının üzeri “eskilerle” dolu. Mavi muşambanın ahı gitmiş vahı kalmış. Ekmek tek-

nesi olmuş hamur teknesi. Sahafın dikkatini radyo çekiyor. Tam fiyatını sorup isteyecekken ona hediye ediveriyorum. O, bana itibar eden tek kişi. Yukarıdaki komşu kızı sesleri duyunca balkona çıkıyor, sonra mahcubiyetle alelacele içeri giriyor.

Kıydan dalga sesleri, insan sesleri, kuş sesleri birer homurtu, cızırtı hâlinde radyoya doluyor sanki. At arabası geçiyor tık tık tık. Pembe bir oturağı var. Arabanın içinde göbekli adamlar, fötrlü teyzeler, rujunu yiyen kadınlar. Şehri geziyorlar. Denize buradan bakıyorlar, kıyıdağiler de yabancı gözlerle onlara.

Sahaf, parçalara tekrar göz gezdiriyor. Bazılarını evirip çeviriyor. Bakır renkli, yer yer soyulmuş küçük bir kutu buluyor. İçindeki ufak kâğıt parçasında kısa bir not ve kalp işareti. “Abi bizim kitapların içinden de neler çıkıyor bir bilsen. Bazıları hüznü bazıları komik. Her gün yeni gelen kitaplara, içinde bir şey var mı diye bakarım. İlk kapaktaki notların fotoğraflarını çekerim. Abi biliyor musun geçen gün bir kitabın arasında bir aşk mektubu buldum. Yazan bir kız. Hem de buralıymış. İçini dökmüş çocuğa, aşkını anlatmış satır satır. İnsanlar garip be abi. Çay ister misin?”

Balkondaki kızın varlığını hissediyorum. Kız, sahafın sesiyle eriyor eriyor eriyor. Biraz öne doğru çıkıyor. Ayak parmaklarını balkon demirlerinin arasından ileriye itiyor. Buradayım diyor, çekingen. Fayton sesleri gelip gidiyor. Kahkaha atan, çekirdek çitleyen kadınlar, çocuklar, adamlar. Sevgililer sahili doldurmaya başlıyor. Çay bitiyor. Dinlendikten sonra eskileri toplamak için yokuşları tırmanmaya hazırlanıyorum.

“Dünya dediğin çok garip bir yer Allah’ıma.” dedim yüksek sesle. Sahaf güldü, komşu kızı içeriye geçti. Fayton sahibi hayal ettiği hayatı bir an gerçek zannedip atın sırtına şiddetle vurdu ve sonra yere tükürdü. Kara dudaklarını kımıldatarak kaba küfürler etti. Bakkal Recep, üzerinde domates ve peynir kalıbı resmi bulunan tenekeleri, sarı kapılı bakkalın önüne diziyo. Bastonlu bir adam caminin köşesinden dönüp, yarım bir soru işaretini andırarak meydana doğru ilerliyor. Çocuklar sümüklü burunlarıyla kaldırım kenarlarında, yol ağızlarında, pencere diplerinde. Kimisi şallak, kimisi sakat. Kırmızı kiremitlerinde çiçekler açmış evlerin üzerinde güvercinler guğurduyor. Yokuşların aşınmış asfaltlarında güneşin izleri.

Eskiler alırım, eskici...

MERAL AFACAN BAYRAK

YARA İZİNDEKİ İŞARET

Yeni doğan güneşe, dimdik ayakta “merhaba” demek için uyumadı namazdan sonra.

Kendini saklayanlar gibi iyi yaşıyor olmanın verdiği huzurla baktı bir daha pencereden. Zevksizliklerden, bayağı uğraşılardan sıyrılmış çok olmuştu. Kaliteli, pırıl pırıl bir yalnızlığa çıkan yolu keşfetmiş gibiydi neredeyse. Alışkanlıklarını seviyordu oysa. Mesela işten önce sabah yürüyüşü iyi gelirdi ona. Yine öyle...

Yolu beğenmiş, hafifçe eğilerek pantolon paçalarını kıvrımış, yürüyüş için giydiği beyaz spor ayakkabılarının bağcıklarını kontrol etmişti. Ona, gün içinde, dünyayı dar etmeyi başaran iş arkadaşının ileri geri ettiği lafları bir kez daha düşündü. Bir daha hiddetlendi. “Bizim şarkımız yok dersin ha, dümdüz yaşayacaksın işte. Şarkısız, lanet bir hayat seninkisi...” diye mırıldandı. Geceleri üşüşen düşüncelerin gün doğumuyla dağılıp gitmesi gerekirdi oysa. Biri yolda görse bu hâlde onu, telefonda kulaklıkla konuşuyor sanırdı.

Annesinin mezarını en son ziyaret ettiğinde huzur dolmuştu içi. Ayrık otlarını temizlemek maksadıyla elini toprağın yüzeyinde sevgiyle gezdirmişti. Ekili çiçeklerin, kırmızı, beyaz aşıllı güllerin dibini biraz daha toprakla beslemiş, seyrederken kuş cıvıltılarına kulak kesilmişti. Yasin bitmiş, dualar uzamışken her daim içinden konuştuklarını bu kez, sesli demişti ona, annesine. Ah deva! Mezar taşına usulca yaslanırken, tıpkı annesi hayattayken başını dizine koyar gibi yapmıştı. Zonklayan başındaki ağrının, hızla dağılmış olduğunu fark etti. Kısa bir süre gözlerini yumdu, kısa bir süre...

Ah... dedim yatırım, vaktimin doruğu, sabahım, nağmeli ezanım, bana yeni rüzgarlar mı getirdin? Yediğim ayazın içinden, bana yeni vakitler hediye eden, yeni yaşamaklar sunan! Kalbimin neresine koyayım bu hüznü coşkun sesi anneciğim? Ah isterim ki dinmesin. Ben yeter ki tekrara düşmeyeyim yanlışlarımda. Dua et ki, tuzaklar beni çekmesin. Kurtulması zor ökselere yakalanmayayım...”

Bir zaman daha, öylece kaldı. Sessizce, gittikçe kuvvetlenen rüzgârı, ağaç-

ların dallarının çıkardığı şıkırtıları, dinledi. Zamanın yavaşça akması onun lehineydi mezarlıkta. Çeşmenin hemen yanında tesadüfen bulduğu küflü konserve tenekesiyle su taşımıştı çiçekler için. Yine birine lazım olur diye bulduğu yere bıraktı tenekeyi. Dönüşte orada gördüğü kaplumbağayla vedalaştı. İçi rahattı. Soğuk havada, karanlıkta ve yağmurda ilerleyen telaşlı adımlar gibi değildi adımları. Seray'ın sorgulamalarını iştir gibi oldu:

“Dağdan dağa, uykudan uykuya koşar gibi giden trenin sesi bütün iyi niyetlerimi gözden geçirmeme neden oluyor. Yoksa gerçekleri hiç bilmesek mi?”

Seray' a verdiği makul cevabı hatırladı:

“Akşam... Bütün kafa karışıklıklarına, telaşlara son noktayı koyar. Sonra... Öyle işte.”

“Kolumda iğne izleri, mosmor. Dünden bir iz kaldı. Demek ki dün yaşamış bitmiş. İnsan da ardında iz bırakır yaşadıkça. Ama nasıl bir iz?”

Yani onu hastanede yalnız bırakmamak için gitmişti. Nasıl sorulardı bunlar? Seray hastane çıkışı zorlamıştı epey onu. Konuyu dağıtmak için gelişigüzel konuştu durdu:

“Uzun kısa anı parçacıkları ile hüzünden sevince geçişler yaşar. Hayatımız ve biz. Bazen çöp mü değil mi diye ayırdığımız nesnelerin yanında kararsız ve kafası karışık bekleyen gölge. İşbilirlik ah o işini bilirlik gülümsemeleri. Cesurca çukurun üzerinden karşıya atlayabilmiş kendini çamurdan kurtarabilmiştir. Aman ne neşeli bir gün geçirmiştir kim bilir... Hayatta başarılar...”

Geniş gülümsemişti. Verilmiş eski sözlerin ağırlığına aldırmadan hepsinin arasından süzülüp bir gülümseme netliğine ulaşmak az şey midir? Az şey midir geçmişe takılmadan ritimli bir yürüyüşe devam etmek? Kendisini hafife alanları geride bırakmıştı işte. Seray genel bir yorum yapmıştı son günlerde olup bitenlere, dünyaya dair, dikkatle dinlemişti onu:

“Kimse üzülmecek kayıplara. Kimse dalgaların hırçın ve hoyrat boyuna takılmayacak. Hortum bu denecek, bir daha olmasın diye dua edilecek hep bir ağızdan. Fırtınaya alışkın ruhların kendini dalgalara bırakması hoş karşılanacak.”

Anlıyordu onu adam.

Bir bıçağın istemeden kestiği ten. Ama orada işte: Yara izi, irili ufaklı ağrılar, kocaman potluklar içinde. Hepsinin üstesinden gelecek kuvveti içinde hissediyor ve güveniyordu kendine. Bu onu memnun ediyordu. Seray'ın kendine olan güveni, yara izindeki işaretlerin farkında oluşu, iyiydi. “Evvelallah!” Sanki kendiliğinden ağzından dökülüyordu birden. Aynı yöne doğru bakabilmek ve yürüyebilmek, sanki hayali gerçek oluyordu yıllar sonra.

CAHİD EFGAN AĞÜL

RİNG

Bazı şeyler başladığı yerde biter.

Hava kapalıydı o gün. İnsanlar, 35/B ring hattındaki otobüse dolmuştu. Şoför yerine geçerken, durakta kalan son yolcu da baş ve işaret parmağı arasındaki izmariti, kaldırım kenarındaki otların üzerine fırlattı ve otobüse bindi. Otobüs, Fomara durağından hareket ettiğinde izmaritin üstüne düştüğü otlardan biri yandı ve hemencecik söndü.

İçeride en çok dersane öğrencisi vardı. Otobüste oturarak giden yolcuların sayısı, ayakta giden yolcuların sayısının dört katıydı. Altın gününe giden kadınların sayısı, ayakta giden yolcuların sayısından bir eksikti. Aynı zamanda otobüste iki çocuklu ve çocuksuz birer çift bulunuyordu. Çocuksuz çiftlerden erkek olanın kulağında kulaklık, kadın olanın elinde bir defter vardı. Kadın defteri açmış, şiir yazmaya çalışıyordu. Şiirin ismi, “İçimde Esen Güller” veya “İçimden Esen Günler” idi. Otobüs biraz sarsılarak gittiğinden şiirin başlığı net okunmuyordu.

Otobüs, Muradiye yokuşunu çıktığında, durakta engelli bir yolcu bekliyordu. Ayaktaki yolculardan biri engelli platformunu açtı ve tekerlekli sandalyeli yolcunun binmesine yardımcı oldu. Yolcular ona yer açtılar ve engelli yolcular için ayrılmış kısma yerleşmesini sağladılar. Şoför, engelli yolcuya, arabasını demire kemerle bağlaması için ricada bulundu. Yolcu oralı olmadı. Şoför oralıydı. Ricasını tekrarladı ve ona, kemeri takmazsa hareket edemeyeceğini söyledi.

İşte tüm yolcuları şaşkına çeviren olay, o anda yaşandı.

Tekerlekli sandalyedeki genç, birdenbire, şoföre canhıraş bir şekilde bağırmağa başladı. Ardarda hakaretler yağdırıyor ve neredeyse tekerlekli sandalyesini otobüsün içerisinde, şoföre doğru sürmeye çalışıyordu. Onu dinlemeyeceğini ve kemeri asla takmayacağını, arabasının tekerleğinin kaymaz olduğundan falan söz edip duruyordu. Şoför, ringde yediği yumruklara karşı-

lık veremeyen bir boksör gibi kalakalmıştı.

Engelli gencin etrafındaki yolcular, onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. İki çocuklu olan çift, gence haksız olduğunu söylediler. Onun iyiliği içindi şoförün yaptığı. Çocuksuz olan çift ise olayı izlemekle yetindiler. Erkek olan kulaklığını çıkarmış konuşulanlara kulak kabartmıştı, kadın olansa şiirine, *“senin sevdiğin çiçek benim içimde açar / eskimez dudaklarına uğrayan şarkılar”* mısralarını ekliyordu.

Daha fazla uzatmak istemeyen şoför, hareket etme kararı aldı. Kısa bir süre sonra, engelli gencin yüzüne bir pişmanlık oturdu. Otobüs, Tophane sırtlarından ilerlerken, camdan Bursa ovasını izliyordu. Manzara karşısında öfkesi yatışmıştı bile. Şoförse ara ara onu dikiz aynasından izliyordu. Yüzünde hiç kızgınlık ifadesi yoktu. Gözleri nemlenmişti biraz.

Ön taraftaki bazı yolcular şoföre hak vermişler ve çok sabırlı davrandığı konusunda hemfikir olmuşlardı. Şoföre hak veren yolcuların %40'ı öğrenciydi. Şoföre hak veren toplam yolcuların sayısı ise oturarak giden yolcu sayısının %80'ine eşitti.

Otobüs, Setbaşı durağına geldiğinde engelli yolcu iniş butonuna bastı. O binerken kalkmayan şoför şimdi yerinden bir ok gibi fırladı. Engelli platformunu açıp, tekerlekli sandalyeyi yola indirdi. Engelli genç, şoföre hakkını helal etmesini söyledi. Bunu duyan yolcuların sayısı bir hayli çoktu. Şoför, *“Helal olsun”* dediğinde, bundan etkilenip gözleri nemlenen yolcu sayısı, diyaloga şahit olan yolcuların tamamına eşitti.

Şoför, Fomara durağına hareket ettiğinde, bir an önce eve gitmek ve engelli olan kızına doyasıya sarılmak istiyordu.

MERVE ÖZGENLİ ÇELİK

RÜZGÂRIN GETİRDİKLERİ

Bir arazinin ortasında çıkan rüzgârın ilk kurbanı değilim. Belli ki sonuncusu da olmayacağım. Hayat denen yolda önceden çizilmiş yolumun üzerinden geçip başıma geleceklerden habersiz herkes gibi yola devam ederken bir esinti çıktı. Bu esinti, bir yaz günü balkonda otururken akşama doğru çıkan o tatlı rüzgâra hiç benzemiyordu. Bunalmışlık arasında nefes aldırın, insanın tenini okşayan rüzgârlardan da değildi. Öyle kuvvetli esti ki nasıl olduğunu anlayamadan vurup geçti. Bir şeye benzetmek gerekirse bir silleye benzetilebilir ancak. Ne var ne yoksa alıp götürdü. Herkesin yeri değişirken ben de yerimde kalamadım. Koca arazinin ortasında bir ağacın ufacık bir yaprağıyken savrul-dum bir tarafa. Yapraksan çıkan rüzgâr karşısında söz söyleme hakkın yoktur. Gelir, eser ve götürür. Ben de böyle gittim, böyle savrul-dum.

Savrulmak değil de yanı başındakiyle farklı yerlere savrulmak üzüyordu insanı. Savrulsa da sevdikleriyle birlikte savrulmak istiyordu insan. İşte, savrulmanın anlamı da tam böyle ortaya çıkıyordu. İnsan sevdiğiyle savrulunca savrulmuş olmuyordu. Savrulmak yalnız oluyor, savrulmak yalnızlık doğuruyordu. Ben de nur topu gibi bir yalnızlık doğurdum. Yalnızlığı “Gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar, yeryüzünde sizin kadar yalnızım” diyen Zeki Müren’den de iyi bildim. İnsan doğurduğunu iyi bilir. Bir çocuk adım atmadan annenin o adımın nereye gideceğini bilmesi gibi. Doğurduğun sana benzer. Yalnızlık da bana benzedi. Devamlı melankolik şarkılar dinliyor, yüzü gülmüyor, konuşmuyor ve kalbi acıyordu. Bu yüzden sevdim yalnızlığı. İnsan doğurduğunu sevmez mi? Öyle bir sever ki kendini unuttur da sever. Ben de öyle sevdim. Yalnızlığı sevgiliden fazla sevince yalnız kalıyorsun. Ondandır artık yanıma kimseciklerin uğramayışı, kapımı kimseciklerin çalmasını...

Her şeklini gördüm yalnızlığın. Tek başınayken yalnızlığı da tattım, kalabalıklar içinde yalnızlığı da... Çocukluğumda sekiz kişilik geniş bir ailede büyürken tattım kalabalıklar içinde yalnızlığı. Beni anladığını düşündüğüm babaannem onunla yeni yeni bir şeyler paylaşmaya başlamışken dünyasını değiştirdi. Başka

da anlayan yoktu o zamanlar. İnsan kendini anlamayacağını hissettiği hiç kimseye açılmamalı. Ben de açılmadım. İlk gençlik dönemimde okuldaki bir iki çocuğun beni anlayabileceğini düşündüğüm sıralar son anda yaşadığım aydınlanmalar sayesinde onların da asla yalnızlığımı paylaşacak insanlar olmadığını fark ettim. Zaman geçti, gün geldi evlendim. Evlenince bitti mi sandınız yalnızlığımı? Asla. İnsan bazen iki kişiye de yalnızdır. Sevdim. Ama sevmek yalnızlığa engel değildi. Sevince de yalnız kalabiliyordu insan. Çünkü benim göbek bağı yalnızlıkla kesilmişti. Göbek bağı yalnızlıkla kesilen insanın yalnızlık doğurması da normaldi. Ama ben yalnızlık dışında başka çocuklar da doğurdum. Bir kız bir oğlan. Göbek bağı yalnız kesilen, yalnızlıkla kesilen hiçbir anne yeterince iyi bir anne olamıyor. Her anne büyütüyor çocuğunu ama herkes çocuğunu büyütürken büyüyemiyor, Her anne çocuğuna iyi gelemiyor. Ben de çocuklarıma iyi gelemediğimden gitti çocuklarım. Benden çok önce babaları gibi dünyalarını değiştirdiler.

Herkes gitti ve herkesin birer birer geçip gittiği dünyada bana herkesin arkasından Fatıha okumak düştü. Kiminin hayatının baharında, kiminin hayatının en verimli zamanında, kiminin de el ayak tutmadığı zaman gittiği bu dünya “Daha erken, biraz daha kal” dedi bana. Seksen sekiz yılın erkenliğini sorgulamadım. “Yaradan diyorsa vardır bir bildiği” dedim. Hayat arkadaşımın, evlatlarımın anamın, babamın, kardeşlerimin, dostlarımla, ömrüme ışık tutanların bırakıp gittiği dünyaya yoldaş oldum, yokuş yolunda sevdiklerimin ölümleriyle yüzleşmek zorunda kaldım. Her ölümle sırtım biraz daha ağırlaştı, kamburum çıktı. “Ya Sabır”larımın sayısını artırdım. Herkes gitti de evlatlarımla gitmesi en zoru oldu. İyi bir anne olamadığımdan, evlatlarıma şifa bulamadığımdan mı en çok onların gidişi zehirledi beni bilemedim. Ama çok şükür bir evladım kaldı, bir Yalnız’ım bir yalnızlığım kaldı. O hep benimle geldi.

Savruldum. Dünyaya gelirken kimse “Savrulacaksınız” demedi. Kulağıma ezan okunurken hayata dair ipucu vermedi kimse bana. Herkes kendi öğreniyor hayatını. Herkes biricik ve düşe kalka kazıyor zihnine yapması ve kaçması gereken şeyleri. Başka türlü olmuyor. Başka türlü yaşamış olmuyorsun. Ben de böyle, zamanla, yaşayarak, savrularak öğrendim. Balkonun bir köşesinde elimde kitap, önceden söylenmiş sözlerin altını çizirken değil, köşeye kurulmuş karşımdaki söğüt ağacını seyrederken değil, kahvemi yudumlarken değil çıkan fırtınayla birlikte öğrendim.

Şimdi savrulmanın çok öncesini yaşıyorum. Dışarıda bir esinti var öyle güzel bir esinti ki bu temmuz sıcaklarında insana nefes aldırır, tüm bunalımlılığı alıp, sıkıntıların ortasında insana hayat üfleyen türden. Bir yaprak rüzgârın melodisine eşlik ederken rüzgârın melodisini kızımın ayak sesleri bölüyor. Masada soğumuş kahvem, elimde kitabımla başımı kaldırıyorum. Hiçbir şey bilmiyorum, iyi ki bilmiyorum.

ERKAM EVLİCE

YAZ ADAM

8 numaralı dairenin ziline basıp beklemeye başladım. Bir apartmanda zillerin üzerinde sadece kapı numaraları yazıyorsa, orada huysuz, mutsuz ve yalnız insanlar, çoktan dağılmış ama farkına varamamış aileler yaşıyormuş gibi gelirdi hep. Kapının önünde hareket etmeden bekliyorum. Elimdeki eski model deri çantayla pazarlamacı zannedilmem an meselesi. Hande'ye arabada beklemesini söyledikten sonra kimselere sormadan buldum apartmanı. Girişin zemini granit benzeri bir taşla kaplıydı. Cumhuriyet dönemi apartmanlarından olmalı bu. Tuhaf ama bu sokağı daha önce gördüğümü sanmıyorum. Bir zamanlar, nereden baksan 20 küsur yıl önce Meşrutiyet'teki bir SMMM ofisinde telefonlara bakıyordum. Yani en azından işe başvurduğumda bana bunu yapacağım söylenmişti. Aldığı hizmete para ödemeyi hiç sevmeyen bir toplum olduğumuz için her işe koştururlardı beni. Şu dosyayı al, şuraya götür, git şuradan şu faturayı al gel falan filan işte. Bunları yaparken Kavaklıdere sokaklarında vızır vızır dolanırdım. Her sokak bunca yılın ardından tüm detaylarıyla hafızamdadır. Fakat yine de bu sokağı hiç hatırlamıyorum. Gerçekten hiç gelmemiş olabilir miyim buraya? Etrafında sürekli zikzaklar çizerken bu sokaktan bir defa bile geçmemiş olmam mümkün değilmiş gibime geliyor. Hayat da böyle gerçi. Kim bilir farkında olmadan kaç fırsatı, kaç ihtimali, kaç insanı teğet geçtim. Gençken yaz ayları kabusum olurdu. Balıkçı tezgâhları karpuz sergisine dönüştüğü vakit işler ters gitmeye başladılar. O yaz, okulu bitiremeyeceğimi anlamıştım. Aslında böyle gerçekleri insan ağır ağır, sindire sindire deneyimler. Fakat kabulleniş eylemi anlıktır ve bu sayede her şeyin bir anda kafaya dank ettiğini sanırsınız. Sonra da birden üzerinize çöker, ağır gelir. Hâlbuki ilk andan itibaren kabulleniş başlasa, her bir adımda bu gerçeği nakış gibi içimize işleyebilsek ne güzel olurdu! Ruhumuz bir anda 150 kilo halter koparmaya çalışmış da altında kalmış 12 gibi hissetmezdik. Yalnızdım, ama sorun değil. Kime sorsanız yalnız olduğunu söyler zaten. Seven, sevmeyen, sevilen, seilmeyen, ailesi olan, olmayan, dostu olan, olmayan... Fark ediyor mu?

Herkes yalnız. Şimdi bir arkadaşı gidip Hande'yi lafa tutsa o da birkaç cümle-
nin ardından yalnız olduğunu itiraf eder muhtemelen. Haftada en az bir defa
benimle birlikte olduğu için ne kadar şanslı olduğuyla alakalı bir şey söyler
hâlbuki (son zamanlarda, ayda bir diyelim). Mali müşavirimiz Hamdi bey var-
dı. Çevresindeki herkesin sevip saydığı, görünüşte mutlu bir evliliği ve bir oğlu
olan, hâli vakti yerinde, yaşını hiç göstermeyen (60'larındaydı ama en fazla 45-
50 gösteriyordu), sağlıklı, kuvvetli (şu tokalaştığı insanın elini tuz buz eden
adamlardan), davudi sesli, babacan bir adamdı. O bile yalnızdı. Akşamları
odasının floresanlarını söndürüp sarı ışıklı çalışma lambasını açar, saat tamir-
cisi ciddiyetiyle günlüğüne bir şeyler yazardı. Uzun Marlborolarını kül eder-
ken hiç durmadan yazardı. Ağır ve süslü püslü küllüğünü çöpe ben boşaltır-
dım. Kül miktarından ruh hâlini tahmin etmeye çalışırdım. Bir akşam
küllüğüne o kadar çok kül ve izmarit bırakmıştı ki, adamın içinde çakan şim-
şekleri ensemde hissetmiştim resmen. Ertesi gün ofise gelmemişti. Dayımda
kalıyordum o zamanlar. Birbirimize pek tahammül edemezdik. Daha doğrusu
o bana tahammül edemez ve bunu belli ederdi. Ben de ona tahammül edemez-
dim ama evinde misafir olduğum için böyle bir lüksüm olmadığını düşünür-
düm. Akşamları benden sonra eve geldiğinde hiçbir şey demeden, selam bile
vermeden banyoya girer, sonra da mutfakta biraz oyalandıktan sonra odasına
geçerdi. İkimize de ayrı ayrı sorsalar hararetle birbirimizi ne kadar sevdiğimizi
anlatmaya çalışırdık muhtemelen. Aramızdaki sevgiyi birbirimizden başka
herkese ispat etmeye çalışırdık. Ofiste rahat ve geniş bir deri kanepe vardı.
Üzerime Hamdi beyin dolabında duran battaniyeyi örter uyurdum. Bu batta-
niye niye vardı ve oradaydı, hiç bilmiyorum. Hamdi beyin mizacına ve zevkine
hiç uymayacak cart bir rengi vardı. İlginçtir, benden başka kimsenin elleşme-
diği bu battaniye bir süre sonra ortadan kayboldu. Acaba Hamdi bey kullandı-
ğımı fark edip rahatsız oldu ve sakladı mı diye yıllarca içime dert oldu. Hamdi
beyin battaniyeyi oradan alıp bana küfrede küfrede başka yere sakladığı ya da
arabasının bagajına koyduğu bir görüntü 6-7 yıl boyunca kafamda oynayıp
durdu. Ne diyordum? Eve çok uğramazdım, o yani. İki-üç günde bir, duş almak
üst baş değiştirmek için anca. Dayım da aldırılmazdı. Zaten varlığıma tümünden
kayıtsızdı. Arada bir öğrenciye talebe diyen yaşlılar gibi derslerimi sorardı, o
kadar. Hiç unutmam, yine bir ofis sabahlamasında gözlerim birden açılıver-
mişti. Gün ağarıyordu. Sağa sola dönsem de tekrardan uykuya dalamadım. O
yaz uyutmayan bir sıcak vardı. Kalkıp klimayı açtım ve camdan dışarıyı izle-
meye koyuldum. Sokak bomboştı. Sürekli arabaların işgal ettiği yol kenarları-
nı boş görünce sokağımızın aslında epey geniş olduğunu fark ettiğimi hatırlı-
yorum. Sonra kaldırımdan bir adamla kadın geçmeye başladı. Evli ya da
sevgili oldukları belli oluyordu. Birbirinin aynısı siyah valizlerini sürükleyerek

yürüyorlardı. Valiz tekerleklerinin çıkardığı gıcık ses kapalı camın ardından bile duyuluyordu. O valizleri aynı anda, hatta birkaç gün önce satın aldıklarını tahmin etmiştim. Çünkü yepyeniydiler. Her şey halen gözümün önünde. Kadının valizinin sapında sarı, adamın valizinin sapında pembe bir kurdele asılıydı. Sanırım uçağa bineceklerdi. Konveyördeki diğer valizlerle karışmasın diye yapılıyordu bu. Çünkü valizler hep siyahtır. Tatile gidiyorlardı besbelli. Bu çift bana yıllardır tatile gitmediğimi hatırlatmıştı. Bu hatırlayışın çağrıştırdığı diğer bazı şeylerse canımı yakmıştı. Eski hatıralar böyle namussuzdur işte. Hiç yalnız olmazlar, hep adam toplayıp gelirler. Kâbus olan yazların ilki. O zaman ve şimdi. Eski hatıramın içindeki daha eski bir hatıra. O zamanki ben bundan epey etkilenmişti. Çünkü kâbus olan yazların sonuncusunu henüz deneyimlememişti. Şu an, 8 numaralı dairenin kapısının önünde bekleyen bense kâbus olan yazların sonuncusunu deneyimlediğim için o kadar da etkilenmedim. Kırık dökük bir kesit işte. Tatil için şahane bir plan yapmışlardı. Ben de katıldım onlara. Sevgililerin yanındaki üçüncü kişi olmak nahoştu ama yine de güzeldi. Bu seyahatten kimseye söz etmedim. Kurt sütü emmişlerin şehrini ilk ziyaretimdi. Gezip tozmaktan ayaklarımız nasır tuttu. Dondurma ve makarna yemekten tartıya çıkmaya korkar olduk. Üçüncü günün sabahı ateşlenip rahatsızlandım. Ben bugün istirahat edeceğim, siz çıkın gezin, tatilinizi benim yüzümden zehir etmeyin dedim. Dinlemediler ve yanımda kalacaklarını söylediler. Oda servisinden fesleğenli bir domates çorbası istettiler. Çenemi kıpırdatmaya mecalim kalmamışken o çorbayı sabırla içirdiler bana. Haklarını nasıl öderim bilmiyorum. Öğleden sonra biraz rahatlık geldi. Sanırım makyaj masasının süslü çerçevesine dalıp giderken ölmüşüm. En son hatırladığım şey buydu çünkü. Bir de hava çok güzeldi. Sonra cart renkli battaniyeyi katlayıp dolaba kaldırdım ve çay suyu koymaya gittim. Hani rüyanızda sevdiğiniz birini kaybedersiniz, ardından uyandığınızda neyse ki rüyaymış diye rahatlarsınız ya; işte o hissi yaşamamıştım. Tek yolu buydu çünkü. Bir yaz daha anımsıyorum. Sular kesilip duruyordu. Bazen 8 saat, bazen 2 gün gidiyordu. Çok çabuk terliyordum. Kokmadan şuradan şuraya gidemiyordum. Hayatıma özel biri girmişti. Hayır Hande değildi. Nadir konuşurduk. Fazlası bozardı. Bana öyle geliyordu en azından. Ayrancı'da oturuyordu. Hiç buluşmamıştık. Ben çok terliyordum. Aniden buluşmaya karar veririz de yanı başında kokarım diye ödüm kopuyordu. Her gün bidon suyuyla yıkanmaktan soğuk suya alışmıştım. Bir ara üşüttüm. Bu kez de aniden buluşmaya karar veririz de yanı başında öksürür tıksırırım, burnumu çeker dururum diye ödüm kopmuştu. Ben her ihtimale karşın böyle her gün yıkanıp bidonlarımı eskitirken, bir süreliğine İstanbul'a gideceğini öğrendim. Kendisi söyledi. İçim burkuldu ama birazcık kafam rahatladı. Koca bir hafta iki defa yıkandım. Ekmeğin arasına mayonez sıkıp

yemek gibi hayvanlıklara imza attım. On ıla ondördüncü gün civarında bir şeyler oldu. Sabah sebepsizce gözlerim açıldı. Yüzüme soğuk su çarptım. Cicilerimi giydim, kokumu sıkındım. Bir süredir masamın üzerinde gezinen kartpostal bir şeyler karaladım. Dönmüştür herhâlde dedim. Döndün herhâlde dedim. Cevap vermedi. İnanmayabilirsiniz fakat sonrasında hatırladığım tek şey Ayrancı'da eski püskü bir otobüsten indiğimdi. Şimdi ararsam açar dedim. Açmadı. Bayağı bir prova yapmıştım. Benim gibi adamlar prova yapmadan lahmacuncuyu bile arayamaz. Prova ettiğim satırlarımı tekrar ede ede yürümeye başladım. Her adımında bir söz söyledim. Yolun karşısına ağır ağır geçtim, dönüş otobüsüne binebileyim diye. Sanki ben yürümüyordum da yeryüzü ayaklarımın altından kayıyordu. Bari dönüp dönmediğini söyleseydi. Biriyle aynı şehirde olduğunuzu bilmek çok önemlidir. Sokağın başında birden karşınıza çıkma ihtimali olduğunu bilmek dahi her şeyi değiştirir. Sonuç olarak, yalnızız işte. Hamdi bey de yalnızdı. Hamdi beyin yalnızlığını anlatmayı unuttum. SMMM ofisinden ayrıldıktan birkaç yıl sonrasındı. Tunalı Hilmi Caddesi'ne yeni açılan bir hamburgerciye bir şeyler atıştırmak için uğramıştım. İçeri si tıklım tıklım, sırtım terden yapış yapış. Elimde tepsimle etrafı tarıyorum ama hiç boş yer yok. Son çare olarak tek başına oturan bir beyden masasına oturmak için izin istedim. Ağzı dolu olduğundan telaşla kafasını salladı, tepsisini kendine doğru çekip yer açtı. Patateslerimin üzerine mayonez sıkarken acayip bir şey oldu. Mekânın ayna kaplamasından Hamdi beyi gördüm. O beni görmedi. Tekli masaların birinde tek başına oturuyordu. Sipariş verenlerin kalabalığı tam aramızda kaldığı için başta tereddüt etsem de, kıcımı biraz sandalyeden ayırıp baktığımda o olduğuna emin oldum. Saçlarını kısacık kestirmişti. Böyle bir yerde yemek yemeyi nedense ona yakıştıramadım. Onu hep eş dostla karın doyuran, loş mekânlarda davudi sesiyle masadaki yakınlarına ilginç hikâyeler anlatan biri gibi hayal ederdim. Şimdi neredeyse bir ameliyathane gibi aydınlatılmış, kalabalık ve gürültülü bir yerde tek başına karnını doyuruyordu. Olduğum yerde doğrulup onu biraz daha iyi görebilmek istedim. Önünde bir poşet vardı. Aramıza kafalar girip durmasa ne yaptığını hemen görecektim ama biraz sürdü. Sanırım poşetle konuşuyordu. Daha doğrusu, poşetin içindeki şeyle. Ne olduğunu göremedim. Önemli bir şey olduğu kesindi. Kafasını sallaya sallaya konuşuyordu onunla. Bu arada mekanda çalışan oğlan geldi ve devam etmiyorsanız tepsinizi kaldırıyorum dedi. Hayır kaldırma dedim. Masasını benimle paylaşan bey kalkmıştı. Yerime bir başkası oturmasın diye şapkamı çıkarıp masanın üzerine koyup yürümeye başladım. Kapı açıldı. Aralıktan bir çift kara göz bana bakıyordu.

“Merhabalar. Telefonda görüşmüştük. Buyrun, çantanız.”

Bir eliyle kapıyı sonuna kadar açıp, diğer eliyle hemen elimdeki çantaya

doğru uzandı. Sanki mal kaçırıyoruz...

“Yahu çok teşekkür ediyorum. Kaldı mı sizin gibi insanlar?”

“Ne demek. Kim olsa aynısını yapardı.”

“Çok teşekkür ediyorum tekrardan. Babam da çok teşekkür etti. Sen kalk çantayı orada bırak, eve gel. Geçen de şemsiyesini unutmuştu mesela. Yaşlılık işte. Kabul etmiyor ama...”

“Yalnız şemsiyeyi unutmak çok kolaydır. Ben de hep unuturum. Hemen yaşlılığa yormamak lazım.”

Ve kadının nezaket tebessümünü tek atışta öldürdüm.

“Evet, tabii.”

“Daha fazla tutmayayım sizi. Aşağıda bekleyenim var.”

Ne ara koridorun başına kadar gelmiştim, anlamadım. İlk merdiven basamağına adımımı atar atmaz bir alt katın ışığı hareketimi algılayıp yandı.

AYŞE HİCRET KARAKAYA

BEYAZ MENDİL

Gözlerini tavana dikti, öylece izledi.

İçeriden sık sık zil sesi duyuyordu. Kapı ziline ayak sesleri karışıyor, telaşla koşturanlar sürekli bir şeyler konuşuyorlardı. Erkek, kadın, çocuk sesi...

Kalabalık olduğunu, kalkıp yardım etmesi gerektiğini düşündü. Ama yerinde duran bir aklı yoktu artık. Uzuvarları tel tel gövdesinden dökülüyor, tavana da belli belirsiz şekiller çizerek kayboluyorlardı.

Evde ne olup bittiğini anımsamaya çalışıyordu, beyni de dökülmeden. “Aklım olmasa da yüreğim var.” diye düşündü. Hafif bir tebessümle karşıladı düşüncesini.

“Aklım olmasa da yüreğimle her gün anımsayabileceğim o güzel sureti.”

Kalabalık dağılmıyor, git gide artıyordu. Gelenler, gidenler oluyor; nöbet değişimi gibi gidenin yüzünde görevini yapmış olmanın huzuru, gelenin yüzünde ise acının ağırlığı vardı.

Ne var ki eve sinmiş o kekremsi hüznün kokusu yolcu edilenlerle birlikte gitmiyordu.

Öyle ya, en uç duygular kalabalık sever. Düşünler ve cenazeler... Birinde mutluluk, diğerinde keder pay edilir kalabalığa. Güçlü duyguları insan tek başına omuzlayamaz. Mutluluk da bir tabut gibi dört kişiyle taşınır.

Birkaç saat önce cami avlusundaki o mahşerî kalabalığı gören gözleri ayrıldı bedeninden ilk önce.

Yüzünün sol tarafı uyuşmaya başladı. Aklı kafasından çıkmaya çalışıyordu var gücüyle. Kabul etmek istemediklerine karşı nasıl da güçlüydü insanoğlu. Gözlerinin kapanmak için verdiği mücadeleye direniyordu. Kırpikleri ağır-laşmıştı. Göz pınarlarından ince ince süzülen her bir yaş kaldırılabileceğinden çok ağır bir yükü taşıdı.

Ömrünün kalanı yükü. Bir omuzu ağrıdığı anda diğerine atacaktı yükünü. Bayır yukarı çıkacağı bir yoldu artık hayat. Dizleri tutmadığında durup soluklanacak, sonra devam edecek; ellerini beline koyup, gözlerini kısıp uzaklara

dalacak, tutunabileceği bir omuz arayacak, sonra yine devam edecekti.

“Herkesin ağır aksak yürüdüğü, yorulunca oturabileceği bir kaldırım taşı aradığı bir şey değil mi hayat?” diye düşündü. “Yaz sıcağında sırtımızda bir küfeyle gezeriz; terimizi ince, beyaz bir mendille sileriz. Kışın beyaz örtünün altından yiyecek bulmak için usulca kafasını uzatan sincaplar gibi kimse bize saldırmasın diye korkuyla etrafımıza bakınır; ince, beyaz bir mendille kapatırız gözlerimizi.”

Güller açmış, başlangıçlara gebe çiçek tomurcukları başlarını çıkarmak için birbirleri ile yarışıyorlardı. Güneş artık şehre yerleşmeye karar vermiş, yavaş yavaş eşyalarını topluyordu.

Mevsimler de aynı mekânlardan, aynı insanlardan sıkılıyordu; insanlar gibi. Önce değişim vaadiyle vedaları sevdiklerini söyleyip, sonra aldandıklarına karar verip, gerisin geri dönüyorlardı; dünyanın döngüsü böyleydi belki de.

Tutulan sadece güneş ve ay mı sanki? Aklımız tutuluyor, nefesimiz tutuluyor, gözlerimiz tutuluyor; hatta bazen -bunun dönüşü de yoktur- asılı kalıyoruz tutulduğumuz bir çift gözde.

Site içindeki evlerinin bahçesiydi kalabalığı karşılayan. Ölümün ağır yükünü kaldıramayan gül salkımları bellerine kadar eğilmişler, geleni gideni karşılıyorlardı. Daha birkaç gün önce fotoğraflarını çekerken, ağzından dökülenlere inanmayan bir sesle söylemişti: “Sizi görünce çok mutlu olacak ve eve dönmek için sabırsızlanacak.”

Heybetli bir adamdı beklenen. Yaşına göre oldukça gür siyah saçları; belli belirsiz, gülünce iyice kaybolan gözleri dikkat çekiyordu. Dimdik yürür, her sabah güllerin altından geçerken hafifçe eğilerek onları selamlardı. Bir kadın tarafından böylesine sevilen her adam gibiydi; gururlu, nazik, huzur dolu...

Sevgi dolu bir yaşam kaç kişiye kısmet olmuştur ki? Gündüz olur; bu ağaçlar, bu gökyüzü kaç kişinin dostu olabilmıştır? Ve geceleyin, kaç kişi balkonuna çıkar, gönül rahatlığıyla derin bir nefes alıp da bir türkü tutturur Ruhi Su’dan?

“Her hâli aklımda, aklımdan gitmez Sol yanımda unutsa kardeş sağım unutmaz Böylesi bir cana ölüm kâr etmez Süre tazelenir kardeş, gelir dallara”

Adam ve kadın gıpta ile bakılındı. Bir sarmaşık gibi yıllar geçtikçe birbirlerine daha sıkı dolanmışlar, vakti birlikte kovalıyorlardı. Vakti seveceğin, dakikaların parmaklarının arasından sevgiyle akacağı birini bulmuşsan senden daha şanslı kim vardır ki?

“Bazı anlarda düşüncelerini kontrol edemiyorsun, onlar sana ait değil gibi.” dedi yataкта sol tarafına dönerken. Dönmeyen dilinden dökülen sözcükleri yalnızca kendisi anlıyordu şimdi. Yapayalnız kaldığını o an anladı. Birini seviyorsan sadece onun anladığı bir alfabe kullanıyor gibisindir.

Daha dün, bir doktor karşısına geçmiş “Elimizden geleni yaptık.” sözü ile

ipi kopmuş tesbih taneleri gibi dağıtmıştı hayatını. Zayıf yüzünde sözlerinin tersi bir ifade vardı; aslında diyebilirdi ki “Ben ne yapabilirim ki, birlikte kovladığınız vakit doldu.” Diyebilirdi ki “Benim ellerimde değil ki keramet, beyaz bir örtü ile dolaşan o meleğe sorun.” Diyebilirdi ki “Bazı anlar hep tazedir, şu an öyle bir an yaşıyorsunuz.” Diyebilirdi ki “Geçecek.”

O demedi...

O sormadı...

O duymadı... Duyamazdı.

Az bir zaman sonra kolunda bir sızı duyarak uyandı. Bedenin karşı koyamadığı belki tek şey; ilaç.

İstememişti aslında; acıyı duyumsamak istiyordu. Dışlerinin arasında öğütme istiyordu, ağzında çevirip durduğu bir karanfil gibi. Ölümün ağır kokusunu duymayana kadar koklamak istiyordu bahçedeki gülleri. Artık duymayana kadar dinlemek istiyordu acının kulaklarının dibinde haykıran sesini.

Kalabalık dağılıyordu, o ise “Ne çok seveni varmış.” diyordu gururla. Bir düğünümüze gelen kişi sayısını böyle iştahla sayarız, bir de cenazemize. Bizi seven kaç kişi varmış tek tek bakarız. İstemeye istemeye, gelmek zorunda kalanları da anlarız. İlaçla ayakta duracak kadar geçmişizdir kendimizden ama geçememiştir sevilme telaşımızdan.

En son kalanlardır en yakın dostlarımız ya, onlar günlerce başımızın altına ellerini koyup beklerler. Uyuşan elleriyle terimizi silerler; ince, beyaz bir mendil koyarlar alnımıza. Hacı Bayram’da, ağıtlar karışırken dualara o mendil hep ellerindedir.

Yanından her geçen başı öne eğilir, en çok kaçan gözlerdir cenazelerde. Kimse almak istemez o sorumluluğu; herkes bilir ki tek bir göz ararsın kendini bırakmak için, bir omuz ararsın gözlerini ardına saklamak için, parmaklarıyla vakti sayarsın gizlenmeyeceğin bir yere ulaşmak için.

Zaman hızlıydı. Geceye dönerken vakit, onun için dünyanın ilk günü gibiydi. Adamın en yakın arkadaşları gelmişti, ellerinde bir kitapla. Kitap değil, bir veda türküsü getirmişlerdi. Beklediği ama için için gelmesin diye dua ettiği kitaptı. En son adamın elinde, yüzlerce beyaz sayfa halinde görmüştü kitabı. Yanında bir melek bekliyordu, adam görmemişti.

Gül salkımlarının altındaydılar. Müftünün yanık sesiyle okuduğu Kur’an, yaralarına sarılan bir merhem oluyordu. Kitaba baktı, hece hece, harf harf ayırdı zihninde. En çok adamın ismine baktı. Güllere baktı. Herkesin başı önüne eğildi. Evirdi çevirdi kitabı. Kollarına ömrünün en ağır yükünü bırakmışlar gibi öne doğru sarsıldı. Tuttular. Arka kapak yazısına baktı. Meleği hatırladı. Beyaz meleği. Gözleri kamaştı. Sendeledi. Elleriyle kapattı yüzünü.

Gün ağarınca gelmek üzere ayrıldı herkes. Oysa en zoru geceydi, nasıl at-

latacağını düşünüyordu. Acı demlenirdi geceleri. Korkuyordu.

Sevdiğimiz gidince hemen hayaller kurmaya başlarız, ayakta kalabilmek için. Güzel günlerimiz geçer tek tek zihnimizden. Sabah uyuşan aklı şimdi onu hatırlamaya çalışıyordu, gittiğine inanır belki diye gizli bir korku duyuyor, kendini bırakmak istemiyordu.

Günlüğünü karalamaya başladı. “İnsan içini bir kâğıda dökmeli” derdi adam, “ya bir uçurumun kenarına otur ve haykır ya da yaz, asla bir insana anlatma, unuttur.”

“Astım Maraş günlerini iplere. -ki onlar kendimi boğmaktan hep son anda vazgeçtiğim- Ve astım iplere, öksürük krizlerim eşliğinde İstanbul’u, o vapuru, dizlerinde martıları izlediğim. Pamukkale’den küt saçlarım ve o plastik, pembe güneş gözlüğüm akıyordu. Güneşte kuruttum fotoğraflarını. Güneşin yüzü soluyordu. Sanki her şeye bulaşıyordu yokluğun. Her şeye ve herkese...

Her şey aksıyordu hayatta. Ansızın oluveren hiçbir şey yoktu. Bir tek ayrılık aksamıyordu. Ama gidişin öyle miydi ya! O kararlı, o tehditkâr, o sebatkâr...

Boz bulanık akıp giden bir nehir gibi zaman. Kâh duygularımın eşkiyası İnce Memed oluyorsun ansızın gönlümün karlı dağlarına çıkan kâh Maria Puder yaşamak için kendisine muhtaç olduğum.”

Adamın eve döndüğünde görüp de mutlu olması için aldığı halı vardı yerde. Gül yapraklarına dürdüğü merhemi, adamın yaralarına sarmıştı her gün, döneceğine emindi, olmadı. Ayrılıkların eşyalara sinen kokusunu o halıda gördü. Odaya giriyor, halı kırmızı. Fotoğraflarda gözlerimiz kırmızı çıkmışsa, ilk o rahatsız eder ya bizi, ilk ona odaklanırsınız. Kimse nasıl bir fotoğraf olduğuna bakamaz. Oda da öyle... Her girişinde bir çift kırmızı göz ona bakıyor.

Günler geçiyor, annesine “Atalım” diyor halıyı. “Bu bir yangın” diyor annesi, “Yangından hiçbir şey kalmasa da geriye, nasıl çıkacaksın küllerine bulanmadan.”

O an anlıyor; yüzü uyuşacak, elleri eskisi gibi dokunmayacak hiçbir çiçeğe, hep yaşamın toprağını eşleyecek gizli bir hazine arar gibi.

Kemanın kopan o bir teli, daktilonun eksilen o bir harfi... Her gün biraz daha çürüyen, sonunda çekilen dışın yerine koyulan takma diş gibi, bazı şeylerin yenisi yok

–muş.

Yeni hayatı işte böyle başladı.

*Halktan tipler yazmak istiyorum.
Çünkü Türk öyküsü aşırı derecede “entelektüelize” oldu.
Abdullah Harmancı*

ABDULLAH HARMANCI İLE BEHÇET BEY NEDEN GÜLÜMSEDİ ÜZERİNE

Konuşan: **Yunus Nadir Eraslan**

Bu söyleşimde son öykü kitabınız Behçet Bey Neden Gülümsedi? üzerine konuşmak istiyorum. Öncelikle hayırlı olsun, diyeyim. Bu yıl altıncı öykü kitabınızı yayımladınız ve kısa sürede tükendi. Bir yazar için güzel bir haber olmalı. Buradan hareketle öykü özelinde bir soru yöneltmek istiyorum: Ülkemizdeki öykü okurunun yönelimleri, nitelikleri, arayışları konusunda neler söylemek istersiniz? Ayrıca okurlarınızla olan irtibatınız ne durumda; yazar ve okur ilişkisi günümüzde özellikle sosyal medya etkisiyle yakınlaştı gibi. Okur tepkilerini daha net görebiliyoruz sanırım. Bu durum yazarı nasıl etkiliyor sizce?

Öncelikle öykü türü seçkin bir tür. Seçkin olunca hitap ettiği kesim de küçük ve elit. Bu sayısı az ama nitelikli kesimi mutlu etmek sanırım zor. Zira okurla yazar arasında bir irtifa kalmadı. Öyle okurlar var ki, belki yazarının okumadığı kitaplardan haberdarlar. Bunun tersi de söz konusu. Bir okur çıkıp hiç Sait Faik okumadım, diyebiliyor. Aslında hiçbir şey net değil. Sürpriz dolu bir ortam. Bu bizim kitaplarımızı okuyanlar kimler? Aslında bu da net değil. Ben imza günlerine katılmıyorum ama görebildiğim kadarıyla imza gününe kimse gelmedi diyen bir yazarın kitabı bir ayda tükenabiliyor. Nerede bu okur, diyoruz o zaman. Gizleniyor mu bizden? Kitapların ilk baskısı hızla biterken ikinci baskısı daha yavaş bitiyor. Üçüncü baskısı epeyce zaman alıyor. Buradan hareketle acaba öykü okuru için ortalama bir sayı çıkarabilir miyiz? 1000 – 2000 arası diyebilir miyiz? Bu mesele karışık. Gelelim ikinci soruya. Evet sosyal medya sayesinde okurlarla irtibatımız kolaylaştı. Ama büyü de bozuldu. Bu büyü bozulması sanki hep okurdan yazara doğru olmuş gibi düşünüyor. Yani yazarını sosyal medyada gören okur için sanki bir şeyler eksiliyor. Amenna.

Ama bu tersinden de doğru. Yazar için de bir şeylerin eksilmesi büyü bozulması söz konusu olabilir. İşin güzel tarafları da var. Dijital dönemden önce yazdıklarımız için bu kadar yoğun dönüt alamazdık. Mümkün değildi bu. Şimdi bir “ak-samayı” çok daha hızlı fark ediyoruz. Aksama derken öykülerimizle ilgili bir durum. Bir sorun. Diyelim ki, haddinden fazla santimental yazıyorsunuz. Bir değil birkaç okurdan bununla ilgili tepkiler aldığınızda sizde bir sorun olduğunu kabullenmek durumunda kalıyorsunuz. Ama gene de kendini gizleyen, size ulaşmayan –ulaşamayan değil- bir okur kitlesinin olduğunu düşünüyorum.

Özellikle Melek Kayıtları ve Behçet Bey Neden Gülümsedi? adlı eserlerinizde konu ve kavram odaklı öykülemeye doğru yöneldiğinizi düşünüyorum. Bu iki eserde de yer alan her öykü neredeyse özünde bir kavram barındırıyor; vicdan, adalet, gelenek, hırs vs. Hiç şüphesiz her yazar eserinde çeşitli malzemeler kullanır. Bu malzeme çeşitliliğini öykü-yü zenginleştiren unsurlar olarak düşünüyorum. Abdullah Harmancı'nın öykü nesneleri nelerdir, mekân ayrıntılarında nelere dikkat eder? Karakterlerini nasıl giydirir?

Aslında bu soruları hiç düşünmedim. Sayenizde düşünme fırsatımız oluyor. Neden düşünmedim? Ben yazarlığın içgüdüsel olan tarafını çok önemsiyorum. Bir okurunuz size ulaşıp şu öyküde kahramanın mesleği neden bu meslektir, diyebiliyor. Ya da neden bu şehirde geçiyor öykü, diyebiliyor. Genellikle verdiğim cevap bunun bir tasarı olmadığıdır. Bilinçaltınız bir tasarı yapıyor olabilir. Buna itirazım olamaz. Ama öyküde her şey tasarı mahsulü değil. Peki tasarı mahsulü olan nedir, elbette öykünün bir kısmı bizim planlarımızın bir sonucu. Öyleyse kendi içimizi dinlediğimiz zaman belki bunun cevabını bulabiliriz. En son yazdığım öyküden örnek vereyim. Hep aynı şeyle imtihan edi-

***Aslında son iki yüz
yıllık maceramızın
ilginç bir sonucu bu: Bir
tür türlü gavur olmadık.
Oldurmayan Allah
oldurmuyor.***

len bir kahraman, o imtihanı kazanmadıkça kendisine başka bir engel çıkartılmayacağını düşünüyor. Ya da fark ediyor. Bir anlamda metafizik bir alan. Bu alanda kendince bir deneyime ulaşıyor. Bu öykü yazmaya otururken beni ateşleyen şey işte tam da buydu. Bir hendeği atlayamadığı sürece, Allah, kulun karşısına hep aynı hendeği çıkartır. Bu deneyimi öyküleştirmek istedim. Gerisi teferruat. Kahraman neden kadın veya erkek, neden mühendis, neden İstanbul'da yaşamıyor, neden şöyle neden böyle meseleleri önemli değil.

Bazı öyküleriniz var ki -kısa süreli de olsa uzun süreli de- bir gözlem sonucu ortaya çıktığını düşünüyorum. Gerçek hayatta sizi etkileyen bir olaydan yola çıkarak yazdığınız bir öykü oldu mu?

Aslında benim teorim “cinayet süsü teorisi”. Bu isimle bir öykü yazmıştım. Katil cezasını gizlemek için cinayete kaza süsü verir. Malum. Sanatçı da hayatın sıradanlığını, olağanlığını gizlemek için kazaya cinayet süsü veriyor. Çünkü hayat genellikle çok olağan. Dünya ıssız ve sıkıcı. Hayatta en çok yaptığım şey nedir, dersenez sıkılmaktır derim. Çocukluğumdan beri çok sıkılıyorum. Sanırım hayatın olağanlığı, sıradanlığı, vasatlığı, bende onu mübalağa etme düşüncesi uyandırıyor. Evet, hayatta bir sahne görüyorum ama bunu allamak pullamak süslemek ilginçleştirmek gerekiyor. Hayattan etkilenmek tartışmasız bir durum ama ne derecede etkilenmek ve ona neyi eklemek sorularının da hemen arkasından sorulması lazım.

Eserde yer alan “Yüreğime Üç Çivi”, “Otopsi” ve “Derbent Yeşili” adlı üç öyküde de mekân Şeker Mahallesi’dir. Öykü kahramanının kimi zaman çocukluk, kimi zaman ilk gençlik yıllarına döndüğünü görürüz. Mahalle sizin için ne ifade ediyor?

“Mahalle”, büyük oranda Türk toplumunun yaşantısından silindi. Ama gene de geleneğin direnişi mi diyelim, on beş katlı apartmanlarda merdiven aralarındaki boşluklarda tüplü saçla saç böreği yapıp “kokmuştur” deyip de komşularına börek ikram eden kadınlar hayatta. Ne kadar ilginç. Saçlarını ultra modern kestiren, maviye boyatan, tuhaf giysiler içinde oturan banka memurlerine, bankanın binasının bulunduğu yerde var olan eski belediye binasını kast ederek “Ak guzum biz bu binanın olduğu yerde evlenmiştik...” diyen ayağı lastikli annelerimize de rastlıyoruz. Bilmem anlatabiliyor muyum? Aslında son iki yüz yıllık maceramızın ilginç bir sonucu bu: Bir türlü gavur olmadık. Oldurmayan Allah oldurmuyor. Benim çocukluğumda evet, “sokak” henüz bitmemişti. Ama bakıyorum da, bugün de sokak tam anlamıyla bitmiş değil. Bir

taraftan ultra modern hayatlar, öte taraftan belli oranda kendini korumuş hayatlar...

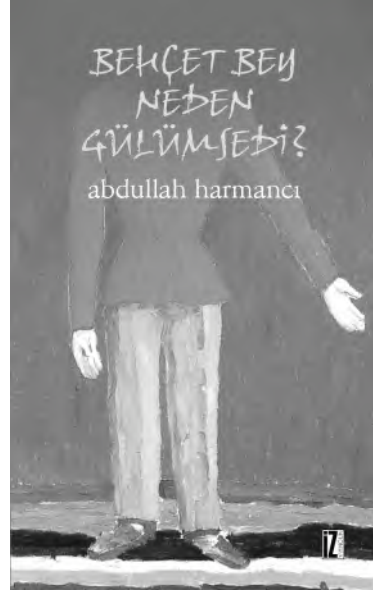
Geçmiş çok derinlerde yaşayan son kuşak olduğumuzu düşünüyorum. Eserlerinizde geçmiş ve hatıralar metni besleyen baskın bir unsur olarak yerini koruyor. Geçmiş anlatırken kendinizi de anlattığınız oluyor mu?

Çok güzel öyküler yazmış bir öykücü olarak sen de bilirsin ki, kendini yazmak meselesi netameli. Ben evet kendimi yazıyorum. Ama öykülerime şöyle bir baktığımda, kepçe operatörünü yazmışım, hayatımda kepçe denen aletin içine girmişliğim yok. İşportacıyı yazmışım. Hayatımda bir gün bile ticaret yapmadım. Otobüs muavinini yazmışım. Hayatımda bir gün bile muavinlik yapmadım. O zaman şuna varıyorum

ben. Kendini yazmak üç kategoride gerçekleşiyor. Birincisi deneyimler. İkincisi gözlemler. Üçüncüsü hayal ettiğimiz, zihinsel ve duygusal olarak bir biçimde içinde bulunduğumuz ama asla gözlemlemediğimiz veya deneyimlemediğimiz şeyler... Bu üçüncüsü de kendini yazmaya dahil midir? Çok büyük bir korkuyu yaşıyorsunuz ama hepsi içinizde olup bitiyor. İç dünyanızda. En yakınınızdaki eşinizin bile bu korkudan haberi yok. Peki bunu yazdığınızda acaba kendinizi yazmış oluyor musunuz? Soruyu cevaplamayalım...

Eserde sıkça geçen temalardan biri de ölüm olgusu. Bizden önce sayısız yazar tarafından işlenen ve bizden sonra da işleneceğinden emin olduğum bu kavram sizin eserinizde Kur'ani bağlamda ele alınıyor. Acı verse de olağan bir durum olarak ele alınıyor. Bir depresyon sebebi olarak görülüyor. Bu konuda neler söylersiniz?

Modern dünya ölümü öcüleştirdi. Korkunç bir şeye dönüştürdü. Mevlana'nın "şeb-i arus"u fantezi değildir. Ölüm bir yerden çıkıp başka bir yere geçmektir. Elbette ki bu dünya değişirimi kolay bir deneyim değil. Yaşayan ve gözlemleyen için. Ama ölüm meselesini sohbetlerinizde geçirdiğiniz zaman münasebetsizlik ettiğinizi düşünen insanların sayısı giderek artıyor. Bunlar modernizme kurban ettiğimiz arkadaşlarımız. "Dur yaaa. Ağzımızın tadını bozmaa..." diyorlar. Hâlbuki yüzleşilse, tefekkür edilse bu duygu da aşılır. Metafizik kanadı olmayan zavallı bir medeniyete teslim olmuş, hakikati bundan ibaret sanan bir güruh var. Bedenimizin sağlığı veya ince görünmesi için harcanan zaman ve parayı bir düşünün. Televizyonlar çıldırmış gibi sağlık programları yapıyor. Ruhumuzun ne zaman inceleyeceği sorusunu soranlar ise tuhaf

bir somurtuk suratla karşılaşılıyor. Demode, banal, münasebetsiz... bir tavır gibi görülüyor. Ama gene hemen karamsar olmayalım. Toplumun önemli bir kısmı bu ucube modernizme aldırış etmeden yaşıyor. Direniyor.

Neden eserin ismini Melek Kayıtları'ndaki bir öyküden seçtiniz? Bu öykü sizin için ne ifade ediyor?

Melek Kayıtları'ndaki söz konusu öykü okunduğunda, bu kitapla, yani altıncı kitapla içeriği arasındaki uyum çok açık. Eğer böyle bir ahenk içermeseydi, yaptığım şey bir artistlikten ibaret olurdu.

Eserin sonuna koyduğunuz küçürek öykülerde de durum değişmiyor aslında. Diğerlerinde olduğu gibi onlarda da çarpma, şaşırtma etkisi baskın bir unsur olarak göze çarpıyor. Uzun anlatılardan ziyade güçlü bir etki bırakmayı tercih ettiğinizi düşünüyorum.

Kesinlikle haklısınız. Amacım bu. Keskin bir final. Şaşırtmak. Afallatmak. Ama elbette insana dair bir şeyler söylemek. İkincisi olmazsa sanat eseri bir bilmeceye dönüşür. Bilmececin cevabı bilindiği zaman bütün büyüğü biter. Dört yaşındaki çocuk bile artık o bilmeceyi yeniden sormanıza tahammül edemez. Şaşırtmaktan ibaret olsaydı o zaman öykü derinliği olmazdı. Ama sadece insana dair bir şeyler söylemek de bence yeterli değil. Öykü dediğin numara çekmeli.

Bundan sonraki eserleriniz için özellikle Melek Kayıtları ve Behçet Bey Neden Gülümsedi? adlı eserleriniz bir nirengi noktası gibi duruyor. Ben onlar için konsantre öyküler diyorum. Gelecekte Harmancı okurunu neler bekliyor?

1993'ten beri öykü yazıyorum. Yaratıcı yazarlık derslerinde sürekli söyledim bir şey vardı: Burnunuzun ucundakini yazın. Ama okuduğumuz ve hayran kaldığımız yazarların dünyasını taklit etme düşüncesi buna engel oluyor. Bu benim için de uzun süre böyle oldu. Şimdi bu kadar sene uğraşınca önümde yeni menziller açıldı. En azından bana öyle geliyor. Örneğin Bahaddin Amca diye bir tiptemenin öyküsünü çıkarmaya çalışıyorum. Portreleme öyküsü. En güzel tarafı sokağın ortasından kitaba düşmüş gibi bir karakter olması. Ama bu sadece benim ulaşmak istediğim nokta. Başardım, demiyorum. Buna ben karar veremem. En azından niyetim bu. Halktan tipler yazmak istiyorum. Çünkü Türk öyküsü aşırı derecede "entelektüelize" oldu. Okuyan yazan insanların iç dünyaları öykülere açıldı. Bunda bir mahzur yok. Ama sokaklarda her gün gördüğümüz, belki amcamız, teyzemiz olan kişileri sanki ihmal ettik. Biraz böylesi bir açılıma ihtiyaç var gibi geliyor bana.

Selçuk Azmanoğlu

SÖYLEŞİ

*Öykücülüğün bir ahlak kitabı olsaydı ilk sıraya şunları yazardım:
İnsanları nesneleştirme. Hayatı araçsallaştırma.
İlişkilerini dolgu malzemesi yapma. Öykü için telaşlanma.
Emin Gürdamur*

EMİN GÜRDAMUR İLE HERKESTEN SONRA GELEN ÜZERİNE

Konuşan: **Hatice Bildirici**

Hatice Bildirici: Sevgili Emin, bu söyleşiyi ikinci öykü kitabın Herkestten Sonra Gelen üzerinden yapalım istiyorum. Yani bütün soruları son öykülerinden yola çıkarak soracağım müsaadenle. İlk sorum şöyle: Herkestten Sonra Gelen nasıl karşılandı? Yankısından memnun musun?

Emin Gürdamur: Genel bir kanaat için biraz erken sanırım. Ama ilk kitap vesilesiyle fark ettiğim, okurun önemli bir kısmının ikinci kitaba da ilgi gösterdiğine şahit oluyorum. Bu açıdan yankısından memnunum diyebilirim.

Atları Uçuruma Sürmek ve Herkestten Sonra Gelen arasındaki konu ve anlatım bakımlarından en belirgin fark nedir sence?

Birinci kitap yüksek oranda masumiyet içeriyordu. Sadece kendi kitabım için değil başka yazarlarda da böyle bir izlenim ediniyorum. Çünkü onu inşa ederken henüz okur denen hülyayla tanışmamışsın. Bırak tanışmayı onun varlığından, niteliğinden, sesinden haberdar değilsin. Editörler, eleştirmenler, yayınevleri henüz yazıyla arana girmemiş. Sadece öyküler yazıyorsun ve dergilerde yayımlanıyorlar. Bu yolun nereye çıkacağı hakkında en ufak bir fikrin yok. İşte orada halis bir ilişki geliyor yazıyla aranda. O ilişki hem tedirginliğini hem duyarlıklarını koruyor. Kendi biricikliğine sınıksız tutunuyorsun. İkinci kitap, bu saf ilişkinin bozulduğu bir atmosferde oluşuyor. En azından benim için. Ama bu bozulma iyiye doğru bir bozulma. Paradoks gibi gözükebilir fakat tam olarak böyle. Araya başka kriterler, bilgiler, görgüler ekleniyor. Artık daha dikkatle kalem oynatıyorsun. Örneğin soruyorsun kendine: Ben o büyük ırmağın neresine talibim? Ne yapmak istiyorum? İlk öykülerde hiç de varlığından

haberlar olmağın meselelerle karşılaşıyorsun. İki kitap arasında, varsa şayet, böyle bir farktan bahsedebilirim. Ki bunun metne nasıl yansımış olduğuna elbette okur karar verecek.

Kitaba da adını veren ilk öykü “Herkesten Sonra Gelen” gücünü olay örgüsünden çok imgelerin çarpıcılığından alıyor. Bütün öykülerini göz önünde bulundurduğumuzda da imgeleri tahkiyenin içine yedirebilme gücün üslubunun belki de en belirleyici özelliği. Sen öykü ve imge arasındaki ilgiyi nasıl değerlendiriyorsun?

Öyküler hayatın içinde başlıyor ama hayatın içinde bitmiyor. Herkesin belleğinde bambaşka izler, simgeler ve imgeler bırakıyorlar. Ve insanla beraber yaşamaya, olgunlaşmaya devam ediyorlar. Bütün olgunluklar gibi bazen bıkkınlık vererek. Neticede hepimiz faniyiz. Doğar doğmaz, daha doğrusu aklımız erer ermez, fark ettiğimiz ilk sahici mesele bu. Her şey son bulacak. Kelimeler de kurmaca da bu trajediden payını alıyor. Ama biliyor musun Hatice Hanım, en son imgeler ölecek. Bundan hiç kuşkum yok. İmge, gücünü yaşamın vasat gerçekliğinden almaz çünkü. Gerçekliği kullanarak gerçeğin ötesine sarkar. Sen de çok iyi bilirsin ki bir metni yazarken ihtimalleri eleyerek yol alırız. Yazdıkların aslında biraz da yazmadıklarının toplamı gibi olur. Yani en azından onların sıyrıklarını barındırır. İmgeyle sıkı ilişki içinde olan öykülerin daha az şeyi dışarıda bıraktığını düşünüyorum. Tabii burada doz çok önemli. Fazlası öyküye zarar verecektir. Çünkü imge temel olarak bir başka türün, şiirin hammaddesi. İki form arasında bu geçişe başvurmak doku nakline benziyor. Ve zannedildiğinden daha fazla bir dikkat gerektiriyor. Onu daha uzun ömürlü kılayım derken masada cansız bırakabilirsin. Sanırım öykü yazarken enerjinin büyük bir kısmını bu meseleler üzerinde harcıyorum.

“Cazu” gibi öykülerin bize büyülü gerçekçiliği çağırştırıyor. Büyüülü gerçekçilerle

aran nasıl? Yani üzerinde bir tesirleri var mı? Ya da hiç Marquez, Borges, Allende okumasaydın da böyle metinler yazar mıydın? Yoksa sizin oralarda da böyle şeyler oluyor da sen sadece onları mı anlatıyorsun?

Büyüsüz gerçeklikle başım hoş değil, öncelikle bunu söyleyeyim. İmgeye yönelmemle masalsı bir anlatıya meyletmemin, sonuç açısından olmasa da başlangıç açısından benzer gerekçeleri var. Öte yandan, yani bizim oralar meselesi de bir vakıa. Bizim oralarda veya başka yerlerde o kadar çok ve gerçek ki bu tür hikâyeler. Dünyanın her yerinde kırsala gittikçe, aklın katı sınırlarından da kurtulursunuz. Aklıma Hz. Ali Cenkmeleri geliyor. Ya da cin peri masalları. Cazu ve benzeri hikâyeleri annemden dinlerken, yüzüne bakardım pür dikkat. Kuşkusuz terbiyesiz bir merakla, kendisinin bunlara ne kadar inandığını inceledim. En ufak bir şüphe emaresi göremezdim yüzünde. İnanmaktan başka çareniz kalmaz böyle insanlar karşısında. Marquez'in olsun Borges'in olsun veya Poe'nun olsun sahicilikleri de buradan kaynaklanıyor. Modern edebiyatın sınırlarını da tam olarak böyle esnetiyor büyümlü gerçeklik. Yani inanarak. O isimlerin eserlerini okumamış olsaydım da muhtemelen "Cazu"yu yazardım. Çünkü annemin inandırıcılığı Borges'ten aşağı bir inandırıcılık sayılmaz.

Emin, "Yıkım İşleri A.Ş."nin ve "Kulübedeki Olay"ın kurgularında bir adamı birden fazla kişiye bölmek ve sonra birleştirmek yoluyla âdetâ kendileriyle yüzleştiriyorsun. Bu öykülerden yola çıkarak sormak istiyorum: Konu mu kurgu mu başlangıç noktayı oluşturuyor? Yani bir adamı üç adama bölmek sonunda birleştirmek böylece insanın çelişkilerini vermek mi ilk itki yoksa bu adamların meselelerini anlatmak isterken böyle orijinal bir yol mu buluyorsun?

Çıkış noktam her zaman mesele eksenli oluyor, diyebilirim. Yazarken bir bina inşa ediyorum. O binada kimi yaşatacağımdan eminim. Ama binanın biçimini, kat sayısını veya rengini öykünün akışı belirliyor. Galiba böyle yazmaktan hoşlanıyorum da. Bu, öykünün sonuna kadar devam eden bir özgürlük alanı sunuyor bana. Orada oturacak olan duygu, düşünce veya senin ifadenle mesele, gizlice bu binanın biçimini de belirliyor olabilir. Bunu da düşünmüyordum değilim. Zikrettiğin iki öyküyü yazarken, kimi buluşlarım oldu. O an öykünün ortasındaydım ve heyecanlanmıştım. Genel olarak şunu söyleyebilirim. Önce kahramanın kalbindeki yaraya odaklanıyorum. Sonra onu bölmek veya birleştirmek ayrıntıya dönüşüyor. Kalbinde olana ulaşmak için ne yapmam gerekiyorsa o kendiliğinden oluyor. Bunu, bazen insanın içine çarpık bir ayna tutarak elde edersiniz bazen de onu hiç ışık almayan karanlık bir mahzene kapatarak. İnsanın başka bir insana dair bilgileri asla sezgilerinin önüne geçemez. Bu sezgisel imkân, onun kalbine en kestirme nereden, hangi yolla yaklaşabileceğini de sana gösteriyor.

"Şair ve Sinek", "Burhan" ve "Teselli Kıyıları" öykülerinde kadın erkek ilişkisini

hatta bu ilişki içinde köşeye sıkışan erkek figürünü öyle güzel anlatmışsın ki. Böyle evrensel aynı zamanda kullanılmış bir alana nasıl yaklaşıyorsun?

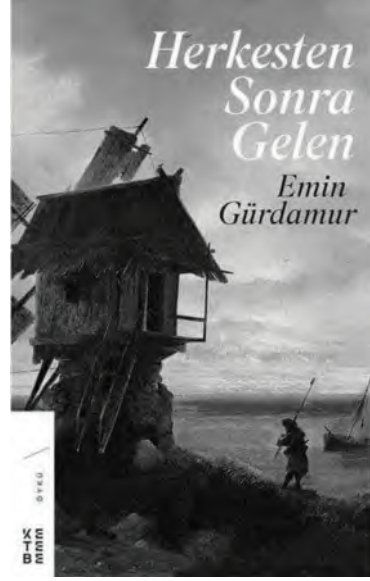
Teşekkür ederim. Bunları senden duymak çok değerli benim için. Sen de bilirsin ki evrensel mesele klişe bir mesele demek aynı zamanda. Bildiğimiz bir diğer şeyse meselelerini o evrensel akslardan birinin üzerine oturtan metinler çok yaşayacak. Açıkçası konularımı seçerken veya öykülerimi yazarken bunu hesaplamıyorum. Fakat dilin ve kurgunun imkânlarını her seferinde daha da esneterek, insanı kucaklamak istiyorum. İşte bunu yaparken, yani o esneme esnasında öykünüz görünmez bir hâl alabiliyor. O zaman da herkesi kucaklayayım derken hiç kimseyi kucaklayamamış oluyorsun. Öykülerimin çoğu zaten kadın erkek ilişkisine odaklanıyor. Zaten hikâye iki insanla başlamıştı: Âdem ve Havva. Ve ben hâlâ iki insanla devam ettiğini düşünüyorum.

Tam burada şunu sormak istiyorum. Erkekleri anlatabildiğin marifetle kadınları da anlatabildiğini düşünüyor musun? Düşünmüyorsan böyle bir hedefin var mı?

Öncelikle kadınların da köşeye sıkışma hikâyesinin en az erkekler kadar değerli ve dokunaklı olduğunu belirtmek isterim. Ben erkeği anlatmayı seçiyorum, çünkü hemcinslerimle empati kurmak için fazladan bir çaba göstermeme gerek kalmıyor. Yer yer kadınları da kendi içlerinden anlatmayı denedim ama ne kadar başarılı oldum bilemiyorum.

Erkeklerin kurban olduğunu mu düşünüyorsun?

Güzel. Burada bir bilgiye sahibim. Kadının mağduriyetine dair anlatılar, modern zamanlarda her zaman daha çok dikkat çekiyor, ilgi uyandırıyor. Açık söyleyelim, daha çok alkış alıyor. Gerçekte hayat, insan yontarken cinsiyet ayrımı yapmaz. Yaşamaktan herkes payına düşeni alır. Erkeğin düştüğü durum şuna benziyor. Hani fakir insanlar vardır ve insanlar onlara yardım ederler. Bir de geçim darlığı içinde olup kimseden yardım isteyemeyen ama fakirden beter hâlde olanlar var. İşte erkeğin modern dünyada düştüğü durum buna benziyor. Mesela huzur bulabilmek için susması, kabullenmesi veya aptal bir çarka adapte olması gerekiyor. Aksi hâlde sosyal çevre ve tabular onu doğduğuna pişman eder. Hiçbir şey görüldüğü gibi değil. Ve yaşadığımız çağın sonunda kadınların da bunu cesaretle dillendireceğini düşünüyorum: Kurban erkektir.

Söz gelimi bu konuda bana itiraz edecek olsan, hiç directmem, düşüncelerimden vazgeçer ve hatta hemen mevziyi değiştiririm. Onları uzun süre koruyamam yani. Çünkü kurban erkektir.

Böyle bir cevap beklemiyordum. Çok güzel... Özellikle son üç cümle ile neredeyse erkeğin kurban olduğuna inandım. Bazı kadınlar da erkekler kadar kurban mı acaba? Hemen inanıyorlar her şeye...

Devam edelim... Sen zamanı, mekânı ve kişileri birbirine benzemeyen birbirinden çok farklı dertleri ortaya koydun bu kitabında. Bunun okurda bir yüzleşme oluşturacağını, onda şifaya vesile olacağını düşünüyor musun? Bu bağlamda edebiyatın insanın dertlerini tanımlayan ve zaman zaman da ona şifa olan bir yönü olduğunu söyleyebilir miyiz?

Elbette. Okumak istediği öyküleri yazarmış insan. Bir anlatının seni yüreğinden kavradığını hissettiğin an, o eşsiz an, bir kere yalnız olmadığını düşünüyorsun. Bunu fark etmek bile başlı başına bir sağaltım. Öte yandan edebiyatın asıl görevinin şifa dağıtmak olmadığını da farkındayız. Belki ikincil sonuçları bakımından bundan söz edebiliriz. Öncelikli mesele, az önce işaret ettiğin gibi, yüzleşmek. Sen ne kadar ciddi yüzleşirsen okurda o kadar derin karşılık görür. Şayet benden edebiyatı tek kelimeyle izah etmem istense yüzleşmedir, derdim. Baş, ortası ve sonu itibarıyla böyledir. Yazarın ve okurun nezdinde tarih boyunca sahip olduğu temel işlev budur. Peki, yüzleşmek şifa mı getirir? Her zaman değil. Bazen şifa bazen kanama getirir. Bazen acıyı derinleştirir. Sizi hırpalar, size sataşır, anı böler, parçalara ayırır ve yakıcı bir yağ damlası gibi görünenden daha fazla görünmeyen bir acıya sebep olur. Bazen sizi yavaş yavaş çürütebilir, öldürebilir bile bu yüzleşme. Böyle düşünüyorum.

Emin, bu kitabında da çok zaman belirsiz bir sona teslim ediyorsun okurunu. Bunu tercih etmenin sebebi nedir?

Sanırım çevremde akıp giden hayat, yani gözlemlediğim kadarıyla, belirsiz sonlardan oluşuyor. İnsanlar hep yarım duygularla, yarım adımlarla yaşıyor. Yarım sevmeler, yarım nefretler, yarım ayrılıklar. Nihayetinde ölüm de insanı yarım bırakıyor. Parçalanmış sözlere tahammül edebiliyoruz ama parçalanmış eylem bizi gerçekten incitiyor. Sonunda yolumuz belirsizliğin kapısına çıkıyor. Ben bir okur olarak hep şunu merak ettim. Neden belirsiz sonlar, bilinç düzeyinde beni rahatsız ederken derinlerde bir yerlerde bana yaşam enerjisi veriyor? Buna cevap verecek bilgiden şimdilik mahrumum. Başta konuştuğumuz gibi, sezgilerime yaslanıyorum. Hikâyelerim belirsiz sonlar saye-

sinde sanki o büyük ve acımasız yarım kalmışlığa bir kafiye düşürüyor. Böyle hissediyorum.

Nerelerden ilham alıyorsun? Okuduğun romanlar ya da izlediğin filmler çıkış noktan olabiliyor mu? Etkilenme alanlarını tanımlayabilir misin? Ya da etrafına bakarken, okurken, dinlerken ve izlerken konu ve imge odaklı bir yaklaşım geliştiriyor musun? Yazıma ne katar diye bakıyor musun hayata?

Bütün gücümü ve ilhamımı hayattan alıyorum. Hayat derken yaşadıklarım, tanıklıklarım, okuduklarım, izlediklerim filan. Her şey insanda parçalar bırakıyor. Turgut Uyar'ın dizeleri gibi: Her şeyden biraz kalır / Kavanozda biraz kahve / Kutuda biraz ekmek / İnsanda biraz acı. İşte bütün o parçalardan devşiriyorum öykülerimi. Kendi içime bakarak. Parçalar kendi aralarında bir düzen kurma eğilimi içindedirler. Örüntüler ve öyküler böyle doğuyor. Hayata bir mobese kamera gibi bakmıyorum. Asla masalardan sözler, öyküler aşırıyorum. Akıp giden hayattan sahneler koparmıyorum. Hele acılara böyle bakmaktan Allah'a sınıırım. İnsanlarla ilişkilerimi sahici bir düzlemde tutmaya gayret gösteriyorum. Öykücülüğün bir ahlak kitabı olsaydı ilk sıraya şunları yazardım: İnsanları nesneleştirme. Hayatı araçsallaştırma. İlişkilerini dolgu malzemesi yapma. Öykü için telaşlanma. O doğacağı zaman kendi etini, kemiğini, kanını kimseye ihtiyaç duymadan kendisi yaratacaktır.

Emin, sen sadece öykü yazmıyorsun; editörlük yapıyorsun, edebiyat incelemeleri ve düşünce yazıları da kaleme alıyorsun. Bu çalışmaların öykücülüğünü besliyor mu?

İşte bundan emin değilim. Editörlükte, işin doğası gereği okuma zevkini koruyamıyorsun. Öte yandan, hata ve eksikleri başkalarında görmek seni kendi hatalarına karşı geliştiriyor. Edebiyat yazılarına gelince, onlar şüphesiz bilgini artırıyor, kalemini geliştiriyor. Kurgu kabiliyetine fayda mı sağlıyor, oradan eksiltiyor mu işte buna dair bir şey söyleyemeyeceğim.

Son okuduklarından, bunu herkes okusun dediğin kitap ya da kitaplar hangileri?

Marlowe'un, Goethe'nin ve Thomas Mann'ın Faust'larını okuyorum. Goethe'yi birkaç farklı çeviriden okudum. Malum, eski bir Alman efsanesinden ilham alıyor anlatı. Onunla ilgili araştırma yaparken başka eserlerle de karşılaştım. Örneğin Faust gibi ruhunu şeytana satmayan ama gölgesini satan Peter Schlemihl'le. Tavsiye mi? Goethe'nin Faust'unun MEB baskısından okunmasını tavsiye edebilirim. Neden çok büyük bir eser olduğunu kolayca anlayacaktır herkes.

"Işık çalmaktan dudakları yorulmayan rüzgâr", "dünyadan muradını almaya azmetmiş papatya", "şehrin ortasında çürük bir diş gibi duran ev" gibi tabiatın ve şehrin insanla özdeşleştiği benzetme ve mecazları tabii bir biçimde kullanıyorsun. Öykülerinin süsleri mi sadece yoksa temaya doğrudan katkı sunduklarını düşünüyor musun?

Nasıl ki hiçbir kelime tesadüfen orada değil. Betimlemeler de öyle. Evet,

onlar bir duvarı tutuyor ama duvardan fazlasına omuz veriyorlar. En güzel taş bulmak, yontmak ve yerine koymak yetmiyor bazen. Onun duvarın ruhuna da uygun olması icap ediyor. Yani hem estetik hem tematik gereklilik olarak oradalar. Öyküyü dille kurmayı amaçladığın zaman mecazlar da doğal olarak taşıyıcı kolonlar gibi temel bir fonksiyon icra ediyor.

Herkesten Sonra Gelen 1 Şubat'ta piyasaya çıktı. O günden sonra dergilerde öykü yayımlamadın. Bunu sebebini öğrenmek isteriz. Şimdi ne çalışıyorsun?

İlk iki kitabım, kısa öykülerden oluşuyor. Şimdilerde uzun bir öykü üzerinde çalışıyorum ve onu başka öykülerle bölmek istemiyorum. Temel meselesi, insan ve özgürlük. Kısa öykünün sınırları, meramımı anlatmaya yetmedi. Dergilerdeki öyküler, görünmez bir kronometreyle terbiye edilir biliyorsun. Uzunluk ister istemez sizin iradeniz dışında belirlenir. Şimdi bütün dikkatimi tek bir öyküye verdim. Gittiği yere kadar gidecek. Derinliğini, uzunluğunu kendisi belirleyecek. Her öyküde ettiğim duayı onun için de ediyorum: İnşallah giriştiğim kazının altında kalmam.

Emin, zaman zaman bir araya gelerek yaptığımız sohbetlerimizde duymadığım ince bilgiler, görgüler edindim bu söyleşiden. Çok teşekkür ediyorum.

ALİ NECİP ERDOĞAN

GÜZEL SANATLARIN BİR DALI OLARAK ÖYKÜ

Yazının başlığı üç yazara¹ atfen, içini dökme (itiraf), güzellik-beğeni ilişkisi ve kendi kendini kurgulayan yapı ile ilgilidir. Birtakım endişe ve kaygılar, bazı korkular ve eleştirel unsurlar taşır.

İçini Dökme

Bilineceği üzere itiraf etmek Hristiyanlıkta dinî ritüeldir, arınmayı sağlar. Af dilemenin bir şeklidir. İtiraf, özü gereği bir yanlışın, hatanın, günahın ifşasıdır. Vicdanla da doğrudan ilintilidir. Sırttaki yükün indirilmesidir. Demek ki sınırları çizilmiş bir çerçevenin dışına çıkılarak yapılmaması gereken bir şey yapılmıştır.

Böylelikle sanatın ilk unsuru içini dökmek olarak beliriyor. İçini dökmek genellikle sınırın dışıyla ilgilidir: İhlalin vicdani baskısıyla yazmak yahut ihlal arzusunu yazmak. Elbette sınırların içinde kalınarak da sanat icra edilebilir. Ancak başlangıcı bakımından sanatın işlevi bir dengeleme aracı olmasıdır. Bir kaybın telafisi, bir hatanın itirafıyla özür dileme (bizde helallik alma), haksız elde edilmiş olanın misliyle ve cezasıyla iadesi gibi...

Yaşam, kişinin kendi serüveni olduğu kadar izlenimleridir de. Başından geçenler, tecrübeleri, şahit oldukları, görüp duydukları, üzerine düşündükleri onda bir birikime neden olur. Bir yanlış fiziken düzeltmek bazen mümkün olmaz, o zaman dile getirmek gerekir. O yanlış düzeltebileceklerin (yetkililerin) haberdar olmaları ve harekete geçmeleri için.

Form/Biçimlendirme

Bir öykünün güzelliği sadece biçim, kurgu ve içerik bütünlüğünden değil, öykünün genel geçer kurallara uygunluğu, okuyucunun beğeni ve ihtiyaç düzeyiyle de ilgilidir. Hatta belki bütün bunların dışında bir nedenle de ilgili olabilir. Öykü yazılmış bir metin olmakla, yaşanmamış bir metindir. Kendi içinde bir bütün olarak tasarlanmış ancak bir bütün olarak tecrübe edilmemiştir.

¹ -Thomas de Quincey, *Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet*

-Julia Kristeva, *Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Evlilik*

-Michel Leiris, *Boğa Güreşi Olarak Edebiyat*

(Tecrübe edilmiş parçalardan olmuştur.)

Öykü akıp giden bir ırmağın belirli bir yerde ve zamanda resmini çekmek gibidir. Kadraja giren orada ve o anda sabitlemek. Zira bir nehrin bütününün resmini çekmek imkânsızdır. Orada ve o andadır öykü. Her imkân kadraja giren alanın resmini çekmek için bir araya gelmiştir kadrajlayan için. İkinci bir kişinin o anda ve orada olması mümkün değildir. Öykü, orada ve o anda resmi çeken için var olmuştur. Akıp gidenden, onu görenin aldığı bir kesit ve o kesitin okuyucuya/izleyiciye gösterilmesidir.

Akış

Zihinde akan görüntülerden, bilgilerden, tecrübelerden, acılardan, sevinçlerden, hüznlerden vb. oluşan bir nehridir bu. Terkip ve teşekkül eden bu nehir kesiti amaçlamadığımız, kendimizin de fark etmediği anlamlar üretir. En etkileyici yanı da zannediyorum burasıdır. Resmi çekerken amaçlamadığımız, fark etmediğimiz ayrıntıların resme girmesi. O yüzden edebiyatın psikolojiyle/psikanalizle irtibatına çokça dikkat çekilmiştir. Freud psikanalitik yönetmelerde edebiyattan yeterince faydalanmıştır.

Resme giren ayrıntılar incelemeye konu olmaları bakımından okuyucuyu daha çok etkiliyor belki de. Kurgu kadraja almayı planlamakla/tasarlamakla ilgili bir iş/eylem olsa da yine de amaçlanmayan, fark edilmeyen ayrıntılar gelip giriyorlar resme. Yazarın zihin haritasını görmemiz bakımından bu ayrıntılar oldukça önemlidir. Hatta her bir ayrıntı, yazarın yaşam serüvenini bile açık edebilir. Her gizleme çabası işaret etmeyi de içinde barındırır.

Şu hâlde zihin yüzer/gezer kalıntılardan oluşan bir oda gibidir. Öykü yazmak, bu yüzden düzenleme ameliyesidir. Düzenleme işlemi öylesine etkili bir fenere dönüşür ki okuyucunun zihnini ıştırarak oradaki düzensizliği gösterir. Öykü bu yüzden iki yönlü bir etkiye sahiptir: Metin yazar tarafından düzenlenip inşa edilirken okuyucuyu da inşa eder; okuyucu inşa olurken yeni anlamlar üretir. Beğenin ilk ve en etkili unsuru da işte bu karşılıklı inşa edilmedir.

Yazar açısından anlatının nasıl ifade edileceğini bulmak düşünme ve düzenleme işlemiyken ifade ediliş biçimini gören okuyucuda da aynı etkiye neden olur. Öyküde cereyan edenle okuyucunun hayatında cereyan eden karşı karşıya gelir. Okuyucunun kendi zihninde düzenleme yapabilmesi için elinde tuttuğu örnek bir şablondur.

Yazmak/Varyasyon

Yazmak yalnızlık gerektirir ancak yazılacak olanlar sosyal/toplumsal hayatın içinde biriktirilir oradan devşirilir. Her şeyden biraz kalır.² Bu kalanlar kendi

² Turgut Uyar şiiri: her şeyden biraz kalır/kavanozda biraz kahve/kutuda biraz ekmek/insanda biraz acı.

aralarında bir bağ kurma ve anlam üretme eğilimi gösterirler. Bütün büyük eserler bu birikimlerin kendi aralarında kurduğu bağ ve üreyen anlamın aktarılması için “anlatı”yı aracı kılarlar. “Çok büyük yazarların önemli bir kısmının en temel kaygısı edebiyat değildir. Edebiyat zihinsel uğraşlarının hakiki nesnesi olan ruh içi gerçekliklerinden bir şeyler iletmeyi denemek için araçtır.”³ Yüzeyde oluşan anlam dipteki anlamın bir fonksiyonu olarak görünür yani görünenler (olay örgüsü, kurgu, karakterler...) derindeki anlamın tezahürüdürler. Hayal edilmiş bir karakter, deneyimlerden uyarlanan olay örgüsü vb. derindeki anlamın birden çok ifade biçimi olabilir, zaten anlatıda varyasyonu oluşturan da budur. Derindeki anlam değiştiğinde yüzeydeki (görünür olan) da değişir. Yüzeydekinin değişmesi, derindeki anlamı genellikle hafif sarsar ama onu bütünüyle değiştiremez.

Her şeyden biraz kalır, denilirken kalan nesnelerin bütünüyle tüketilmediği, insanda kalan acının da bütünüyle unutulmadığı söylenmiş olur. Kalan nesnelerin kavramsallaştırılmasına örtük olarak gönderme yapılır.

Maurice Blanchot “Eserden önce gelen ‘şey’ yazar aracılığıyla esere dönüşür. Kitabın kendisini çeken merkezi, kitabı yazan kişi arzusuyla bu merkezi bilmeden yazar, ona (kitaba) erişmiş olmanın yanılsamasıdır bu.”⁴ der. Öyküyü (anlatıyı) güzel sanat olarak nitelemeye sebep olan, anlatının yaşamsal neden oluşturmaları ve olası varyasyonlardan birinin tercih edilmesidir. “Yazmasam ölebilecektim” diyen kişi yazdığı metinde kahramanı öldürerek yaşamdan, kendisi yaşamaya devam ediyor olmakla da ölümden intikamını almış olur. Yazmak, yaşamının bir yolunu bulmaktır.

Etkileyici bir örnek de Michel Leiris’ten gelir, “Yazar, boğanın karşısındaki matador gibi olmalıdır ve hayati risk taşımalıdır.” der. Yazının yaşamla olan ilişkisini ifade etmek bakımından oldukça etkileyici bir örnektir. Arındırılması gereken bir “geçmişin” varlığıdır söz konusu olan. Katarsis (arınma) için gerekli olansa her şeyi olduğu gibi söylemektir. Her şeyi olduğu gibi söylemek “kendi üzerine” düşündürmektir.

Binbir Gece Masalları’nda Şehrazat ölmek için anlatır. Her hikâye hikmet barındırır ve ders vermeyi amaçlar. Sürekli hikâye anlatmasının bir sonucu olarak da Şehrazat hikâye anlatıcılığında kusursuz bir anlatıcıya dönüşür. Belirli bir dersi vermek için anlatılan hikâyeler o dersin yanında çok daha fazla yaşam bilgisi ve hikmet üretir. Hikâyelerde yaşanan olaylar “maruz kalınan” olaylardır. İlahi müdahale vardır, kişinin eğitilmesini, gerçekleri görmesini sağlamak için başına gelmiştir. Dinleyiciler de bu hikâyeden ders çıkarırlar.

Doğum

Öykü, 18. yy’da Voltaire ve Diderot tarafından düşüncelerin ve eleştirilerin iletilmesi için oluşturulmuş bir formdur. Artık ilahi müdahalenin yerini filozo-

³ Andre Green, *Yazı ve Ölüm*, Metis Yayınları 2018, s.12.

⁴ Maurice Blanchot, *Yazınsal Uzam*, YKY 1999, s.35.

fık/düşünsel bir müdahale alır. Düşünür, ders verme yetkisini (hem de meydan okuyarak) Tanrı'dan alır ve kendi kullanımına sunar/açar. Ona bunu sağlayan şey aklıdır. Kendinden önceki birikimi inceleyerek, sorgulayarak, olaylar, sebepler-sonuçlar ve şeyler arasında bağ kurarak bilgi üretir. Elde ettiği bilginin de bir sonucu olarak ilahi müdahalenin artık bittiğini, müdahale etme sırasının düşünürre geldiğini ilan eder. Voltaire'nin *Zadig*, *Micromegas* ve *Candide*'siyle Diderot'nun *Kaderci Jacques ve Efendisi* isimli kitapları bu ilanının simgesi konumundadırlar.

Diderot, “Hem Voltaire hem ben kısa kurgunun en katı anlamda felsefeye daha da yatkın olan başka bir türünde ustalaştık” der. Voltaire ise, “Diderot ve ben, kişinin ve olay örgüsünün belirli bir problemi araştırmakla yükümlü kılındığı felsefi masal türünün örneklerini ürettik.” demektedir. Condorcet, “Bu edebî türün (öykü) talihsizliği kolay gibi görünmesidir ama ender bir yetenek gerektirir, yani derin bir felsefenin sonuçlarını, doğallığı elden bırakmadan zekâ ve imgelem kıvraklığıyla, hatta öykünün kendi olaylarıyla nasıl ifade edeceğini, doğruluğu elden bırakmadan nasıl acı söyleyeceğini bilme yeteneği gerektirir. Filozof olmayı ama bunu belli etmemeyi gerektirir.” der.⁵

Felsefi konuların zor, müşkül ve anlaşılma-olma, bu konuları öykü içinde anlatarak/göstererek (İncil ayetlerinin resmedilme geleneğiyle birlikte düşünüldüğünde) söylemek öykü türünün (giderek romanın) önem kazanmasını sağlamıştır. Felsefe konularını doğrudan söylemek yerine dolaylı anlatmayı tercih etmek öyküyü güçlendirmiş, vaz geçilmez bir tür hâline getirmiştir. Søren Kierkegaard, doğrudan iletişimi Tanrı'ya, yazara ve okura karşı bir “sahtekârlık” olarak görür. “Çünkü bu yol özneliliğin önemini tam olarak ifade etmeyen ve yalnızca nesnel düşünceyle ilgili olan bir yoldur. Dolaylı iletişim ise, okurların kendi düşüncelerini edinmelerini ve fikirlerle kişisel ilişki kurmalarını sağlar. Nesnel olmak, insanların ilgi alanlarına dair tutkularını kullanmaktan mahrum bırakır.”⁶

Bütün bunlar bizi “akıl kullanılma biçimi”ne iletiyor. Hem anlama gayreti hem de anlama biçimi olarak tezahür ediyor. Öyküyü güzel sanat olarak nitelemeye götüren sebep işte bu anlama gayreti ve bu gayretten doğan anlama biçimi oluyor.

Binbir Gece Masallarındaki fantastik unsurlardan etkilenen bu yazarlar, Binbir Gece Masallarının biçimini gözleme ve deneye dayanan eleştirel bilgiyle doldurur.

Öykünün Zemini/Gezgin İmgesi

17. ve 18. yy'da Avrupa'nın zihnini açan en önemli metinlerden birinin *Binbir Gece Masalları* olduğu anlaşılıyor. Dönemin Avrupalı düşünür ve yazarları

⁵ Lloyd Spencer-Andrzej Krauze, *Aydınlanma*, Say Yayınları 2018, s.19, 20.

⁶ Martin Cohen, *Felsefe Masalları*, Ayrıntı Yayınları 2018, s.235.

Binbir Gece Masalları'ndaki biçimi kullanarak (rahatlık ve özgürlük alanı olarak) söylemek istediklerini söylüyorlar. Montesquieu, *İran Mektupları*'yla, (Özbek ve Rika isimli) iki İranlı filozof gezginin Paris'teki sosyal yaşam üzerine gözlemlerini aktararak eleştirme imkânı buluyor. Voltaire de aynı yolu izleyerek (gönüllü sürgün olarak) 2,5 yıl kaldığı İngiltere'den, *İngiltere Üzerine Mektuplar*'ı (daha sonra felsefi mektuplar ismini alacak) yayımlıyor. Burada Krala ve Kiliseye (Ancien Regime) sert eleştiriler yöneltiyor. Kitap Fransa'da yasaklanıyor. Daha sonra Voltaire, *Zadig ya da Yazgı* isimli öyküsünü yayımlıyor. Bu onun ilk uzun öyküsü. Bu öykü *Binbir Gece Masalları*'nın izleğini neredeyse birebir taklit ediyor. Şehrazat'ın başlangıçta anlattığı hikâye kadınların güvenilmezliği üzerinedir ve Şehriyar ihanete uğramış birisidir. Şehrazat bir kadın olarak öncelikle kadınların güvenilmez olduğunu vurgulayan hikâye ile Şehriyar'ın güvenini kazanmayı amaçlamış gözükmektedir. Aynı izlek Zadig'de de karşımıza çıkar. Zadig, uğruna mücadele ettiği kadın tarafından (kavga esnasında sol gözünden yaralanır ve tedavisini Hermes yapar), güzelliği/yakışıklılığı zedelendiği için terk edilir. Böylelikle Zadig büyük yara alır ve bir süre sonra başka bir kadınla (Samir) evlenir. Samir'in de sevgisi enteresan bir biçimde test edilir ve Samir sınavı kaybeder. Bundan sonra Zadig kendini doğa bilimlerine adar. Bu aşamadan sonra eleştirel bakış açısı metne hâkim olur.

Voltaire, *Candide* isimli uzun öyküsünde (roman da denilebilir) Gazali'den mülhem “mümkün dünyaların en iyisini” arar. Yaratılmış olmakla “mümkün dünyaların en iyisinin” yaşadığımız dünya olduğunu söyleyen Gazali'nin bu söylemini “olgusal anlamda mümkün dünyaların en iyisini” aramaya evirir Voltaire.

Gezgin imgesi, yazar/düşünürün bir başkasının gözünden kendi toplumuna bakma imkânı verir. Montesquieu: “Ben de o iki İranlı gibi gezip dolaşmaya karar verdim” der. Bunu ilham eden en önemli metnin kesinlikle *Binbir Gece Masalları* olduğu anlaşılıyor zira *Binbir Gece Masalları*'nın temel izleği bir yerden bir yere gitmekle başa gelen olayların anlatılmasıdır. (Gezgin fikri İngiltere'de çok daha önceleri ortaya çıkmış gözükmektedir.) Gazali'den mülhem “mümkün dünyaların en iyisi”, başka dünyaların yaşam biçimlerinin görülmesi ve bilinmesi, düşünüre kendi dünyasını ve yaşam biçimini sorgulama olanağı sunar. Karşılaştırma/kıyas daha iyi olanın daha zayıf olan üzerindeki hükmü olarak belirir.

Mekân

İnsan da tıpkı su gibidir ve içinde bulunduğu mekânın (kabın) şeklini alır. Yani insanın içinde bulunduğu mekân (yaşadığı yer) belirli bir dizge oluşturur ve insan da bu dizgeye zorunlu olarak uyar. İnsanın düşünme düzeni, içinde yaşadığı toplumun düzeniyle aynıdır, der düşünürler. Mekânın insanı şekil-

lendiren bu etkisi ancak mekân dışına çıkıldığında fark edilebilir. Öykünün doğmasına kaynaklık eden sürecin en önemli ayaklarından birisi de işte bu gezgin imgesiyle kendi mekânından (yaşadığı yerden) çıkan kişinin daha iyi olanla (iyi yaşam) karşılaşınca kendi mekânını (yaşamsal alanının kuralları- nı) sarsma arzusu duymasıdır. Yönetim biçiminden inanma biçimine, sosyal hayattan bireysel hayata bütün düzenlemelerin ne kadar zayıf, kısır ve boğucu olduğunu diğerlerine de gösterme arzusu ve imkânı, bunu gösterme biçimi olarak da keşfettiği öykü formu.

Yaşamsal Zorunluluk

Öyküyü güzel sanatların bir dalı olarak nitelemenin bir diğer unsuru da yaşamın içinde olanın, olgusal ve deneyimsel olarak cereyan edenin kıymetini ortaya çıkarmakla ilgilidir. Bir bıçak ustasının oğlu olan Diderot, usta zanaatkârlarla meslekleri hakkında görüşmek için tüm Fransa'yı dolaşır. Onlarla meslekleri hakkında görüşmeler yapar ve yöntemlerini kayda geçirir.⁷ Bu uğraş ansiklopedi içindir ancak öykünün ana unsuru olan bilginin elde ediliş sürecini hızlandıran bir etkiye neden olmuştur. Diderot'un yazmış olduğu *Kaderci Jacques ve Efendisi*, geri kalmışlığın, boğucu yaşamın, köhne kuralların, değer görmeyen ustaların farkına varan ve bunların kader olmadığını, çalışarak ve üreterek (kıymet vererek) aşılabileceğini tespit eden bir adamın öyküye yaptığı katkının en üst basamağıdır. Yazgıya hapsediğine inanan bir toplumun yazgıyı değiştirme azminin başlangıcı. Bütün bu bilgiler ansiklopediye girince, işsiz güçsüz takımı bu bilgileri okuyarak birçok meslek ve konu hakkında bilgi, dolayısıyla da fikir sahibi olmaya başlar. Dahası bu bilgileri hayata geçirmeye cehdederler. Diderot, "Nasıl da tuhaf yargılıyoruz! İnsanların faydalı şeylerle uğraşmalarını istiyoruz ama faydalı insanları aşağılıyoruz." der. Öyküyü var eden kuşkusuz bilgidir, bilgiye ulaşma imkânıdır ve deneysel felsefe öykünün kaynağıdır.

Düşünsel/eleştirel bakış açısı kazanmakta Aydınlanma Dönemi'ne Antik Yunan metinlerinin katkısı kadar *Binbir Gece Masalları*'nın da büyük katkısı olduğu anlaşılıyor. Zira *Binbir Gece Masalları*'ndaki biçim ve masalların hikmet yüklü oluşu Aydınlanma Dönemi düşünlerine önemli imkânlar sunmuş gözüküyor. Voltaire büyük yankı uyandıran ve kralı, kiliseyi ve yerleşik kurumları eleştiren *Candide* isimli öyküsünü yazıyor.

Öyküye uzanan süreç, gezginlerin gözlemlerinden dolayı olarak yapılan eleştiri hem yazarı doğrudan kralı ve kiliseyi karşısına almaktan koruyor hem de öykü biçiminin (*Binbir Gece Masalları*'ndan alınan biçimle) doğmasına neden oluyor.

⁷ Lloyd Spencer-Andrzej Krauze, *Aydınlanma*, Say Yayınları 2018, s.64

TUBA DERE

MASAL ANALARINDAN GÜNÜMÜZE
ANLATICILIK GELENEĞİ VE MASALLAR

Söz, herkesin içinde farklı biçimlerde büyüyüp olgunlaşan bir tohumdur. Anonim edebiyat ürünleri ise söz tohumundan çıkmış, zamanla büyüyüp gelişmiş asırlık dev çınarlar. Doğa karşısında hissedilen hayranlık, korku, saygı ve sevgi gibi duyguların bilinmeyene karşı merakla birleşmesi sonucu ortaya çıkan mitlerin ve arketiplerin gelişmiş uygarlıkların kimliklerini oluşturduğu bilinmektedir. Walter Benjamin *insanoğlunun mitlerin yarattığı kâbustan masallar yoluyla kurtulmaya çalıştığını* söyler. Çünkü masalların sürprizlerle dolu, büyü, iyilik ve umutlu dünyası tarih boyunca yaşamın gerilimlerini dindirmeye yaramıştır.

Masallar, mitler, destanlar, halk öyküleri, bilincin bilinçdışı ile karşılıklı etkileşimi sonucu yapılanmış kolektif ürünlerdir, binlerce yıl boyunca yaşanmış, sınanmış zihin modellerini iç ve dış gerçeklikle bağlantı içinde sahnelerler¹. Kısaca, halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, insan, hayvan, cin, peri gibi varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür olarak tanımlanabilen masalın, tanımdan da anlaşılacağı üzere yazarı değil anlatıcısı vardır. Masallar insanlığın bilinçdışında gizli olan hakikatlerin sembol elbiseleri giyerek bilince ulaşmasıyla oluşmuş anlatılardır.²

Modern psikanalitik yaklaşımlar da masalı bilinçle bilinçdışı arasında köprü olarak kabul eder. Bilinçdışılığın gizemli evreni masallar yoluyla bilince gelir. Masal motifleri tanımlanamayan içsel enerjileri görünür/anlaşılır kılan semboller, masal kahramanları da ruhsal dönüşümüme yardım edecek olan arketiplerdir³. Masallar üzerine arketipsel sembolizm bağlamında yapılan analizler, masallardaki zıtlıkların kahramanın mücadele etmesi gereken gölgeler olduğunu işaret eder⁴.

¹ M. Bilgin Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci*, Metis Yayınları

² Nazlı Çevik Azazi, *Masal*, Doğan Novus

³ Nazlı Çevik Azazi, a.g.e.

⁴ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İthaki Yayınları

Amerikalı ünlü psikoterapist Jeffrey Kottler verdiği eğitimlerde⁵ insan zihninin hikâyeleri yaşama ait bir deneyim olarak kabul ettiğinden söz eder. Çünkü beyin, bireyin kendi deneyimiyle hikâye deneyimi arasında bir fark gözlemez. Beynin yazdığı hikâyeler olan rüyalarla masalların dili aynıdır. Beyin nasıl rüyalar yoluyla yaşama dair provalar yapıyorsa masal yoluyla da risk almadan tecrübe depolamaktadır. İnsanın masala sorgusuz sualsiz kendini açtığını (sorgularsa tadını çıkaramaz) belirten ünlü terapist, eğitimlerinde perilere inanan ve onları görebilmek için masal tepelerine giden İrlandalılarından bahsediyor. İrlandalılar masalları geniş zaman kipiyle anlatıyorlar. Çünkü masal yaşanıp bitirilmiyor, yaşamaya devam ediyor.

Diğer anonim türler gibi masalların ortaya çıkışı da yazının icadından bir hayli öncedir. Yazı nasıl muhatabına ulaşabilmek için taş, yaprak, parşömen gibi -sonunda kâğıtta karar kılan- bir araca muhtaçsa sözlü ürünler de onları dinleyiciye sunacak anlatıcılara ihtiyaç duyarlar. Anlatıcılığın başlangıcının yaşantı aktarma ve nakletmeye dayandığını söylemek mümkün. Gerçek yaşam hikâyeleri anlatan kişiler zamanla masal/hikâye anlatıcılarına dönüşmüş olabilirler.

Geçmişten bugüne eğlence ve eğitim aracı olarak kabul edilen masallar sözle aktarılırlar, aktarıldıkları toplumun özelliklerine, kabullerine göre zamanla değişerek, çeşitlenerek uzun bir yolculuk geçirirler. Bu yolculuk esnasında yazıyla tanışarak metin hâline getirilmiş olsalar bile yazıya geçirilme, masalı sabit ve değişmez kılmamış, masallar yine kulaktan kulağa sözle aktarılmaya devam etmiştir. Masalları tam ve statik bir metinler olarak düşünmek yanlış olur. Masal ancak anlatıcısıyla tamamlanır.

Masal dilinin müzikalitesi onun estetik değerinin, içerisindeki veciz ifadeler ve mesajlar da bilgeliliğinin göstergesidir. Masallar diğer anonim türler gibi yıllarca dillerde dolaşarak farklı anlatıcılar tarafından hem üslup hem de içerik olarak işlenip zenginleşmiştir. Konuşma dilinin doğallığı ve içtenliği, ağız özellikleri, mahalli söyleyişler, nükteli anlatım, atasözü, deyim, ikilemeler, yansımalar, taklitler, dua ve beddualar masalların içindeki söz varlıkları ve üslup unsurlarıdır. Ayrıca masallarda teşhis, intak, teşbih, istiare gibi edebî sanatlar da kullanılmaktadır. Üslup ve kurgusal tasarım unsurlarına bakılırsa masalın betimleme değil eylem/hareket ağırlıklı olduğu görülür. Masallarda sıfatlardan çok fiiller kullanılır.

Masalın büyüülü ve esrarlı hâli geceye eş değerdir. Bu nedenle çoğunlukla gece hatta uzun kış gecelerinde, ateş ya da ocak başında anlatılırlar. Çünkü gece destan, efsane, masal, mit âleminin harekete geçtiğine, öteki âlemin

⁵ Jeffrey Kottler, - *Terapi ve Günlük Yaşamda Hikâyelerin Gücü*, Yeni Psikoloji Eğitimleri

kahramanlarının, cinler, periler ve ruhların canlandığına, bu dünyada iken yaşadıkları yerlere, evlerinin saçaklarına gelerek bekleşip ev halkının anlatı ve dualarına kulak verdiklerine inanılır.

Masallarla ilgili yapılan ilk çalışmalarda tüm varyantlar, benzeşen ve ayrılan kısımlar tespit edilmek suretiyle karşılaştırılarak en eski forma ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak anlatıcı kaynağın dışında, masalları yalnızca metinsel olarak ele alan araştırmalar hep eksik kalmaktadır. Masal anlatıcısının etkinliği ve önemi konusunu Türk Edebiyatı'nda ilk kez Ziya Gökalp gündeme getirir. Gökalp'e göre masalı derleyen kişi sadece masalı değil, anlatıcı ile ilgili bilgileri de kayda geçirmeli hatta anlatıcının masalı kimden öğrendiği bilgisini de elde etmelidir. Gökalp masalcılığı, eski ozanlığın kadınlardan devam eden kısmı olarak niteler. Ozanlığın babadan oğula kalışı gibi masalcılık da anadan kızı geçmektedir. Masalcı, kendi alanında bir çeşit sanatçıdır⁶.

Walter Benjamin anlatıcılığın ağızdan ağıza yayılan ve üst üste eklenen deneyimler olduğunu söyler. Her anlatıcı anlattığı masala kendi deneyimini ve tarzını ekler. İyi anlatıcılar başkalarının hikâyelerini içselleştirerek kendi hikâyeleriymiş gibi anlatırlar. Benjamin anlatıcıları da ikiye ayırır, biri hikâyeler arayan (yatay) anlatıcı, bu tür anlatıcılar tıpkı denizcilere benzer, diğeri de bulunduğu yerdeki hikâyelere dikkat kesilen ve derinleştiren (dikey) anlatıcı, Benjamin bunları da çiftçilere benzetir⁷.

Fıkra ve efsanede olduğu gibi masallar da belli bir anlatıcı grubunun tekelinde değildir. Gelenekte masal, halk hikâyesi anlatan âşıkların, meddahların, baksı, cırav, toolcu, kaycı gibi destancıların yan uğraşı olarak görülmüştür. Ancak bunun yanı sıra müstakil masal anlatıcılarının olduğu da aşikâr. Anlatıcılar yaratıcı masal anlatıcıları, aktarıcı masal anlatıcıları, icracılar ya da icatkarlar olarak sınıflandırılabilir. Anlatıcılarla ilgili aile masalcıları, saray masalcıları, profesyonel masalcılar gibi tasnifler de yapılmış.

Masallar anlatıcılar tarafından sözlü olarak kompoze edilir, anlatım sırasında kurgu, ses -özellikle anlatıcının sesi- müzikalite ve vurgularla güçlendirilirler. Bu nedenle aynı masal, farklı anlatıcılar tarafından farklı biçimlerde sunulduğu gibi, aynı masal anası tarafından farklı zamanlarda ve farklı ortamlarda icra edildiğinde de değişiklik gösterebilmektedir. Varyantlar bu şekilde ortaya çıkar. Hatta bir anlatının diğerinin varyantı olmadığını, her anlatının müstakil olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur⁸.

Masal; yaşayan, dinamik bir formdur. Zaman içerisinde gelişip dönüşür. Bir masalı *anlatıcısı*yla (masal anasıyla) birlikte değerlendirmek, bunu yapabil-

⁶ Pervin Ergun, *Türk Masal Anlatıcısının Kimliği*, Milli Folklor dergisi.

⁷ Walter Benjamin, *Pasajlar*, Yapı Kredi Yayınları

⁸ Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, Geleneksel Yayıncılık

mek için ise onun hangi ortamda, kimlere (*dinleyici*) ve hangi *bağlam*da anlatıldığını görmek gerekir. İcraya dayalı bir gösteri sanatı olan masal, etkileşimli ve canlıdır. Anlatıcının hikâye üzerinde bir gücü vardır. Masal anası önceki kuşaktan devraldığı masalı yaşam hikâyesi, hayal gücü ve yetenekleri sayesinde ayrıca icra ortamından etkilenecek yeniden yaratır. Hatta masal aracılığıyla kendi hikâyesini de anlatır. Rus halk bilimci Azadovski kitabında⁹ Sibiryalı bir masal anasının anlattığı masallarla kişisel hikâyesi arasındaki örtüşmeye dikkat çeker. Masalı ya da hikâyeyi var eden anlatıcının kültürü, yaşı, inançları, yaratıcı yetenekleri, sosyal rolleri, değer yargıları masaldan ayırıştırılmaz.

Günümüzde yapılan çalışmalar sayıları az da olsa geleneksel tarzda anlatıcılığın devam ettiğini ve masal analarının ülkemizde de var olduğunu gösteriyor. Hakas, Altay, Tuva bölgesinde masal anlatıcılığı hâlâ canlı bir biçimde yaşamaktadır, bu kültürlerde anlatıcılar şamanlar ve şifacılar gibi seçilmiş kişilerdir, ruhlar tarafından korunurlar ve mitolojik özelliklere sahiptirler. Anlatıcılığı reddetmeleri hâlinde ıstırap çekerler. Hayatlarını bu yeteneğe adanmış, anlattıkları masala kutsal bir metin gibi yaklaştıklarından unutmamakla ve eksik anlatmamakla yükümlüdürler, eksik anlatırlarsa cezalandırılacaklarına inanırlar. Bu anlatıcıların yaşam tarzlarında ve görünümlerinde yetenek, ustalık, ilham ve gizli bilginin izleri vardır. Masal anlatımı sırasında öteki dünyanın “iye”lerini eğlendirip dinlendirirler, onları memnun ettikleri için de onlardan gelecek kötülükleri def ederler. Altay, Hakas Türklerinde, av zamanı ava gidenlerin yanlarında toolcu götürmelerinin sebebi de budur. Hikâyesi anlatılan “tayga eezi” memnuniyetini avcılara av hayvanları ikram ederek gösterir. Sibirya Türklerinde ise çadır çadır dolaşan masalcılar bu yolla geçimlerini temin etmektedirler. Hakaslarda anlatıcılar özel yetenekleri olan ama kötü kaderli kişiler olarak kabul edilmiştir. Yeteneklerinin bedelini ağır ödeyen bu insanlar, bir taraftan onları sürekli anlatmaya zorlayan ruhların, diğer taraftan da onların hizmetine ihtiyaç duyan, huzurlarını bozan toplumun baskısı altındadırlar¹⁰.

1960’lı yıllarda Amerikalılar anonim eserlerin, yaşadıkları toplumdan ve anlatıcılardan ayrı incelenemeyeceği düşünerek “performans teorii” adını verdikleri bir yaklaşım geliştirdiler. Bu teoriye göre masallar doku, metin ve çevre şartlarıyla ele alınmakta, masalın içinde yaşadığı sözlü kültür ortamı doku olarak kabul edilmektedir. Metin yazıya geçirilebilir, başka bir dile çevrilebilir. Ama dokuyu ve çevre şartlarını anlamak için masalın içine doğduğu kültürü ve bağlamı bilmek gerekir. Özellikle bağlam, içinde dinleyici faktörünü de ba-

⁹ Mark Azadovski, *Sibirya’dan Bir Masal Anası*, Kültür Bak. Yay.

¹⁰ Türk Masal Anlatıcısının Kimliği, *Pervin Ergun*, Milli Folklor dergisi.

rındıran, oldukça mühim bir değişkendir¹¹.

Anlatım ortamlarının oluşması, anlatıcı ile dinleyicilerin bir araya gelmesi, kadim kültürlerde eskiden beri var olan bir gelenektir. Masal, anlatılan ortamdan bağımsız değildir, dinleyici kitleden doğrudan etkilenir ve ilham alır. Her masal icra edildiği ortama ve bağlama göre farklı işlevlere sahip olabilir. Genellikle anlatı zamanı çocuklar ve büyükler bir arada bulunur, herkes kendine göre masaldan payını alır. İcra ortamı, dinleyicilerin yaşları, cinsiyetleri, ne amaçla bir araya geldikleri ve beklentileri masalların şeklini ve sunuluş tarzını etkiler. Bu unsurların çözümlenmesi de masalların doğru anlaşılmasını sağlar.

Masal anasının repertuarı içerisinde yaptığı seçim, dinleyicilerin istek, ilgi ve ihtiyaçlarına göre değişebilir. Masalcının zamana ve şartlara uygun bir bağlam oluşturmaya yeteneklerine bağlıdır. Anlatıcının dili ile birlikte ses tonunu, beden dilini yetkin kullanması anlatımın gücünü artırır. Bir masal anasının hafızası güçlü, algıları açık, repertuarı geniş ve ezber yeteneği iyi olmalıdır.

Anonim edebiyat eseri olan masallar aynı zamanda çocuk edebiyatı ürünü ya da çocuk eğitim materyali olarak kabul edilirler. Masal çocuğun dilini konuşur, çocuk yanımıza seslenir, bizi düş kuran kozmik yanımızla buluşturur, bize çocukluğun iyilik dolu hâllerini gösterir, ancak masallar yalnızca çocuklara seslenmez. Masalın çocukça olduğunu düşünmek bir büyüklük yanılgısıdır. Masalın hedef kitlesini belli bir yaş aralığı olarak gören anlayış onun toplumsal, sosyal ve kültürel değerini, şifa veren, iyileştirici gücünü göz ardı eder. Masalların temaları, dili, sembol, motif, tip ve formelleri bir çağa, bir döneme ait değildir; hatta masallar bir ulusa bile ait olamaz, evrenselidir. Pertev Naili Boratav masalların temleri açısından ele alındığında ulusal masal olamayacağını söyler. Ana temayı süsleyen, nakışlarını dolgunlaştıran ise anlatıcı ve masalın içinde yaşadığı kültürdür.¹²

Walter Ong, iletişimin sadece konuşma yoluyla sağlandığı kültürleri “birincil sözlü kültür” olarak tanımlar. Birincil sözlü kültür ürünleri yazının icadından sonra metin hâline gelmiş, böylece yazılı kültür ürünleri ortaya çıkmıştır. Yazılı kültür ürünü olan metinler, günümüzdeki teknolojik gelişmelerle hayatımızda önemli yer tutan telefon, radyo, televizyon ve internet gibi araçlar sayesinde tekrar söze dönüşerek “ikincil sözlü kültür”ü oluştururlar¹³.

Dijital içeriklerin her alanda bizi kuşattığı çağımızda geleceğe katkıda bulunan profesyonel anlatıcıların masal gecelerinin ve popüler masal terapilerinin yanı sıra yeni medyanın yarattığı küresel köy düzeninde, biz farkında olmasak da yeni anlatıcılar türüyor. Bu dönemde de sözlü kültür ürünleri ve

¹¹ Mehmet Ekici, Nebi Özdemir, Öcal Oğuz, Gülin Ögüt Eker, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, Geleneksel Yay.

¹² Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, İmge Kitabevi

¹³ Walter Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Metis Yayınları

masallar hâlâ yaşadığımız dünyayı anlaşılır kılmanın en önemli araçlarından biri. Modern hayatın katmanlarını yitirip yalın kat hâle gelen yozlaşmış gerçekliğinde hem kadim olan hem de her dem taze kalabilen masallara eskisinden daha fazla ihtiyacımız var. Belki bu yüzden youtube, instagram fenomenlerinin hikâyelerine, TED konuşmacılarının anlattıklarına ilgi duyuyoruz. Bugün de bizi etkileyen hikâyelerin çoğunda -tıpkı masallardaki gibi- bir yolculuk, yolda karşılaşılan engeller, yolun bir yerinde yapılan seçimler, tırmanılan basamaklar, iyilerle kötülerin savaşları, acayip hadiseler, yolcuya yaşam tarafından sunulan sürprizler var. Kahramanlar yolculukları sırasında karşılaştıkları bilgelerin sözlerine ya da iç seslerine kulak veriyorlar. Bu anlatılar ana akım medyanın ve yazının gücünü yerle bir edecek bir etkiyle hayatımıza giriyor. Kim ne derse desin masalların sihirli değneği bize hep dokunsun istiyoruz. Zaten masallar da sonsuza dek yaşayacak. Yeter ki onları anlatan birileri olsun.

SERCAN CEYLAN

THEATRUM MUNDİ: EDEBİYATTA UZAKDOĞU, DOĞU ASYA’NIN ÖYKÜLERİ

Batı’nın merceği Doğu’nun perspektifi

Bu ayrımı yapmak basit değil. Yani Batı ve Doğu dedikten sonra bir de Uzakdoğu ayrımı yaparak ne’liklerini, nasıl’lıklarını tartışmak. Çünkü nereden baktığınıza göre değişen bir meselenin argümanları da siz daha fark etmeden dönüşüyor. Söz gelimi Yukio Mişima’nın metinlerine yaklaşırken hangi açıyı kullanmalıyız, Platon, Marx, Heidegger, Eco, Gyorgy Lukacs ya da Paul de Man ve Northrop Frye kalkış noktamız olabilir mi diye enikonu düşünmek gerekiyor. Kojin Karatani’nin *Derinliğin Keşfi*’nde belirttiği gibi önce manzarayı anlayabilmeliyiz.

Alain de Botton, *Görmek ve Fark Etmek*’teki denemelerinde modern kentin kuşatıcılığını betimleyen, ironik olarak belki kendisinin de fark edemediği bir bakışa sahiptir. Batılı bir modernin serin reflekslerine sahip gözleri, sevdiği kadın Chloe’de derinleşmek istese de ayrıntının dünyevi ekonomisi ilişkisi soğutur. Samimiyeti bayağılaştırır. Aynı şekilde Doğu toplumunun -Uzakdoğu, Ortadoğu ve Asya- modern reflekslere karşı edilgen tavrı gün geçtikçe merkezileşirken, bayağılaşmanın ihmalkârlığa dönüşerek edebiyata yansması söz konusudur. Edebiyat böyle bir devinime, hızla ihmal edilme, harcanma etkisine kayıtsız kalamaz. Ama bir yandan da kalmış diyebiliyoruz, okunmayan ulaşılamayan enfes metinler var gölgelerde. Nietzsche dahi “non legor, non legar” (okunmadım, okunmayacağım) diyerek sitem edebiliyor (Nietzsche 2018: 42). Bizde ise Ahmet Hamdi Tanpınar, sükût suikastından mustarip bir liman kenti. Çünkü gerçekliğimiz parçalı, bunu kabul ettik. Uzakdoğu anlatıları belki Türk edebiyatının çok ötesindeki eksik parça ama ihtiyacımız yok.

Doğu, her bir yurttaşının kanında, kadim geleneğinin sermayesini bir mirasyedi gibi tüketebilme hakkıyla geliyor artık. Batı’nın merceği bu hakkı rasyonel bir terbiyeden geçirmeden kullanmıyor. Doğu’nun perspektifi o mer-

ceğin dürtmesiyle tamamen geç kalmışlık hissi üzerine kurulu. Bundan sonra da her nesil yeni ve farklı sonuçlarla karşılaşılıyor. Toplum dediğimiz, bugün Amerika'ya, Fransa'ya, Petersburg'a da gitseniz, Fas, Kahire, Astana, Pekin'e de gitseniz kımıl kımıl çoğalan organizma, afallıyor. Yani afalladık ve buna çuvallama olarak bakmak da mümkün tabii. Güney Koreli kültür kuramcısı Byung-Chul, bu afallayan toplumu şöyle tarif ediyor; “21. yüzyıl toplumu artık bir disiplin toplumu değil, performans toplumdur. Sakinleri de ‘itaatkar özne’ değil, performans öznesidir. Bu özneler kendi kendilerinin müteşebbisleridir” (Han 2018: 17). Onun ‘performans’ olarak tanımladığı kavram, sersemleyen toplumun mekanik hareketlerini işaret eder. Böylece Foucault’nun iktidar analitiği de boşa çıkmış olur, parçalı dediğimiz, performansa yönelen postmodern düzen ideolojileri ve iktidar algısını iskartaya çıkarır çünkü. İnsanların yapıp etmeleri onları ‘var’ kılar fakat ‘özne’ yapmaz. Bir Osmanlı, Türk olarak özne olabilmek, Şark ya da Doğu aygıtlarının kullanıma girmesinden sonra ‘var’ olmayla çelişebilecek senaryolar doğuracaktır. Ama hepimizin bildiği gibi Şarkiyatçı olunabilir hatta olunması teşvik edilir. Michel Foucault’nun *L’Archeologie du savoir* (Bilginin Arkeolojisi) ile *Surveiller et punir*’de (Hapishanenin Doğuşu) tanımladığı ‘söylem’ kavramından hareket eden Said’e göre Şarkiyatçılık, “Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak” son derece kullanışlıdır çünkü (Said 2013: 13). Doğu’nun -hatta parçalanmışlık ve afallama arasındaki uluslararası toplumların- bu perspektifi benimserken Byung-Chul’un bahsettiği ‘şeffaflık’ niteliğiyle özdeşleşmesi beklenir. Çin taşrasını anlatan Mo Yan’ın *Saydam Turp*’taki öykülerinde şeffaflık oldukça çarpıcı biçimde işlenir mesela. “Ne hakikat ne de görünüş şeffaftır. Tümüyle şeffaf olan tek şey boşluktur. Bu boşluğu bertaraf etmek için bir enformasyon yığını devreye sokulur” (Han 2018: 61). O yüzden her toplumun, ışığı kendi üzerinde tutması gerekir görünebilmek için.

Kojin Karatani, modern Japon edebiyatının tarihini incelediği *Derinliğin Keşfi*’nde “Modern edebiyatın kökenlerini manzara (nesnellik) açısından düşünmek” gerektiğini söyler (Karatani 2011: 37). Manzara, perspektif gerektirecek, perspektif odaklanmayı sağlayacak, odaklanma anlam üretecektir çünkü. Ağırlıklı olarak 1907 yılında *Edebiyat Kuramı*’nı yayımlayan Natsume Soseki (1867-1916) üzerinde duran yazar, Soseki’nin çağdaşları Futabatei Şimei ve Ogai Mori gibi Meiji Dönemi edebiyatçılarıyla birlikte modern Japon edebiyatını inşa ettiklerini söyler. Mesela Futabatei Şimei’nin yazdığı *Sürüklenen Bulutlar* Japonya’nın ilk modern romanı olarak kabul edilmektedir (Karatani 2011: 66). Japon edebiyatında Şoyo Tsubauçi, Natsume Soseki, Şoiçi Saeki, Akutagava, Masao Miyoshi gibi yazar/eleştirmenlerce tartışılan edebî türler ve kurmaca, Batı terminolojisinden çok ayrı bir gelişim süreci izlemiştir. Rus biçimciliğinin

alışkanlığı kırma fikri Japon yazarlarca 1900'lerin başlarında tartışılmıştır mesela. Tanizaki ve Akutagava'nın "Hikâyesi Olmayan Roman" hakkındaki tartışmaları da önemli bir dönüm noktasıdır. Burada "hikâye"den kasıt olay örgüsüdür ve Akutagava, sanatsal değerle olay örgüsünün ilgisizliğini savunur. Onun aksine Tanizaki, olay örgüsünü metnin estetik bir koşulu sayar. Ne yazık ki Akutagava'nın beklenmedik intiharı hem döneme hem de bu tartışmaya damgasını vurmuştur.

Çin edebiyatının kökeni ise *Şarkılar Kitabı*'na dayandırılır. Bir antoloji niteliğindeki bu kitap, Batı Zhou döneminin ilk yıllarına (MÖ 11-6. yy) kadar 500 yılda yazılmış olan 350 şiiri içerir. Hatta Çin'de, bu kitabı derleyenin Konfüçyüs olduğuna inanılmaktadır. Konfüçyüs, Mencius, Laozi ve Zhuangzhi, dervişane bir edayla Çin'in dört bir yanını gezip yaşam ve iktidar konularında aydınlatıcı konuşmalar yapmışlardır. Savaşan Beylikler Dönemi'nde ise (MÖ 475-221) Çin'in ilk büyük şairi Qu Yuan ortaya çıkar (Dan 2016: 57). Elbette modern Çin, komünizm ve milliyetçilik/muhafazakârlık çatışmalarının ortasında organize olacak ve edebiyatta köklü kırılmalar meydana gelecektir.

Çin edebiyatında Luo Guanzhong (1330-1400?) tarafından yazılan *Üç Krallığın Hikâyesi* Çin'in ilk romanlar arasında. Bundan yüzyıllar sonra 1933'te yayımlanan Mao Dun'un *Gece Yarısı* kitabı, modern anlamda çağdaş anlatı ölçütlerini yakalamaya aday bir roman. Ancak bu roman da tarihsel bir gerçekliği tartışmaya açmaktadır. Estetik hacmi, manzaranın çizgilerini kalınlaştırmaktan ibarettir. Ağırıklı olarak Kapitalist sistemin Çin'deki varlık mücadelesini işler. İşçi-patron ikilemini ele alır. Yani gerçekçi romanın temsilcisidir Mao Dun. Bir başka gerçekçi yazar Ba Jin'in "Sağanak Üçlemesi"ni oluşturan *Aile* (1931), *İlkbahar* (1938) ve *Sonbahar* (1940) romanları ise trajik bir aşk hikâyesini işler. Aynı zamanda feodal otokrasinin de ikiye bölünmüş yapısını eleştirir. Bunların yanında Lao She'nin *Deve Xiangzi* romanı, Pekin'in alt tabakalarından birine mensup çekçekçi Xiangzi'nin yaşamını anlatmaktadır. 1990'lardan itibaren Çin romancılarının tarihsel temalara bir dönüş yaptıkları iddia eden Yao Dan'a göre Yu Hua, Su Tong, Ye Zhaoyan, Lie Zhenyun, Chen Zhongshi bu tarz eserler veren modern romancılarıdır. İşin ilginç yanı, aynı zamanda bir akademisyen olan Yao Dan'ın Çin edebiyatını çözümlemelerken Kojin Karatani kadar olmasa bile ona biraz olsun yaklaşabilecek kadar modernist ya da postmodernist düşünceyle ilgilenmiyor oluşudur.

Uzakdoğu öykücüler

İtiraf etmek gerekir, Uzakdoğu deyince zihnimde öncelikle Kore beliriyor. Hâlbuki Endonezya, Malezya, Singapur, Tayland, Kamboçya, Vietnam, Myanmar, Pakistan ve Moğolistan da gelmeliydi. Goethe'nin muştuladığı *Weltliteratur*

ratur/Theatrum Mundi yani bir Dünya edebiyatı belki ancak böyle mümkün. Ancak Türk edebiyatında -ve Batı'da- daha çok Japon ve Çin edebiyatlarının etkin varlığından söz edilebiliyor. Hiç şüphesiz meselenin, bu iki Uzakdoğu ülkesinin global piyasalardaki ekonomik etkisiyle yakından ilgisi de var. Diyelim ki zihnimizde Kore edebiyatı belirdi. O hâlde Han Kang'ın *Vejetaryen*, Ahn Do-Hyun'un *Gümüş Somon'un Büyük Yolculuğu*, Yi Mun-Yol'un *Şair*, Hwang Sok-Yong *Prences Bari*, Ch'oe Yun'un *Manken*, Honggyu Son'un *Başka Topraklarda Rüzgar Sert Eser* adlı romanları da belirmeli. Bu metinlere bakıldığında fark ediliyor ki öykü anlamında yelpazemiz oldukça dar ya da Kore öykücülerini Türkçede anlamlı bir kitle tarafından takip edilmiyor ve böylelikle iyi öykücülerin metinleri bize kapalı.

Öbür yandan Japon ve Çin edebiyatçılarının ünlerinin geniş bir coğrafyaya ulaştığı söylenebilir. Japon edebiyatında Kazuo Ishiguro, Yukio Mishima, Cuniçiro Tanizaki, Haruki Murakami, Natsume Soseki, Kenzaburo Oe ve Yuic-hi Seirai hem Doğu hem de Batı'da iyi tanınmış yazarlar. Çin edebiyatında ise Yiyun Li, Yu Hua ve en çok da Gao Xingjian ve Mo Yan'ın başı çektiği görülüyor. Japon edebiyatında Kenzaburo Oe'nin 1994'te, Kazuo Ishiguro'nun 2017'de, Çin edebiyatında ise Gao Xingjian'ın 2000'de, Mo Yan'ın 2012'de Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmaları şöhretleri için oldukça önemli bir etken tabii.

Uzakdoğu öyküsünde trajedinin estetiği

Türk ya da Dünya edebiyatı olsun öykü denince çarpıcılık, merak ve bunları kuşatıcı yetkin bir kurmacanın varlığını gereksiniriz. Uzakdoğu öyküsünde bu unsurlara tarihsel ve politik kanamaların eklendiğini görüyoruz. Çinli yazarlardan özellikle Mo Yan ve Yu Hua'nın metinleri lirik fakat derinliği kestirilemeyen taze bir yaranın kokusunu saçıyor.

Asıl adı Guan Moye olan, 1984'ten itibaren -ki bu yıl bize Orwell'ı çağırıştırır- Çince "sakın konuşma" anlamına gelen Mo Yan adını kullanmaya başlayan yazar, *Saydam Turp*'taki öykülerinde genel olarak taşrayı ele alır. Taşra, toplumsal ve düşünsel çeşitli anlamlar üreten renkli bir manzara olarak çizilir. Kitaba da adını veren "Saydam Turp" öyküsünde suskun, cılız ama gözü daima kara Kara Çocuk'un dramı taşra manzarasıyla anlatılır. Köydeki işçileri çalıştıran Müdür Yardımcısı Liu ise hem Kara Çocuk'a, hem demirci ve duvarcı ustalarına emirler yağdırırken son derece gaddar, vicdansız ve merhametsiz bir adam tablosu çizer. "Uçan Gemi", "Terk Edilmiş Bebek", "Demir Çocuk", "İnsan ve Hayvan" vb. öykülerde kahraman genellikle bir çocuktur. Çin-Amerika işbirliği, Çin-Japon Savaşı, Kültür Devrimi gibi kronolojik eşikler Mo Yan'ın öykülerinde sessiz birer ayrıntıdır. Sessiz ama keskin. Tıpkı Yu Hua'nın *Yaşamak* romanında olduğu gibi. Her iki yazarın özdeşleştiği dikey perspektif

açlığın kavurucu, çıldırtıcı sadeliğidir. Bir yandan doğa, Budist ve Konfüçyüsçü yalınlığını sunmakta bir yandan da manzaranın geçiciliği ölümü hatırlatmaktadır. Hem de şeffaf, tek yüzlü bir ölüm. Ortega y Gasset de bir yazısında “Asya yaşamının doruğu Budizm’dir” dedikten sonra, “Doğu ağacının olgun meyvesi, klasik biçimdir o. Ve Asyalı ruhu temel eğilimlerini onda her klasikliğin özelliği olan saydamlık, yalınlık ve yetkinlikle dile getirmiştir” der (Gasset 1992: 90). Saydamlık, yalınlık ve yetkinlik. Yu Hua’nın *Yaşamak* romanında bir tas pirinç çorbasını içerken ağlayan korkulu ailenin tasviri âdeta. İflas etmiş Xu ailesinin mirasyedi oğlu, Fugui’nin ailesidir bu. Yaşama savaşında yetkinleşmek için ölümlerle boğuşmak zorunda kalan çaresiz bir aile. Öyle bir adam kayırma, rüşvet, yaptım olduculuk, yolsuzluk vardır ki ülkede, Fugui’nin oğlu, valinin karısına kan verirken kan kaybından ölü, kimse kale almaz. Fugui kızını, oğlunu ve eşini de hayatta tutamamıştır fakat kendisi bu mücadelede ustalaşmıştır. Yaşamak karşısındaki yetkinliği her gün bir buğday tanesi kadar ölmesini sağlar.

Turgut Uyar’ın bir dizesi var: *Her sabah bir intihardır çıkışlarım, dünyada de-yiverir.* Dilimizin ucuna Kenzaburo Oe’nin *Kurbanı Beslemek* kitabı gelir böylece. Üç uzun öykü. Oe, bizde Bilge Karasu, Oğuz Atay, Hasan Ali Toptaş ve Rasim Özdenören’in metinlerindeki yoğunlaşmayı hissettirir. Bir Çin kavağına sırtını dayayarak oynayan çocuklar savaşın ortasında buluverirler kendilerini. “Kurbanı Beslemek” öyküsünde yazar, ‘çocuk’ sözcüğünün masum sessizliği ile ‘savaş’ sözcüğünün kudurgan gürültüsü arasına zenci bir tutsak yerleştirir. Bütün köyün bakmakla yükümlü olduğu, resmî kurumların sorumluluğunu reddettiği zenci savaş pilotunu, köy ahalisi besler. Tutsak, köylülere göre “kara derili bir hayvandan başka bir şey” değildir (Oe 2015: 44). “Delilikten Kurtar Bizi” öyküsünde ise yazar, serserilerin tartakladığı Şişman Adam ile oğlu Eeyore arasındaki felsefi ve ailevi uçurumu anlatır. Şişman Adam düşünsel bir boşluğun sarkacına esir, sefil bir eylemsizliği yazgısı olarak kabul etmiştir. Hatırlamak ve varlığını onurlandırmak için babasının biyografisini hazırlar. “Babamın kendini inzivaya çekerek aniden ölmesinin nedeni deliliğiye, neden damarlarında onun kanını taşıyan ben delirmekten kurtulabileyim?” diye düşünür (Oe 2015: 104). Bir yandan da Çin-Japon savaşının psikolojiyi alt üst eden kalıntıları kırırdar zihninde. “Gözyaşlarımı Sileceği Gün” adlı üçüncü ve son uzun öyküde ise travmatik bir hastalığın kaçınılmazlığını, kanserli bir hastanın yaşama -ve hem afallama- sancısını ele alır. Kahramanın, vasiyetnamesini yazdırmak istediği görevliyle arasındaki kara mizah sarsıcıdır. 1970 yılında, annesinin “O ADAM” diye bahsettiği baba figürünün kuşatıcı varlığı, kendinin karaciğer kanserinden kurtulmasına olanak sağlayacak bir zihne yerleşmiştir. Ancak babanın ortadan kalkmasıyla, bu zihin darmadağın olur.

Yukio Mişima ve Natsume Soseki'nin metinleri ise Hemingway'in romanlarındaki eril atmosferi çağırıştırır. Soseki, *Madenci* romanında genç bir madencinin içine düştüğü ölümcül çalışma şartlarını ele alınır. Murakami'nin "Soğukkanlı bir cehennem yolculuğu" olarak nitelediği macera, isimsiz bir anlatıcının başından geçenlerden oluşmaktadır (Soseki 2018: 198). Çozo adlı bir adamın peşinden gidip toplumun cahil ve sorumsuz fertlerinden meydana gelen bir çalışma grubuna dâhil olan anlatıcı, temelde okura deneyimlerini anlatmak ister. Soseki'nin modern Japon edebiyatının kurucu isimlerinden biri olması dolayısıyla roman, sağlam bir anlatım tekniği üzerine kurulu denebilir. Anlatıcı kahraman bir yerde araya girip, "o dönemde yaşananları (...) yazacak ne bir kalemim ne de zamanım olduğu için, bunları bir kenara bırakıp ne pahasına olursa olsun madencilik tecrübelerimi anlatacağım" şeklinde bir açıklama yapar (Soseki 2018: 30). Ardından madencilerin ölümcül risklerle çevrili yaşantısına kulak kabartırız.

Yoğunluk, çarpıcılık, sahicilik bakımından bazı Uzakdoğulu öykücülerini Batı kültürünün yansımalarını taşımakta ve özümstedikleri kadarıyla bu yansımaların heyecan ve endişelerini anlatmaktadırlar. *Noktrünler*'in yazarı Kazuo Ishiguro, *Kadınsız Erkekler*'in yazarı Haruki Murakami, *Bin Yıllık Dua*'nın yazarı Yiyun Li buna benzer bir üslup geliştirmişlerdir. Yuichi Seirai'nin *Nagazaki* adlı öykü kitabında da onlara yaklaşan bir bakış açısı vardır. Ishiguro, Murakami ve Li daha çok Amerika, İngiltere gibi kentlerde, bazen de Tokyo'da geçen olayları anlatırlar. Özellikle Seirai'nin öykülerindeki 'Amerikan Rüyası' bariz şekilde vurgulanır.

Son olarak *Nagazaki*'den bahsetmek gerekir. Çünkü yazar, II. Dünya Savaşı'nın kaderini değiştiren, Japonya'nın felaketine sebep olan atom bombalarının gündelik yaşamı ne ölçüde etkilediği problemine odaklanır. Bu derinlikli gerçekliğin politik tarafıyla hemen hemen hiç ilgilenmez. Bir çocuğun bacağındaki yara, yıkık binalar, çürük bahçeler gibi yalın detaylara yer verir. Hiçbirini de vurgulayarak, metni göndere çekerek anlatmaz. Yalın ve saydamdır öyküleri. 2010 sonrası Nagazaki Atom Bombası Müzesi Müdürlüğü de yapan Seirai'nin öyküleri dört ana eksenle yoğunlaşır; tarih (II. Dünya Savaşı'nın izleri, atom bombasının kalıntıları), din (Hristiyanlık ve Tanrı inancının yitimi), kimlik (savaş sonrası toplumun var oluş mücadelesi) ve cinsellik. Kitaptaki öyküler çoğunlukla Nagazaki'nin Urakami semtinde geçmektedir. Bireylerin ortak belleklerindeki travmatik çöküş ele alınır bu öykülerde. Mesela "Çiviler" öyküsünde baba ve oğul vardır ama inançlarını perçinleyen kutsal ruh bu ikisini bağdaştıramaz. Çünkü oğul, her çeşit Tanrı fikrine eleştirel bir gerçeklikle yaklaşır. "Taşlar" öyküsünde çocuk sahibi olmak isteyen kahraman "Tanrım yalvarıyorum sana... Seks yapmamı mümkün kıl!" diyerek dua eder (Seirai

2016: 86). “Böcekler” öyküsü atom bombasından kalan enkazda gündelik gerçeğin çarpıtılmasıyla kurulmuştur. Kahraman gördüklerinden sonra orada ölmeyi bile diler. Yeşil bir *umaoi* böceğinin ona seslendiğini düşünür ve yaşayıp yaşamadığını kavrayamaz, apansız bir ses ruhunu eşeler o günden sonra. “Nektarlar” öyküsünde otuz üç yaşında bir kadının liseyi yeni bitirmiş bir tamirci çırağıyla yeniden keşfettiği cinselliği göze çarpar. “Kuşlar” öyküsündeki şu sözler, Seirai’nin düşünsel perspektifini özetlemektedir, “Atom bombasının bulutlarının altında silinip gitti geçmişim” (Seirai 2016: 261). *Nagazaki* işte bu silinip giden geçmişin izlerini koklar dünyada.

Kaynakça

- Dan, Yao (2016). *Çin Edebiyatı Şarkılar Kitabı’ndan Günümüze Köklü Gelenek*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gasset, Ortega y (1992). *Tarihsel Bunalım ve İnsan*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, Byung-Chul (2018). *Şeffaflık Toplumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, Byung-Chul (2018). *Yorgunluk Toplumu*. İstanbul: Açılımkitap Yayıncılık.
- Karatani, Kojin (2011). *Derinliğin Keşfi Modern Japon Edebiyatının Kökenleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich (2018). *Ecco Homo*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oe, Kenzaburo (2015). *Kurbanı Beslemek*. İstanbul: Can Yayınları.
- Said, Edward (2013). *Şarkiyatçılık Batı’nın Şark Anlayışları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Seirai, Yuichi (2016). *Nagazaki*. İstanbul: Dedalus Yayınları.

BENİM ÖYKÜM

MÜZEYYEN ÇELİK

Benim öyküm insan merkezlidir. Bütün olan bitenler öyküde konu edilen insanın çevresinde oluşur. İnsandan kopmadan da devam eder. Hatta öykümün tek amacı insanın başına her ne gelebilecekse onu ele almaktır. İnsanların başına daima büyük ve ilginç olaylar gelmez. Normal hayatın içinde gerçekleşebilecek olaylar okuyucuya aktarılır. Olaylar daima durumların önüne geçer. Benim öyküm uzun uzun duygusal betimlemelerin ve yoğun durum anlatımlarının biraz uzağındadır. Hareket ve olan bitenler daima ön plandadır. Çünkü ben bu şekilde yazmayı seviyor ve tercih ediyorum. Bir öykü okuduğumda olaylar beni sarıp sarmalayamıyorsa, o anı yaşamış gibi olamıyorsa kahramanların uzun uzun anlatılan düşünceleri beni bir süre sonra bunaltmaya başlıyor. Dolayısıyla da kendi öykümde bunu yapamıyorum. Bunu çok iyi yapanlara büyük saygı duyuyorum. Lakin öykü sadece duygu, fikir aktarımı için araç yapıldıysa bu duruma biraz mesafeliyim. Sadece duygu ve düşünceler okuyucuya aktarılacaksa bunu deneme, fıkra gibi türler karşılayabilir.

Ben sadece yazmak istiyorum. Yazarken okuyucuya büyük bir sorumluluk yüklemek istemiyorum ya da okuyucuyla ilgili büyük beklentilerim yok. Okuduklarında kısa bir an da olsa kendilerini iyi ya da huzursuz hissetsinler, bu benim için oldukça yeterli. Bazen huzursuz hissetmeye de ihtiyaç vardır. Bir konuda huzursuz hissettiğimizde elimizden geldiğince yapılan hataların düzeltilmesi için küçük de olsa bir adım atabiliriz. Edebiyat insanların kendilerinde olan olumsuzlukları değiştirmeleri için yardımcı olacak bir alandır. Bunu iyi değerlendirebilen sadık bir okuyucu kişiliğini olumlu yönde değiştirebilir. Eksik ve kusurlu yönlerini görebilir. Edebiyat bir aynadır aynı zamanda ve bu aynada herkes kendi gözlerinin içine bakarsa gerçekleri görebilir. İnsanın kendi gerçekliğiyle yüzleşebilmesi zaten çok zordur ve öykü başkalarının hikâyeleri vasıtasıyla bunu kolay hâle getirir.

En son öykülerimden biri olan “Beşinci Kat” trajik sonlu bir öyküydü. Kadınların sosyal hayat içinde omuzlarına aldıkları yüklerin nasıl dayanılmaz hâle geldiğini ve birilerinin artık kadınların elinden tutması gerektiğini anlatmak için öykü kahramanımız balkondan aşağı atladı. Başka kadınlar da

atlamasın diye bunu okuyan okuyucuların, evlerindeki kadınlara yardımcı olmaları ve onların yükünü hafifletmeleri amacıyla dikkat çekmeye çalışan bir öyküydü. Kadınların kıvrak zekâları ve organizasyon becerileriyle bütün evi çekip çevirmeleri gerçekten beni büyülüyor. Lakin kadınlar da insan ve onların da yardıma ihtiyaçları var. Saygıya ve sevgiye de ihtiyaçları var aynı zamanda. Bu düşüncelerimi ve şahit olduğum durumları okuyucuya da anlatmak istedim.

“Balık Pul Kılçık” başlıklı öykümde annesinin balık temizlemesini izleyen bir çocuğun gözünden olayları dinleriz. Bu küçük olaylar ağı tek bir cümleyle biter ve biz ailenin içinde bulunduğu geçim derdini o cümleden anlamış oluruz. Bütün anlatılanlar sonunda okuyucu o balık pullarını ellerinde hissetsin ve o ailenin geçim derdine dokunsun diyer.

Benim öykümün çok büyük idealleri de yoktur. Dünyayı kurtarmak istemez, insanların gözü önünde gerçekleşen büyük faciaları tekrar tekrar dile getirmek istemez. Çünkü bilir ki bunlar anlatılmakla düzelmez. Yahut bunların edebiyatını yapmak aç insanları doyurmaz, susuz insanlara su vermez, veremez. O insanlara yardım etmenin türlü yolları vardır ve bunu samimiyetle yapmak isteyen kişi o türlü yolları denemelidir. Bundan dolayı çok uzaklara da gitmez benim öyküm. Hemen yanı başında meydana gelen, her gün herkesin yaşadığı ya da yaşayabileceği olayları anlatmak isteyen mütevazı bir öyküdür. Geçmişte ben de dünyayı kurtarmak istedim ama başaramadım. Dünyanın da kurtuluşu yoktu. Uzaklara bakarken kendi insanımızı, evimizdeki, mahallemizdeki, komşumuzdaki olan biteni görmezden geldiğimizi fark ettim ve artık bu yolu seçtim.

“Herkesin evinde bir baca tütüyor ya içinde ne yandığını Allah bilir.” diye bir halk söyleyişi vardır. Benim öyküm o bacası tüten evlerin hikâyelerini anlatıyor artık. O bacalar nasıl tütüyor, içerilerde neler yanıyor, bunlara bakıyor.

“Üzgünlük” öyküsünde aşkla başladığı sanılan bir evliliğin git gide içinden çıkılmaz hâle gelen durumlarını ve kadının üzerinde düşen güçlü bir erkeğin gölgesinin onu nasıl ezdiğini, perişan ettiğini okuruz. Yine mağdur edilmiş bir kadın çıkıyor karşımıza ve bu kadının mağduriyetine yine bir kadının sebep olduğunu da üzüntüyle okuyoruz. Bu öykü korku, ümit, sevgi, aşk gibi türlü duyguların insana neler yaptırdığını da anlatmaya çalışıyor.

Özellikle son öykülerimde kadınları başrole yerleştirmek istiyorum. Kadınların asırlardır yaşadıkları ve günümüzde de devam eden bazı çilelerini yeniden kendi üslubumla gözler önüne sermek istiyorum. Dışarıdan bakıldığında mutlu ve güçlü görünen ama evinin içinde dengeyi sağlayabilmek için yapılan onca fedakârlıkları insanlara göstermek istiyorum. Toplumun temeli aile ve ailenin en fonksiyonlu unsuru da kadındır. Hâl böyleyken neredeyse her gün kadın cinayetlerini görüyoruz televizyonlarda, şiddete uğrayan kadınların sayısı belirsiz. Bir kadın olarak bu yaraların kanadığını insanlara sadece göstermek istiyorum. Dünyayı kurtaramam, kadın cinayetlerini de engelleyemem ama bu konuda oluşabilecek bir duyarlılığa katkı sağlamış olurum belki.

Benim öyküm düşünce ve yorumlara boğulmuş bir öykü de değildir. Olayın belli yerlerdeki derinliklerine dikkat çekerek kurguladığım olayı sadece anlatmayı tercih ediyorum. Yahut hayatta her zaman karşımıza apaçık çıkacak olayları türlü benzetmelerle; gibi, gibi, gibi şeklinde anlatmaya çalışmayı ve durumu gereğinden fazla sanatsallaştırmayı kendimce gereksiz görüyorum. Daha sade, öz ve derinleştirilmiş öykü anlatmak bana şu sıralar daha hoş geliyor.

“Miras” başlıklı öykümde anne baba öldükten sonra kardeşler arasındaki mal paylaşma konusunu ele aldım. Bunu ele alırken de yazlık bir evi esasında fon olarak kullandım. Bütün olan biten bu evin etrafında oldu. Ev olan her şeye tanıklık etti ve sonunda bütün kardeşler de evde yapayalnız kaldı. Hayatın akışı zaten hepimizi yalnız yürüyeceği bir yola doğru sürüklüyor. Bunu anlatmaya çalıştım ve öykülerime uzaktan bakınca da anlatmayı çok sevdiğimi görüyorum.

Fantastik öyküler yazmayı denedim ama bu tarzı hem çok sevmedim hem de onu fazlaca başarabileceğimi sanmıyorum. Çoğu zaman başka yazarların fantastik öykülerini okurken sıkıldığımı fark ediyorum. Çok iyi kurgulanmışlar dışında bana pek sevimli gelmiyorlar. Bundan dolayı da yazmayı tercih etmiyorum. Fantastik sayılabilecek öykülerimin bile esasında gerçek hayattan asla kopmamış ve insan yaşamına dokunan metinler olduğunu görüyorum.

“Kamu Baş Rüyacı” ve “Oğlun Polat Oldu” öykülerimin bir parçası fantastik gibi görünse de esasında hayatın tam içinden dramları barındırıyorlar. İlkinde atanama-

miş bir arkeoloğun rüyaları sayesinde iş bulması ve faili meçhulleri araştırmak üzerine rüyaya yatırılması anlatılıyor. İkincisinde de oğlu ortadan kaybolan bir annenin ‘oğlun Polat oldu’ diye biri tarafından aranması ve olayların o şekilde ilerlemesi söz konusu. Fantastik gibi ama çok gerçek öyküler her ikisi de. Kurgularken böyle çıkacağını bilemiyordum ama sonuç beni zihnindeki ağlarla bambaşka bir yere götürdü.

Ayrıca benim öykülerimi ismimi bilmeden okuyanların benim kadın mı erkek mi olduğumu anlayamamalarını üslupta yakalamaya çalışırım daima. Kendimi saklamak isterim. Özellikle ilk kitabımı okuyanlar beni tanımasalar bu öykülerden bazılarının bir erkek tarafından yazıldığını çok rahat söyleyebilirler. Yazarın bazen kendinden de kurtulması gerekir çünkü. Anlattığımız hayatın içinde kadın da erkek de çocuk da var. İstendiğinde o üsluba bürünebilmek gerektiğini düşünüyorum. Bunu yapmayı çok sevdiğimi de söyleyebilirim. Esasında yazmanın insana büyük bir duygudaşlık yeteneği kazandırdığına da inanıyorum.

Peki, yazmaya nasıl başlarım? Bir cümleyle başlarım. Bir olayı düşünürken birden aklıma bir cümle gelir, onu hemen not ederim. Sürekli insanları gözlemlerim, onların hikâyelerini dinlerim. Sonra hepsini kendi hayal gücümle harmanlarım. Ortaya çıkan her bir öykü birden fazla öykünün kurgulanmış, birleştirilmiş hâlidir aslında. Pek çok kişi ise anlattıklarımın tamamının başımdan geçtiğini sanır. Yaşamış gibi anlattığımı söylerler ama gerçek böyle değildir. Metinler bir anı değil tamamen kurgusal metinlerdir.

Anlatmayı çok sever benim öyküm. Olayları, durumları, insanları anlatır. Ayağı da daima yere basar. Lakin bunu tadında bırakmak ister; yazar da okuyucu da durumda, düşüncede boğulmaz.

Anlamı şiirsellikle bir yerlere saklamaya da çalışmaz. Her şey apaçık ortadadır. Bu da gündelik hayatta daima karşımıza çıkan bazen görmediğimiz bazen de dönüp bakmadığımız hayatın gerçekliğinden kaynaklanır. Üstelik şiir diye ayrı bir tür varken öykünün şiirselleştirilmesine gerek olmadığını düşünüyorum.

Benim öyküde en büyük isteğim esasında üslupta samimiyeti yakalayabilmek, bir cırpıda okunabilmek ve bunu okuyucuya hissettirebilmek. Bununla ilgili aldığım dönütler beni hep mutlu etmiştir.

Yazıyla özellikle de kurgusal metinlerle uğraşanların amacı en iyi metne ulaşmaya çalışmaktır. Her seferinde bunun için çabalayacağız, bazen olacak bazense olmayacak. Çünkü biz insanız ve yazdığımız metin de insandan çıkma. İnsan eksiktir, hata yapmaya meyillidir. Kimisi çok sevecek yazdığımızı, kimisi çok yerecek ve yazma serüvenimiz bu şekilde devam edecek. O mükemmel metne ulaşıp ulaşamayacağımızı ise zaman gösterecek. Ben günümüzdeki hiçbir ölçütün -satış dâhil -iyi öykünün gerçek kıstası olduğunu düşünmüyorum. Bir metne değerini zaman verir. Zaman Müzeyyen Çelik’i nereye götürür bunu da ancak Allah bilir. Ben severek yazmaya devam edeceğim. İçimden yazmak geliyor çünkü.

YAKIN PLAN Söyleşi

Bir veteriner, biyolog yahut zoolog değilim fakat bir göze değince içinden geçenleri anlayacak kadar insanım.

M. Fatih Kutlubay

M. FATİH KUTLUBAY İLE MİSAK'IN AYNALARI ÜZERİNE

Konuşan: **Hâle Sert**

Sait Faik'i deniz ve balıklar, Yaşar Kemal'i Çukurova ve doğası ya da Edgar Alan Poe'yu Kuzgun ile anıyorsak Fatih Kutlubay'ı da yalkıyla, Kerkes kuşuyla ve öyküsünde kurduğu çok ağaçlı ve hayvanlı ormanı ile anabiliriz. Bütün öykülerinizi tek bir metin gibi düşünüp bu metni söküp geniş bir alana yaysak kendimizi Belgrad Ormanı, Beykoz Korusu ya da bitki ve hayvan çeşitliliği çok yüksek bir iklimin içinde bulabiliriz. Sizdeki sığınan, meşenin, hüsnüyusufun yaşı kaç? İçinizdeki çiçekleri kim ekti ya da doğaya nasıl vuruldu bu böyle?

Dünyanın bütün güzel çiçekleri annelerce ekilmiştir hep. Bahçeli bir evimiz olmasına rağmen bahçeyi birden fazla aile paylaştığı için annem, orayı istediği gibi kullanamadı hiçbir zaman. Büyükçe bir balkonu vardı evimizin. Bir kenarına toprak dökülmüş zamanında. Annem de işte o birkaç metre karelik kat bahçesinde, kendisinin olan tek bahçede, sardunyadan güle, çıtlıktan hanımeline dünya çiçeğe bakardı. Sonra balkon yıkıldı ama bizdeki çiçekler kırılmadı. Bugün dahi evin bir köşesinde tepesinde nazar ayeti olan bir çiçek bölümü var. Tüm bunların yanında yeşili ve çiçeği bol bir coğrafyada büyüdüğümü de hesaba katarsak doğaya vurulmamak abes olurdu.

Mitolojiyi içinden çıkıtığı coğrafyayla birlikte dönüştürüp bu temelin üzerine öykünüzü kuruyorsunuz. Kerkes Kuşu, Devlet Kuşu, Atmaca gibi kuşlar da bu kurguda merkezde yer alıyorlar, kitabınızın kapağındaki gibi. Bu merkeziyetin nedenlerini anlatır mısınız?

Kuş özel bir mahlûk. Herkesin ufuk çizgisinden baktığı dünyaya onlar bulutların arasından bakabiliyorlar. Dünyayı onlardan, daha küçük ve değersiz görebilecek başka canlı var mıdır? Sanırım yok. Kuşlar dünyaya değmeden de yaşayabilmenin ustaları. Kuşların hikâyemizdeki yerine bu gözden bakmalı. Belki de tam bu nitelik onları tüm inanç ve mitolojilerde ayrı bir yere taşıyordur. Ayrıca

her kültürün kuş motifi, kendi içerisinde olumlanan ve müjdeli bir anlama sahip. Kuşlarımız kadar umutluyuz. Zümrüdüanka, Simurg, Phoenix, Kerkes, Ebabil...

Öykülerinizin genelinde altta yatan önemli bir tema “adalet duygusu”. Fakat daha ilgi çekici olan hayatın düzenini bozan insanın yine doğa eliyle eğitilmesi, adaletin ve dengenin doğa eliyle sağlanması. Kitaba adını veren ve kitabın en güçlü öyküsü, “Misak’ın Aynaları”nda yulkıların gücü insanı hem hayrette bırakıyor hem ürkütüyor. Misak’a ve yulkılara haksız ithamda bulunan Şevket dağdan bir sel gibi inen yulki sürüsünün altında kalıyor. Bu çok etkileyiciydi. Devlet Kuşu Krallığı’ndaki kuş yine adaleti sağlıyor. Haklıyla haksızın ayırt edilmesinde hayvanlardan alınan bu eli, yardımı nasıl açıklarsınız?

Adalet, ilahi mesaj içerisinde en çok vurgulanan noktalardan. Toplumun diri tutulmasını sağlayan formül, yine toplumsal bünyeye uygun bir reçete ile çağlar boyu insanlığa sunulmuş. Bunda baz alınan ölçüt belki de doğadaki adil sistemdir. Allah paylaşmayı, hakkın yerine getirilmesini ve başkasının hakkına girmemeyi doğa eliyle daima gösteriyor. Meşhur bir fotoğraf dolaşıyordu sosyal medyada. Ormanlık bir alanda zeminden gökyüzüne doğru çekilen bir fotoğraf. Hiçbir ağacın dalı, diğerinin üzerini örtmüyor. Hem birbirlerinin ışık almasını engellemiyorlar hem de birisini saran mikrop yahut böcek istilası diğerine sıçramıyor. Taç Utangaçlığı adı verilmiş bu olaya. Bana sorsanız içinde adalet geçen onlarca isim önerebilirim. Bu yalnızca bir örnek. Doğa içerisinde adil bir sistem kurulmuş ve milyonlarca yıldır işliyor. Bu kusursuzluktan il-

hamla kuruldu Misak'ın Aynaları'ndaki doğal adalet anlayışı. Bir de hukukçu olarak adaletin insan için olduğunu unuttuğumuzu tecrübe ediyorum acı şekilde. Hâl böyle iken imgelerde de insan dışı olgulara ihtiyacımız artıyor.

Siyah İplik, bir ilk gençlik aşkını, bir depremi ve bir düşü birlikte sunuyor okura. Fakat, benim içimi aşk acısından çok Eşref'in güvercinlerinden Gövalaca'nın deprem sırasında boynunun kafesin altında kalması acıttı. Yine Misak'ın Aynaları'nda Misak'ın yıkıların kınası için başını gövdesinden ayırdığı Hint Bülbülü. Atmacanın Gör Dediği'nde ise öykü bittiğinde dışı atmacanın çılgınlığı yankılanmaya devam etti zihnimde. Onlar içimizi acıtıyor, peki hayvanlar acıyı yaşayabilir mi sizce?

Bir veteriner, biyolog yahut zoolog değilim fakat bir göze değince içinden geçenleri anlayacak kadar insanım. Gördüğüm şu: Her can kadar onlar da acının içinden geçiyorlar. Böyle olmasa Ömer Efendimiz, halifeliliği döneminde bir deveye yüz elli kilodan fazla yük yüklenmesini yasaklamazdı.

Aşk ve düş temaları birbirleriyle geçişli kurulmuş. Misak, Şimşek'in üzerindeki gördüğü şiirsel ve düşsel kızın hayalini yaşıyor, Ali Eva'nın, Siyah İplik'teki anlatıcı Muazzez'in. Düş, rüya ve aşk meczini açar mısınız biraz?

Bu üçünün ortak özelliği de bizzat yaşıyorken dahi kendisinden şüphe ettirmeleri. Hiçbir zaman bir düştan emin olamıyoruz, bir rüyadan, sevdiğimizden yahut sevdiğimizimizden. Ama bunlardan ikisi veya üçü bir araya geldiği zaman birden fazla yokun birleşimi ile belki de bir vara ulaşıyoruz. Rüya içre görülen aşk, düş üzere kurulan gibi bizi her zaman daha fazla tatmin ediyor. Elimizle tuttuğumuza değil kafamızla kurduğumuza olan hayranlığımız bizi aşkın hâllerinden masalsı olanı aramaya sürüklüyor. Daldaki kuşu hep daha çok seviyoruz eldekenden. Uzak ihtimallerimiz daha cazip geliyor. Bu yüzden öykülerde Alilerin, Misak'ın, Nihâl'in sevgisi hep elinde olmayana. Uzak olana. İhtimaldir böyle diri kalıyorlar.

"Ali Aslan ve Picasso" adlı öykünüzde açık diğer öykülerde gölgesi geçen Hz. Ali imgesi hakkında neler söylemek istersiniz?

Allah Resulü, Hz. Ali'ye soruyor: "Ya Ali, iyilik ettiğin biri sana kötülük etse ne yapardın?" Ali Efendimiz cevaplıyor: "Yine iyilik ederdim!" Hz. Peygamber soruyu tam yedi defa tekrarlıyor. Hz. Ali yedisinde de "Yine iyilik ederdim!" diye karşılık veriyor. Düşünün ki çocukluğunuzdan beri cenk hikâyeleri ile büyüdüğünüz bir kahraman var. Hayber'in kapısını kendisine kalkan edecek şecaatte bir adam. Fakat iş kendi nefesine karşı yapılan bir kötülüğe geldiği zaman tüm öfkesini ve gücünü bir kenara bırakıyor. Hz. Ali'nin hayat ölçüsüne duyduğum saygı ve hayranlık, öykülerdeki Ali imgesinin çıkış noktası. Ali yeri geldiğinde savaşıyor yeri geldiğinde ise tüm benliği ile sade bir insan olan her şeyin adı. Büyük ama sade.

Atlalarla, yıkımlarla insanın çok güçlü ve kadim bir bağı var. Madem kitabın ismi de

“Misak’ın Aynaları”, atlarla ünsiyetinizi anlatır mısınız biraz?

Anne tarafından Kafkasyalıyız. Bu girişle bitirip “Yeteri kadar açıklayıcı zaten.” demek isterdim. Fakat şehir hayatının en rezil tezahürü olan apartmanlarda yaşayan birisi olarak genlerime aktarılan bir sevgiden başkası yok atlara karşı. Bazen köye gidip atları seviyorum. Dağ köyümüzün büyük, güzel ve sarhoş atlarını.

Öykünüzün devamının geleceği besbelli, ne tür öyküler bekliyor okuru?

İnşallah diyeyim öncelikle. Ben kitabı kurarken bir dağ bölümü olarak tasarladığım son sekiz öykünün izini sürme arzusundayım. Bu izi hakkıyla sürersem daha güzel bir hikâyem olacak.

Teşekkür ederim.

Rica ederim. Keyifli sorularınız için ben de teşekkür etmek isterim.

HÂLE SERT

MİSAK'IN AYNALARI, ÇEVRECİ ELEŞTİRİ İLE OKUNABİLİR Mİ?

M. Fatih Kutlubay'ın ilk kitabı *Misak'ın Aynaları*'ndaki öyküler doğayı bir arka plan olarak kullanmıyor; öykülerde hayvanlar, bitkiler, ay, güneş ve rüzgârlar hikâyenin bir parçası. Kutlubay modern toplumlarda sessizleşmiş doğaya, eski toplumlardaki yerinden makamlar veriyor, onların dilini konuşuyor. Bu bağlamda öyküler çevreci eleştiriyle (ecocriticism) okunmaya uygun görünüyor.

Çevreci eleştiriye göre insanın doğaya ve hayvanlara karşı kurduğu üstünlük ona doğayı sömürme hakkını vermez. Bu anlayışa göre, insanın yüzyıllardır doğaya verdiği tahribata rağmen kendini sürekli yenileyen doğa artık bu güçten yoksundur. Çevreci eleştiri öncelikle bu yok oluşa karşı insana sorumluluğunu kabul etmeyi ve eyleme geçmeyi önerir. Ayrıca bu mesele ancak disiplinlerarası bir bakışla ele alındığında dünyanın toplumsal bilincinde bir iyileşmeye varılabilir. Edebiyat eserleri de çevreci bakışın, bir yerde bu mücadelenin estetik boyuttaki ayağında yer alıyor.

Misak'ın Aynaları belki bu bakış açısıyla yazılmadı, ama metinler bize yazarın niyetinden bağımsız olarak doğanın kısılan sesine kulak vermemizi salık veriyor. Sait Faik'in *Son Kuşlar* öyküsünde doğanın dengesinin bozulmasına yaptığı açık vurgunun diğer eserlerini de çevre hassasiyetiyle bakmamıza imkân sağlaması gibi.

İnsan-hayvan, insan-bitki, bitki-hayvan arasındaki geçişkenlikler bize doğanın bütün bir organizma şeklinde hareket ettiğini söylüyor. Örneğin, “Misak'ın Aynası” öyküsünde annesiz babasız Misak tayların memesinden süt içiyor ve büyüdüğünde de atlardan kopamıyor. Misak'ın yabansılığı, dik başlı ve aykırı karakteriyle birlikte düşünüldüğünde öyküde misak ve yalkılar, insan ve atlar arasındaki sınırlar da siliniyor. Çevreci eleştiri bünyesindeki hayvan çalışmaları atın ayrı bir önemi var. Atların insan toplumunda ve kültüründe kapsadığı alan hayli geniş. Atlar bin yıllar boyunca insanların yoldaşı olmuş-

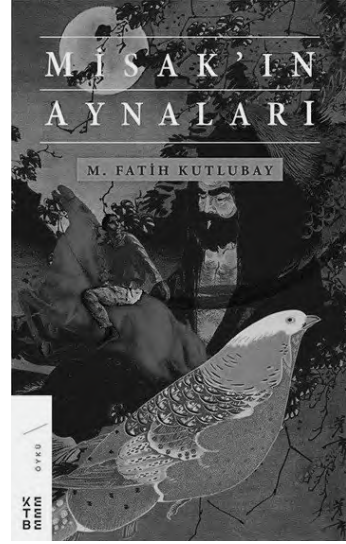
lar. Atların Türklerin yaşamındaki yeri için Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne bakılabilir. Ez cümle, “Misak'ın Aynaları”ndaki yılık motifinin kitabın genel temayülü de düşünüldüğünde insan-hayvan-doğa ilişkisinin tam kalbine oturduğunu düşünüyorum.

Eski kültürlerde hayvanların, bitkilerin hatta ırmakların ve taşların da bir dili olduğu ve insanlara mesajlar verdiğine inanılırdı. “Atmacanın Gör Deddiği” öyküsünde anlatılan ritüelde genç bir erkeğin artık evliliğe hazır olduğu erkek bir atmaca yakalayıp onu ehlileştirebilmesi anlatılıyor. Bu büyük ve haşmetli kuşu yakalayıp ona söz geçirebilmek erkekliğin bir göstergesi. Öyküde karakterin bu avlanma sürecinde erginleşmesini okuruz. İlk denemesinde dişi bir atmacayı yakalayarak hataya düşen Elbruz sonra pes etmeden günlerce doğadaki atmaları ve onların yuvalarıyla kurdukları ilişkiyi izler, dişi ve erkek atmancanın farklılıklarını kavramaya çalışır. Böylece doğa ve atmalar ona dünyada iki cinsin farklılığını da öğretir. Atmacaya boyun eğdirirken insan da onlar tarafından eğitilir.

Öykülerde hikâyenin akışı boyunca yanlış giden olayların, ilişkilerin adaletli bir şekilde yeniden düzenlendiğini görüyoruz. Adalet, dünya gözüyle dünyada sağlanıyor ve ilginç bir şekilde hayvanlar ve bitkiler eliyle tesis ediliyor. “Devlet Kuşu Krallığı”nda Devlet Kuşu adaletin sağlanmasında kilit konumda bir rol oynuyor, yine aynı öyküde hileci çerçinin kaplumbağaya dönüşmesi metaforu ve şehri saran, istila eden kaplumbağalar metaforik anlamda aynı işlevi görüyor. Bu öykülerde hayvanlar sezgisel olarak ya da bir yeti şeklinde karar alıcılar.

“Tavuk Ayağından Öküz Boynuzuna” adlı öyküde ise Adamotunun attığı çığlık define avcılarının ölümüne neden oluyor. Kurtuluş, bu sefer mitolojik bir bitkiyle geliyor. Bu çığlık öykünün sonunda adaleti sağlıyor. Ne ki burada adamotunun kendisinde gizli bu gücün ortaya çıkabilmesi için insanın bitkilerle ilgili kadim bilgiye vâkıf olması gerektiğini anlıyoruz. Bilginin kullanımı da ancak geleneği ve Anadolu'daki halklara ilişkin mitolojiyi bilmekle mümkün oluyor.

Misak'ın Aynaları'ndaki öykülerin hepsi okunduğunda en başta sözünü ettiğim zengin bitki ve hayvan çeşitliliği dimağınızda kalıyor: “Siyah İplik”teki güvercin adları Mardin, Sabunî, Gövalaca, Karaçahçilli, Beyazalaca, İstanbul-

lu; “Kanlı Ay Tutulmasının Oğlak Burcu Üzerindeki Negatif Etkisi”ndeki ağacın dallarına konan sığırcıklar ve Sığla ağacı, Hüsrandağ’daki hüsnüyusuf. Bu evrenin ve hikâyenin yazarın güçlü kurgusu ve dili ile okura geçişini, iz bırakışını şu kısa alıntıyla gösterebiliriz:

“Ayın on dördü geçeli çok olmuştu. Hilalin doğu ufkuna doğru bir kıl halini almaya başladığı gecelerden birinde. Kızıl tilki dere yatağındaki yuvasına girdi. Yarasa avlanmaya hazırlandı. Baykuş bir dama tünedi. Hava ayaza kesen bir Başak parlamasında. Soğuğun böylesi damdan bacadan sokulmaya çalıştığı gecelerde köyde kimse dışarı çıkmaya cesaret edemezdi. Yatsı vakti girdikten sonra birer ikişer sönmeye başladı lambalar. Kurtlar ışsızsız bir aya doğru uludu. Evlerin içinde çatırdayan meşeden başka sesin kalmadığı saat.” (Misak’ın Aynaları; s. 103)

Bir okur olarak M. Fatih Kutlubay’ın mitolojiye, efsaneye dayanan güçlü ve görkemli orman zemininde yürümeye devam etmek isterim. Doğadan, hayvanlardan ve kadim öğretilerden yalıtılmış bir hayat sürmeye çalışan modern insan, eksikliğini bu öykülerle tamamlamaya başlayabilir.

M. FATİH KUTLUBAY

OLTUDAN BİR İŞ GÖRÜŞMESİ

İş görüşmesine son bir saat. Etraf alev ateş. Şehir yanıyor. Üzerimdeki takım elbise iki kere boğuyor. Evden çıkarken dedemin mühim işlerinde hep takım elbise giydiğini, şansının da hep yaver gittiğini anlatan babaanneme uyup geçiriyorum lacileri. Yürüdükçe sırtımdan sular. Elim avucum ter. Her yanı işgal eden namussuz tabelaları geçiyorum. Logoları, uyumsuz renkleri, çirkin boyları. Caddeyi boydan boya saran zirai makine dükkânları. İçlerinden yayılan makine yağı ve ter kokuları. Hepsini geride bırakıp Ulu Cami sokağına varıyorum. Sokağı döner dönmez karşıma çıkan tezgâhtan bir şişe su alıyorum. Hızır gibi yetişiyor. Bir solukta dikiyorum tepeme. Su satan dayı, tezgâha dökülen simit susamlarını güvercinlere doğru serpiyor. Güvercinler mal bulmuş Mağribî. Hepsi susamların olduğu tarafa üşüşüyor. Hayırlı işler. Afiyet olsun gülüm. Eyvallah dayı. Dayıyı henüz çıkardığı şalgam kavanozu ile tezgâhında bırakıp şadırvana giriyorum. Şadırvan dediğim eski medrese. Caminin karşısında Ziya Paşa'nın mezarına selamlı giriş kapısı. Büyük şair, Adana valisi. İç avluda alçak iskemlelere insanlar oturmuş. Kiminin elinde sarma tütün. Kiminin çay. İlerideki duvarda gölge bir yer arıyor gözlerim. Medresedeki atölyeden çıkan teyzelerin ilerisinde bir yer buluyorum. Beyaz teyzeler, ellerindeki renkli şişeleri birbirlerine gösterip ebru derslerini tekrar ediyorlar. Aman ne masraflı işmiş bu da diye söyleniyor içlerinden biri. Onları geçip uzaktan gözüme kestirdiğim yere kuruluyorum. Gömleğin bir düğmesini daha açıyorum. Ramazan Abi dolanıyor. Şadırvanın çaycısı. Ramazanoğlu Beyliğinden kalma medreseye isim mirasçısı. Bir çay abi. Açık. Eliyle tamam ediyor. Oturur oturmaz dergiyi açıyorum. Zaman geçirirken kafadaki kırk tilkiyi bağlamanın en güzel yolu okumak. İş görüşmesi öncesinde başka şeylerle oyalıyorum zihnimi. Dergide önce kendi yazımı arıyor gözüm. Buluyor. Okumaya koyuluyor. İnsanın kendisine ait şeyi başka ellerde görmesine benziyor bu. Yayımladığım yazılar. Dergilerde bambaşkaymış gibi görünen. Yazıyı yabancıyorum. Yazımı. Sonradan tanıdık geliyor. Harfler. Heceler. Kelimeler. Okudukça yazdığım

güne gidiyorum. Ortalarına doğru yazının eksik yayımlandığını fark ediyorum. En az bir paragraf. Not alıyorum yanına. Bir yıldız. Bir gönül koyma. Ramazan Abi çayı getiriyor. Eyvallah abi. Çayı verdikten sonra yazın çat sıcakında yapılacak en iyi şeyi yapıyor. Medresenin dört etrafını saran taş odalardan birine çekilip gaylule. Ramazan abi horlarken iş görüşmesinin evhamı basıyor yine. Darlanacak oluyorum. Derken bir kedi sokuluyor ayaklarımın dibine. Başını pantolonuma sürüp ilgi bekliyor. Elimle biraz sırtını okşasam da yetmiyor ilgim. Teyzelerin yanına gidiyor. Sevileceği yeri bilerek. Teyzelerden birisi kediyi severken diğeri ney üflemeğe başlıyor. Önündeki nota defterine bakıyor. Atlamıyor hiçbir yeri. Neyin içi teyzenin nefesiyle, bahçenin orta yeri samyeliyle doluyor. Yenidünyanın yaprakları kauçuk ağacına doğru eğiliyor. Ceketime kauçuk ağacının tozu serpiliyor. Silkeliyorum. Sonra yenidünyaya dalıyor gözüm. Oradan dedemin bahçesine.

Dedeme, ellerine ve bahçesine gidiyorum. Yazlarına. Dedemin yazlarında bir anlık da olsa serinlemek için çıkılan bahçeye. Dedem elinde doksan dokuzluk tespihi. Diz kurar bahçedeki sedire. Tespihi, şalvarının peyiğinde. Şakırtısı ayın on dördünde. Nemli yaz gecesinin içi tek üşüyeni dedem. Doğunun tepelerinde bir köyden gelip çukurun sıcakına tahammül eden dedem. Yıllarca memleketini görmemiş. Toroslara hep dertli bakması bundan. Babamı, amcalarımı, halamı sonra bizleri oraların ninnileri ile büyüttmüş. On iki yaşında kaybettiği şehrine yıllar sonra torun torba sahibi iken bir misafir ikircikliğinde gitmişti. Kalan birkaç akrabası kendisini karşılamış gezdirmişlerdi. Döndüğünde yıllardır bize anlattıklarını tekrar yaşamıştı. Çocukken değirmenin başında kendisine görünen, Rus Savaşında şehit düşen askerleri. Gece vakti bir köyden diğerine yalnız başına giden, eve gelir gelmez de korkudan yığılıp kalan, sonra bir daha kalkamayan ablasını. Ovanın ortasında gördüğü cin düşünlerini. Anılarının can bulduğu mekânları gören gözlere mahsus şevkle hepsini tekrar tekrar anlatmıştı. Oltudan bir tespih almıştı kendisine memleketinden. Koklardı. Kokladıkça Taşhan'ın duvarlarını, Abdurrahman Gazi'yi, tabyaları getirirdi gözüne. Oltu kokar mı hiç dede derdik. Memleketten geldiyse kokar derdi. Sonra oltuyu şalvarının cebine koyardı. Yaz geceleri döş cebinden çıkardığı not defterini eline alır. Sokak lambasının bahçeye vuran ışığı altında, ucunu çakısıyla sivrilttiği kurşun kalemle yivli minareler çizirdi. Dedem doğunun burarlardan görünmeyen yivli minareleriydi. Ellerinin mavi damarları minaredeki nakışlar. Öldüğü gün cenazesini öperken hepimizin dudaklarına değen mavi nakışlar.

Unuta unuta yaşadığı hayatı bilmeden öldü dedem. Biçimlendirilmiş bir zihinle. Formatlanmış. Ölüm korkusunun bir anını bilmeden öldü. Ölüm kelimesini unutup. Bunlar geçerken zihnimden elim ceketimin iç cebine gidiyor.

Oltu tespih. Çıkarıp kokluyorum. Dedemin elleri gibi kokuyor.

Çaydan son yudumu alıp saate bakıyorum. Vakit yaklaşmış. Ömrümün ilk iş görüşmesine son on beş dakika. Ramazan Abi uyanmış. Çayın parasını verirken, otursaydın serinlik yeni çöktü diyor. Gideyim abi iş görüşmem var. Allah rast getirsin. Amin. Elimdeki dergiyi koltuğumun altına kısıtıyorum. Güvercinleri yara yara geçiyorum. Yolun karşısına. Nehre çıkan yolda ilerliyorum. Nehre varınca yüzüme su kokusu geliyor. Bosnalı'nın, Sinema Müzesinin en son Atatürk Evinin önünden geçip kıvrılıyorum. Tepebağın dar sokaklarında kaybolmaktan korkarak ilerliyorum. Bin yılın öksüzü sokaklarda eski seçimlerden kalma afişler. Duvarlarda anarşi. Yıkıldı yıkılacak cumbalar, balkonlar. Bin yıla gidiyorum. Bir çocuk mantar tabancası patlatıyor kendime geliyorum. Yolumu kaybetmeden varıyorum gideceğim yere. Bir elimle tespihi yoklarken bugünden bir öykü çıkar mı diye düşünüyorum. Aynı anda zili çalışıyorum. Kapı açılıyor. Sekreter. Buyurun? Merhaba. Buradan bir öykü çıkar mı?

Akşam yemekten sonra bilgisayarın başına geçiyorum.

“İş görüşmesine son bir saat. Etraf alev ateş. Şehir yanıyor. Üzerimdeki takım elbise iki kere boğuyor. Evden çıkarken dedemin mühim işlerinde hep takım elbise giydiğini, şansının da hep yaver gittiğini anlatan babaanneme uyup geçirdim lacileri...”

*Ben, öykünün beni içinde gizlemesini,
bana sınırsız dünyaları açmasını sevdim.
Ayşe Bağcivan*

AYŞE BAĞCIVAN İLE ALİM ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Konuşan: **Selvigül Kandoğmuş Şahin**

Ayşe Hanım, kitabınız hayırlı olsun. Söyleşimize isterseniz yazı ile ilk buluşmanızdan başlayabiliriz. Sizin yazı yolculuğunuz nasıl başladı? Hayatın hangi durakları sizi yazı yolculuğuna taşıdı? İlk etkilenmeler, ilk öykü, ilk dergi, ilk kitap? Nasıl bir duyguydu?

Teşekkür ederim. Yazı ile ilk buluşmam küçük bir çocuğun koşarkenki düşmelerine kadar uzanıyor aslında. Yazmayı ciddi bir eylem olarak algılayıp öyküye dökmem ise hocam şair *Vural Kaya* ile tanıştıktan sonra oldu. *Vural Kaya* ile tanıştıktan sonra bir bakıma yazıyla tanışmış oldum. Sıkı bir atölye çalışması ile bana öykü yazmayı hatta deyim yerindeyse kalem tutmayı öğretti. Teknik olarak öykünün inceliklerini, öyküde var olmayı... *Vural Kaya*'dan öykü anlamında çok şey öğrendim. Kendisi zor beğenen bir ustadır. O ne zaman ki "evet, olmuş" dedi, işte o zaman kendimde öykü yazacak cesareti buldum.

Hayat çok duraklı bir yol... Bazen karanlık hani o kimselerin geçmediği ıssız bir yol. Bazen de kalabalıklarla caddelerin ışıklarının içinde yüründüğü bir yol. Çok duraklı yollarda insan çoğu kez ineceği durağı şaşırır ya, işte öyle, inemedim durağı bulamadığım zamanlarda ben yazmaya sığındım. Duygular-dan çok suya çöken karanlığı aydınlatan bir fener gibi parmaklarımın ucunda-ki dünyaları keşfettim öyküde. Öykü uçsuz bucaksız bir dünya. Her şey alabil-diğine sınırsız. Her şey sonsuz. Her şey kaleminizin ucunda "olmaya" ya da "yok olmaya" mahkûm. Düşünün bir kere; bir dünya kuruyorsunuz ve bu dün-yanın tek hükümrânı sizsiniz. Her şey dilediğiniz gibi şekilleniyor. Olmayacak olan, sınırlı olan hiçbir şey yok. Ben bu dünyalarda gezinmeyi, sonsuz bir dün-yada yaşayamadıklarımı, olmayacak hayallerimi; yaşadıklarımından kurtulmak istediklerimi, hiçbir zaman yaşamak istemediklerimi, bana acı-tatlı veren tüm

olayları dokumayı sevdim. Ben, öykünün beni içinde gizlemesini, bana sınırsız dünyaları açmasını sevdim. Yani tam olarak öykünün kendisinden etkilenecek yazmaya başladım.

İlk öyküm, *Heceöykü* Dergisinde yayımlanan “Annemin Zuhal Yıldızları”. Yazmaktan daha zordu diyebilirim öykümü derginin sayfalarından okuyup kendime göz kırpmam.

Sizin ilk olarak kısa öyküler yazdığınızı ve yayımladığınızı biliyoruz. Neden kısa öykülerle değil de uzun bir öykü kitabı ile okuyucu karşısına çıktınız? Bu bilinçli bir tercih miydi? Neler söylersiniz?

Evet, bilinçli bir tercihti. Okurun karşısına daha önce yayımlamadığımız bir öyküyle çıkmak istedim.

Öykünün uzunluğunu ya da kısalığını aslında yazardan çok karakterin kendisi belirliyor. Ruhuna büründüğünüz karakter ne kadar anlatırsa sayfalar da o kadar çevriliyor. Yazar, öykü yazarken yalnızca karakterin ağzından dökülenleri yazan bir yazı işçisi.

Alim, susmasını hiç istemediğim bir karakterdi...

Öykünün bir yerinde anlatıcı kahramanın ağzından şunları söylatiyorsunuz: “İnsan bilinçaltına işlenmiş olan her bir kodu farklı şekillerde dışa vuruyor. Kimisinin fırçasından tuvalerde şekil buluyor, kiminin kaleminden dökülüyor hikâye, şiir oluyor, kiminin de dudağında şarkı oluyor. Bir şekilde insan, bilinçaltındaki kodları anlamın varoluş sürecine döküyor. O anlamda tekrar var oluyor, şekilleniyor.” Bu ifadelerle san ki sanatın varoluş nedenlerine atıfta bulunuyorsunuz. Marguerite Duras, yazmanın yalnızlıktan doğduğunu söyler. Sizin dünyanızda yazının macerası nasıl şekillendi diye sorsam; yalnızlık sonucu mu yoksa yukarıda ifade edildiği gibi bilinçaltına işlenmiş kodların dışa vurumu olarak mı?

İnsan yaşamı boyunca bilinçaltında biriken bir şekilde dışa vurur. Gerek söyledikleri gerek eylemleri gerekse gördükleri ve duyduklarıyla içinde olan ne ise dışa onu vurur. Hani dinlediğiniz bir şarkının yalnız sizi anlatan, size dokunan sözlerine sarılmanız gibi.

Yazmak kendimle aramdaki bir köprü aslında. Öfkemle, hüznümle, haykırışlarımla, duvarların sıvasını dökme çığlıklarım, sevinçlerimle... Ne zaman

baş edemediğim duygular olsa ben yazmayı seçiyorum. Anlatmanın, birileriyle konuşmanın iyi geleceğine inanan insanlardan değilim. Hatta konuşmanın çoğu kez gereksiz bir eylem olduğunu düşünenlerdenim. Bundan dolayı ben anlatamadıklarımı, ortaya dökemediklerimi, beni kemiren ve aynı zamanda da dik durmaya zorlayan tüm duygularımı yazarak bir şekilde var olmaya çalışıyorum. Kendimle yüzleşmeyi seviyorum. Kendimden kaçıp öykülerimde var olmayı seviyorum. Nuri Pakdil'in deyişiyle, "Kalem benim kale'm..."

Alim, akıcı ve duru üslubu, kurgusu ve hüznü öyküsü ile başarılı bir uzun hikâye. Yazı maceranız sanki romana evrilecekmiş gibi bir intiba veriyor. Neler söylersiniz?

Teşekkür ederim. Alim, benim içimde oldukça uzun bir romanın uzun bir öykü olarak dışa vurumu. Roman için henüz erken olduğunu düşünsem de ileride yazmayı düşündüğüm bir tür.

Dramatik acılar, derin duyarlılıklar, yaralayıcı aşklar ve hüznler kuşanmış kahramanlarınızla okurlarınızın karşısındasınız. Gözlemlerinizi mi baskın çıktı eserin oluşumunda yoksa okumalarınızla oluşan birikiminiz mi?

Alim gözlemlerin sonucu ortaya çıkmış bir öykü. Gerçekle kurgunun harmonlanmış hâli. Hayalin gerçeklerden üstün çıkmasını dilemenin kurgusu...

Öykünüzün finali okuyucuyu âdeta şaşırtıyor, ters köşe yapıyor. Beklenmedik bir sonla karşılaşılıyor. Ayrıca kurgusu ile sembolik anlamda dünya hayatının bir rüya olduğunu vurgular gibi bir çağrışım da yaptı bende. Bu kurguya sizi sürükleyen saik nedir diye sorsam?

Aslında öykünün asıl finali doksan sekizinci sayfada bitiyor. Doksan sekizinci sayfadan sonra öyküye Ayşe Bağcivan olarak, yani hem kurgulayan hem yazan olarak müdahale etmek istedim. İstedim ki her şey bir hayalden ibaret olsun... İstedim ki zaman ve mekân algısı bozulmuş bir karakterde her şey bir düştenden ibaret olsun... Zamana ve mekâna karşı koyarak tıpkı dünyaya meydan okur gibi sancısında çoğalsın istedim. Gecenin rengi silinsin, gün aydınlığıyla kuşatsın ve hayaller en azından bir kitapta gerçeğin önüne geçsin, olmuş olanı ya da olacak olanı durdursun istedim. Bu yüzden asıl finalden sonra farklı bir sonla kitabı bitirmek istedim. Kurgunun önüne kurguyla geçmek...

"İnsanlar bütün zamanların en iyisi olanı okumak yerine hep en yeninin peşine düştüklerinden yazarlar kendi dönemlerinde şöyle veya böyle egemen olan fikirlerin dar alanına sıkışıp kalırlar ve bu yüzden dönem kendi bataklığı içinde biteviye çırpıp durur." diyor Schopenhauer, "Okumak Yazmak ve Yaşamak Üzerine" adlı kitabında.

Siz bu cümlelerden yola çıkarak ne söylemek istersiniz? Okumaya bu bağlamda nasıl bir anlam yüklersiniz? Kendi okumalarınızdan da söz etmek ister misiniz?

Öykü yazımına geçmeden önce okumalarımı şekillendiren de yine hocam Vural Kaya oldu. Öykünün kalbi diyebileceğim pek çok yazarın kitaplarıyla, öy-

küleriyle tanıştırdı. Sadece okuma eylemiyle kalmadık tahlillerini de yaparak öykülerin iç dünyalarında gezindik. Cemil Kavukçu, Necip Tosun, Hüseyin Su, Ali Haydar Haksal, Cemal Şakar, Rasim Özdenören, Mustafa Kutlu... Ve daha nicesi. İnsanın yazacaklarının dilini okumaları ciddi şekilde etkiliyor. Kalemnin ucunu açıyor bir yerde...

En yeninin peşine düşen biri değilim. Aslında kendini yazar olarak gören biri de değilim. Yazmakta var olmayı seçen, hayatın inişlerinden ve yokuşlarından sonra yazmakta soluklanan biriyim. Teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim Ayşe Hanım, bu özlü ve samimi söyleşi için.

MUSTAFA UÇURUM

GÜL ALİ’MİN SAÇLARI PIRIL PIRIL PARLIYOR

Bazen bir ezgi gelir, kulağınızda çınlar durur. Ses, ahenk, ritim derken cümlelerle ezginin buluştuğunu hayal dünyanızda birleştirirsiniz. Bunun adına çağrışım da diyebiliriz hissikablelvuku da.

Ayşe Bağcivan’ın *Alim* adlı ilk kitabını daha okumadan, kitabı görür görmez içime dokunan türkü “Gül Ali’nin saçları pırıl pırıl parlıyor” türküsüydü. Sayfalar arasında ilerleyip de bu türkü ile karşılaşınca zaten baştan sona bir gizemin kapısını aralayan kitaba daha bir sıcaklık hissetmeye başladım.

Ayşe Bağcivan’ın ilk kitabı *Alim*, Hece Yayınları arasından çıktı. Öykülerini *Heceöykü*’de yayımlıyor Bağcivan. Şimdi karşımıza uzun öykü olarak adlandırabileceğimiz bir kitabı ile çıktı. Artık bu bir gelenek olmaya başladı. Ne kadar hacimli olursa olsun öykücülerin kaleme aldıkları hacimli öyküleri uzun öykü olarak karşılık buluyor edebiyat dünyamızda. *Alim* de bir uzun öykü.

Alim, okuyucuyu içine çeken bir kitap. Kendinizi bir klinikte hissediyorsunuz. Oradan çıkmaya cesaret edemedi Ali’nin, Dr. Bahar’ın dünyasına kendinizi kaptırıyorsunuz. Anlatımdaki sıcaklık ve canlı tutulan merak unsuru kitabı kuşatıyor ve okuyucuyu da ortak ediyor olaylara.

Ali’nin öyküdeki sözleri başlı başına ele alınmayı gerektiriyor. Hatta Ali’nin bazı konuşmalarında bir anda odaya Kemal Sayar girecek diye bekleyecek Kemal Sayar şiirine aşına olanlar. Şair, yazar ve psikiyatri alanında Prof. olan Kemal Sayar’ın *İki Güneş Arasında* kitabını okuyalı yirmi yılı aşkın bir zaman geçmiş ama Rüknettin’i unutmak mümkün değil. Sayar, mesleğinin inceliklerini tüm hassasiyetiyle kullanır bu şiirlerde. Rüknettin’in Kalbi İçin Kehanetler’de bulunduğu kadar Rüknettin’in Aynalarda Ağladığı Kadar Var derken de aynı hassas noktalara temas eder. Bir kalbi fethetmek için sefere çıkmıştır Rüknettin.

Ali de öyle. “Ben konuşmasını bilmem doktor.” der Doktor Bahar’a ama kitabın ve kalbin ortasından konuşur. “Ben ne bir filmin son sahnesini izlerim ne de bir kitabın son sayfasını okurum.” derken de hayatın soru işaretine bırakır kendini.

Ali'nin; "Zaman nereye akıyor doktor?" sorusu aslında yaşanan her şeye de bir göndermedir. Zaman akar, mekân akar, insan bir sürüklenişi yaşar. Amsterdam'da gurbeti yaşayan iki yüreğin zamanlarının nereye aktığına şahit oluruz. Aşk bir kalbi alır, kalp olmaktan çıkarır, suskun bir dervişe döndürür. Bağcivan bunu çok iyi hissettiriyor okuyucuya. En çok da Ali'nin sözlerinde.

"Sevmek? Şiir seven bir kadını incitmekten korkacak kadar değil."

Gelelim "Gül Ali" türküsüne. Ali'nin yaşadıkları ağır izler bırakarak akarken öyküde, bir annenin şefkatli sesinde çocuğunu severkenki sıcaklığının kuşatıcı tınısı geliyor kulağımıza. *Gül Ali'min saçları / Pırıl pırıl parlıyor / Gül Ali'mi görenler / İçin için ağlıyor*

Ayrılık var, seveda var, hüznün var bu türküde. Öykünün ana temasını da yansıtan bir ayrıntı olarak yer alıyor kitapta Gül Ali. Ali'yi bir akıl hastanesine götüren de bir aşkın içinde yaşattığı ağır yaradan başka bir şey değil. Ve bitmeyen ayrılıkların yakamıza yapışan hüznünlü lekeleri. Türkü bir kez daha çıkar karşımıza. Bu kez Doktor Bahar mırıldanmaktadır türküyü.

Ayşe Bağcivan'ın tıbbi terminolojiye ve özellikle psikiyatriye hâkim duruşu öyküyü inandırıcılık bağlamında ayakta tutan önemli bir hassas nokta. Neredeyse tamamı bir akıl hastanesinde geçen öyküdeki diyaloglar ve yaşananlar psikiyatri terimleriyle ve uygulanan tedavi yöntemleri ile okuyucu nazarında olumlu bir imaj bırakıyor. Bu da Bağcivan'ın öyküsü için iyi bir hazırlık dönemi geçirdiğini gösteriyor.

Her ne kadar Ali, "Ben ne bir filmin son sahnesini izlerim ne de bir kitabın son sayfasını okurum." dese de Bağcivan kitabının son sayfasına saklamış birçok gizemi. Kilitli bir kapının açılması gibi bir anda açılıyor sayfa ve karşımıza çıkan sahne bütün yaşananları ters yüz ediyor. Kişiler, mekânlar bir anda allak bullak oluyor. Kitabın bu şekilde sonlandırılmasını oldukça başarılı bir anlamla sağlamış yazar.

Alim, bir ilk kitap. Öykülerinden sonra uzun bir öyküsüyle tanıştığımız Ayşe Bağcivan'ın bu tarz bir anlatıma yönelmek isteyeceğini tahmin ediyorum. Çünkü kabul görececek bir havası var kitabın. Öyküyü okurken içinizden; akıllar mı hasta gönüller mi yaralı sözünü tekrarlayacaksınız.

AYŞE BAĞCIVAN

KÖSTEKLİ SAAT

Bir öykü ilk hangi cümleyle başlarsa atar içteki nemi?

Yirmi beş yıl önce çıktığım mahalleme bugün tüm cesaretimi toplayıp ayaklarımın altında ezmek için gittim. Yirmi beş yıl daha dinç, yirmi beş yıl daha güçlü geçtim sokaklarından. İlk duvarların dışa dönük, boş çayırlara bakan kısımlarından patlattığım toprak çarptı suratıma. Duvarların ziftle boyanmış yüzleri gizlese de yılların içe akıttığını geldi çarptı bir patlak topun avucumu yakan ağrısı.

Ben geldim Şükran Hanım, sol kulağım parmaklarınızın arasında ezilmeyeli yirmi beş yıl oldu. Neredesiniz Şükran Hanım? Hangi bahçeli evin ağaçlarına dalan çocukların kulaklarında elleriniz?

Sokağın şimdilerde asfaltla kaplanmış yollarında dağınık adımlarla ilerledim. Adımlarım boğazımda düğüm oldu, boğulacakmış gibi nefesim ciğere dolmadı. Gömleğimin sıkan yakasını açtım, ceketimi sol koluma aldım. Kaldırımın kenarına çömelerek kulaklarımda yankılanan seslerin susmasını bekledim. Şehrin, belki tüm evrenin sesi geldi kulaklarımda birikti. Tüm çığlıklar, şu karşiki yüksek apartmanların arasında sıkışan gecekonduyan gelip kulaklarımda sıkıştı. Kaç deprem gördü yıkılmadı. Kaç hayat söndü yıkılmadı. Küçük pencereleriyle iki göz odasıyla hâlâ benden dik ayakta... Az ileride hemen sokağın sonunda bir kahve olacaktı, diye düşünüp alnımın terini silerek kaldırımdan kalktım. Başımı kaldırıp etrafa baksam tanırlar mı bakışlarımdan? Ya da var mıdır yirmi beş yıl gerisinden bir tanıdık yüz. Olmasın. Kimsenin gözü kimsenin acısına değmesin. Kimsenin hafızası yirmi beş yıl geriye gitmesin. Dağınık adımlarım bildik bir köşede durdu. Sol kolumdaki ceketim yere düştü. Ellerim gözlerime kapandı. Alnımın çizgileri belirginleşti. Sımsıkı. Sımsıkı yumarak gözlerimi, köşeyi, sağa sola düşen hızlı adımlarla geçtim. Fakat gözlerimi sıkıca yumduğum görüntülerden geçemedim...

Ben geldim Ahmet amca, poşetlerinize yardım edeyim. Mübarek elleriniz

dolansın saçımda. Siz dualarla yüzümü okşayın ben yuva kokan ellerinize bırakayım yüzümü. Neredesin Ahmet amca?

Kahvenin ocağını çoktan söndürmüş yüksek binalar yapan bir müteahhit. Doğduğum, büyüdüğüm bu yerin yabancılaşan sokağında yürümeye devam ettim. Yüksek binaların arasında sıkışan bir gecekondu var az ileride. Yani tam yirmi beş yıl kadar geride fakat hemen az ileride. Karşı kaldırımın güneşi gölgeleyen binalarının önünden yukarı doğru ilerledim. Eskilerden kalma sıvası dökülmüş bir evin penceresinin açık kalan tülünden içeriye daldı gözlerim. Hissetmekte güçlük çektiğim yüzümde bir gülümseme dolandı. İki küçük çocuk zihnimden kaldırıma fırladı. Kız elindeki beş taşı havaya fırlatıp yere bırakıyor sonra bir eliyle yerdeki taşlardan bir tanesini havaya atarken diğer eliyle yerdeki taşlardan birini avucuna alıyor. Oğlanın taşlar umurunda değil. O sadece kızı izliyor. Kızın oyundan canı sıkılıyor, birlikte bir şeyler fısıldaştıktan sonra Şükran Hanımın meyve ağaçlarıyla dolu bahçesine sızmaya gidiyorlar. Tülün arkasından kaşları çatık bir yüz, pencerenin önünde duruşumu sorguladıktan hemen sonra yukarıya yürümeye devam ettim.

İki küçük çocuğun yürümesini taklit ederek, dilime şarkılarını dolayarak Şükran Hanımın bahçesine ilerledim. Bahçenin tahta kapısına kazınmış “A. A” harflerinin oyuklarında gezdirdim parmaklarımı. Yirmi beş yılın tozunu burnuma çektim. Meyve ağaçlarının, dizlerime kadar uzamış çalılardan geçtim. Limon ağacına yaslayıp başımı, puslu gecekonduya özgün özgün yayılan sesleri susturdum. Bir tek küçük kızın “ Bu bizim ağacımız olsun mu?” derkenki o kadifemsi sesi yankılandı durdu kulaklarımda. İki küçük çocuğu mabetlerinde, limon ağacının gölgesinde bırakarak bahçeden ayrıldım.

Köşedeki yüksek binaların arasına sıkışan eve yaklaştıkça rengim sarardı, adımlarım yavaşladı. Hareketlerim kesildi. Gömleğim terden ıslanan sırtıma yapıştı. Olduğum yere çömelirsem bir daha kalkamam biliyorum. Sıklaşan nefes alışlarımla, düşmeye yakın bedenimle yürümeye devam ettim. Evin kapısının önüne kadar geldim. Dişlerim hızlı hızlı birbirine değmeye başladı, bacaklarımdaki titreme tüm vücuduma yayıldı. Evin yoksulluk kokan duvarına yaslandım.

Küçük pencerelerinden içeriye bakındım: Her şey yerli yerinde. Seneler hiç geçmemiş bu evde. Her şey, her eşya bırakıp gittiğim gibi. Duvardaki kilim, üzerine asılı köstekli saat, pencerenin dibinden yolu izlediğim sedir, tahta kapının rengi... Hepsi de aynı olduğu gibi duruyor yerinde. Köstekli saati alsam geriye, kalsam yirmi beş yıl geride. Vurup çıkmasam kapıyı. Otursam annemin dizinin dibinde. Boyun eğsem bıyıklının sırtımı yakan kemerine. Boyun eğsem sarhoş küfürlerine. Görmesem bıyıklının annemi yere savuruşunu, görmesem annemin yanaklarından akıttığını. Ama kapatmasam kapıyı yirmi

beş yılının üzerine. Biriktirmesem senelerin tortusunu yüreğimde. Sığsam bu evin bir köşesine. Pencere dibine yumulup kulaklarımı çığlıklara tıkasam. Bıyıklının eve akşamı çökerten göğünden gizlensem sedirin altına ama vurup çıkmasam kapıyı yirmi beş yılının üzerine. Annemin dualarından seccadesine düşsem, dizinin dibinden gençliğimi kovalasam.

Pencerenin ardında beli bükülmüş annem belirdi. Parmaklarının arasına sıkıca doladığı tesbihiyle, beyaz yazmasıyla yılların yüzüne kondurduklarıyla dışarıya doğru bakındı. Gözlerinin altındaki şişlikler yokluğumun yansıması mı anne? Kaşlarının beyazı ağrın mı geçen bensiz yılların mı? Bacaklarımın bağı çözüldü, tüm nefesimi tutup duvarın dibine çömeldim, gizlendim. Köşeye yönelip uzağından izlemeye başladım. Annem pencereden bakındı bakındı. Beklediğini bulamayan gözlerle içeri geçti. Köstekli saatin karşısına geçip uzun süre dudaklarını kımıldattı: Sol tarafım ta içeriden yandı, yirmi beş yılının tortusu boğazımda düğümlendi.

Pencerenin perdesi çekildi.

Evin kapısı kilitlendi.

YAŞADIĞIM GİBİ

MEHMET AYCI

GEÇİYORUZ İÇİNDEN ZAMANIN...

Mahmut sınıf arkadaşımı, beş yıl birlikte okuduk, yüzü hep mütebessim, hep yağmurlu, o kadar yağmurlu ki, bu yağmur sağanağa dönüşmez, seyrelmez de, o ince, ıslıl ıslıl yağın bir yağmur, benden daha esmer, hep gülümser, içinde güneş taşıyan bir yağmur bakışı, hep öyle, saf, temiz, duru, her gün bir odun götürürüz okula, okulda sona yanar, yaz kış götürürüz, lojmanda öğretmenlerin odununu da biz taşımış oluruz, o zaman kırsaldan kente göç çok hızlanmış değil, şimdi okul kapandı tabii, taşımaları eğitimle köyün çocukları Saimbeyli’de, Himmetli’de okuyorlar, Mahmutların evi yolumuzun üstünde, bazen beraber gideriz okula, okuldan çıkışta da beraber geliriz, o evine sapar, Mahmut’un kendine benzer bir babası var, ilk defa ağlarken gördüm Mahmut’u, babası yol çalışmasında başından yaralandı, dinamitle patlatılıyor o zaman kayalar, dinamit patlatmışlar, kaçamamış, başına taş düşmüş, hastaneye götürdüler, baygınmış, sonra iyileşti, şapka giymezdi, yara olan yeri tıraş etmişler, tıraştan mı, yara izinden mi, bir süre şapka giydi, küçük yerlerde insan kıyafetiyle de özgünleşiyor, en küçük bir değişiklik unutulmuyor, benim de aklımda kalmış nedense, şimdiki gibi de aklımda Mahmut’un babasının şapka giymesi, bu Binboğa Dağı’nın zirvesinde durup dururken devasa bir katran ağacı bitmesi gibi garip bir şey, o zirveye de çıkmıştım, Ziyaret derler o zirveye, hikâyesi de var ya, konumuz bu değil, 1984-2019, 35 sene olmuş, 35 sene görmemişim Mahmut’u, Nisan başında gördüm, köye gittiğimde ziyaretime geldi, saçları hâlâ siyah, yüzü aynı ilkokuldaki yüz, tabii değişmiş, olgunlaşmış da, gülümsemesi, yüzünün yağmurları aynı incelikte, aynı sıcaklıkta, aynı güneşle karışık, kucaklaştık, öyle bir kucakladı ki beni kalbine bastırması geldi, o zaman birlikte kabaklıkta kuş avladık, ekşi nar kopardık bizim bahçeden, dikenleri elimize battı aldırmadık, gittik, köprünün altında büvette yıkandık, beş taş oynadık, dokuztaş oynadık, çelik oynadık, okulu asmadık, Bebek’ten çekirdek aldık, birlikte çitledik, Kuyruklu’ya salyangoz toplamaya çıktık, hava yağmurluydu, salyangozlar yürüyüşe çıkmışlardı, birer kilodan fazla topladık.

dık, götürdük, Bakkal Bebek'e sattık, bisküvi aldık, şeker sucuğu aldık, Küçük Yalı'da yedik, yanımıza başka arkadaşlar da gelmiş miydi, onlara da verdik, Bebek salyangozları kime satardı bilmezdik, yine Kuyruklu'da tespih ağaçlarının dibinde yabani sıklamen bulurduk, burcu burcu kokardı, beraber ceviz taşlardık, yel estiğinde kendiliğinden dökülen cevizleri toplardık, ceplerimiz şıkır şıkır ederdi, karayılandan da boz yılandan da korkardık, buralarda olurdu, yabani böğürtlen çalılarının arasına akardı yılanlar, oraların uzağından tedirgin geçerdik, akşam olurken bizi eve çağırırlardı, havanın kararınca derenin sesi, börtü böceğin sesi, çalıların sesi, yılanların çıyanların sesi, Küçük Yalı'nın sesi, çınar ağaçlarının sesi birlikte başka bir sese, gecenin sesine dönüşürdü, elektrik yoktu, telefon yoktu, Mahmut'un babası Mahmut'u çok severdi, ben de Mahmut'u arkadaş olarak çok severdim, 35 yıl aradan sonra kucaklaşmamızdaki, birbirimizin kalbine dokunmamızdaki doğallık, aradaki zaman uçurumun silinmesi gözlerimi yaşarttı, yüzüne zamanı geri sararak baktım, ben değişmiştim, o aynı kalmıştı, beş çocuğu varmış, aynı hayatı sürdürüyor, sesini yabani sıklamenlerin, derelerin, ağaçların, toprağın, rüzgârın değişmeyen sesine ayarlı tutuyor, çocukları odun taşımıyor, taşımali eğitimle okuyorlar, daha bölgeden ayrılacak yaşa gelmemişler, evleri aynı ev, bahçeleri aynı bahçe, keçileri aynı keçilerin oğlakları, tarlaları aynı tarla, Mahmut'un yüzü aynı yüz, başka misafirler de vardı, nedense babasını sormayı unutmuşum, utandım, Ankara'ya döndüm, dün babası Adana'da rahmetli oldu, gözümde Mahmut'un yüzü belirdi, o yüz babasının yüzüne dönüştü, bir dinamit patladı, taş geldi, kaçan babanın kafasına düştü, babası yere düştü, aldılar hastaneye götürdüler, Mahmut ilk o zaman ağladı, babası hastaneden dönünce sevindi, başındaki sargıya ve şapkasına baktı, Mahmut'u aradım, telefonda baş sağlığı diledim, sesiyle sarıldı, öyle memnun, öyle onurlu, öyle samimi, yüzündeki yağmur sesinden yağıyordu, Mahmut'un babasının ise ruhundan...

BAŞKA DÜNYALARIN ÖYKÜLERİ

Ç a ğ d a ş Ö z b e k Ö y k ü s ü

SAİD AHMAD¹

Türkçesi: Veli Savaş Yelok²

KARAGÖZ MECNUN

“İçinizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, dünyada ve âhirette amelleri boşa gidenler işte bunlardır. Cehennemin dostları da bunlardır ve orada onlar devamlı kalıcıdır.”

Bakara, 217

“Cennete girecek on hayvandan biri, ashab-ı kehf’in vefalı köpeğidir.”

Hadis, el-Câmi’ü’l-Kebîr

Saadet Ana, sabah namazını kılmış, seccadesinin üzerinde uzun süredir oturuyordu. Bundan üç yıl önce dünyadan göçen kocası Usta Turab’ın ruhu için Kuran okudu. Rus şehirlerinde kalan oğlu Börihan’a Allah’tan merhamet diledi. Bahtı açılmayan, gül gibi ömrü hazan olan kızı Kumru’ya üzüлüp “Şu meleğin yolunu aç!” deyip Allah’a yalvardı. Yaşlı kadın her seherde yüreğinden gelen bir üzüntüyle bu sözleri tekrarladı. Ellerini yüzüne sürdükten sonra seccadesinin ucunu kıvrıp yerinden kalktı.

Eylül başlayınca sular sakinleşmişti. Kanalın dibinde, çoluk çocuğun fırlatıp attığı bardak, çaydanlık kapağı, kaşık maşık gibi şeyler öylece görünüp duruyordu. Kırkların nem tuttuğu, ekinin su istemediği zamanlardı.

Komşu evlerden, mektebe giden çocukların mızımızlanmaları, yaygarala-

¹ Said Ahmad (Husanxo’jayev) / Саид Аҳмад (Ҳусанхўжаев) (Taşkent, 1920- Taşkent, 2007): Edebiyat derslerinde, çeşitli edebiyat ve sanat sohbetlerinde yazarlığa merak salan Said Ahmad için çalıştığı gazete ve dergiler âdeta bir üniversite görevi yapmıştır. Mushtum dergisi, Radyo Komitesi (1942—1943), Qizil O’zbekiston gazetesi (1943—1947) ve Sharq Yulduzi dergisinde (1948—1950) çalışmış, Özbekistan Yazarlar Birliği Nesir Bölümü Başkanlığı görevini yürütmüştür. Yayımlanmış kitaplarından bazıları Tortiq (1940), Er Yurak (1942), Farg’ona Hikoyalari (1948), Muhabbat (1949), Qadrdon Dalalar (1949), Hukm (1958) ve Ufq (1964)dur.

² Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

rı; anaların yalvarıp yakarmaları duyuluyordu. Yaşlı kadın bu seslere bir süre kulak verip başını sallayarak gülümsedi.

Saadet, gençliğinde çok güzel bir kızdı. Saçları belini kapatırdı. Onları tararken şimşir tarağı tutan elleri saçının ucuna kadar yetişmezdi. Saçlarının yarısını bir tarafa ayırır, diğer yarısını tarardı. Ablası bu saçları kırk belik yapıp ördüğünde bile yine bu kadarı da bir kenarda kalırdı. Ablası “E, saçlarına lanet olsun! Kollarım yoruldu, saçını ördürmeye adam tutmak lazım!” derdi. Topuksuz rugan ayakkabısını garç gurç ettirerek sokakta yürüdüğünde, saçlarını savurarak yoldan geçtiğinde bakan bir daha bakardı, bakmayan da... Küçük kızlar ona arkasından yaklaşıp onun saçlarını gözlerine sürüp kaçırsırlardı.

İşte, bu yıllar da geçti; saçlar ağardı, seyrekleşti ama sadece uzunluğu aynı kaldı. Ucuna bir şey takmadığında onlar boynuna dolanır, omuzlarına dağılırdı. Bunun için de o, saçının ucuna hırsız yoldan çıkaracak sandığın anahtarını asardı. Sandığı açacağı zaman anahtar çıkarmazdı. Saçı uzun olduğundan dizlerinin üzerine çöktüğünde anahtar rahatça kilide yetişirdi. Şimdilerde yeni evlerde sandık âdeti unutuldu. Bütün evleri modaya uygun dolaplar işgal etti. Bunun dışında kilidi “tak” diye açan anahtarları yapan ustalar da kalmadı.

Yaşlı kadının saçları hâlâ gençliğindeki gibiydi, farkı sadece yarısından çoğunun ağarmış olmasıydı. Arkasına attığı, uçları birleştirilmiş iki belik saçının ucuna kocasının cepheden gelirken getirdiği madalyasını asmıştı. Hazır çengeli de vardı, o da saçını aşağı doğru çekerti.

Bahçenin aşağı yukarı yarısına yakın kısmını gölgeleyen ve neredeyse elli kuruşun kaplayacağı kadarlık alana dahi güneş düşürmeyen ihtiyar dutun yaprakları sararmaya başlamıştı. Kuruyan dallarına baharda takılıp kalan uçurtmanın kamış kaburgaları iskelet gibi görünüyordu. Onun sadece bez parçalarıyla yapılmış uzun kuyruğu, rüzgârda yılan gibi kıvrılıyordu.

Bu dutun altında bembeyaz bir köpek, süpürge'nin üstünde yatmış uyuyordu. O, küçüktü; belinde, kuşak gibi iki tane -biri siyah biri kahverengi- çizgisi vardı. Onlar sanki birisi özenerek çizmişe benziyordu. Burnuyla iki gözü kapkaraydı. Bir gözünün üstünde yarım kaşı bile vardı. O, yaşlı kadının ayak sesiyle gözünün birini üşenircesine açtı; yarım yamalak gerindi ve tekrar uykuya daldı.

“Aa, aaa! Rahatını da ne kadar düşünüyorsun ya! Süpürgemi kirlettin!”

“Bırak, tartışma ablası, Karagöz daha yavru yahu!”

Kumruhan sitem ederek “Ne diyorsun anacığım! Bu geberesice köpeğe niçin abla oluyormuşum?” dedi.

“Eğer Karagöz'e yine süpürgeyle vurursan, ona ocak demirini fırlatırsan bil ki kardeşlerinin evine giderim!”

“Vay anacığım! Geberesice it, insandan kıymetli olmaz! Şu köpek için bizi

bırakıp gidecek misin? Bırak ya!”

“Şununla avunup yaşıyorum. Nereye gitsem yanımda. Bir adım uzağa gitmiyor. Söyle bana, söylesene! Erkek kardeşlerin, bacıların haftada bir yoklayıp sorarlarsa tamam, bazen o da yok! Hastanede yattığımda şu köpecik bahçede göğsünü kara yaslayıp bir ay pencere önünde bekledi. Sizler, konu komşuya rezil olmamak için, utanma belasına arada sırada gelip bir iki defa hâl hatır sordunuz, o kadar...”

Kumru sitem ederek “Anacığım? Bırak şimdi...” dedi.

Köpeğin kulağının birinde, boynunda, ayaklarında kanamış yerler vardı. Yaşlı kadın “Ahmak! Nerelerde sürtüp gezdin? Yine zamparalığa mı gittin? Mecnun olma, deli! Hâline bak. Kadın kavgasına girip dersini adamakıllı almışsın ya! Eh, gebermeyesin, vücudunda soyulmadık yer kalmamış... Şimdi kendin çekeceksin! Mecnun, yaralarına merhem süreceğim. Ancak feryat etmeyeceksin!” dedi.

Kumruhan köpeğin boynuna bastırdı, yaşlı kadın yaralarına iyot sürmeye başladı. Köpek inleyip uluyor, Kumruhan’ın ellerini dişlemeye çalışıyordu.

“İşte oldu! Bitti. Şimdi yalını vereceğiz.”

İhtiyarın rüyasına bir aydan beri sürekli olarak oğlu giriyordu. Ne yattığında huzurluydu, ne de kalktığında. Oğlunu düşündükçe düşünüyordu. Kadının yaşı seksene yaklaşmış, güçten kuvvetten düşmeye başlamıştı. “Evladımı görmeden mi ölüp gideceğim?” diye yanıp yakılıyordu.

Oğlu Börühan, altmış yedi yılında askere gitti. Askerlik vazifesi bitti ama o bir türlü eve dönmedi. O diyarlarda evlenip çoluklu çocuklu olmuş, oralarda kalıp gitmişti. Bazı bazı ondan “Я здоров”³ diye iki satırlık mektup gelirdi. Son on beş yıldır, adresi mi unuttu nedir bilinmez, iki satır da olsa şu Urus dilinde bile mektup gelmiyordu artık.

Yaşlı kadın konu komşusuna dahi gitmiyordu. Evde oturup derin derin düşünüyordu. Bazen üstünü başını acele acele hazırlayıp oğullarına yahut kızlarından birisinin evine gidiyordu. Değişen bir şey olmuyor, gittiği yerde de huzur bulamıyordu. Kızı Kumruhan’ı düşünüyor, çıkıp geri geliyordu.

Kumruhan’ın talihi gülmedi... İki kere evlendi; çocuğu olmadı, babaevine döndü. Bir yerde çalışıp avunayım dese ne mümkün! Eve, elden ayaktan düşen anasına kim bakacak? Ağabeyleri, erkek ve kız kardeşleri “Abla! Bırak, çalışma! Geçimin bizim boynumuza, sen anamıza bak!” deyip çalışmasına izin vermediler.

Oğulları ihtiyar kadına “Bizim yanımızda kal ana!” deyip Allah’ın adını verseler de o “Babanızın vefat ettiği evi bırakıp gelemem. Ben de bu evde dünyaya veda edeceğim!” deyip razı olmuordu.

Yaşlı kadın çok dâna bir kadındı. “Çocuklarımın her biri haftada bir defa

³ Sağlığım yerinde.

yoklamaya gelse evim yedi gün dolu olur, gelenim eksik olmaz. Elbette onlar da elleri boş gelmez. Bu bahaneyle Kumru'nun da nafakasını temin derdi olmaz.” diye düşünür, kıymetli evinden ayrılmazdı. Anaları işte bu düşüncelerle bahtı gülmeyen evladıyla birlikte yaşardı.

Geçen yıl, dur durak bilmeyen, elinden her iş gelen torunu Envercan “Gidip dayımı bulacağım!” diyerek çıkıp gitti. Gitmesinin üzerinden yirmi gün geçmişti ki o, dayısından haberlerle geldi. Bu işten haberdar olan komşu kadınlar da ihtiyara ‘gözün aydın’a geldiler.

“Ninecan, dertlenmeyesin, dayımın işleri ‘tıkırında’. Geçimi yerinde, hayatında herşey yolunda. Üç çocuğu var. Kendisi Özbekçeyi unutmuş. Benimle Rusça konuştu. Bir sağmal keçisi; oldukça semiz dört tane, on tane de normal domuzu varmış. Kış kendini iyice hissettirdiğinde hayvanlarını evinin olduğu yere getiriyormuş. Evinde büyük büyük galonluk şişeleri dolduracak miktarda votka yapıp dostlarıyla içiyorlarmış. Kışlaktakiler dayıma “Börihan“ demiyor, onu “Дядя Боря”⁴ diye çağırıyorlarmış.”

Bu sözleri duyduğunda yaşlı kadın yer yarılıp da yerin dibine girmede. Kurban olduğu torunu, komşu kadınların önünde bu sözleri söyleyiverdi ya! Hiç kimseye sırrını vermeyen bu mağrur kadının kolu kanadı kırıldı, eşikten dışarıya adımını atmadan evinde sessizce oturup kaldı.

İhtiyar kadın “Evde ne zamana kadar kukumav kuşu gibi oturacağım!” deyip bugün kızının evine gitmeye niyetlendi. Onun bu niyetini sezen Karagöz gidip eşiğe oturdu. Yaklaşık bir aydan beri hiçbir yere gitmeyen Karagöz, emsalsiz derecede mutluydu. Başını bir tarafa eğip sağa sola sallıyor, “Hemen çıkmıyor musunuz?” dercesine türlü çeşitli sesler çıkarıp uluyordu. Yaşlı kadın acele etmiyordu. *Ösme*⁵ ekilmiş bir maşala yerin önünde çöktü, ösmelerin sulu, geniş yapraklarını diplerinden büküp kopardı. Nihayet avucu ösme yapraklarıyla dolunca reyhanın çiçeklenmemiş dallarından da kopardı, bunları ösmeye ekleyip mendiliyle sardı. Her gidişinde kız torunlarına, gelinlerine ve kızlarına muhakkak ösme götürürdü. Yaşlı kadın, sonunda koltuğunun altına bohçasını alıp çıktı. Karagöz oturduğu yerinden sıçrayıp kalktı, sokağa doğru atıldı. İhtiyar onun arkasından yürürken “Hey! Ne kadar acele ediyorsun, daha yavaş!” diye seslendi.

Karagöz onun söylediklerini anlamış gibi, sokağın ortasında durup arkasına baktı. İhtiyar kadın ona yetişinceye kadar kulağını kaşdı. Bir kulağını dikip diğerini indirerek şımarıklık yaptı. Arka ayaklarının üzerine oturdu, bir iki yürüdü. İhtiyarın yanına gelmesiyle birlikte tekrar oynayarak koşturmaya başladı. Yolda karşılaştığı kedileri korkutup kovaladı, yarı kırmızı dili dışa-

⁴ Borya Amca

⁵ Sürme yapımında kullanılan bitki

rı sarkmış hâlde nefes nefese çıkıp geri geldi. Ağaçlardaki üveyiklere hamle yapıp havladı. Arklardan şapırdatarak su içti. Bazen yol kenarına geçti, yıkık duvarın dibine sığıp döndü. Bisiklete binen çocukların yanlarında koşturarak uzaklara gitti.

İhtiyar, onun yaptıklarına meftun olmuş şekilde ilerlediğinin farkında değildi. Karagöz, yem telaşındaki tavukları dört bir yana kovaladı, yolda denk geldiği köpeklerle koklaşma, kovalamaca oynadı. Yol üzerindeki bir evin kapısında durmadan havlayan keme büyüklüğündeki yavru köpeği toza toprağa bulayıp sağa sola sallayıp bıraktı. Ark boyundan kesilip bir kenara bırakılan kütüğün gölgesinde yatan kurt köpeğiyle de dalaştı, dersini aldı. Kurt köpeği onu boynundan tutup bir kenara fırlattı. O, yuvarlanıp yolun ortasına düştü, toza toprağa bulandı. Yaşlı kadın başını sağa sola salladı.

“Hey, deli! Kim söyledi sana babanın dengi köpeğe sataşmayı!”

Karagöz ona bakamadı. Yolun diğer tarafına koşmadan meyus bir hâlde, yavaşça geçti. Ne söylersen söyle, Karagöz köpek sonuçta. Köpek köpekliğini yapacak. O, kara bir köpeğin kuyruğunu koklayıp açık duran bir kapıdan içeri girdi. Biraz sonra onun çenilemesi duyuldu. O, kapıdan çıkarken içeriden fırlatılan eski ayakkabı, köpeğin tam beline çarptı.

Ana yola çıktılar. Bu yolun sağ tarafı Çırçık’a, sol tarafı Taşkent’e gidiyordu. Önden giden Karagöz “Ne tarafa gideceğiz?” der gibi ihtiyara baktı.

“Abdölmelik ağabeyinin evine mi gidelim, Dilber ablanınkine mi? Dilber ablan apartmanda oturuyor. Köpekten nefret ediyor. Seni eve sokmaz. Şimdi ne yapacağız? Tamam, onun evine gidelim. Yatıya kalmayız. Ben çıkıncaya kadar bahçede çocuklarla oynarsın.”

Karagöz bu cümleleri anladı. Her sokak başına geldiğinde ihtiyar bu sözleri muhakkak tekrarlıyordu. Uzaktan, yüksek binaların çatıları göründü. Karagöz sabretemedi. Önden koşturup gitti. Kadın ona yetişemedi, nefesi kesildi. Karagöz yürüyerek değil, koşturarak gitti; bir anda gözden kayboldu.

Üçüncü kattaki çocuklara ayrılan bölümdeki çocuklar, Karagöz’ü görünce “Ninem geliyor!” diyerek bağıştılar. Hoplaya zıplaya, merdivenin basamaklarını ikişer ikişer inip koşarak aşağıya indiler. Birisi Karagöz’e şeker, birisi etli bir kemik verdi. Bahçe bir anda çocuklarla dolup taştı. Karagöz’ün başını, sırtını okşadılar. O şımarıp duruyordu. Çocuk odasından Dilberhan göründü. “Anneniz geliyor!” müjdesini getiren Karagöz’e şefkatle baktı, ona şeker attı.

Yaşlı kadın nefes nefese kalmış hâlde nihayet geldi. Çocuklara kurut⁶, ceviz, kayısı kurusu dağıttı. Karagöz de ümitvar şekilde onun eline baktı.

⁶ Kurut: Süzme yoğurtan ceviz büyüklüğünde yuvarlak hâle getirilerek iki, üç gün güneşte bırakılarak kurutulmak suretiyle hazırlanan yiyecek.

“Sana yok, vefasız! Beni yolda bırakıp gittin. Arkandan yetişeyim diye hızlı hızlı yürümekten dilim dışarı çıktı!”

Karagöz başını günahkârane bir şekilde önüne eğdi. Kadın ona şeker attı; Karagöz havada kaptı ve sevincinden bahçeyi rüzgâr gibi koşarak dolaştı. İhtiyar kadın kızıyla akşama kadar dertleşti. Oğlunu hatırlayıp gözyaşı bile döktü. Kumru’nun talihsizliğinden konuştu, “Bana bir şey olursa o kadersiz ne olacak?” diye endişesini dile getirdi. Laf arasında aklına Karagöz düşünce kızına “Yiyecek birşeyler verdin mi?” diye sordu. Yaşlı kadın, ikinci namazını kılmıştı, gitmek için acele ediyordu.

“Artık gideyim, akşam namazını evceğizimde kılarım.”

“Yemek yapacağım anacığım, yiyip gidin. Bir gece olsun burada kalsanız ne olur! Evinizi kurt mu kapacak?”

İhtiyar kadın, bohçasını koltuğunun altına alıp aşağı indi. Bahçede çocuklarla oynayan Karagöz’ün gidesi yoktu. O, çocukların üzerine tükürüp fırlattığı ağaç parçasını otların arasından bulup getiriyordu.

Yaşlı kadın yola düştü. Karagöz şımarıp hoplaya zıplaya bazen ondan uzaklaşıyor, bazen de arkada kalıp kulağını kaşıyordu.

Evinde, Saadet Ana’nın yılların devamında kalbine çökmüş dertlerinin tozunu kaldıran, göğsünde dağ gibi yatıp duran gamını dağıtacak, dünyaya bedel bir haber onu bekliyordu.

Evine yaklaştığında kapısının önünde bir o tarafa bir bu tarafa aceleyle yürüyen insanları görünce yüreği kuş gibi çırpındı. Adımlarını hızlandırdı. Kapının önünde duranlar ona “Gözünüz aydın!”, “Sevindiniz mi?”, “İhtiyarlık çağınızda gözünüz aydın olsun!”, “Hayırlı olsun!” dediler.

Yaşlı kadın, emekli maaşından biriktirdiği paralarını “hac bedeli” için hacca gidenlere vermişti. “Haccınız kabul oldu, güzel haberini getirselere gerek! Sana şükür, Allah’ım!” deyip eşikten içeriye adımını attı.

Dalina büyük bir lamba asılmış dut ağacının altındaki kerevette yaşı almış aşmış, yabancı biri oturuyordu. Onun gözleri... Bundan otuz yıl önceki Börhan’ın gözleriydi. İhtiyar “Oy, yavrum!” diyerek ona doğru yöneldi. Kerevete koşarak mı vardı, uçarak mı gitti, farkında değildi. Oğlunu kollarının arasında buldu. Ondaki alkol ve mum yakılan ev kokusu geliyordu. Kadın bunu fark etmiyordu. Kayıp olanın şu anda burada olmasının mutluluğuyla sarhoştur. Donup kalmıştı... Bahtiyardı. Oğlunun başına, omuzlarına onun göz yaşları dökülüyordu.

Oğlu onun kucağından kurtulmaya çalışıyor ama ihtiyarın kurumuş kemikleri, sert kolları onu bırakmıyordu.

“Ну зачем, зачем плачеш, мама, вот и приехал, хватит, хватит!”⁷ diyordu oğlu.

Ana, bu söylenenleri işitmiyordu. Duyduklarından da hiçbir şey anlamıyordu. Kadın kendisine gelince çocuğunu bıraktı. Put gibi duran Kumru’ya “Ne bakıp duruyorsun? Kasap Rahman’ı çağır, ağıldaki koyunu evladımın ayağının dibinde kessin! Komşunun evinde telefon var. Ağabeylerine, kardeşlerine, bacılarına ‘Ağabeyim geldi!’ diye haber ver!” dedi.

Karagöz, ihtiyarın ayağının dibine oturmuştu. Bu tanımadığı adamdan huzursuz olmuş, durmadan hırıliyordu.

Yaşlı kadın “Nerelerde yaşadın?” dedi oğluna. Oğlu anasının ne dediğini anlamayıp omuz silkti. O, “Anlamadın mı?” dedi ve “Sen başka bir adam olup gitmişsin!” diye ekledi.

İhtiyar onun yüzüne bakıp üzüldü. Yaşlanmış, bitip tükenmişti. Yüzüne bile o tarafların aksi yansıması, Özbekliği kalmamıştı. Elli bir yaşında olmasına rağmen yetmiş yaşındaki bir dede gibi görünüyordu.

Kasap Rahman bir yerlere gitmişti. Bulup getirdiler. Sokak tarafından bir çift arabanın horultusu, oğullarının ve kızlarının sesleri duyuldu. Abdülmelik itekleyerek koyunu getirdi. Kızları, damatları ellerindeki karton kutularda, filelerde meyve, sebze; elma, üzüm getirmişlerdi. Bahçe kısa sürede insanlarla doldu. Börihan erkek kardeşlerini de bacılarını da tanımadı; onlar da ağabeylerini. Börihan yabancı bir eve gelmiş misafir gibi emanet oturuyor, erkek ve kız kardeşlerine ne diyeceğini bilmiyordu. Doğrusu, ne diyeceğini biliyordu ama dil bilmiyorsa ne yapsın? Düşündü, düşündü, “Салям!”⁸ dedi. Kardeşleri gülseler mi ağlasalar mı bilemediler, şaşırıp kaldılar.

Kasap ağıldan irice, semirtilmiş koyunu sürüp getirdi. Börihan’ın ayağının dibine yatırdı. “Kardeşim, hadi bir dua edin! Tüh, gerçekten onun Özbekçe bilmediği aklımdan çıkmış, buyrun ‘Amin!’ deyin! İhtiyar ninemizin ömürleri uzun olsun! Diledikleri şimdi olduğu gibi gerçek olsun! Amin!” Kasap bunları söyledikten sonra koyunun boğazına bıçağı çaldı.

Börihan “Ну зачем, зачем? Ведь барана жалко, все равно я столько мясо не ем! У нас баранина не едят!”⁹ dedi.

Ta gece yarısına kadar ihtiyarın bahçesi düğün evine döndü. Herkesin gitmek üzere ayaklandığı vakitte Abdülmelik ağabeyini misafirlığe buyur etti.

Bahçeye bir sessizlik çöktü. Kumru, ana ve oğula verandada yer hazırladı. Yaşlı kadın gözünü hiç ayırmadan evladına bakıyordu. Börihan doyuncaya kadar içmişti. Ağzından buram buram içki kokusu geliyordu. İhtiyar kadın,

⁷ Neden? Neden ağlıyorsun anne? Geldim işte! Tamam, yeter!

⁸ Selam!

⁹ Neden, niçin? Koyuna yazık değil mi? Zaten bu kadar eti de yiyemem! Bizde koyun eti yenmez!

başörtüsünün ucuyla burnunu kapatmış, oturuyordu. O, “Gerçekten bu adam benim çocuğum mu?” diye düşünüyordu. Yaşlanmış, saçının yarısı dökülmüş, başının yarısı kelleşmişti. Onun yüzünde çok içen insanlarda olan karamsı bir nursuzluk açıkça görülüyordu. Gözlerinin altı morarmış, dişleri sigaradan sararmıştı. Babasının öldüğü evde, kendisini doğuran anasına, ciğer parçalarına yabancı bir şekilde, önemsemez hâlde yatıyordu.

İhtiyar Saadet, onu bebekliğinde aynı şu kerevetteki beşiğe yatırıp sallardı. Üç yaşına girdiğinde yine bu kerevette onu bağrına basıp yatmıştı. Börühan toparlakça bir çocuktü. Onu kötü gözlerden korusun diye kıyafetlerine muska ve nazar boncukları takardı. “Sultanıma adadım!” diye ona kâkül koymuştu. Altı yaşına girdiğinde karı koca onu alıp Türkistan’a birlikte gitmiş, adadıklarını Hz. Yesevi türbesinin şeyhine verip onun kâkülünü kestirmiş, koyun kurban edip hayır için dağıtmışlardı.

Börühan bir yanından diğer yanına döndü. O zaman... İşte o zaman onun üstündeki ak çarşaf sıyrılınca omuzları, göğsü açıldı. İhtiyar kadın, vücudunu akrep sokmuş gibi irkildi. Kendini geriye attı. Börühan’ın boynundaki zincirin ucundaki haç parladı. Yaşlı kadının gözlerinin önünü karardı. O, bir süre şurunu kaybetti. Deli gibi hoplayıp yerinden kalktı ve eyvana doğru yürüdü.

... Börühan askerlik vazifesini yaptıktan sonra eve dönmedi. Orman içindeki köy kilisesindeki zangocun evde kalmış kızına âşık olup sevdalandı. Sevdığının babası “Başka bir dindeki adama kızımı vermem!” diye inat etti. Kız, Börühan’ı Hristiyanlığa davet etti. Aşkından ve sevgisinden gözü hiçbir şeyi görmeyen Börühan, itiraz etmeden razı oldu. Onu kilisede vaftiz ettiler. Sonra kilisenin papazı, gelinle damada taç giydirip onların nikâhlarını kıydı. İşte o günden sonra Börühan, hanımı ve kaynanasıyla birlikte her gün kiliseye gidip dua eder oldu. Kaynatası öldükten sonra onun yerine kiliseye zangoç oldu. Artık her ne iş varsa hepsini o yapıyordu. Yakılmış mumların uçlarını kesiyor, eriyip bitmek üzere olan mumları yenileriyle değiştiriyordu.

1970 yılı güzünün sonlarında bir Müslüman çocuğu dinden çıktı...

“Ahhh! Babası hayatta olsaydı onu şu kerevetin üstünde baltayla keserdi ya!”

İhtiyar kadın eyvandan tarafa geri geri yürürken işte bunları düşünüyor. Eyvana varamadan kendinden geçip yere yıkıldı. Karagöz onun etrafında havlayarak dönüyor, Kumru’nun yattığı odanın kapısını tırmalayarak onu uyandırmaya çalışıyordu. Kumru, uykusunu bölen köpeğe söylene söylene bahçeye çıktı. Karagöz onu eteğinden çekerek yaşlı kadının yıkıldığı yere sürükledi. Kumru, annesinin baygın hâlde yattığını görünce korktu. İhtiyarlarken yumruk kadar kalan anasını kucaklayıp evyana götürdü. Başının altına yastık koydu, su içirdi, omuzlarını ovdu. Kadın gözünü açtı. Güneş henüz

doğmamıştı. Abdülmelik arabayla gelip ağabeyini alıp gitti. Ona Taşkent'in bağımsızlıktan sonraki durumunu göstermek, Çarsu pazarından onun çocuklarına hediyeler almak istiyordu.

Börihan için Özbekistan bağımsız oldu mu olmadı mı, farkı yoktu. O, yabancı bir ülkenin vatandaşıydı, başka bir dine geçen insandı. Doğduğu ülkeye karşı vatan sevgisi onu terk edeli çok yıl geçmişti. Ana dili, çok çok eski zamanlarda unutulup giden Sümer dili gibi sisler arasında kalıp gitmişti.

Yaşlı kadın sabahleyin hiçbir şey olmamış gibi yerinden kalktı. Kumru, anasına bakınca onun kalan siyah saçlarının da bir gecede bembeyaz olduğunu, yüzündeki çizgilerin çoğaldığını fark etti.

Kumru, anasının niçin böyle olduğunu biliyordu. Ağabeyinin biraz önce, daha gün ağarmadan, bahçenin kenarındaki ceviz ağacının altında duvara bakarak dua ettiğini görünce şaşırılmış, dili tutulmuştu. Kadınlar genellikle meraklı olur. Ağabeyi, Abdülmelik'le bahçeden çıkınca onun içerideki odada duran valizini karıştırdı. O esnada sarı kadifeyle sarılmış bir şey dikkatini çekti. Sağını solunu yokladı. Küçük bir kutuya konulmuş bu şey tabanca mı acaba, diye kadifenin düğümünü açıp içine baktı. O, Hristiyanların mukaddes kitabı İncil'di. Onu tutan parmakları sanki yanıyormuş gibi kitabı aceleyle tekrar kadifeyle sarıp yerine bıraktı.

İhtiyar kadın sabah namazını kılarken seccadeye her baş koymasında seccadesine gözyaşları dökülüyordu. O, seccadenin bir köşesini kıvrıp kocasının ruhuna Kur'an-ı Kerim okudu. Talihi gülmeyen Kumru'yu da diline alıp "Şu meleğin de yolunu aç!" diyerek Allah'a yalvardı. Gaipen çıkıp gelen oğlunun adını bile anmadı.

Saadet Ana, bu çocuğunun doğum sancılarını çekerken güneş parlıyor ama sağanak şeklinde de yağmur yayıyordu. Pencereden dışarıya bakan ebe kadın "Kurt yavruladı." demişti. Bunun için de o, oğluna "Börihan" ismini koymuştu. Aradan elli bir yıl geçince o "Bu çocuğu ben değil kurt doğurmuş!" diye düşündü.

"Ana giyiniyor musunuz? Abdülmelik'in arabası şimdi gelir. Oğlun yola çıkacak!"

"Kendin git! Ben burada kalacağım!" dedi yaşlı kadın.

"Neticede, ağabeyim akşamleyin trene binecek. Yolcu etmeyecek misin?"

İhtiyar, kararlı bir şekilde "Kendi gelmiş, kendi gider. Araba gelince valizini arabaya götür. Bu eve bir daha gelmesin!" dedi.

Kumru yalvararak "Anacığım, çok sinirlenmişsiniz ya! Bugün gidecek, tekrar gelir de görür müyüz, görmez miyiz? 'Yavrum!', 'Kuzum!' deyip uğurlasınız ne olur ki?" dedi.

"Bu çocuğu ben değil kurt doğurmuş... Bir defa olsun 'Babam nerede?'

diye sormadı ya! Nasıl bir babaydı hâlbuki rahmetli!”

Dışarıdan araba sesi geldi. Karagöz ok gibi fırlayıp koştu. Bir süre sonra ihtiyarın torunu Abdülnebi’nin etrafında dolanıp tekrar içeriye girdi.

“Aaa! Daha giyinmediniz mi? Ev akrabalarla dolu. Babamın arkadaşları da geldi. Hadi, çabuk olun!”

“Ben gelmiyorum! Kumru gidecek. Lanet olasıca valizini de alıp gidin!” dedi yaşlı kadın.

“Aaa, tuhaf oldu bu yahu! Amcam bugün gidiyor ya!”

Kadın, bir şey demeden eve girdi, sonra pencereden başını çıkarıp Kumru’ya “Sen gidiver, yavrum! Benimle yaşayıp dert küpü oldun. Kardeşlerinle biraz zaman geçirirsin.” dedi.

Araba gitti. Yaşlı kadın koskoca evde bir kendisi kaldı. Onun göğsüne ne zamandır gelip yerleşen bir buz parçası geceden beri erimemişti. Bütün vücudu titretip duruyordu.

Eve girip elinde bir bohçayla çıktı. Onu açıp içindeki Börihan’ın bebekliğinde, çocukluğunda giydiği kıyafetlerine baktı.

Eskiden ihtiyar bazı bazı bu elbiseleri koklayıp ağlardı. Şimdi göğsündeki buz onun ağlamasına izin vermiyordu. Bahçenin ortasına hazan yapraklarından toplayıp kibriti çaktı. Gürüldeyerek yanan gülhana Börihan’ın kıyafetlerini teker teker atmaya başladı. Gülhanda, Börihan’ın çocukluğu yanıyordu. Karagöz, gülhanın etrafında dolanıyor, bazen alevin sıcağına dayanamayıp geri çekiliyordu. Bohçadakiler çok kısa sürede yanıp kül oldu. Rüzgâr, külleri bahçenin dört tarafına uçurdu.

Kumru bir şeyleri sezdi mi bilinmez, sokağın başına gelmeden arabadan indi. Eve geldiğinde anası elini şakağına dayamış, kıpırdamadan oturuyordu. Karagöz onun düşüncelerine yoldaş olmuş gibi ön ayaklarının üstüne çenesini koymuş hâlde gözlerini yummuş, kımıldamadan yatıyordu. Kumru, bir o yana bir bu yana baktı. Bahçeden yanık kumaş kokusu geliyordu. Komşulardan birisi eski püskü kıyafetleri yakıyor galiba, diye düşündü. Bahçe duvarının sofa bezi kadarlık bir yerinin karardığını görünce şaşırıp kaldı. Yakınına gidip baktığında kararan yerde çocuk gömleğine benzeyen ateşin kalıntısını ve sıcaktan kavrulmuş on, on beş düğmenin etrafa saçıldığını gördü. Kumru ne olduğunu anladı. İçten içe çok üzüldü.

“Ana! Ne yemek yapayım? Sabahleyin de hiçbir şey yemedin. Bu gidişle hâlsiz düşeceksin ya!” dedi.

Yaşlı kadın başını sağa sola salladı.

“İştahım yok, yavrum. İçim üşüyor. Bedenime yavaş yavaş yayılıyor.”

Kumru korktu.

“Çok üzülme artık, olan iş oldu. Allah’ın takdiri bu.”

“Eee, bırak kızım ya! Çocuk doğurmadın da bilmiyorsun!”

İhtiyar kadın, kızına hiçbir zaman “Çocuk doğurmadın!” dememişti. Söylerse onu kınamış gibi olurdu. Kızının derdinin daha fazlası içindeydi. Bu söz öylesine söylense sabretmek mümkündür ama öz anan söylüyorsa derdini kime anlatacaksın? Kumru anasının söylediğini duymazdan geldi.

“Evlat acısı kötü olur, yavrum!”

“Ama ağabeyim sağ ya! Şükretmiyor musun?”

Yaşlı kadın onun sözünü birden kesti:

“O yok artık!”

İhtiyar, lafının sonunu getiremeden kendinden geçip yanlamasına devrildi. Karagöz huzursuzlanarak sıçrayıp kalktı. Kumru onu kaldırıp yatağın üzerine yatırdı.

Kapı çaldı. Karagöz kapıdan tarafa koştu. Kumru, anasıyla meşguldü. Eve mahalle camisinin imamhatibiyle cami yönetiminin başkanı girdiler. Yaşlı kadının hâlini görünce birbirlerine baktılar.

Başkan “Kızım, uygunsuz bir zamanda gelmişiz. Hanımanneden müjde isteyecektik!”

Onlar evyandan tarafa geçtiler. Son nefesini alan ihtiyara “Anacan, dün mübarek hac seferinden döndük. Sizin hacınız kabul oldu!” dediler.

İmamhatip, Saadet ninenin “vekâlet haccı”nın gerçekleştiği hakkındaki belgeyi uzattı. Kadın elini kaldıramadı. Gözünü zorla birazcık açıp “Şükürler olsun, Allah’ım!” diyebilirdi sadece. Kızına birşeyler söylemek istedi, dili dönmedi. Kumru onun ne demek istediğini anlamıştı. Koşarak eve girip sırlı iki kaftan alıp geldi.

“Anam bugün için hazırlamıştı.”

O böyle dedikten sonra her ikisinin de sırtına kaftan giydirdi.

İhtiyar, iki gün bu hâlde yatınca birazcık kendine gelmiş gibi oldu. Biraz biraz konuşmaya başladı. Aslına bakarsan onun ömrü bitmişti. Bu güzel haber, onun bitmek üzere olan ömrüne ömür eklemişti. Bu durum bir mumun sönmeden önceki son bir defa “lıp” etmesine benziyordu.

“Kardeşlerini, bacılarını çağır! Vasiyetimi söyleyeceğim. Sen korkma, kızım! Ölüm hak. Bu can dediğin Allah’ın bedendeki emaneti. Ondan kaçıp kurtulmak olmuyor. Püf eder ya, çıkar, gider!”

Kadının çocukları geldi. Kumru, anasının arkasına yastık koydu. Sıralanmış oturan çocuklarına, torunlarına bakarken yaşlı kadın memnun oldu: “Allah’a şükür, tabutumun yanında yürüyecek insan çokmuş! Dinleyin yavrularım! Abdülmelik! Artık bunlara baba yerinde sen atalık yapacaksın. Kumru, kızım! Bundan sonra benim yerimde sen olacaksın. Abdülnebi’yi bu evde evlendirin. Yılımın dolmasını beklemeden düğününü yapıverin. Böyle yapar-

sanız ruhum şad olur! Abdülnebi gelinle birlikte Kumru'nun yanında kalsın. Bu ev onun. Anamız mezarında huzur içinde yatsın, dersiniz Kumru'yu asla yalnız bırakmayın!”

İhtiyar kadının ağzı, dudakları kurudu. Kumru, bardaktaki suya pamuğu batırıp onun ağzına damlattı.

“Acele ediyorum yavrularım! Beni babanızın yanına götürmeye geliyorlar. Şimdi bu kısmını dinleyin. Bütün hazırlığımı yaptım. Yılım dolduğunda yapılacak törenler için yeterli parayı Kumru'ya verdim. Kızım! Kulağımdaki küpemi, mesimi, lastiğimi gassala verin...” O, devamında söyleyeceği sözünü söylemekten çekindi galiba, tebessüm etti:

“Cenazeye gelen kadınların huzuruna mahzun çıkmayın... Kaşlarıma da sürme...”

Yaşlı kadının bu gülümsemesiyle içindeki buzlar erimese de rahat bir şekilde can verdi.

Eve pekçok kişi geldi. “Hacı Ana” diyerek onun namazını kıldılar. “Tabut götürülürken Karagöz kabristana gitmesin, iyi değildir!” diyerek onu komşunun bahçesine kapattılar.

İhtiyarın kırkı çıktıktan hemen sonra evden insan ayağı kesildi. Sahibi gidince ışığı kaybolan evde, Kumru ve Karagöz mahzun bir hâlde kaldılar.

Bir gün Karagöz'ün kirpiklerinde yaş gören Kumru'nun içi paramparça oldu. Karagöz'le birlikte o da ağladı. Elini yavaşça onun sırtında gezdirip başını sıvazladı. Önceleri bu köpeği cini kadar sevmezdi! Kimbilir kaç defa ocak demiriyle ona vurmuş, ayağının dibine geldiğinde onu tepip kovmuştu. Karagöz de Kumru'yu o kadar sevmezdi. Şimdi ikisi, dertli dertli birbirine bakıyor, için için ağlayıp gözyaşı döküyorlardı.

Karagöz, akşamları serseri bir şekilde artık gitmiyordu. Her gün daha şafak sökmeden (yaşlı kadının sabah namazına durduğu vakitte) uyanıyordu.

İhtiyar kadının çocuklarından ikisi Taşkent'te, biri Çırçık'ta, ikisi Kibray'da yaşıyordu. Karagöz, güneşin doğuşundan ta batışına kadar hepsinin evini dolaşıyor, ihtiyarı bulamayınca yorgun argın dönüp geliyordu.

Bugün de Karagöz şafak sökmeden çıkıp gitti. Koşar adımlarla Çırçık tarafına yol aldı. Kimyagerler semtinde yaşlı kadının en küçük kızı oturuyordu. Onun oğlu teyp delisiydi. Herkesin sesini kasete kaydediyordu. Bu yılın baharında anneannesinin sesini de habersizce kaydetmişti. İhtiyar kadın o zaman kerevette oturmuş, kimbilir nerelere gidip geri gelen Karagöz'ü azarlıyordu.

Karagöz, Kimyagerler semtinin en sonundaki apartmana vardığında yaşlı kadının torunu şişede süt almış geliyordu. Karagöz ona kuyruğunu sallayıp sırnaştı. Onun yanına koşulup üçüncü kata çıktı. Eve girmeden tekrar aşağı indi. Bir süre sonra ihtiyarın sesi duyulmaya başladı. Karagöz'ün kulakları di-

kildi. Kıymetli sahibinin neredeyse iki aydan beri duymadığı sesini işitince ağlar gibi ulumaya başladı. Karagöz koşarak üçüncü kata çıktı. Kapıyı tırmalayıp havlamaya başladı. Dönüp tekrar aşağıya indi. Çocukların olduğu yere bakıp havladı, havladı...

Teypten ihtiyar kadının sesi geliyordu: “Karagöz’üm! Nerelerde serserilik yapıyorsun? Evde hiç oturmayacak mısın? Karnın da acıktı mı? Ahmak! Sözümme kulak ver! Niçin zararsız üveyiği kovalıyorsun?” Karagöz havlayıp sızlıyor, toprağı eşeliyor, arkasına toprak atıyordu.

Bu evde düğün yapılmıştı. Çakırkeyif delikanlılar hoparlörü yüksek bir yere yerleştirmiş, hiç kimseyi uyutmuyorlardı. Uykuya doymayan insanlara tan vaktinde havlayıp uluyan köpeğin bu yaptıkları rahatsızlık veriyordu. “Bu kudurmuş it, nereden çıktı? Bunu uzaklaştırmak lazım!” diye konuşuyorlardı.

Karagöz insanları canından bezdirmişti, durmadan uluyordu; bir o tarafa bir bu tarafa koşuyor, havlıyor, uludukça uluyordu.

“Başboş köpekleri toplayanları çağırmak gerek!” dedi çarşafa sarınıp birinci kattaki çocuk odasına çıkan hasta bir adam.

“Kudurmuş bu! Çocukları yaralamasın sonra. Onu vurup öldürmek lazım! Hey! Kimin tüfeği var?” diye öfkeyle bağırdı üçüncü kattan birisi.

Yaşlı kadının sesi hâlâ duyuluyor, Karagöz ulumaktan vazgeçmiyordu.

Kadının sesi hâlâ geliyordu. Karagöz havlıyordu.

Tam da bu esnada dördüncü kattan birisi silahını ateşledi. Karagöz çenileyerek yanlamasına devrildi. Arka ayağını biri iki silkeledi... Susup kaldı.

Teypteki kaset hâlâ çalıyordu:

“...Ölmeyesice Karagöz! Mecnuncuk, yine nerelere gidiyorsun? Maşukalarının yanına mı? Gelini ne zaman getireceksin? Leylâ’nı bir alıp getir, göreyim...”

Karagöz ihtiyar kadının sesinin geldiği çocuk odasından tarafa yüzünü çevirmiş bir hâlde cansız yatıyordu. (Aralık, 1999)

SOFYA KURBAN

TİAN AN MEN VAKASI

Cenaze

Bir uğultu, avlu dolusu etek havalandı. Ben de öne doğru bir adım atacak gibi oldum, Büyükannem sımsıkı tuttuğu elimi sıktı. Durduğum yerden başımı kaldırıp bakmaya çalıştım, çatık kaşlar, endişeli bakışlar iki kanadı sonuna kadar açılmış avlu kapısında. Tekrar bir hareketlenme, bir kadının çığlığı diğer sesleri yararak ilerledi. Büyükannemi ayakları arasından Sarıhan Nine'nin bastonunu gördüm, zikzaklar çizerek ilerliyordu, bir süre sonra yerde sabitlendi. Sarıldığım bacaklar da hareketlendi, beni bir kenara bırakıp kapıya doğru yürüdü, gidip bastonun yanında durdu. Her zaman oynamak için geldiğim avluda kalakaldım. Bizim evin olduğu tarafa baktım, duvardan sarkan dallarda sararmış taş elmalar parlıyordu. Açılan boşluktan İldar'ı görmeye çalıştım, belki yaşlı çınarın altına gidip düşen yapraklarla oynardık. Göremedim. O da yoktu...

“Yol verin, yol verin...” diyen ses dedeminkiydi. İçimde bir şey cız etti. Bileşime sardığım mendili çözdüm, ucundaki minik kelebeğin kabarık kanatlarına dokundum. Ve onunla birlikte uçarak geriledim, geriledim, taa ambarın kapısına kadar gittim...

“Durun, durun! Bir yerleştirelim!” Karşı komşumuzun sesiydi. Zıpladım, var gücümle tekrar zıpladım. Alnı ter içindeki dedem, dört beş adamla birlikte omuzlarında ince uzun bir sandığı taşıyordu. Kapının girişinde, onların hemen gerisinde yeşil kıyafetler giymiş iki Min Bing¹ bekliyordu, ellerinde tüfeklerle.

Avlu dolusu etek tekrar dalgalandı. “Balam, balam...” Sarıhan Nine'nin sesi, büyüyen uğultuyu bastırdı. Elimdeki mendil sırlıslıklamdı, cebime sıkıştırdım. Çınar ağacına doğru insanları itip koşturdum, tökezledim, az kalsın düşüyordum, biri enseme sıkıca tuttu. Önüm boştu. Sararmış yaprakların üstüne sandığı yerleştiriyorlardı. Geri geri gitmek istedim, olamadı, kalakaldım. İldar! Nerden çıkmıştı? Onca da aramıştım oysa! Annesi ona sımsıkı sarılıp ağlamaya başladı. “Babanın babasını da eve böyle getirmişlerdi, seni ne zaman böyle getirecekler!” diyen haykırışı avludan taşıp sokaklara, ırmaklara karıştı.

¹ Çin askeri polis

Kazak Kızı

Jest yapayım dedim. Kendime yeşil çay, ona neskafe hazırladım. Hem de ablamın Almanya'dan gönderdiği Jacobs Gold, iri taneli olanı kullandım. Sütü ocakta ısıtıp öyle koydum. Ne bileyim kahve seviyordu. “Batılı gibi görünme merakından,” diye birkaç defa çıkmıştım. Yok, efendim, o Çin'deyken de kahve içermiş, külahıma anlatsın. Nerden bulacak da içecek? Ama bugün hiç laf edilecek hâlde değil. Acayip üzgün. Kapıyı açıp, çizgi hâlini almış gözlerini görünce, ne olup bittiğini tam olarak anlamasam da, ruhundaki fırtınayı sezmiştim. Sezmek ne demek, aynısını kaç defa görmüştüm, hem de en yakınlarımın yüzünde. Eşikteki duruşu niçin geldiğini apaçık ortaya koyuyordu. Gerçi benim kapıma niye geldiğini kendi biliyor mu, işte onu bilemedim. Yarım saat önce, onu karşımda gördüğümde ilk tepkim cinlenmek olmuştu. Final haftası evimde ne işi vardı? Onun dersi varsa benim de vardı. Hele son görüştüğümüzde anlattıklarını Resmi Çin Haber Ajansı tavrıyla yalanlaması dayanılır gibi değildi. Pekin'de bunca şey olup bitiyordu, o hâlâ Xinhua² modundaydı. İnsan biraz insan olur, yalancı mıyım ben bunca şeyi uydurayım? Efendim biz neymişiz de ne... Bunları hatırlayıp tam “Hadi güle güle,” diyecekken yüzünün ayırdına varmıştım, buruşuk bir kumaş parçasıydı. Sanki birileri sımsıkı avuçlamış sonra serbest bırakmış... Ne bileyim, duruşu eskisi gibi değildi. O mağrur, kendinden emin, dünyaya meydan okuyan Chen gitmiş, yerine benim yakından tanıdığım, adımlarını yoklayarak atan, omuzları yere yakın insanlardan biri gelmişti. Bunu görünce yavaşça çekilmiştim, o da ayaklarını sürüye sürüye koltuğa çökmüştü. Minnacık salonum getirdiği yükün altında resmen yamulmuştu.

Kupayı önüne koyunca, huzursuzca kımıldandı. “İç, iyi gelir.” dedim, hem de Çince. Kendime şaştım, derinlere saklanmış Çincem su yüzüne çıkıvermişti. Anlaşılan bugün iyi günümdeydim. Değerlendirsem iyi olacaktı. Baktım, yemek masamızın üstüne yığılmış kitapların arasından uluslararası iktisat, “gel gel” diyordu. Başımı bilgiççe salladım. Demek Chen'in sınav dönemi evinden çıktığını, insanca bir şey yaptığını görecektim ha, adam ineğin teki. Final haftası boyunca evden okula, okuldan eveydi. Rotasını şaştığı görülmemişti, tabii bir de dersi astığı. Çin hükümetinin burslu adamı olarak Türkiye'de okumak, geleceğin büyükelçi adayı olmak kolay mı?

“Sen de çalış,” dedim kendime, oturmamla birlikte sandalyenin minderi kaydı, oluşan boşlukta sıkışıp kaldım. Ah vah ettim ama Chen'in beni ne duyduğu vardı ne de gördüğü. Kendi imkânlarım ile kurtuldum. İşe girdiğimde yapacağım ilk şey bu sandalyelerden kurtulmak olacaktı. Ta ne zamandan kalmalar, Türkiye'ye geldiğimiz o ilk senelerde alınmış olmalılar. Çoğunun çevresindeki çıtaları kırılmış, mindерleri sabit durmaz hâlde gelmişti. Hallice olan birini çekip dikkatlice otur-

² Resmi Ajans

dum. Titrer gibi oldum. Haziran başı olmasına rağmen ev doğru düzgün ısınmamıştı, eksik etmediğim şalı dizime sardım. Oh, tamam iyi oldu. Kitabın sayfalarını çevirdim, defteri önüme koydum, arkadaştan aldığım fotokopiyi yanıma çektim, evet... Gözüm Chen'e kaydı, olduğu yerde sabit, avucunda kahve fincanı, omuzları çökmüş, gözlerini ayaklarına dikmiş öylece oturuyordu. İçim gitti, unuttuğumu zannettiğim duygular, anılar üşüşüverdi. Gelen bir görüntüyü elimin tersiyle iteleyiverdim. Evet, kırmızı kalemim, o da burada. Çalışmaya hazırdım. Makro İktisat... Uluslararası piyasadaki etkileri, cümlelerin altını kırmızı kalemle özenle çizdim, "Yanına not almalıyım," dedim, hay Allah, kalemim, ha işte 07'm, ucum bitmiş. Yerimden kalktım, bizimkiyle göz göze geldik. Gözlerinin içine kan oturmuş, kıymık batmış gibi kırıştırdı. Demin itelediğim görüntüler; babamım iki Min Bin'in arasında, kelepçelenerek götürülüşü, arkada kalan bizler, sabah kalktığımızda dedemin bıraktığımız yerde kan çanağı gözlerle oturuşu, amcamın avuçlarıyla dizine vurarak, "Can derdiyle geçen gençliğimiz!" deyişi, seccade üstünde, geceyi sabaha taşıyan büyükannem, kesintiler hâlinde aktı. Benim de gözlerime kıymık battı.

"Pekin ile görüştüm," dedi Chen. Geldiğinden beri ilk defa doğru düzgün sesi çıkıyordu. Birbirine yaklaşmış kaşları, alnına doğru çekilmiş elmacık kemikleri içimdeki, "Görüşmüş olmalısın, elbette görüşmüş olmalısın. Binlerce genç Tanrının Emin Kapısında, tankların altında kaldı." serzenişini uyandırdı. Bir tanesi bile söze dökülemedi. Sadece "Ailenle mi?" diyebildim. Başını iki yana salladı. Düz, olabildiğince duygudan arınmış bir sesle, "Okuldan biriyle konuştum, arkadaşların çoğu kayıp, kuzenim de..." dedi. Devamını bekledim, gelmedi. Elindeki kupayı yeni fark ediyormuşçasına koca koca yudumlar almaya başladı. Çıt çıkmadı. Ben de duvarda asılı duran çok sevdiğim resmin önüne gidip dikildim. O da kalkıp yanıma geldi, bir süre, Altay'ın eteklerinde at süren Kazak kızını izledik. Sürücü ve atın yanında koşan köpeğin yüzü karlı dağlara dönüktü.

"Sadece ikisinin suratı görülebiliyor, diğer ikisi ressamda kalmış." diye kızın kucağındaki kuzunun ve atın yüzüne dokundum.

"Ama görünmeyenlerin nasıl olduklarını biz biliyoruz." dedi. Gözleri ise Altay'ın eteklerini tarıyordu. Başımı salladım sallamasına ama bir an durdum. İnsanın bir şeyi anlaması için illa yaşaması mı gerekiyordu.

Mırıldandı, "Kaç yıldır bu eve gider gelirim, ama bu resim..." Çökmüş omuzları içimi acıttı. Yaşam ne kadar da kırılğan... İki üç hafta önceki hâli gözümün önüne geldi. O mağrur, dünyanın sahibi gibi caddenin başından bana doğru yürüyen Chen uçup gitmişti.

Yedinci Cadde

Güzel bir cuma öğleden sonrasıydı.

Güleç yüzlü garson kocaman bir bardak çayı ve yanında getirdiği sütü önü-

me koydu, içim ısınıverdi. Okuduğum gazeteyi bir kenara iteledim. Hafifçe gerindim. Yedinci Cadd'e'yi, On Dokuz Mayıs törenlerinden dönen balonlu, bayraklı çocuklar, birbiriyle itişen liseliler doldurmuştu. Kaldırım dolusu coşku sarmıştı etrafı. İnsanlarla olmak içimdeki hüznü biraz yatıştırır gibi oldu. Dışarıda oturmak, öğlen güneşini hissetmek... Ötüken Parkı tarafına gözümü kısarak baktım, görünürlerde Chen'e benzer birileri yoktu. Gelirdi herhâlde! Bugüne kadar ektiği görülmemişti. Üzerimdeki kot mont fazla geldi, çıkartıp sırt çantamın üstüne koydum. Gözüm gayriihtiyari gazeteye takıldı. Tian An Men Meydanı'ndaki öğrencilerin boy boy resimleri vardı. Tankın önünde duran çekik gözlü gencin başına bağladığı beyaz bandın üzerindeki harf o kadar tanıdık geldi ki, okunuşu dilimden döküldü dökülecekti, yok, söyleyemedim. Harfe dokundum, işaret parmağımla masanın üstünde yazmaya çalıştım. O bildik akışkanlık yoktu. Bir zamanlar yazabildiğim, konuşabildiğim dil unutulup gitmişti. Pekin!!! Bugünlerde öğrenci hareketi ile birlikte bahar havası esiyordu ama bu beni tedirgin ediyordu. Derin bir iç çektim. O geniş coğrafyada özgürlük dalgalarının büyümesine, birbirine ulanmasına izin verilmezdi ki. Eğer bir rüzgâr esmişse, bu ancak gelmekte olan kıyımın habercisi olabilirdi. Bizzat yaşayarak denemişti. Dedemi düşündüm. O karanlık günlerdeki dirayeti olmasaydı herhâlde kendimizde Çin'den çıkıp gelme gücünü bulamazdık. Kaya gibi sağlamdı, bilirdi ne yapacağını.

Kalabalığa takılmış bakışlarımı masaya geri getirdim. Gözüm tırnağıma takıldı, ojenin ucu gitmiş, görünmez kılmanın yolu yoktu. Of çektim. Sütü elim aldım, ılıktı. Yavaş yavaş çaya koydum, bir yandan da kaşığı daireler hâlinde bardağın içinde döndürdüm. Çay anbean koyu bir kahverengine dönüştü. Dedemin çay içerken çıkardığı sesi hatırladım. Ne çok şapırdatırdı. Büyükanemnin ters bakışları altında avucunda tuttuğu kâse sestene âdeta sallanırdı.

İçim özlemle doldu... Hepsi, sevdiklerim yavaş yavaş yaşamımdan kayıt gitti. Kaşığı bırakıp çayın tadına baktım, keskin tat; sütle birlikte yumuşamış, buruk bir aroma bırakıyordu damağımda. Ama bir şey eksikti. Avucuma aldığım tuzdan birkaç cimdik bıraktım çayın üstüne. Tekrar bir yudum aldım. Bu diğerinden farklıydı. Dilimi yavaşça ağzımın içinde döndürdüm. Tuz; burukluğu ve keskinliği birleştirmiş, ortaya öylesine tanıdık bir tat çıkarmıştı ki, bir an nefessiz kaldım. Kafam karıncalanmaya başladı. Sıcacık bir his kaburga kemiklerimden yukarıya doğru çıktı. Çıkarken göğüs boşluğum daraldı, bir şey onu sımsıkı tuttu, çırpındı, derken beynime ulaştı. Elimdeki bardak fazla geldi, bıraktım. Zihnimim katmanlarına sinmiş olanlar, su verilmişçesine hareketlendi. Yumuşamış olan dokuların arasından "İç balam, iç!" diyen bir sesin ardından esmer bir kadının yüzü çıka geldi. Görüntüler görüntüleri, sesler sesleri yakaladı, kokular da kokuları. Bölük pörçük, anlamsızdılar ama oluşturdıkları duygu öylesine bildik ki.

Tekrar bir yudum alıp ağzımda gezdirdim. Geriden geriye tiz bir ses yük-

seldi. Nerden geldiğini anlamaya çalıştım. Karşımda uzanan cadde insan doluydu. Koşmakta olan bir erkek çocuğunun elinden kurtulan ay yıldızlı balon göğe doğru yükseldi. Sırtıma vuran güneş içimi ısıttı. Tiz ses bir an kesilir gibi oldu, sadece bir an, yeniden başladı. Çocuk balona doğru zıpladı. Yol dalgalanır gibi oldu. Derken başka bir yolun izdüşümü üstüne düştü. Gözümü kırıpıştırdım. Görünen kalabalığın arasından görünmeyen bir kalabalık doğrulup kendini gösterdi. Dalga dalga kabaran, bağırان, kaçan, düşen insan yığını; bayram kutlamasından dönemlerin bedenlerine karışarak kendilerini yeniden var ediyordu. Hangisi iz düşüm hangisi gerçek, ayırıştırmak zordu.

Dikkatlice bakınca, balonlu çocuğun hemen arkasındaki kendimi gördüm. Yalnız değilim. Büyükanneimin bir elini ben diğer elini küçük kuzenim tutmuş, sürükleniyoruz. Ayakkabımın teki düşüyor, eğilmeye çalışıyorum, yok. Artık koşmuyorum, ayaklarım havada. “Nümayiş!!! Nümayiş var!” diye birileri bağırıyordu. Siren seslerine patlamalar karıştı. İnsanlar yere düşüyordu. Terli avucum kaydı kayacaktı, var gücümle tutundum. Soluğum kesiliyor...

Göğe doğru yükselen balon gözden yitip gitti. Caddenin gürültüsü, bayramdan dönen insan görüntüleri yeniden görünür oldu. Anamlı bir anı bile oluşturmıyan bölük pörçük görünler uçtu. Evet, bir avluya sığınmıştık o gün, hatırlıyorum. Ilınmış çayımdan yudum yudum içtim. Avludaki Uygur kadının verdiğiyle aynıydı. Elinde kaşık, bir kuzenime bir bana sütlü çay içirmişti. Ne kadar sürmüştü o günkü mahşer? Büyükbabamın kalabalığı yarıp bize doğru gelişi bir fotoğraf karesi gibiydi, ötesi de yoktu. O kadının evine nasıl gitmiştik, sonra ne olmuştu... Hiçbiri hatıralarımın arasında yok. Yaşadıklarımız hakkında aileme soru sordum mu, birileriyle konuştum mu? Zaman zaman pazar yeri ve dedemin görüntüsü düş gibi aklıma düşerdi ama Uygun kadın... Olay konuşulduysa bile sessizlik içinde yapılmış olmalı. O karanlık günlerde yaşananlar dile getirilmüyordu ki! İnsanlar gözleriyle soru sorup gözleriyle yanıt verirlermiş. Çocukluğuma ait zamanı böyle hikâye ederdi büyükler.

İçimdeki küçük kızı teselli edercesine kalan son yudum çayı içtim, kokusunu içime çektim. Orta Asya'nın geniş steplerine kurulmuş yurtlar, çağlayan nehirleri at üstünde geçen Kazaklar, toprakla birlikte dans eden topuklarına kadar saçları örülü Uygur kızlar, atlas gömlek içinde birbirinin önünde eğilen Özbekler, hepsi fincanımdan taşıp caddeye yöneldi.

Başımı kaldırdığımda, yolun başındaki Chen'i gördüm. Yüzünde kocaman bir gülümseme ile gelip yanıma oturdu. Onunla birlikte, zihnimden sıyrılıp kalabalığa karışan, orada yeniden can bulan avludaki kadın da gelip oturdu. Elindeki kaşığı bırakmıyordu.

Sohbet boyunca Chen'i kadınla tanıştırmaya, konularımıza dâhil etmeye çalıştım ama o, onu görmek istemedi.

RÜMEYSA KILIÇ

ESKİ BİR LEYLA

Bahara ait bir gündü. Doktora sürecimizin son aşamasına gelmiş, ünlü edebiyat tarihi hocası Leyla Hanım'ın Kuzguncuk'taki evine artık son ziyaretlerimizi yapıyorduk.

Odasının kapısını hafifçe aralayarak misafir odasına doğru göz attı. Gittiğimizden emin olmak istiyordu ki bu onun en tabii hakkıydı. Sonuçta ev onundu. Aniden ayaklanmanın doğru olmayacağını düşünerek bir süre daha kalmaya karar verdim. Bu tereddüt anında gözlerimiz karşılaştı. Mahcup bir şekilde başını öne eğdi. Ben de başımı eğerek salondaki Acem işi halının desenleriyle meşgul olmaya devam ettim. Zihnimde tüm haftanın yorgunluğunun saç tellerimden haliya damladığını kurdum. Damlama sesleri kafamın içinde belirli aralıklarla yankılanıyor, günlerdir biriktirdiğim yorgunlukları ve kulağımda sürekli çalan ince bir sireni duymayacağım derin bir uyku çağrısına dönüşüyordu. Bu aralar en yakın dostum uykuydu. Sabah çocukla beraber çıkıp onu anaokuluna bırakıyor ardından kendi okuluma doğru yola çıkıyor, genç bir anne olarak güç bela girdiğim araştırma görevlisi kadrosunu kaybetmemek için trafik durduğunda arabada saçımı başımı topluyor, ağzım kokmasın diye bir parça simiti ağzıma atıyor ve hızlıca arabayı park edip en şirin hâlimle giriş kartımı basıyordum. Öğleden sonra ise geç gelen ebeveynler için okulda kalan nöbetçi öğretmenden çocuğu teslim alıyor ve ev içi koşturmasına başlıyordum. Evet biz çalışan kadınlar çocuklarımızdan ismiyle bahsetmiyoruz. Evdeki anneler gibi bağ kuramadığımızdan değil, çocuğumuzun adını dahi önemsemeyen iş verenlerden izin isterken veya mazeret beyan ederken hiçbir zaman önemli olmadığını fark etmemizden. Ev içi koşturmacam bittiğinde eşimle belgesel izliyoruz. Bu ara Kozmos'a sardık. İzlerken mutlaka içimizden biri uyuya kalıyor. Çok yorgunsak ikimiz de dalıyoruz. Gelsin her yanımızın tutulduğu bu kaç gün..

Leyla hanım hâlâ kapıda. Şimdi damlama sesine onun yorgunluğunu da ekledim. Damlalar büyüyor. Uygun bir üslupla izin isteyebilmenin hayalini

kurmaya başladım. Bana doğru yaklaştığını hissettim. Korkuyor muydum? Hayır. Doktora tezimizle ilgili konularda onu daha önce de rahatsız etmiştik ve hiçbirinde bize zarar verdiği bir atak yaşanmamıştı. Leyla Hanım'ın sara hastalığı ve manik depresyonu var. Ürkek adımlarla salonun ortasına doğru ilerlerken süs amacıyla konulduğu her hâlden belli olan sağ taraftaki küçük fakat yüksek cam sehpa bir anda ayağı takıldı. Sehpanın üzerindeki porse- len vazo büyük bir gürültüyle düşerken eli ile ağzını kapattığını, yaşlılığın bütün izlerini taşımasına rağmen hâlâ çok güzel olan iri siyah gözlerinin daha da büyüdüğünü gördüm. Kısa sürmedi. Sehpanın üzerinden düşerken gözüme çarpan kim bilir kimin hediye ettiği güzel hat levha ve vazounun ceviz parkeye çarptığı an şaşkınlığı ile beraber uzadıkça uzadı. Vazo birkaç parçaya ayrılmış, levha ise tuzla buzdu. Kalakalmıştı. Ellerini, kollarını, gözlerini hatta varlığını nereye koyacağını bilemiyordu. Umutsuzca "Leyla Hanım" diye seslenerek bu korkulu şok hâlden çıkmasını diledim. Kızıma da bazen böyle yapıyorum. Ona göre çok büyük bir kausun ortasında iken dünya yansa umurumda olmayacak bir ses tonu ile "Yağmurcum" diye sesleniyorum. Bazen ters tepiyor ve kaosu büyütüyor. Umursamıyorum. Kozmos'u izlediğimden beri kausun kendine has güzelliğini takdir etmeyi öğrendim. Bağır Yağmurcuğum. Babaannen sana bu ismi boşuna vermedi. Tepemize yağacaktın tabi ki.

Leyla Hanım cevap vermedi. Salonun girişindeki tek kişilik koltuğa ilişti. Bir yaz sabahı gibi sakin ve kıpırtısızdı. Pencereden neredeyse evin içine doğru uzanan çınarın yaprakları ile sanki yüzyıllar süren bir dostluğu olduğunu hissettim. Yüzyıllardır Leyla Hanım'ı Leyla Hanım yapmak üzere bu ağaç burada yaşıyordu ve sanki tek beklediği Leyla Hanım'dı. Yüzündeki çizgileri ve çınar yapraklarını düşünürken tüm yorgunluğumu unuttum. Ardından salondaki varlığını neredeyse unuttuğum Ahmet'e baktım. Ben hallederim anlamında bir işaret yaptı. "Leyla Hanım, Mecnun'un Leyla'ya ulaşmak için kaç kayayı un ufak ettiğini biliyor musunuz?" diyerek sessizliği böldü. Düşünüyorum da Ahmet'in, Ferhat ile Şirin hikâyesine Leyla ile Mecnun şeklinde başlaması ben de en ufak bir şaşkınlık yaratmadı. Ahmet'in kalkmak yerine böyle bir hikâye uydurması Leyla Hanım'a verdiği değer bir tezahürüydü elbet fakat birazdan ben yorgunluktan bayılacaktım ve bir hikâye dinleyecek havam da yoktu doğrusu. Ahmet'e anlat da gidelim bakışı atacaktım fakat nezaketsizlik olurdu. Bu bakışı atsam da Leyla Hanım fark eder miydi o da meçhul. Kim bilir hangi rüyanın etkisinde, hangi çağrışımın peşindeydi. Gözlerinin kilidini bir an bile açmadı. Leyla Hanım'ın en sevdiğim özelliğidir. Sizi dinliyorsanız bile kendi iç dünyasının patikasında yürüyordur. Kulağa şiirsel gibi geliyor. Tam olarak öyle. Bir insanın bir insanı sadece dinlemesinin sazlı sazendeli yıldızlı esintili bir çöl yolculuğuna dönüşmesi mümkün mü? Mümkün. Kendi iç dünyasının

patikalarında sakince adımlayan kişilerin bir kişiyi dinlerken hayrete şayan bir şekilde tüm ruhu ile dinlediğini ben Leyla Hanım'dan öğrendim. Doktora serüvenimde daha güzel bir şey öğrendiğimi zannetmiyorum.

Ahmet devam etti. "Rivayet odur ki, Leyla koyunlarını âdeta serap güzelliğinde etrafı kırk kaya ile çevrili bereketli bir mezraya her gece otlatmaya gider, Kays seher vaktine kadar bir kayanın arkasında bu güzel çoban kızını seyredermiş. Bembeyaz koyunların içinde simsiyah bir kuzu gibi etrafındaki her şey ile neşeyle konuşan bakışan bu kızı görmek uğruna..." Ahmet, ikimize de bakmıyordu. *"Leyla koyunlarını otlatırken uzun saçlarını tahta bir tarakla tarar, hayvanların bile durup dinlediği güzellikte bir ses ile türküler söyler, kendi kendine güler, yerde bulduğu sopaları konuşturur, tepeciklere evler oyar ve hep kayıp bir çöl kızının hayatının aşkı ile karşılaşmasını canlandırır. Leyla'nın ruhu varmış anlatabiliyor muyum? Bu dünyada en çok ruhu olan kadınlar sevilir. Onları baktıkları, dokundukları, sevdikleri her şeye bir ruh üflemelerinden tanırırsınız. Bu yüzden bazen bahtları karadır. Çünkü bu yaşıma kadar geldim, öğrendiğim odur ki insanoğlunda güzel olanı ele geçirme ve tüm güzelliğini elinden almaya çalışma konusunda büyük bir iştah var. Güzel olanda ise maalesef bunu göremeyecek bir saflık oluyor."* Ahmet'in yarası derin. Onun da bir Leyla'sı var ama Leyla yurtdışında postdoc'a gidiyor. Ahmet devam ediyor: *"Kays Adem'in Havva'yı seyredişi gibi ona sahrayı cennet eyleyen bu kızı seyrederek, her gece başını yastığa bu günahın ağırlığı ile koyarmış. Günahı sevabı bilirmiş Kays, Leyla Hanım. En başından beri bu böyledir. Günahı sevabı bilmeyenin sevdası da pek değerli değildir. Yani âşık öyle bir âşık olacak ki hem aşkın ateşi hem cehennem ateşi yakacak içini."* Leyla Hanım'ın yüzü o kadar tepkisizdi ki hikâyeyi dinlediğini değil duyduğunu bile sanmıyordum. Ancak, Ahmet'in hikâyesi, güzel hat levhasının kırıkları, vazodan düşen güllerin Acem halının desenlerini tamamlaması, Leyla Hanım'ın üzerinde ipek bir örtü oluyor, düşündüğü ve hissettiği her şeyi dekorun içinde eriterek onu dış dünyanın havasına karşı koruyordu. Ahmet belki sırf bunu hissettiği için belki de aylardır uğraştığımız doktora tezlerimize son bir defa bakmasını umduğumuz bu yaşlı kadını kendine getirmek için başka çare bulamadığından uydurduğu küçük hikâyesine devam etti. *"Kays'ın gözleri Leyla'ya kadar eladır. Leyla'dan sonra kara. Hikâyeye göre Kays'ın güzel ela gözleri, Leyla'yı izlediği her günün sabahında, siyaha doğru dönmüş ve görüşü gittikçe azalmış. Babasının getirdiği hiçbir tabip hastalığı tedavi etmek şöyle dursun teşhis bile koyamamış. Bu böyle devam ederken artık gözleri iyice görmez olan Kays bu duruma çare bulmak için Leyla sürüsünü otlatıp sahrayı terk ettikten sonra Leyla'nın saçlarını taradığı yere oturmuş, 'Benim devam olsa olsa Leyla'dır.' diye düşünerek Leyla'nın yere düşmüş birkaç tel saçını güç bela bulmuş ve gözlerine sürmüştü. Kays'ın Mecnun olması ve aşktan gözlerinin kör olmasının hikâyesi budur. Sonrası malumunuz."* Ahmet körlüğünü ilan ettiği Mecnun'u etrafı kırk

kaya ile çevrili mezrada öylece bıraktı. Leyla Hanım fark etmedi bile. Ahmet dünyanın en güzel masalının daha ilk cümlesinde uyuyan bir çocukla karşı karşıya gibiydi. Pes ettim anlamında bir işaret yaptı. “Gidelim” dedim. “Olur” dedi. Yerde bin parça, Leyla yazılı hat levhasını koltukta çınar yapraklarının gölgesi ile Leyla Hanım’ı bırakıp çıktık. Çıkarken istemsizce eğilip ellerinden öptüm. Yağmur’dan bu yana sevgim bereketlendi sanki.

-Sen bu ara tasavvufa sardın galiba. Aşktan yanmak, cehennem falan.

- Cehennem tasavvufi değil yalnız. Gerçekten var olan bir yer Feride.

- Ahmet bir şey soracağım. Gerçekten de ünlü oyuncu Arif Sezgin ile Leyla Hanım’ın yaşadıklarının Leyla Hanım’ın eserleri ile bir alakası var mıdır?

- Arif midir bilmiyorum. Ama hat levhasının bir romantik serserinin he-diyesi olduğu belli.

- Leyla Hanımcığım da kaosa âşık demek ki.

Ahmet iç çekiyor.

-Bazılarına da kaos âşık oluyor Feride Hanım.

MÜGE OSKAY

BİR DİĞER PAZARTESİ

Karanlığın içinde yanan kırmızı ışık saat 05.44'ü geçip 05.45'i gösterdi. Alarm çalar çalmaz Âdem iki ayağı üzerine sapa sağlam dikildi. Tüm gece tek gözü açık yatıyormuş gibi öyle hızla ayıldı ki şaşırırsınız. Az önce uyuyor oluşunun izlerini buz gibi suyu yüzüne vurarak sildi. Dikkatle tıraş oldu yoksa yüzünde yara bandıyla toplantıda onu kimse ciddiye almaz. Tonları birbiriyle aşağı yukarı aynı, sıra sıra dizili gömleklerinden herhangi birini askıdan aldı. O şirketteyken her hafta bir gün gelip ev işlerini halleden hayali bir elin ütülediği gömleklerinde tek bir çizgiye rastlanmaz. Âdem elleriyle boynuna doladığı kravatı yukarı çekip sıkılaştırdı. İşte böyle. Sert köşeli ceketini giyerek zırhını kuşandı, artık güne hazır. Bir tuşla bardağına dökülen siyah kahvesini bir dikişte içti. Saati, evrak çantası, araba anahtarı, telefonu. Kapıyı açıp acele bir adım attı ve parlak ayakkabısı bastığı yere yavaşça gömüldü. Etrafı saran beyazlık günışığında gözünü aldı. Her yeri kar kaplamıştı. Kapının önüne park ettiği arabası şimdi sadece ak bir siluetti. Ne yapacağını şaşırdı. İkinci bir adım attı ve dizine kadar battı. Bugüne dek böyle bir kar görmemişti. Saat dokuzdaki toplantıya geç kalma ihtimali onu korkuttuğu için en iyisi karları küremek diye düşündü. Bacağını kardan kurtarıp içeri döndü. Karları küreyecek bir şey bakındı ama bulamadı. Bu aksilik yalnızca kendi başına geliyormuşçasına bir stres yaşıyordu. Şirketteki herkesin çoktan orada olduğunu, sadece kendisinin geç kalacağını gözünün önünde canlandırıp yok yere endişeleniyordu. Telefonuna henüz gelen bir epostayı açınca hava durumu nedeniyle bugün iş yerinin tatil olduğunu okudu. Yani geç kalmayacak. Toplantı da iptal. Ama yine de rahatlamadı. Elinde çantasıyla öyle afallamış biçimde kalakaldı. Âdem bugüne dek tek bir iş günü bile kaçırmamış, hiç izin almamış, tatil günlerinde bile iş yerine gidip çalışmaya devam etmişti. Bugün boş muydu yani? Bozuk bir şey yiyince mideyi rahatsız eden o hazımsızlıkla karşıladı bu haberi. İşe gidemeyecek olmak onun düzenini bozuyor, hayatını karmaşık hâle getiriyordu.

Salona geçip kendi evinde misafir gibi eğreti oturdu. Bir süre etrafa boş

boş bakındı. Şimdi ne yapması gerekiyordu? Saat sekiz ve ilk defa bu saatte iş yerinde değil. Ev günün bu vaktinde aldığı ışıkla ona yabancı göründü. Bir yanlışlık olmaması için birkaç kişiyi aradı. Kimi telefonu uyuklu açtı kimi açmadı. O hâlde bugün de evden çalışırım diye düşünüp kendini bir nebze rahatlattı. Takım elbisesi hâlâ üstünde, bilgisayarını açıp kalan işlerini yapmaya koyuldu. Arada karların erimeye başladığını görme umuduyla camdan dışarıyı gözlüyordu. İşleri aksayacağından dolayı içinde büyük bir huzursuzluk vardı. Bugünkü işleri halletmek için kendisi gibi birbirine bağlı çalışan bir sürü kişiye eposta yolladı, ama cevap alamadı. Öğleden sonra kendi hariç bugün kimsenin çalışmıyor olduğunu anladı ve geriye yapacak hiçbir işi kalmadı. Artık bir şeyler yemesi gerekiyordu. Umutsuzca açıp boş buzdolabına baktı. Âdem kahvaltısını yolda, öğle yemeğini iş yemekhanesinde, akşam yemeğini ise mesaide dışarıdan yedi. Mutfaktaki tek şey kahve kapsülleri idi. Kendine bir kahve daha yaptı. Aç midesi ekşidi.

Açık bir market bulma umuduyla dışarı çıktı. Kar taneleri düşerken zamanı yavaşlatıyorlardı. Ağır botlarıyla attığı adımlar hızlanmasına izin vermiyordu. Karın eli bileğinden tutup kendisini yavaşlattığını hisseden Âdem'in sinirleri bozuluyordu. Alışkın değildi bu yavaşlığa. Kimsenin acelesi yoktu. Önündeki çift bir el ele tutuşup bir kol kola giriyor, birbirlerinin omuzlarına dönüşümlü olarak kol atacak kadar çok değişik şekillere girerek avare avare yürüyorlardı. Arada durup bir de öpücük alıyorlardı. Âdem karda bir romantizm göremiyordu, onun için kar sadece bir engeldi. Birkaç çocuk kar topu oynuyor, düşerken incinmeyecek olmanın gönül rahatlığıyla karın üzerine kendilerini bırakıyorlardı. Belki çocuk olsa Âdem de keyfini çıkarırdı ama çocuk olmayı çoktan unutmuştu. Sokağın sonundan yükselen poğaça kokusunu takip etti. Kapalı kepenkler arasındaki tek bir kapıda 'Açık' tabelası asılıydı. Bazı sabahlar işe giderken uğradığı küçük fırındı bu. Normalde birkaç poğaça alıp yolda yedi ama bu sefer ilk defa kahvaltı etmek için bir masaya oturdu. Fırında çalışan kadın," müşterisini büyük bir sıcaklıkla karşıladı. Çok konuştuğu için Âdem çoğunlukla bu kadının söylediklerini dinlemez sadece kafa sallardı. Gazetesini okuyup kahvaltı ederken yine öyle yaptı. Gazetede kar yağışının kuvvetleneceği yazıyordu. Kar ve hamur Âdem'in uykusunu getirdi. Günün geri kalanında yıllardır uyumamış gibi uyudu.

Ertesi sabah her zamanki saatte kalkıp her zamanki rutinde işe gitmek üzere hazırlandı. Ama kar daha da yükselmişti. Televizyonunu kim bilir ne zamandır açmadığı için kumandayı bulmak uzun sürdü. Haberlerde kar fırtınasının bütün hafta sürebileceği söyleniyordu. Âdem bunca boş vakitle ne yapardı? Okullar, iş yerleri tatildi. Telefon hatları kesilmişti ama o eksikliğini hissetmemişti, Âdem'i kimse aramazdı zaten. Camdan baktı. Bugün çocuklar

da dışarıda yoktu. Benzersiz bir sessizlik vardı. Kar hayatı susturmuştu.

Önceden bitirdiği işlerin üzerinden bir daha geçti. Hatalı olmayan yerleri boşuna düzeltti. Kendini meşgul edecek kadar iş çıkaramadı. Bir zamanlar maket yapmayı sevdiğini hatırladı. Bir tabureye çıkıp gardırobun üzerindeki tozlu kutuları indirdi. Bazı maket parçaları vardı ama tutkal da boyalar da kurumuştu. Zaten nasıl yapıldığını hatırlamıyordu artık. İş yerindekiler hâlâ onun epostalarına cevap yazmıyor ama Facebook'a birbiri ardına aileleriyle karda oynarken çekilmiş fotoğraflarını koyuyorlardı. Âdem'in bütün sosyal hesaplarında profil fotoğrafı olarak aynı takım elbiseli vesikalık vardı. Televizyonun yanında şirket çalışanlarının aralarında para toplayıp doğum gününde aldıkları çerçeve duruyordu, herkese çerçeve hediye ederlerdi. İçindeki fotoğrafta güler yüzlü ve bembeyaz dişli bir aile cins köpekleriyle beraber poz vermişti. Âdem hiçbirini tanııyordu. Çerçevenin içinde hazır gelmişlerdi. O da koyacak bir fotoğrafı olmadığı için değiştirmemiş, böyle kalmıştı. Âdem hiçbir şey yapmadan geçen saatler boyunca üst kattakilerin her hareketini takip edebiliyordu. Açıp kapanan kapılar, izledikleri dizi, çocukların koşuşmaları, çekilen sandalyeler, çatal bıçak tıkrıltıları, kahkahalar, konuşmalar. Onların hayatı Âdem'inki gibi durmamıştı. Dört duvar içinde beraber devam ediyordu. Önceleri çalışırken onu rahatsız eden bu seslere şimdi ihtiyaç duyduğunu hissetti. Ertesi gün erken uyanmak zorunda olmamanın tuhaflığıyla bütün gece yattığı yerden karın uğultusunu dinledi.

Pencereden dışarıyı izlerken gözleri sokakta yemek verdiği yavru kedileri aradı. Tamam açıkçası kendi bir kere olsun yemek vermemişti ama başkalarının verdiğini görmüştü. İşten dönerken onun ayaklarına dolanırlardı. Bugüne dek onları sahiplenmeyi hiç düşünmemişti, yine de şimdi görse belki birini eve alırdı. Bir kedi fena olmazdı işte. Çevrede dolandı. Kediler hâlâ ortalıkta yoktu. Hiçbir kedi yoktu. Biraz hayal kırıklığına uğradı. Hiç fena olmazdı... Karın kucağından hamur kokusunun kucağına attı kendini. İçeride tek tük müşteriler vardı. Fırtına kuvvetlendikçe kimse evinden çıkmaya cesaret edemiyordu. Fırıncı kadın sürekli Âdem'in etrafında dönüp çeşit çeşit ikramlar yapıyor, sürekli ona dinlemediği bir şeyler anlatıyordu. Âdem sonunda okuyacak gazete kalmayınca ona kulak verdi. Pek kimse uğramamasına rağmen kar fırtınasının ilk gününden beri fırını açtığını anlatıyordu. Çünkü o çalışmadan duramazdı. Zaten fırının üstündeki evde yaşıyordu. Tek bir müşteri gelmeseyse bile burayı açardı. Boş oturmaya dayanamıyordu. Neyse ki Adem her gün geliyordu. Kadının ilk kez Adem'in ilgisini çekti. Demek böylesine çalışkan bir kadın. Daha önce ona hiç dikkat etmemişti. Heyecanlı yapısına uygun kıvrır kıvrır kırmızı saçlı, temiz önlüğünü beline bağlamış ufak tefek bir kadındı.

İleriki günlerde Âdem elinde tuttuğu gazetesini okumayı unutup onun

anlattıklarına iyice kulak kabarttı. Yardımcısı kar yüzünden mahsur kalıp günlerdir evinden çıkamamıştı, her işi tek başına görüyordu, her şeyi kendi elleriyle pişiriyordu, açmalar, poğaçalar, ekmekler, pastalar... En güzel yaptığı şey elmalı çörekti. -Âdem de bu konuda hem fikirdi.- O poğaçaları bütün bütün gömerken kadın ona hayatının özel detaylarını bile çekinmeden anlatıyordu. Her gün gördüğü profesyonel kadınlar gibi resmî ve mesafeli olmayışı Adem'e hem korkutucu hem ilginç hem de büyüleyici geliyordu. Başka başka... Duldu, eski kocası bir serseriydi, ama kadın kendini bu küçük pastanede çalışmaya verip her şeyi atlatmıştı, evden fırına iniyor, ikisinin arasında gidip gelirken aylarca dışarı çıkmadığı oluyordu, bugün fırını kapadıktan sonra çıkıp biraz hava alacaktı, arada bir dinlenmek onun da hakkıydı. Öyleydi tabii. Adem onunla beraber yürümeyi teklif etti ve yürüdüler. Aslında böyle olmadı, Adem akşama kadar üç öğün orada yiyerek eve dönüşünü kadının yürüyüşe çıkacağı zamana denk getirdi. Ve işte böylece yürüdüler. Bir kere kadının ayağı kayacak gibi olunca da Adem onu kolundan tuttu. Tam olarak böyle oldu.

Kar fırtınası günlerce sürdü. Bir hafta sonunda sabah kapıyı açtığında Âdem karların erimiş olduğunu gördü. Artık işe gidebilirdi. Saatine baktı, sekizi geçmişti. Ama önce gidip fırıncı kadınla birlikte kahvaltı etti. İşe geç kalmayı da hiç önemsemedi.

EDEBİYAT ATLASI

EMİN GÜRDAMUR

Öyküleri ve kuramsal yazılarıyla Türk öykücülüğünde önemli bir boşluğu dolduran Necip Tosun, son kitabı *Edebiyat Atlası*’nda bu kez daha geniş bir açıdan edebiyata yaklaşıyor. Kitap, okumayı ve yazmayı tutku hâline getiren bir yazarın kaleminden, edebiyatseverler için eşsiz bir rehber olma özelliği taşıyor. Disiplinli ve uzun soluklu bir çalışmanın ürünü olarak *Edebiyat Atlası*, kalemle ilişkili herkesin ilgisine hitap eden bir muhtevaya sahip. “Yazı ve Hayat”, “Edebiyat ve Adanmışlık”, “Eserin Doğduğu An”, “Yazarlığa Giden Yol”, “Edebiyat ve Yaş”, “Edebiyatçı ve Sosyal Medya”, “Popüler Edebiyat Nitelikli Edebiyat”, “İslamcı Yazarların Batı Yazarları Kitaplığı” gibi birbirinden ilgi çekici başlıklar altında okuru Türk ve dünya edebiyatının kritik konularına buyur eden Necip Tosun, genç okurlar için ayrıca okuma listeleri de teklif ediyor. Doğu ve Batı edebiyatına kaynaklık eden kadim metinlere dikkat çekiyor.

Necip Tosun aynı zamanda bir eleştirmen. Kitapta Tosun’un eleştiri ve eleştirinin felsefesi üzerine düşünme biçimlerini görüyoruz. “Eleştiri ve Ahlak” yazısında Türk edebiyatında eleştirinin kısa tarihini

aktaran yazar, okurun metne ulaşması ve doğru yerlerden anlama tutunmasını sağlayan bir fonksiyonelliğe sahip olan eleştirinin, yer yer nasıl amacından saparak nesnellikten ve kriterlerden uzak kişisel hesaplama alanına dönüşebileceğini örnekleriyle açıklıyor. Günümüzde edebiyat dünyasındaki en büyük yozlaşmanın eleştiri alanında yaşandığının altını çiziyor. Geline nokta “nesnellik” ve “tarafsızlık” kavramlarının istismara açık olduğunun anlaşıldığına, bunların yanına “adalet” ve “ahlak” kavramlarını da eklemenin gerekliliğine vurgu yapıyor.

Edebiyatın hayatla ilişkisine, insanda nasıl bir anlam alanına karşılık geldiğine örnekler üzerinden değinen Necip Tosun, okuru dünya edebiyatçılarının doğum anlarına davet ederek cesaretlendiriyor. Yazarların ilk kitap heyecanlarını, dergilerin düşünsel arka planlarını, yazma alışkanlığının nasıl gelişebileceğini, yazarlık atölyelerinin mahiyetlerini ayrı ayrı ele alıyor. Edebiyatın hayattan beslendiğinin altını çizen Tosun, onun ayrıca tarihle, hukukla, sinemayla ve bürokrasiyle imtihanına dair tartışmalar açıyor ve çarpıcı bilgiler paylaşıyor.

Edebiyatçıların toplumla ilişkisi hep konuşulan bir konu olmuş, onlar kimi zaman fildişi kulelerde oturmakla, hayattan kopuk olmakla itham edilmişlerdir. Öte

yandan yine düşünce ve yazın tarihi göstermiştir ki deha çoğu zaman yalnızlığın çocuğu olarak doğmuştur. “Edebiyat ve Yalnızlık” yazısında Necip Tosun bu konuyu etraflica masaya yatırıyor. Hemingway, Cahit Zarifoğlu, Cemil Meriç, Seneca, Ali Şeriatî, Jung, Poe gibi birbirinden farklı isimlerin söz, davranış ve önerileriyle yazısını zenginleştiren Tosun, son olarak büyük edebî yapıtların yalnızlığın getirdiği yüzleşme ve arınma gibi ruhsal atmosferlerle eşliğinde ortaya çıktığına işaret ediyor.

Necip Tosun güncel edebiyatı yakından takip etmekle beraber sosyal medyayı da aktif kullanan yazarlardan. Bu durum onun edebiyatçı ile sosyal medya arasındaki yeni ilişki türü üzerinde düşünmesine, değerlendirmeler yapmasına ve kimi orijinal kavramlar üretmesine vesile oluyor. “Edebiyatçı ve Sosyal Medya” başlıklı yazısında, sosyal medyanın edebiyatçıya

getirdiği avantaj ve dezavantajları teraziye koyan Tosun, her şeyden önce sosyal medyada var olan yazarın okurun karşısına yeni bir projeyle çıktığını, yazar imgesi inşa etmeyi amaçladığını, bunun için o mecradaki davranışlarının kendisinden ne getirip ne götüreceğini iyi düşünmek zorunda olduğunu söylüyor. Okur ve yazarın eşitlendiği mecra olarak sosyal medyanın kendine has teklifleri ve işlevinin olduğuna işaret eden Tosun, nihai olarak nitelikli yazar için buraların bir imkân barındırdığı kadar azımsanmayacak ölçüde riskler de taşıdığını aktarıyor.

Kitapta en dikkat çekici yazılardan biri de “İslamcı Yazarların Batı Yazarları Kitaplığı” başlığını taşıyor. Türk entelektüel hayatı, bir vakıa olarak Tanzimat’tan bu yana Batı’dan etkilenmiş, yorum ve eserlerini bu etkilenmenin gölgesi altında üretmiştir. Öte yandan Batılılaşma ve yabancılaşma başlığı altında süregiden bir tartışma zemini her zaman olmuştur. Zaman zaman kimi çevrelerce Batı’nın entelektüel birikimine sırt dönmek Batı’yı cezalandırmak olacağı zannedilmiş ve hatta savunulmuştur. Necip Tosun bu yazısında Mehmet Akif, Necip Fazıl, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve İsmet Özel’in eserlerinden hareketle onların Batılı kaynaklarına mercek tutuyor. İkna edici referanslarla İslamcı yazarların da Batı’nın entelektüel birikiminden kompleks duymadan yararlandığını gözler önüne seren Tosun, üzerinde pek durulmamış önemli bir konuyu okurlarla birlikte analiz ediyor.

Necip Tosun’un deneme dili akıcı ve

anlam odaklıdır. Onda zor ve karmaşık önermelere rastlanmaz. Bu açıdan *Edebiyat Atlası*, okur kitlesi açısından oldukça geniş bir yelpazeye hitap etmeyi başarmış bir rehber kitap olarak edebiyatseverler için anlamlı bir boşluğu dolduracağı benziyor.

HERKESTEN SONRA GELEN

ALİ NECİP ERDOĞAN

Gelmek fiilini çeken bir bekleyiştir; seni bekleyen yoksa gelmiş olamazsın, olsa olsa varmış olabilirsin. Herkesten sonra geldiyse, diğer tüm gelenler sahnenin dramatikliğini artıran, güçlendiren figüranlardır sadece, orada olmaları gerekir, bekleyişin dekoru gibidirler, asıl beklenenin sonradan gelebilmesi için oradadırlar.

Herkesten Sonra Gelen Emin Gürdamur'un ikinci öykü kitabı. 15 öyküden oluşan kitap Ketebe Yayınlarından çıktı. İlk öyküyü takip eden her öykü "sonradan gelen" etkisiyle okuyucuyu "Bu gidiş nereye?" sorusuna muhatap kılıyor. İlk öykü kitabında anlatıcı "Korkma!" diye seslenmişti okuyucuya, bu kitapta ise hem kendine hem de insanlığa "Fe eyne tezhebun" *Bu gidiş nereye?* diye soruyor. İnsanın ve insanlığın gittiği yeri gelenek ve modern çatışması üzerinden sorguluyor. Dünya ile olan husumetimizin altını çiziyor ve onu görünür kılıyor.

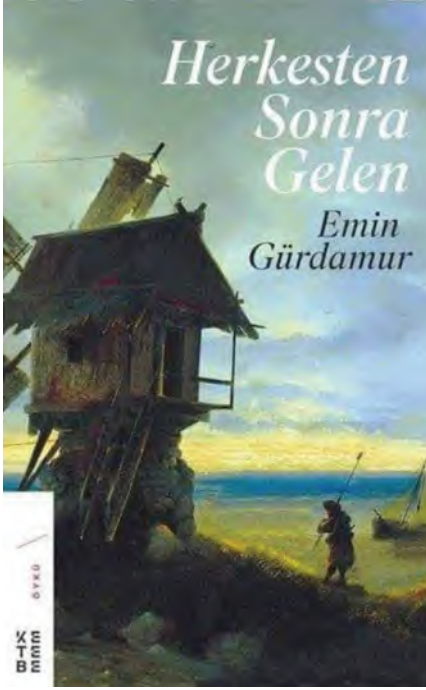
Öykülerin genelinde anlatıcının sınırını ev (ya da kulübe), kadın (eş/sevgili ya da anne) ve kent oluşturuyor.

Kitaba ismini veren öykü "Herkesten Sonra Gelen", kitabın ilk öyküsü olup genç

bir adamın annesinin mezarını ziyaret etmesiyle başlıyor.

Görünen dünyanın sınırı olan mezara, annesinin mezarına gelen anlatıcı, sınırın öbür tarafı olan sonsuzluğa gönderme yaparak "Yağmur dineli çok oldu." (s.7) diye başlar öyküye. Eve gitmenin anlamını yitirdiği bir andır o. "Kendi suretinin dışında akan insan" parçalanmıştır ve onu derleyip toparlayacak olan, mezarın sınırında durmak olacaktır. Bu bilinç, kentli anlatıcıda ölmüş olan (aynı zamanda geleniği temsil eden) annesiyle dertleşmekle ortaya çıkabilecektir. Zira anlamını yitiren kelimeler dua için yeterli değildir, söz-fiil uyumu yitirilmiştir, kent hayatında kelimeler (insanlar) sürekli kendi kendini yalanlamaktadır; ancak mezarlıktaki bu söyleşiyle her suret kendi anlamıyla birleşerek varlık kazanabilecektir.

Aynı izlek "Yıkım İşleri A.Ş."de parçalanmış benlik üzerinden, anlatıcının öğrenciyken kaldığı evi yıkarak geçmişinden sıyrılışıyla karşımıza çıkıyor. Geleneğin ördüğü bir dünyadan çıkan anlatıcı, modernin kuşattığı ve şekillendirdiği bir dünyada benlik parçalanması yaşar. Bir yanı gelenekten kopamazken bir yanı modernin imkânlarıyla dünyaya batır. Anlatıcının bölünmüşlüğü "aynı pencereden bakıp başka şeyler gören, birbirinden uzak kuyulardan su çeken, galiba pek çok bakımdan da başka evlerde yaşayan üç arkadaş" (s.23) şeklinde ifade edilir. Her bir parçanın farklı yönleri çektiği "ben" hem zehirlenmekte hem de eksilmektedir. Üstelik bütün kentliler gibi yaptıkları işleri de yarım bırakmaktadırlar. Kent, parçalanmanın ve her gün bir parça'nın peşin-

den gitmenin simgesiyken yıkım, birliğe uzanan süreci ifade eder: “Her insan bir zincirdi sonuçta. Her merhaba bir kement. Özgür olmaya birbirimizden kurtularak başlamıştık.” (s.25) Kendi kendisiyle satranç oynayan kentli birey, kaybını ya da kazancını parçalanan benliğinin hangi yanına hamledeceğini bilmekle ve “oradan hikâyeler devşirmekle” mağrurdur.

Gürdamur, ilk kitabında olduğu gibi dili düşüncenin ve söylemin bir aracı olarak son derece titiz kullanmaya devam ediyor. Dilin gücünü olay örgüsünün dokusuyla güçlendiriyor. “Cazu” isimli öykü olay örgüsünü mekân, zaman ve karakterler üzerinden hem gerçekliğin diliyle hem de yarı fantastik unsurlarla etkili bir biçimde örüyor. İlk kitabı olan *Atlari Uçuruma Sürmek*’teki dil başarısını olay örgüsüyle etkili bir anlatıma kavuşturmuş

görünen Gürdamur, öykünün giriş cümlesiyle okuyucuyu fantastik bir dünyaya çağırıyor: “Remzi Usta’nın karısı, Cazu taffesindendi.” Öykünün fantastik unsurları gerçeklikle örme biçimi okuyucuyu içine alıp hem fantastiğin hem de gerçekliğin eşliğinde gezdiriyor. Remzi Usta’nın karısı Asiye gündelik işlerini hiç aksatmadan yaparken bir yandan da geceleri Cazu Melikesi Mayisa’nın gözüne girmeye çalışıyor. Okuyucu, Asiye’yle birlikte gündelik hayatın akışına kapılırken geceleri de korkunun sınırlarında ve zihnimizin bir ucunda kurban olduklarını hissettiğimiz iki torun için endişeyle ilerliyoruz. Finalde bu endişemizi zirveye taşıyan anlatıcı olağanüstü bir şaşırtmacayla aslında kurbanın Asiye olduğu gerçeğiyle yüzleştiriyor bizi.

“Cazu”, katmanlı okumaya imkân veren yönüyle de ayrıca önemli zira “cazu” korkuyu temsil ediyor, insanın korkularıyla yüzleşmesini. Sadece kendisiyle de değil üstelik toplumsal belleğimizdeki korkularla da yüzleşmeyi ifade ediyor. “Kocasının ve iki torununun uyuduğuna kanaat getirince yatağından kalkar, parmak uçlarına basarak, belki de basmayarak, önceden aralık bıraktığı kapıdan ses etmeden, nefes almadan çıkıp giderdi. Çemberiyle, fistanıyla, çarığıyla birden bire karanlığa ulanırdı.” (s. 12) Bu, korkumuzun dışı vuru mudur, merakımızın karanlık yan ıdır. Güvenli odamızda uyurken kötülüğün kol gezdiği gecenin şerridir.

“Şair ve Sinek” isimli öyküdeyse, yazar (şair) tıkanmasının etkileyici bir göstereni olarak karşımıza sinek çıkar. Sinek aslında şairin zihninde onu rahatsız eden duygu-yu/düşünceyi temsil ettiği hâlde yazama-

ma sıkıntısı olarak görünür. İlham arayışının/beklentisinin korkuya dönüşmesidir. “İki kelime yan yana gelse beynindeki de-ğirmen uğultuyla kendini öğütmeye baş-lamaktadır.” (s.33). Akim kalan girişimin sonunda kelimeler küllüğe atılır. Başpar-mağıyla işaret parmağı arasında sineği ezdiğini zanneden şair yeniden kelimelere döner ve büyümlü çağrışımı aramaya devam eder. Ancak bu sefer de ölmemiş olan si-nek kendi varlığını göstermek için çabalar, daireler çizer, yükselip alçalır.

Şair iki dize arasına sıkışıp kalmıştır, ilerleyememektedir. Yaşamı temsil eden karısı girer odaya ve pencereyi açar, ona dışarı çıkıp temiz hava almasını salık ve-rir. Şair karısını tuttuğu gibi pencereden dışarı atar. Böylelikle yazmama sıkıntısın-dan çıkamamış şair, yaşamdan da kurtul-lur. Şairin dünyadan çıkışının serüvenidir bu.

EDEBİYATIN DOĞASI

BANU ALTINOVA

Öykücülüğünün yanı sıra deneme ve inceleme kitaplarıyla da günümüz ede-biyatının önemli yazarlarından Cemal Şakar’ın son inceleme kitabı “Edebiyatın Doğası” 2019 yılında yayımlandı. Eser, “Edebiyatın Doğası” başlıklı yazıdan son-ra “Dile Dair”, Mekâna Dair”, “Gerçekliğe Dair” ve “Biçime Dair” olmak üzere dört ana bölümden oluşuyor.

Edebiyatın doğası/özü/mahiyeti/ha-kikati olup olmadığının her zaman önemli

sorunlardan biri olduğunu belirten yazar, öncelikle bu konuyu irdeler. Edebiyatın içerik ve biçimden oluştuğuna dair genel kanının sonucunda “içerikçilik” ve “bi-çimcilik” olmak üzere iki yaklaşım ortaya çıkmış, içerikle biçimin vazgeçilmez oldu-ğu fikrinde birleşilmiştir. “*Biçim, bir eserin maddi varlığını tanımlarken, eserin estetik varlığını da açıklar.*” (s. 11) diyen yazar, ede-biyatın doğasının biçim olduğu görüşünü savunur. Bu düşünceden hareketle biçi-min edebiyata neleri dayattığı irdelenir. Dilin durağan olmaması nedeniyle her türlü değişime açık olan biçim de kültürel şartlar değiştiği vakit kendini yenilemek-tedir. Dünya görüşü, ideolojik yaklaşımları çerçevesinde anlamın peşinde olan sanatçının hayata bakışı da esere yansır.

Bu bölümde ele alınan konulardan bir diğeri de sanatçının değerleri ile yeni biçimlerin oluşması ilişkisidir. Yazara göre, sanatçıların inançlarıyla sağladığı hakikatler onların değer sistemlerini oluş-turur ve “*Eser, değerler sistemiyle biçimin sınırları arasındaki gerilimden doğar.*” (s. 15) İnanç sistemlerinin sağladığı hakikatte-rin, sanatçıların değer sistemlerinin kuru-cusu olduğunu söyleyen yazara göre; yeni biçimlerin bulunması da biçimin sınırla-rının esnetilmesiyle oluşur. Edebî form-larla insanın çağa göre yeni hayat formları üretmesi arasında ilişki kuran yazar için sanatta önemli olan, “*değişmez/mutlak/öz olanın yeni formlar ve biçimler içinde üretil-mesidir.*” (s. 16)

“Dile Dair” başlıklı bölümde dil-in-san, iktidar-dil ilişkisi üzerinde durulur. İnsanın kavradığı, tanımladığı her şey içi-ne doğduğu dilin sınırlılıkları içerisin-

¹ Cemal Şakar, “Edebiyatın Doğası”, İz Yayıncılık, İstanbul, 2019.

de olduğuna göre; insan, dilin egemenliği altındadır. İnsanın dille ilişkisi sonucu ortaya çıkan yaratıcı fikirlerinin, iktidarlara neden rahatsız ettiği konusuna bakış açısı önemlidir. İktidar, kurduğu dili bir bağlama oturturken, yasal olan ve olmayan, bağlamdan çıkarılarak eylemlerin buna göre tanzim edilmesi sağlanır. Karar verme yetkisini elinde bulundurmak isteyen iktidar dildeki çok anlamlılıkları, belirsizlikleri ayıklamak ister, çünkü iktidar dilinde her şeyin açık ve tek boyutlu olması gerekir. İnsanların kendine bağlılığını sağlamak isteyen iktidar, kendine özgü bir dil oluşturup metaforlara sıkça başvurur. Edebiyat da iktidarın dilinden kurtulmak için kendi bağlamını kendisi oluşturur. *“Edebiyatla iktidar arasındaki ilişki kadim zamanlardan beri sorunludur. Edebiyat, toplumun esenliği açısından tehlikeli bir uğraş ola-*

rak görülmüştür.” (s. 23) Dilin iktidarlara değil insana bahşedildiğini söyleyen yazar, onun her türlü prangayı kırabilecek güçte olduğunu ifade eder.

Öykü yazarının, hayatla yüzleştiği gibi öyküyle ve öykü anlayışıyla da yüzleşmesi gerektiği düşüncesinde olan yazarın tartıştığı konulardan biri de “İslamcı öykü” kavramıdır. Bu kavrama, edebiyat dışı bir yaklaşım olduğu için karşı çıkıldığını söyleyen yazarın amacı, toplumsal bir tabana sahip olan edebiyat anlayışına isim bulma değil, bu anlayıştan doğan öykü tasavvuruna dikkat çekmektir. Daha sonra İslamcı öykünün genel uzlaşımlarını maddeleyen yazar, İslamcı öykücülüğün 70’lerden sonra başladığını günümüzde ise İslamcı öykünün kendisine meşru bir alan açarak içinden üç-beş iyi öykücü çıkardığını ifade eder. *“Zaten bir kuşak bu üç beş kişi için yürür.”* (s. 48)

“Mekâna Dair” bölümde üzerinde durulan konulardan biri, iktidarın toplumsal mekânı düzenleme isteği ve bunun sonucunda meşru alanın dışında kalanların oluşturduğu tehditler ve bu durumda edebiyatın işlevinin ne olduğudur. Mekânın hafızasından bahsedilen diğer yazıda yazar, modernlikle birlikte mekâna karşı güvensizliğin oluştuğunu, bu nedenle modern edebiyatın kendini mekân üzerinden değil zaman üzerinden kurduğunu tespit eder. Hüseyin Su ve Ramazan Dikmen’in öyküleri; geleneksel değerlerin aktarılmasında, mekânın tahrip edilmesi nedeniyle mekân değil kişiler üzerinden ele alınması yönüyle örneklendirilir. Aykut Ertuğrul ve Güray Süngü’nün öyküleri ise mekânsal uçuşun zaman sayesinde aşınmasını

sağlayan öykülerdir. Yani modern yazar, mekândaki tahribattan kaynaklı sıkışmayı aşabilmek için zamanı referans almak zorunda kalmıştır. “Metropol Edebiyatı” başlıklı yazıda ise İslamcı edebiyatın temel endişelerinden olan modernlikle birlikte kentlerdeki dağılma, aidiyet duygusunun kaybolması konularının 70’li ve 80’li yıllardaki öykücüler tarafından nasıl ele alındığı işlenir.

“Gerçekliğe Dair” adlı bölümde günümüzde yaşanan kötülüklerden, terörün açtığı yaralardan, iynin kötünden zarar görmeden ayrılmadığı bir dünyada edebiyatın ve sanatın giderek suskunlaşmasından bahsedilir. Edebiyat bağlamında kötülük ve kötülüğün edebiyatla ilişkisi irdelenir. İyi bir edebiyatın ahlaki ilkelere uygun ve iyiyi kötüyü bilen bir edebiyat olması gerektiği ifade edilir. Batı medeniyetinin ürettiği kavramlar karşısında durmak çok zor olsa da bu kavramlara müdahalenin edebiyat kuramı yazarken bir zorunluluk olduğu vurgulanır. Postmodern edebiyatın gerçeklikten kaçmak, hayatı renklendirmek için efsunlu bir dünya oluşturması, postmodernizmle birlikte modern insanın gerçeklikle kurduğu bağın değişmesi, insanın eserin merkezi hâline gelmesi, 20. yüzyılda eserin okurda tamamlandığı, modern edebiyatın okura kendisini dayatmadığı, eserle okur arasındaki ilişki, bu bölümde incelenen önemli konulardandır.

“Biçime Dair” adlı bölümde, gelenek ve modernite arasındaki organik ilişkiye dikkat çekilerek günümüzde “modern içinde Müslüman kalmak” gibi temel bir sorunun ortaya çıktığı, öyküde iki kutuplu bir tavrın oluşması anlatılır. Modern-gelenek

çatışması İslamcılar açısından öykünün temel atmosferini oluşturmuştur diyen yazar, bu düşüncesini öykücüler ve öykülerinden örneklerle temellendirir. Öykü kitaplarının; yalnızlık, hüznün, kıyıda kalmışlık, yenilmişlik duygusunu ifade eden isimlerinden hareketle yazar, geleneksel değerlere bağlı insanların modernleşme sürecinde yaşamın kısıyına itildiği tespitinde bulunur. Toplumsal değişimle birlikte biçim sıkışması olduğunu, öykünün 2000’lerden sonra biçim sıkışmasına tepki verdiğini anlatan yazar, 2000 sonrası öykücülüğümüzün biçim sıkışmasını nasıl aştığını farklı öykücülerden örneklerle anlatır. Koşullarla birlikte formların da değiştiğini söyleyen yazara göre “*Aslolan insanın hikâye anlatma ihtiyacıdır.*” (s. 180)

Cemal Şakar’ın bu çalışması, edebiyatın doğasının ne olduğu sorusundan hareketle edebiyatın biçim-içerik, dil, mekân, gerçeklik açısından irdelendiği; öykünün toplumsal değişim içerisindeki gelişimi-değişimi, İslamcı öykücülerin eserlerinin temel atmosferi ve biçim kaygılarının çok çeşitli yönlerle ele alındığı mühim bir eser olarak edebiyat literatüründeki yerini almıştır.

KILÇIKLI HİKÂYESLER

RÜVEYDA DURMAZ KILIÇ

Uzun zamandır yazılarını takip ettiğim, yazı diline, düşünce tarzına aşina olduğum Mustafa Everdi’nin öykülerini, interaktif ortamda düzenli olarak okuma imkânım oldu. Fakat daha sonra bu öykülerin bir kitap olarak okurunun karşısına

çıkması, beni heyecanlandırdı. Çünkü öykülerini, edebî öykü alanı içerisinde, okurlarının hem takdirine hem de eleştirisine maruz kalacak bir kalem ve yöntemle yazdı Everdi. Bu nedenle kitapla ilgili refleksleri göz ardı etmeden, *Kılçıklı Hikâyeler* hakkında yazılan yazılara, yapılan yorumlara göz atarak tekrar okudum öyküleri. Kitapla ilgili ağırlıklı yorum; kurmacalara rağmen, kitabın yazarın hayatına dair öyküler olduğu yönündeydi. Mustafa Everdi'yi az çok tanıyanların bu ilk intibasını anlıyorum fakat bunu, kitaba bir haksızlık olarak görüyorum. Bu nedenle kitabı, yazarı tanımanın dışında tutarak, bağımsız alanı içinde okumaya gayret ettim. Çünkü yazarını gerçek hayatta tanıyan okur, edebî alanda da magazineli bir ilginin ve merakın peşine düşebiliyor. Bu handikapları aşan ve salt öyküye yönelik okumalar yapan

okur fikrinin, gerçek bir değerlendirme olduğunu düşünüyorum. Okurda, öykünün karşılıklarını çoğaltmak, kalınır değerini oluşturmak, metnin gerçek değerini ortaya çıkaracak ve metni yükseltecektir.

Eleştirel zekâ, yüksek farkındalık, derin entelektüellik elbette değerlidir. Gerçeğe, doğruya ulaşmak pek çok kişi için sıradan bir durumdur ama bunu olduğu gibi kabullenebilmek ve açıklayabilmek hem dürüstlük hem de cesaret ister. Bu da pek az düşünürde bulunan bir özellik. Ne yazık ki bazen büyük zekâlar, örtme, kabul edilebilir biçime indirgeme konusunda mahir oluyorlar. Zekâsının gördüklerini dürüstçe ve cesurca yazan ise az.

Kitabın önemli bir başka yönü ise; yazarın kendisini sistemin, kültürün, inançların dışında tutarak dış okumalar yapabilmesi ve bunu bütün risklerine rağmen dozunda anlatabilmesidir. Her ne kadar öykülerde konular, kahramanlar yazarın kendisine bağlıymış gibi görünse de ortaya çıkan uyumsuzluklarda, itirazda, hiciv ve eleştirilerde Everdi üçüncü göz olmayı başarmış. Bu nedenle yazarın kafası alacağı eleştirilere karşı rahat. Çünkü kınanma korkusu yok. Samimi bir adam var karşımızda. Kutsal olarak saydıklarımıza, kültür ve sanatta tabu olarak kabul edilenlere dokunmaktan bu yüzden korkmuyor. Çünkü insan olmanın hallerini iyi kavramış. İnsanın kendi içinde bunları konuşup, tartıştığının farkında. Bunu sadece cesurca söylemeyi tercih ediyor. Ahlak çavuşluğu, onaylanma derdi, tribünlere oynama çabası yok ve erdemlerini bu dürüstlikle ortaya koyuyor. Derdi sivrilmek değil; sadece her şeyi göze almış bir muhalif Mustafa Everdi.

Edebî cesareti de aynı tarzda bence. Edebiyatın, öykünün tabularına, kriterlerine aldırış etmiyor. Yazdıklarıyla başka öykülerin mümkünlüğünden bahsediyor. Öykü kritiklerinde eleştiri alabilecek bir kitap *Kılçıklı Hikâyeler*. Hem klasik, geleneksel öykünün hem de postmodern öykünün dışında unsurlar var. Sosyal medyada okur dönüşlerini dâhil ettiği interaktif bir öyküleme imkânına sahip. Böylelikle yazar, kendine has öyküleme biçimiyle müstakil bir alan yaratmayı başarıyor.

Ezberin, sınırların, sistemin, inançların, alışkanlıkların yapıbozumunu salık veriyor yazar. Bu da kıyas zekâsına sahip olmakla ilgili aslında. Görecelilik ve ihtimaller çokluğunu ıskalamıyor. Kuşatıcı düşünmenin ama bir o kadar da bunun verdiği ızdırabın ancak mizahla baş edilebileceğini gösteriyor bize. Yoksa mizah niye var? Sadece yazıda değil; yaşarken de böyle hissetmenin hafifliğini aramak bunca çaba...

Kılçıklı Hikâyeler'in öyküleri güzel bir çeşitliliğe sahip. Acıcılığından, merakı çoğaltan ayrıntılardan şüphe yok. Özellikle "Abdest Lekesi", kitabın en cesur öykülerinden. Yazarın böyle bir konuyu ele alması yadırganabilir ama okur, kaçınılmaz bir merakın içine düşüyor ve öyküden kopamıyor. Kurgusu sağlam ve sürükleyici ve bir o kadar da hayatın içinden. Karakterin ruh hâli, kültürün getirdikleri, dindarlık kaygıları ve en önemlisi cinsel bir konunun anlatımı, gelebilecek eleştirileri bertaraf edecek şekilde, bir denge içinde yapılmış. Bu öyküden sonra okuduğum "Gece Yarısı İftarı" ise, yazar hakkında çaprazlama bir kanaat oluşturuyor.

Metafizik bir gerilim yaratıyor ama aynı zamanda yatıştırıcı bir etkisi de var öykünün. Tasavvufi bir atmosferde, içi hikmetlerle, kerametlerle dolu olaylar, okuru manevi bir hazza ulaştırıyor. Ve böylelikle yazar, harabat ehlinden gibi görünün imajını, defineye malik olabildiğini de göstererek yok ediyor.

Kılçıklı Hikâyeler'in benim için en dikkat çeken yanı, kadın karakterler üzerindeki başarısı. Yazarın kadın aklı, ruhu konusunda güçlü bir empatik zekâsı var. Kadınlar konusunda okura, eleştirel bir alan açıyor. Kadının aklını, ruh hâlini, beklentilerini, handikaplarını çok içeriden bir gözlemle ele alıyor ve tatlı bir mizahla bu konudaki dokundurmalarını öyle ustaca yapıyor ki, kadın okurları bazen bu anlatılara bozalsa bile hak vermek zorunda kalıyor. "Sitem'e Vardı Evimiz" öyküsü, daha çok, konusu bakımından değerlendirildi fakat oradaki kadın karakterin, kocası Şevki üzerinde ince işçilikle kurduğu baskı, ikna biçimleri ve kullanılan kadın dili oldukça etkileyici. Ve bununla paralel olarak, kadın karakter başarısı, "İs Kokusu" ve "Bez Parası" öykülerinde başka kurgularla karşımıza tekrar çıkıyor. Kadını "*İnsanca, pek insanca*" görmenin gerekliliğini cesur konular içerisinde ele alarak okuruna sunuyor Everdi. «İs Kokusu» öyküsünde yaşlı, dul bir kadının aşk hikâyesini, hayatta mümkünlüğü ile okuruyla tanıştırıyor ve okurunu insafa, hâlden anlamaya, yargıları esnetmeye davet ediyor.

"Rus Ruleti" öyküsü, diğer öykülerden farklı bir yere sahip. Özellikle, kitabın son hikâyesi olarak seçilmesi manidar. Yazarın yazma nedenlerini, bu konudaki

iç hesaplaşmalarını son söz yerine okuyoruz. Öyküde, yazar olan kahramanın Dostoyevski ile olan konuşmaları oldukça akıcı ve öğretici. Yazma nedenlerine, edebiyatın evrenselliğine, insanın hallerine dair çok şey öğrenebiliyoruz.

Kılçıklı Hikâyeler'de en sevdiğim öykü “Mıh Gibi” oldu. Bu kadar şenlikli akan öyküler arasında birden, insanı durduran, hıçkırığı boğaza düğümleyen, hem duyguda hem kurguda güçlü bir öykü “Mıh Gibi”. Kahramanımız, kafasında demir parçası bulanan bir gazi. Babasının ölümünü anlamlandırmaya çalışan delikanlı ruhu, o kadar ince, naif ve saflık içinde anlatılmış ki ağlamanın bir insanda nasıl güzelleşebileceğini hemen görüyor okur. Ayrıca, ölümle birlikte kahrettiği sistemin, kurumların eleştirisini ve yok oluşlarını hem renkler hem de işlevsellikleri açısından çok güzel bağlantılar kurarak eleştirmiştir Everdi. Bu nedenle iç okumalara açık bir öykü “Mıh Gibi”. *Kılçıklı Hikâyeler*, birçok alanda olumlu ya da olumsuz kanaatlere açık bir kitap. Çünkü yazar, her şeyin farkında. Benim için de kitabı değerli kılan şey; bu farkındalık. Birikimini iyi yapmış, okumalarını derin tutmuş, duygusunu, zekâsını esnetebilmiş muhalifliğe ihtiyacımız her zaman vardır. Özellikle, bunu edebiyat sahasında görebilmek oldukça güzel.

DÖNEMEÇLER

SEMA BAYAR

Öyküleri ve düşünce yazılarıyla bilinen Yaşar Kaplan'ın, coşkulu bir dil ile tek

parti döneminden yetmişli yıllara kadar Türkiye'nin hikâyesini ve yaşanan toplumsal dramları anlattığı kitabı *Dönemeçler*, 1976'daki ilk baskısının ardından Ocak 2019'da bir kez daha okurlarla buluştu.

Kitap, altı bölümden oluşuyor. Öyküler büyük bir hikâyenin parçalarıdır. Birbirine temas etmekle kalmaz aynı za-manda birbirinin içinden geçerler. “Elveda Kitaplarım”ın çocuk anlatıcısı Servet, başka bir hikâyede karşımıza genç bir delikanlı olarak çıkar.

Kitaptaki ilk öykü “Toprakla Devlet Arasında”da bütün öykülerin harcı karılır. Diğer öyküler, yazarın bu ilk öyküde inşa ettiği zemin üzerinde yükselmeye başlar. Öyküde, küçük ölçekte köy atmosferi verilirken büyük ölçekte de ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal açmazların panoraması verilir. Jandarma, devletin gören gözü, tutan elidir. Beğenmediğini hallaç pamuğu gibi savurur. Köylü, vatanın tüm yükünü sırtlanır. Yarı aç yarı toktur. Yine de “Devletin altında kalmaktan duydukları acıyı ancak her şeye rağmen toprağın üstünde kalabildiklerine şükrederek hafifleteceklerdir.” Öykü, toprak, insan, devlet bağlamında önemli önermelerde bulunur. Yer yer denemenin sınırlarında gezinir. Dili akıcı, mesajı nettir.

Daha ilk öyküde baskıcı otoriter devlet ile toprağın çocuğu olan halk karşı karşıya gelir. Ülke, âdeta akıl tutulması yaşamaktadır. “Ulus boyaları” ironinin sınırlarını zorlayan anlatımıyla bu akıl tutulmasını çarpıcı bir şekilde ortaya koyar. Ankara, yapıp ettiklerinin yaratacağı toplumsal infiali önlemek için bir korku imparatorluğunu inşa ederek halkı baskılar. Baskı

dramı doğurur. Birey iki olumsuz seçenek arasında sıkışıp kalır, ya değerlerini feda edecek ya da kendini hatta belki ailesini yakacaktır. Bu dram önce toplumu kuşattı ardından bireysel alanda tezahürlerini gösterir. Yaşar Kaplan'ın dili akışkandır. Kimi zaman öykü içinde olay akışını değiştirir. An gelir kahramanın dilinden yazar, an gelir yazarın sesi kahramanın sesini bastırır. Öykülerin içine düşünce pasajlarını yerleştirir, bütün bir hikâye âdeta o pasajın sağlamasını yapmak için kurgulanır.

“Elveda Kitaplarım” ve “Öldürdüler Beni Kendi Öl'ümle”de geçmiş ve gelecek satırlara taşınır. Öyküler aynı çerçevede ilerler. Eğitimci Derman, bir gece ansızın kapısına gelen jandarmalara elindeki avucundaki tüm kitapları verir, vermek zorundadır. O korku dolu geceyi, oğlu Servet şiltenin altından izlerken babasının son anda bir kitabı sakladığını ve teslim etmediğini görür. O kitap ki geleceğin teminatı, Servet'in servetidir. Derman karakteri, her iki hikâyede de pasif direnişin remzidir. Korku kültürü bir akıl tutulmasına neden olur. Üzerinden zaman geçtikçe olaylar üzerinde daha sağlıklı düşünen Derman, yaptıklarından değil ama yapmadıklarından büyük pişmanlık duyar. Fakat bu nedameti geleceğe yani Servet'e taşımak istemez. Derman kendi neslini feda eder. Yüzleşmesini iç dünyasında yaşar: “Bu kararlar alınımızdan temizlensin, bu karanlıklar geçmiş hatıralarımızdan ve gelecek hayallerimizden kovulsun istiyor. Yeni nesillere bulaştırılmasın bunlar. Ormandaki yangın bütün ağaçları kül etmesin diye yangının önünü kesecek bir

koridor açmak gerekir ya... Bunun için bazı ağaçlar feda edilir ya... İşte onun gibi, mazinin yangını da geleceğin çocuklarına sıçramasın diye bazı belleklerde bir koridor açmak, bazı şeyleri silmek gerekir belki.” (Dönemeçler, s. 126)

Hikâyelerde Ümmühan Anne, sağduyunun sesi olarak ortaya çıkar. Tek bir cümleyle kaotik atmosferi özetler. Özlü sözleriyle yol gösterir, umut aşılar. Bilgeliği ile akıllara, samimiyeti ile gönüllere seslenir. Öykülerde bireyler üzerinden toplumsal acılar hikâye edilir. Kitapların toplanması toplumsal bir yaradır. Bu yara başta Derman olmak üzere, oğlu Servet ve Ümmühan Anne’de derinlikli hâle gelir.

“Elveda Kitaplarım”da “Çocuğum daha ben. Ama bir gün olur büyürüm elbet.” diyen Servet, “Öldürdüler Beni Kendi Öl'ümle”de artık nedenleri, niçin-

leri enikonu tartışan genç bir delikanlıdır. “Yakarlarsa Beni Şoklar”da aktif direnişe geçmiş, “Geleceğe Uyanış”ta kendi gerçekliğini bulmuştur. Servet, bütün bir toplumun ortak çocuğudur. Ümmühan Anne’nin diliyle insan tek bir annenin, tek bir ailenin değil, üzerinde iz bırakan herkesin ortak çocuğu gibidir. Koruyup kollanmalıdır. O, karanlık günlerin ardından toplumun geleceğidir, servetidir.

Dönemeç, öyküden öyküye sıçrayan bir imgeye dönüşür. “Ulus Boyları”nda Erdem Dede’nin dilinde, “Öldürdüler Beni Kendi Öl’ümle”de Ümmühan Anne’nin duasındadır. “Geleceğe Uyanış”ta Servet’in zihninde yankılanır: “Hakikati hayâlete ve hayâleti hakikate çevirme. Hayâletlerden bunalırsan, hayallerine hicret et. Çıkmaz yoldan çıkar yola hicret et. *Hâinden dîvâneye*, vatan dîvânesine hicret et. Mutlak kavî ol imanında. İman da hicran varsa, hicranda buhran vardır. Buhranlı devranda hüsrân vardır. Hüsrandan sonra tufan vardır. Bırakma geçmişi, kaçırma geleceği. Büyük düşünceyi her durumda hatırla, bütün benliğine inan buna: Medeniyet durdurulamaz, insan susturulamaz, vicdan kurutulamaz. Yalnız olmadığını idrak et. Sefere niyet et, davran ve sebat et. Servetini hebâ etme, emanetini kirletme. Nâmerdin karşısında bükülme. Dönemeçlerinde dökülme.”

EVİMİZİ BÖYLE YAKTIM

ÖZLEM GÜNER

İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından verilen Mina

Urgan Kısa Öykü Ödülü’nü 2011 yılında kazanan ve çeşitli dergilerde öyküleri yayımlanan Ferdi Çetin’in ilk kitabı *Evimizi Böyle Yaktım*, günümüz öykücülüğünün anlaşılır diline karşı imgesel anlatımı öne çıkaran 18 kısa öyküden oluşuyor.

Deneyisel öykünün izlerini bulduğumuz kitapta; anlatıcının kısacık öykü atmosferi içinde sürekli değişmesi, yazarın büyük harfi hiç kullanmaması, cümleleri nokta ile değil de virgülle bitirmesi, biçimi dizelerden oluşturması onun öyküsünde biçimsel denemeler yapmaktan çekinmediğinin göstergesidir.

Evimizi Böyle Yaktım’da, merkezine ritmin yerleştirildiği şiirsel bir dil kullanılır; bu şiirsel dilin sonucu olarak soyut ve imgesel bir anlatım tercih edilir. Hikâye anlatmanın önüne geçen biçim kaygısı ve imgesel düzlem, Yıldız Ecevit’in *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar* kitabında postmodern metinler için söylediği “Roman yazmak değil, roman kurmaktır önemli olan.” tespitini destekler.

Kitapta anlatıcılardan biri gibi ön plana çıkan biçim; mesaj verme amacı taşımadan söz söyleme uğraşı içinde olan Çetin’in az kelimeyle çok şey söyleme üzerine inşa ettiği yapıtının temel direğidir.

“kadının elinde şemsiye karşısında adam

ellerindeki çatlaklardan kan sızıyor,

kadın yılanın ayaklarının dibinde

soba adamın önünde kız

odanın tam ortasında

oturuyorlar,

bir kızımız var diyor adam,

bir kızımız,
bir odamız var diyor kadın,
bir kapınız” (s. 8)

“Madam Aretta Aretta” ve “Tanrı Bey’in Adaları” öykülerinde kelimelerle yeni bir dünya meydana getirilir. Hem gerçek hem de imgesel düzlemde cereyan eden inşa sürecinde ölümler, hayvanlar ve nesnelerden oluşan metaforların işaret ettiği görüntüler; anlamlar labirentini oluşturur. Bu öykülerde okur tamamlayan, anlamlandıran, yorumlayandır; yani öykünün bir parçasıdır. Anlam arama kaygısına düşmeden açık bir yapıyla karşı karşıya olan okurun, yazarın oluşturduğu anlam boşluklarını tamamlamasında kendisine de bir rol verilmiştir.

Öykülerin birçoğu çoğulcu bakış açısıyla seslendirilmiştir. Merkezde aktarıcı bir anlatıcı olsa da kahramanların bakış açılarına da yer verilir. Bazı öykülerde anlatıcı, okurun takip etmesini güçleştirecek derecede hızlı değişir, hatta anlatıcılar birbirine dönüşür. Kurmaca dünya yazarın oyun alanıdır. Orada okur âdeta oyuncularından biri olmuştur. “Çürümüş Biberler” öyküsünde anne, baba ve çocuk yola çıkar, adam evde kalır. Sonra evde kalan babaya dönüşür, adam yoldaki kişi olur. İlerleyen satırlarda oğlan evde kalana dönüşür bahçeye bakan kişi olur. Öykünün sonuna kadar kişiler sürekli birbirine dönüşür. Anlatıcı değişir. “Başımdaki Sonsuzluk” öyküsünde de benzer bir durum söz konusudur.

Postmodern metinlerde görmeye alışık olduğumuz gerçek ve kurmaca düzlemin sürekli yer değiştirdiğini *Evimizi Böyle Yak-*

tım'da da görmek mümkünken öykünün kurmaca olduğu gerçeği yazar tarafından vurgulanır. “Heykel” adlı öyküde çocuk, rüyasında sert bakışlı bir heykeli görür. Uyandığında aynı rüyayı babasının da gördüğünü öğrenir. Kurmacadan gerçeğe “hikâye anlatırken şimdiki zamanı kullanmıyorum artık” cümlesiyle geçiş yapan okuyucular, anlatıcının “tamam, diyorum anne, tamam tartışmayalım, dinleyenler var” cümlesiyle dinleyenler olarak konumlandırılır. Gerçekliğin tamamen ters yüz edildiği “Tanrı Bey’in Adaları”nda ise insanlarla beraber baston, rozet, bayrak direği, yüzük gibi nesneler öykü kişileri olarak karşımıza çıkar.

Karakterler ve çevresel şartlar en aza indirgenerek meydana getirilen öykülerde yazar; düşler, anılar, simgeler, çağrışımlar yoluyla bireyin iç dünyasına yönelir. Bilhassa rüya laytmotif olarak Çetin’in öy-

külerinde geniş yer tutar. “Annem İlkokul, Babam Boş” öyküsünde düşle gerçek iç içe geçer; okur bilinçaltı labirentlerini düşler aracılığıyla dolaşırken bulur kendini, ardından yeniden düşe geçiş yapılır ve bu iki dünya birbirine karışır.

“mukaddes hanım derdi, ölmeden önce peşin sıra üç gece karınca görmüş düşünde, sabah kalktığında avucunda karıncalar bulurmuş, başöğretmenin yanına gömün beni demiş, oğulları uzun bir yola çıkıyorlarmış,

karıncalar,
deme,
düşümde,
deme,
avucumda karınca geziniyor,
uyu,
avucumu kapatamıyorum,
elini ver,
sınıfım,
bahçenin tam ortasında bir kuyu vardı,
karıncalar diyor annem,
hep bu kuyudan geliyorlar, (s. 26)

Kitapta tema aile hayatı olarak ön plana çıkarken ev önemli bir imgedir. Yazarın en sık kullandığı imgeler ise; ölüm, ateş, toprak, çamur, düş, karınca, yengeç, araba, yilandır.

Şiirsel bir dille ahengin temel öge hâline getirildiği sürükleyici öykülerinde Çetin’in yoğun ve kısa anlatımla imgelelerin dünyasına dâhil ettiği okuyucusunun hayal gücünü diri tuttuğu ilk kitabı *Evimi zi Böyle Yaktım*, postmodern-deneyisel öyküler okumak isteyenler için iyi bir tercih olacaktır.

TARİHÇİLERDEN BAŞKA BİR HİKÂYE

FATMA AYDAR

Tarihçilerden Başka Bir Hikâye, tarihin suskunluklarını kendisine dert edinmiş, geleneksel tarih aktarmasının tek düzelğine kurgusal renklendirmeler yapan tarihçiler tarafından kaleme alınmıştır.

Can yayınları arasından çıkan kitapta yer alan on dört hikâyenin çıkış noktası, hiç kuşkusuz yazar kadrosunda yer alan tarihçilerin hâlihazırda sayfaları arasında uzun yolculuklar yaptığı arşivler olmuştur. Kitabın oluşum serüveni editörlerin kaleminden şöyle aktarılıyor: “Yıllar önce Gülhane’de bulunan Osmanlı Arşivleri’nde doktora tezlerimiz için araştırma yaparken, arşivin bahçesinde verdiğimiz çay kahve molalarında bir yandan gözlerimizi dinlendirir, bir yandan da yeni okuduğumuz bir belgede nakledilen hüznü, tuhaf bazen de komik bir vakayı birbirimize anlatıp bu kitabı hayal ederdik.”

Alışılımsın dışında bir çalışma olan bu kitapla edebiyat ve tarihin kapıları birbirine açılmış, yolları bile isteye kesişmiştir. Tarih ile edebiyat ilişkisini gözler önüne seren kitap bünyesinde, tarih yazımına ve edebiyat anlatısına dair örnekleri barındırır. Her bir hikâye/yaşanmışlık kendi içinde anlamlı, değerli ve herhangi bir insanın başına gelebilecek kadar gerçekçi olayları işlemiştir.

Kitaba katkıda bulunan her bir tarihçi üzerinde uzun uzadıya kalem oynattığı belgelerde, gün yüzünde ağartılmamış tarihsel bir konuyu hikayeleştirmiştir.

Farklı arşivlerde çalışan yazarlar anlatılabilir kurgularken, tarihin sadece belli başlı aktörlerinden ve popüler tarih anlatılarından ziyade, sıradan insanların dünyalarına kapı aralamışlardır. Bu vakalar daha çok günlükler, gazete kupürleri ve mektuplarda ateşlemiştir kurgunun ateşini. Bu ateşin küllerini hafiften karıştırdığımızda gerçek dünyaya çokça benzeyen, “olmuş ve olabilecek olayların” tanımındaki olmuş yanın ağır bastığını görüyoruz. Olayların kahramanları arasında kaderine razı olmuş/olamamış kız çocukları, hayatın hemen her türlü mağduriyetini yaşamış genç kadınlar, özgürlüğün kanat sesleri peşinen gözünü karartıp karanlıklara dalan köleler, mecnunlar, köylüler, savaşa gidip dönmeyenler ve evlerinden binlerce uzakta misyonerlik hayallerini aşkla lekeleyen idealistleri görüyoruz.

Çalışma akademik tarihçiliğin dışında resmi belgelerde yakalanan küçük işaretlerin peşine düşme çabasıdır. Bu belli belirsiz işaretlerden hareketle yazılan hikâyeler, geçmişten günümüze değişmeyen gerçekleri kurgunun çekiciliği altında başarılı bir biçimde işlemiştir. Öykülerde bir yandan geçmişten günümüze değişmeyen gerçeklerden köprü kurulurken diğer yandan dünyanın en uzak köşesindeki coğrafyanın insanına Anadolu’nun bir taşra kasabasında hayat veriyor.

Misyoner Arabella ile Diyarbakırlı Tomas’ın hikâyesinde görünürde işlenen aşkın perdesi çekildiğinde, sistemlerin, kurumların insanları nasıl ötekileştirdiğini, idealize edilen düşüncelerin kişisel çıkarlar karşısında nasıl kimlik değiştirdiğini okuyoruz.

Yozgat-Talas-Antep hattında Amerikalı bir başka misyoner Lyman Bartlett ile karısı Cornelia’nın 1873 Anadolu’sunda yaşanan kıtlık dönemlerindeki trajik olaylarda Osmanlı ile Amerika ilişkilendirilmiştir. “Açlıkla terbiye edilen tüm çocuklara” cümlesiyle bitirilen hikâyede, çocukların üzerine sinen cani sıfatı bir nebze de olsa siliniyor.

Başka insan hallerine de rastlıyoruz öyküler arasında gezinirken. İstanbul’un karmaşık ve büyüleyici dünyasında bir kaçış hikâyesinin kahramanı Zeyneb’in özgürlüğe kanat çırpışları, bir başka öyküdeki Ayşe’nin yaşadıklarıyla hemen hemen aynı çizgide buluşturuyor okuyucuyu.

Karanlık adlı öyküde Hüseyin’in elinden kurtulamayan Ahmed ile tecavüze uğrayan küçük oğlunun davası peşine düşmüş çaresiz baba Rıza Efendi’nin dramı insanın zulüm-mazlum çizgisindeki gidiş

gelişlerini sergiliyor.

Hikâyelerin çoğunda kahramanlar kadınlar, genç kızlar ve çocuklardır. Tarihin ve coğrafyanın çizdiği kaderden kaçamayan, suçlanan, suça teşvik edilen, şiddet gören umudu acısından büyük kahramanlar. Bu kahramanların hikâyesi insanlık tarihi boyunca var olmuş ve insan oldukça da devam edecek yüz buruşturan, griye çalmış rengiyle güzelliklerin üzerini örten gerçekler.

Zaman Anadolu topraklarında 20. yy'a la hazırlanırken Cumhuriyet döneminin sıradan insanların yaşamlarının kurguya döküldüğü öyküleri okurken boğazınıza atılan düğümlerin acısını hissetmemek mümkün olmasa gerek.

KÖRDÜĞÜMÜN KANATLARI

EDA SAKLI KÖKSAL

2019 yılı içinde bir öykü demeti olarak sunduğu *Kördüğümün Kanatları*'nda Mehtap Altan, samimi ve açık anlatımıyla okuru kuşatır. Karakterler arasındaki bağlantılar, tanışıklıklarla okuru bir sonraki öykü için hazırlar. Onun heyecanını diri tutmayı hedefler. Kitapta yer alan 16 öyküden her biri, insana dair bir başka cepheyi konu edinir.

Öykülerin ekserisi anne, baba ve çocuk ekseninde ilerler. "Tığ" öyküsünde annesi vefat eden Narin'in yaşadığı özlem ve içinde günden güne büyüyen boşluk dile getirilir. "Danteller kadınların şiiiridir kızım! Hatta en çok da kor danteller örer kadınlar. Hüznün, öfkenin, hasretin harmanıdır onlar. Ama bir bakmışsın tığ

ile ip; danteli vuslatına erdirince, kadınlar umudun avlusuna bırakır sıkıntılarını..." Narin vefat eden annesinden kalan bu sözlerin dizlerine uzanır, ilmek ilmek dokunmuş dantelleri deniz kenarındaki kayalıklara serer, annesiyle konuşabilmek için, bir şiirin doğmasını bekler. "Oduncu" öyküsünde ise bir annenin dilinden evlat özlemi satırlara taşınır. *Kördüğümün Kanatları* bu defa bir karpuz tezgâhında açılır. Adam, yaşlı anneciğinin odun kırarken söylediği hüzünlü türküler kasetçalarda dönerken zihninde zamanda bir yolculuğa çıkar; tıslayan sobanın, fokurdayan güğümün gölgesinde dinlenir. "Gülnâre" öyküsünde ömrünün son demini huzurevinde geçiren Gülnâre Öğretmen'in evladından koparılışı anlatılır.

Mehtap Altan, öykülerinde anne balarla birlikte çocukları da odak noktası olarak seçer. "Çanak Çömlek Patladı" da

toplumsal bir sorun olan çocuk evlilikleri konu edilir. “Ötmeyen Ağustos Böceği”nde bir çocuğun dilinden hayata dair önermeler sıralanır. Savaşın bütün yüzlerini gören Agâh, yaşından da yaşadıklarından da büyüktür artık. Bir başka çocuk karakter “Efsunlu Papatya”nın Yağızı’dır. O da tıpkı Agâh gibi erkenden büyümüş, baba-sızlığın acısını yaşamıştır. Her üç öyküde de mesaj ön plandadır, insanın insana yaptığı zulüm dile getirilir: “Çocukların kanatlarını ancak insanlar kırar. Hiçbir canavar, hiçbir canlı, hiçbir hayvan çocuğun kanadına dokunmaz.”

Mehtap Altan’ın öykü dili nahif, karakterleri romantiktir. Altan, sözü süsleyerek anlamı pekiştirme gayretindedir, betimlemelerin yer yer olay akışını gölgelediği bir anlatımı tercih eder. Fakat bu tercih anlamı tüllendirmez. Kelimelerine büyük niyetler kuşandırmaz, onların sırtına yeni anlamlar yüklemes. Birey üzerinden toplumsal yaraları tema olarak seçtiği öykülerinde mesajı açık ve nettir.

AKVARYUM FIRTINASI

ŞEYMA SUBAŞI

Öykülerinde zaman zaman fantastiğin imkânlarından yararlanan, zaman zamansa farklı biçimsel arayışları sürdüren Naime Erkovan, yeni öykü kitabı *Akvaryum Fırtınası* ile çocuksu bir bakışla ördüğü öykü evrenine her yaşta okuru davet ediyor. Önceki eserlerinde yazarın çocukluğundan devşirdiği ve iskeletini bu anı birikimiyle kurduğu öykü yapılarına şahitlik etmiştik. Eserde bu kez çocuk ka-

rakterin ana karakter olarak yer alması ve öykülerin birbiriyle bağlantılı olması, aynı zamanda uzun hikâye formatını andıran şekilde ilerlemesi bu çocuksu bakışı ve duyarlılığı okura çok daha net hissettiriyor. Üstelik bunu bir çocukla yetişkinin dostluğu üzerinden veriyor.

Kitapta iki karakter birbirlerine karşı bir ayna görevi görür. Devamlı birbirlerinin seviyesine inen ya da çıkan, çocuğun büyükleştiği, büyüğün bir çocuk kadar ürkeklediği anlar söz konusudur. Aralarında hayli yaş farkı olan bu iki kişi belki de dostluğu ancak bu şekilde mümkün kılabilirdi.

Eserde karakterlerin dünyasını ve ilgili eserin iç dinamiklerini çözmemize sebep olan öyküler var. “Tuhaf Şeyler” öyküsünde modern dünya insanına eleştiriler gözlemlenir. “Resimlerimiz Canlansa” öyküsündeki şu satırlara bakıldığında Tili’nin Min’de görüp yeniden keşfettiği, kurmaya ve tamir etmeye çalıştığı yara almış çocukluğunu daha net hissederiz: *“Evin bacasından cılız bir duman çıktığı halde hiç kimse yoktu etrafta. Çocukluğu boyunca yüzlercesini yapmıştı bu resmin ve her seferinde insansız bırakmıştı.”* “Gidelim Tili” ise Min’in oyuna alınmaması üzerinden kurgulanan bir öyküdür. Devam eden olaylarla öyküdeki ritim aniden değişir ve öykü hareketli bir atmosferde ilerler. “Ağaçlar Gibi Tili” öyküsünde Tili, zihin dünyasında birbirleriyle konuşan karakterleri keşfeder. Karakter bölünmesini andıran ruh dünyası ve irade-ben ilişkisi burada çok iyi verilmiştir: *“Aslında fena değildi bu ama tek başına, Min’in zorlaması olmaksızın herhangi bir maceraya atılacağını hatta evden çıkacağını zannet-*

miyordu. Bunu düşündüğü gibi penceredeki yansıması ikiye düştü.” “Acele Et Tili” öyküsünde Min’in tavırları muzip bir hava oluşturur. Temizlik işçisinin yaprakları süpürmesinin onun dünyasında farklı bir anlamı vardır.

İnsansız bıraktığı resimlerin gölgesinde Tili, kendine Min’i arkadaş edinir. İnsansız çocukluğuna nazire, onunla da yolları ayrılacaktır. Naime Erkovan, *Akvaryum Fırtınası*’nda alışılmadık benzetmelerle şiirsel bir dil yakalıyor. Sözü fazla uzatmadan anlamı on ikiden vuruyor. Yazının başında “çocuksu bakış” demem sizleri yanıltmasın. Erkovan öyküsünü seyrinde ön koltuklar yine biz yetişkinlere ait.